

LITTLE BIG
COMMUNITIES

Vol.1.1

เรื่องเล่า

อาชีพ

จากฐาน

ชุมชน

Download หนังสือนี้

เรื่องเล่าอาชีพจากฐานชุมชน

LITTLE BIG
COMMUNITIES

Vol.1.1

เรื่องเล่า

LITTLE BIG COMMUNITIES Vol.1.1

อาชีพ จากฐานชุมชน

จัดทำโดย

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

สงวนลิขสิทธิ์

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) อาคาร เอส.พี. (อาคารเอ) ชั้นที่ 13
เลขที่ 388 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทรศัพท์ 0 2079 5475 กด 8

บรรณาธิการและคณะทำงาน

กรรมการบริหาร คณะอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ
นักวิชาการ/เจ้าหน้าที่ กสศ. และทีมหนุนเสริมวิชาการโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

จัดทำเนื้อหา ออกแบบ และควบคุมการผลิต

บริษัท ไอแอนดีไอ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด

พิมพ์ที่

บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด

1 ปีบนเส้นทางทุนสร้างโอกาสการเรียนรู้ ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ‘คุณค่าและความหมาย’ ของการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

ศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ จิตระดับ

ประธานอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ
และกรรมการบริหาร กสศ.

ตลอดระยะเวลา 1 ปีของการดำเนินงานทุนสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ที่เข้าไปฝึกทักษะอาชีพให้กับผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ และด้อยโอกาส ให้มี ‘โอกาส’ พัฒนาคุณภาพชีวิตดีขึ้นแล้ว ยังเกิด ‘องค์ความรู้’ และ ‘เครื่องมือ’ ในการบริหารจัดการชุมชน และที่สำคัญคือ เกิด ‘กระบวนการเรียนรู้’ ที่ยึดโยงกับฐานทุนชุมชน ที่พลิกฟื้นต้นทุนดี ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนที่ถูกทำลาย ถูกเบียดบัง และถูกกดทับ ให้กลับคืนมา

ในอดีตที่ผ่านมา องค์ความรู้เหล่านี้นอกจากจะไม่มีผลต่อการเจริญเติบโตของเมืองแล้ว ยังถูกกดทับด้วยระบบคิดว่าเป็นความรู้ของสามัญชน แต่ 1 ปีของการทำโครงการฯ กสศ. ค้นพบว่า เวลาที่คนชมชานกลับจากเมืองใหญ่ในสภาพล้มลุกคลุกคลานจากวิกฤตเศรษฐกิจ หรือสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ชุมชนได้กลับมาทำหน้าที่เป็นหลังพิงฝา ดูแลคนกลุ่มนี้ด้วยความเอาใจใส่ และค่อย ๆ พัฒนาให้เขาสามารถพลิกฟื้นตัวเองกลับมาใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรีได้อีกครั้ง

“สิ่งที่ กสศ. ค้นพบตลอดระยะเวลา 1 ปีของโครงการฯ นี้คือ องค์ความรู้ต่าง ๆ ของคนในชุมชนที่ไม่เคยปรากฏเป็นตำรา หรือลายลักษณ์อักษร แต่เป็นความรู้ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ดีที่สุดของประเทศเลยก็ว่าได้ เพราะทำให้เราเห็นว่า การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีอาชีพ มีรายได้ อยู่ในระบบชุมชนที่อบอุ่น อยู่ในสังคมที่เป็นเครือญาติ ไม่แข่งขันกันอย่างเอาเป็นเอาตาย แต่ร่วมมือกันอย่างกลมกลืนมิตร เราต้องดึงองค์ความรู้จากชุมชนออกมา แล้วเปิดโอกาสให้เขาได้พัฒนาเรื่องการศึกษา สาธารณสุข รวมถึงอาชีพจากฐานความรู้เดิม โดยไม่จำเป็นต้องดึงเขาออกมาจากชุมชน แต่สิ่งสำคัญคือ เราต้องเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน และ ‘เชื่อมโยง’ งบประมาณ องค์ความรู้ และภาคีเครือข่าย เข้ามาช่วยหนุนเสริมให้เขาสามารถพัฒนาชุมชนต่อไปได้อย่างยั่งยืน”

กล่าวได้ว่า ชุมชนเป็นหน่วยเล็ก ๆ ในสังคมไทย แต่หน่วยเล็ก ๆ แห่งนี้กลับกลายเป็นที่พึ่งให้กับผู้คนที่กำลังบาดเจ็บจากระบบเศรษฐกิจพ่ายแพ้กับโรคอุบัติใหม่ เช่น โควิด 19 หรือปัญหาต่าง ๆ ที่ถูกรุมเร้าจากสังคมเมือง ดังเช่น ชุมชนบ้านแม่แตดน้อย อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่ ที่ดำเนินโครงการพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีปกากะญอ **ผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์** พบว่าชุมชนแห่งนี้มีอัตราของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าและฆ่าตัวตายสูงมาก กลุ่มผู้หญิงที่เสี่ยงกับการติดเชื้อ HIV แต่ผู้นำชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ จนทำให้อัตราการฆ่าตัวตายหรือภาวะซึมเศร้าน้อยลง โดยใช้ระบบเครือข่าย ระบบการพูดคุย การสร้างงาน สร้างรายได้ ระบบการสนับสนุนเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ เรื่องนี้ทำให้เกิดข้อค้นพบว่า **“เราไม่ใช่คนที่รู้ดีหรือรู้มากกว่าคนในชุมชน แต่เราเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ไปกับคนในชุมชน”**

สำหรับปัญหาพ่อแม่วัยรุ่นที่เป็นปัญหาใหญ่ของประเทศก็เช่นเดียวกัน ผ่านมาหลายสิบปี หลายรัฐบาลก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ แต่ **โครงการพัฒนาทักษะด้านอาชีพการประกอบอาหารขนาดเล็กในกลุ่มพ่อแม่วัยรุ่น ที่ดำเนินงานโดยกลุ่มคนวัยใส** จากการทำไปเรียนรู้ดูงานในพื้นที่ เราพบว่า การดำเนินงานของโครงการฯ นี้สามารถนำมาใช้เป็น **‘โมเดล’** การแก้ปัญหาพ่อแม่วัยรุ่นระดับประเทศได้ นั่นคือ การใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา ดึงครอบครัว พ่อ แม่ ลูก มาเข้ากระบวนการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม ให้เขาเคารพในคุณค่าและตัวตนของตนเอง ใช้ความสนใจของเขาเป็นจุดเริ่มต้น พาคิด พาทำ จนกระทั่งเขามองเห็นเป้าหมายในชีวิต

และเดินไปบนเส้นทางที่ถูกต้อง ซึ่งกระบวนการนี้ไม่เพียงแต่สร้างการเปลี่ยนแปลงให้ตัวพ่อแม่วัยรุ่นเท่านั้น แต่ยังเปลี่ยนทัศนคติของคนในครอบครัวไม่ให้ต่อยอดความผิดพลาด เป็นการหนุนเสริมให้กลุ่มพ่อแม่วัยรุ่นเหล่านี้ได้เรียนรู้และรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้กระบวนการอบรมยังช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมของลูกให้มีพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามช่วงวัยได้เป็นอย่างดี

เห็นได้ว่ากระบวนการทำงานของ **โครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน** ไม่เพียงช่วยแก้ปัญหาพ่อแม่วัยรุ่นให้มีอาชีพ มีรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัวเท่านั้น แต่ผลที่เกิดขึ้นตามมาคือ ครอบครัวอบอุ่นขึ้น จากคนที่สังคมรอบข้างมองว่าเป็นคนผิดพลาด ถูกตำหนิ กลายเป็นคนที่ทุกคนเห็นคุณค่าเขาเพิ่มมากขึ้น เกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้กลับมา พ่อแม่วัยรุ่นหลายคนกลับไปเรียนต่อ เพราะเห็นความสำคัญของการ **‘การเรียนรู้’** นี้คือตัวอย่างหนึ่งของผู้แพ้ที่ได้รับ **‘โอกาส’** ผสานกับกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการฝึกคิด ฝึกปฏิบัติ จากฐานทุนชุมชน จนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี

เพราะฉะนั้นคำว่า **‘ชุมชนเป็นฐาน’** จึงไม่ใช่การจัดทำโครงการฯ หรือการสนับสนุนงบประมาณเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการทำให้เกิดกิจกรรม เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่อยู่บนพื้นฐานของการใช้ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เป็นการเชื่อมโยงความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ ซึ่งหากทำได้ เราก็จะเห็นแสงสว่างของนวัตกรรมชุมชนที่น่าจะเป็นคำตอบสำคัญเวลาเกิดวิกฤตของประเทศได้ในที่สุด

‘เรียนรู้เพื่ออยู่รอด’ แนวทางการศึกษาทางเลือก หนทางสู่การสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

ธันว์ริดา วงศ์ประสงค์

ผู้อำนวยการสำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้
กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

‘การศึกษา’ เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ หากทำให้ทุกคนได้เข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึงจะช่วยยกระดับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ปิดช่องว่างความเหลื่อมล้ำในทุกมิติได้ การส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้พัฒนาทักษะอาชีพให้กับกลุ่มเยาวชนนอกระบบการศึกษาและแรงงานนอกระบบ เป็นหนึ่งในภารกิจหลักของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เพื่อแก้ปัญหาด้านการศึกษาที่ต้องมองในภาพกว้างคือ ‘การเรียนรู้เพื่ออยู่รอด’ เป็นทิศทางของการศึกษาระดับสากลที่หลายประเทศมุ่งหวัง แต่หากมองในเชิงปรัชญาก็คือ มนุษย์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้และพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นคุณค่าสูงสุดของการพัฒนาตัวเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

สำหรับโจทย์การทำงาน ‘เรียนรู้เพื่ออยู่รอด’ คือ ทำอย่างไรให้ ‘กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะอาชีพ’ สามารถสร้างการเรียนรู้ สร้างรายได้ และสร้างอาชีพได้จริง กสศ. จึงมุ่งเน้นเรื่องการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยนิยาม ‘ชุมชน’ ให้แตกต่างออกไปจากเดิม เป็นชุมชนในโลกเสมือน วัตถุประสงค์เป็นชุมชน สถานะพินิจฯ ก็เป็นชุมชน เพราะเราต้องการให้คนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสทั้งหลายมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้เพื่ออยู่รอด

เมื่อโครงการดำเนินมาระยะหนึ่ง เราเชื่อในกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันว่า การเรียนรู้จะเจริญงอกงามเมื่อมีการถ่ายทอดซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เห็นได้ว่าหลายโครงการที่มีการเปิดพื้นที่ร่วมของชุมชน ทำให้เห็นปัญหาพื้นฐานที่ปรากฏอยู่ในระดับชุมชนหมู่บ้านชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่เราก็คาดไม่ถึง เช่น พบว่าในชุมชนมีผู้ป่วยติดเตียง มีครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว มีคนกำลังจะสิ้นหวัง และอีกมากมายหลายปัญหา แต่เมื่อเขาได้มาพบปะกัน ก็ก่อเกิดความสัมพันธ์ทำให้ความเป็นชุมชนฟื้นขึ้นมา เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาจากฐานทุนชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นของความเข้มแข็ง ความร่วมมือ และการเกื้อกูลกัน

ในหลากหลายมิติ ไม่ใช่แค่มาฝึกอาชีพเหมือนที่ผ่านมา แต่โครงการนี้เป็นเสมือนจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่จะขับเคลื่อนไปสู่ความร่วมมือสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่ให้ได้มาพูดคุยเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนสังคมต่อไป

กล่าวได้ว่างานนี้เป็นการดำเนินงานอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้คนเห็นว่าการศึกษาคือเป็น **‘เครื่องมือ’** สำคัญที่ทำให้คนตื่นรู้ถึงศักยภาพของตนเอง และเห็นคุณค่าว่าการศึกษามีสามารถเปลี่ยนชีวิตของตนเองและผู้อื่นได้ โดยมีหน่วยจัดการเรียนรู้เป็น **‘จุดคานงัด’** สำคัญในการสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศักยภาพชุมชน เช่น ทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรต่าง ๆ ทุนเครือข่าย ร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาเป็น **‘ตัวแบบ’** ในการยกระดับทักษะอาชีพให้แก่กลุ่มเยาวชนนอกระบบการศึกษาและแรงงานด้อยโอกาส

เพราะเชื่อว่า **‘การเรียนรู้เพื่ออยู่รอด’** ช่วยเปลี่ยนชีวิตของคนและเปลี่ยนประเทศได้ ดังนั้น กสศ. จึงมีเป้าหมายที่อยากเห็นการปฏิรูป การสร้างสรรค์วิธีการใหม่ ๆ ที่จะทำให้บรรลุผล รวมถึงการใช้ทรัพยากรของรัฐให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนที่ยากไร้ขาดแคลน และด้อยโอกาส กสศ. มุ่งเน้นให้คนที่ไม่มีโอกาสได้อยู่ในระบบการศึกษา อาทิ เด็กและเยาวชน ประชากรวัยแรงงาน ตลอดจนผู้สูงอายุ และคนพิการ สามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเท่าเทียมทุกช่วงวัย

สารบัญ

1 ปับนเส้นทางทุนสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ‘คุณค่าและความหมาย’ ของการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน	2
ศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ จิตระดับ	
‘เรียนรู้เพื่ออยู่รอด’ แนวทางการศึกษาทางเลือก หนทางสู่การสร้างความสำเร็จภาคทางการศึกษา	4
ฉันทวีธิตา วงศ์ประสงค์	
‘สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างชุมชน’ กระบวนการพัฒนาอาชีพที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน	10
ภาคเหนือ	19
‘อาหาร + โอบสเดย์ + การเกษตรแม่นยำ’ แนวคิดการสร้างอาชีพเพื่อชาติพันธุ์แม่ฮ่องสอน	20
วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน	
เสริมอาชีพจากภูมิปัญญา ‘ผ้าทอปกากะญอ’	26
วิสาหกิจชุมชนสินค้าแม่แต่น้อย จังหวัดเชียงใหม่	
พัฒนาอาชีพจากภูมิปัญญา แนวทางสร้างรายได้ของ ‘อ่าข่า’ จังหวัดเชียงราย	32
เครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอ่าข่า จังหวัดเชียงราย	
ผ้าทอคน...ผ่านคนทอผ้า	37
ศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าจากบ้านซ่ง (แปลง 8) จังหวัดเชียงใหม่	
ชีวิตที่ต้องออกแบบเอง	44
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE จังหวัดลำพูน	
‘พัฒนาทักษะอาชีพ’ สร้างอนาคตให้พ่อแม่วัยรุ่น	50
กลุ่มคนวัยใส จังหวัดเชียงใหม่	
ความสุขหวานคืนที่ ‘บ้านแม่जार’	56
วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ ตำบลแม่जार อ่าเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่	
‘ห้องเรียนร้านค้าออนไลน์’ เชื่อมการขาย สร้างรายได้เด็กชนเผ่า	62
ศูนย์การเรียนรู้โง๊ะมาโลลือหล่า จังหวัดเชียงใหม่	
‘เลี้ยงจิ้งโกร่ง’ เพิ่มรายได้ สร้างความสุขใจให้ชุมชน	68
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านแม่ตาด จังหวัดเชียงใหม่	

สารบัญ

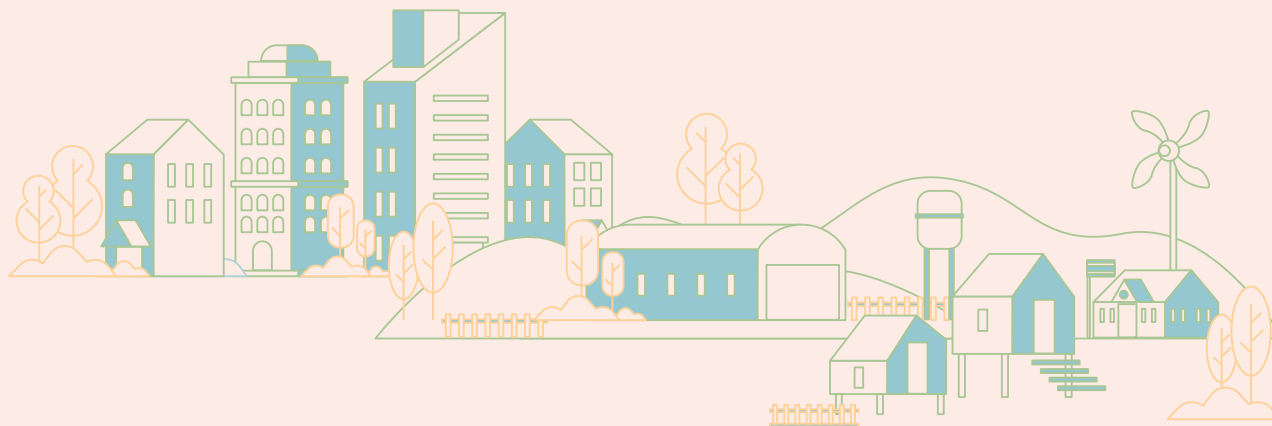
‘หม้อห้อม’ สานภูมิปัญญา สร้างรายได้	75
วิทยาลัยชุมชนแพร่ จังหวัดแพร่	
‘ผู้ประกอบการยุคใหม่’ หลังวันพืชมงคล	81
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จังหวัดลำปาง	
‘Mix and Match’ เล่นให้แห้งผืนผ้า จากภูมิปัญญา ‘สตรีกูซาง’	87
ศูนย์การศึกษานอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา	
สร้างความมั่นคงทางอาชีพ ด้วยเกษตรอินทรีย์	93
ศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ จังหวัดน่าน	
ปั้นบ้านเลาธุสุรธุรกิจ ‘กาแฟครบวงจร’	99
วิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติลีซุ จังหวัดเชียงใหม่	
สร้างงานผู้สูงวัย ‘แปรรูปสมุนไพร’ ในชุมชน	105
วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา	
‘นวดไทย’ สร้างรายได้ให้คนน่าน	111
วิทยาลัยชุมชนน่าน จังหวัดน่าน	
‘แป็งกล้วยปกากะถอย’ ดิลิเวอรีคุณค่าอาหารจากพื้นที่สูงสู่ชุมชนเมือง	117
ศูนย์วิจัยนวัตกรรมการศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน	
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	123
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ‘คุณค่า’ ที่มากกว่า ‘ผักอินทรีย์’	124
องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสนธิ จังหวัดสุรินทร์	
แปรรูป ‘เสือกกและผิ้อ’ พืชภูมิปัญญาสร้างรายได้	130
ศูนย์การศึกษานอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ	
เกษตรอินทรีย์ผสมเทคโนโลยี ‘บ้านโนนพริก’ นวัตกรรมสร้างคุณภาพชีวิตจากฐานชุมชน	137
ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนพริก จังหวัดขอนแก่น	
เพาะเมล็ดพันธุ์สู่ ‘กล้าไม้’ สร้างรายได้ชุมชน	143
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มอิตัน้อย จังหวัดบุรีรัมย์	

สารบัญ

(ช่าง) ไฟฟ้าส่องสว่างนำทางที่มีดมม	149
มหาวิทยาลัยนครพนม จังหวัดนครพนม	
ปั้นแรงงานฝีมือ ‘ช่างเชื่อมสเตนเลส’ รับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษนครพนม	154
มหาวิทยาลัยนครพนม จังหวัดนครพนม	
‘กอล์ฟใหม่’ วิถีอาชีพใหม่บ้านอุโลก จังหวัดสุรินทร์	160
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์	
ยิ้มสิริธรรมชาติ สร้างมูลค่าเพิ่ม ‘ผ้าไหมสุรินทร์’	166
มูลนิธิขวัญชุมชน จังหวัดสุรินทร์	
ฝึกอาชีพผู้สูงวัย พลิต ‘สินค้าจากสมุนไพร’ ในชุมชน	172
องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ จังหวัดนครราชสีมา	
สร้างงานจาก ‘ทุนชุมชน’ สร้างความสุขที่พอเพียง	177
ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา จังหวัดนครราชสีมา	
มัดคุกกี้ชุมชน+สื่อออนไลน์ เพิ่มรายได้ให้ชุมชน	183
องค์การบริหารส่วนตำบลยางใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี	
ทอสายใย ทอจิตวิญญาณ สานตำนาน ‘เสื้อกบบ้านแดง’	188
คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลบ้านแดง จังหวัดอุบลราชธานี	
ปิ่นนักขายมือทอง...ขายผลิตภัณฑ์ชุมชน ลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง	194
ศูนย์การศึกษาานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร	
‘ข้าวเหนียว เดอกริลล์’ สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้ชุมชน	199
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร	
เครื่องปั้นดินเผาเชียงเครือ...สร้างสุขคนในชุมชน	205
องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงเครือ จังหวัดสกลนคร	
เพิ่มมูลค่า จากสิ่งไร้ค่า กระบวนการเพิ่มรายได้จากบ้านน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร	211
วิทยาลัยชุมชนยโสธร จังหวัดยโสธร	
ยกระดับอาชีพ “นวดไทย” สร้างงานสร้างอาชีพให้คนมุกดอาหาร	216
วิทยาลัยชุมชนมุกดอาหาร จังหวัดมุกดอาหาร	

สารบัญ

‘สร้างอาชีพ’ เสริม ‘คุณค่า’ คนพิการ	222
มูลนิธิเพื่อพัฒนาคนพิการ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา	
‘มัดหมี่’ มัดใจ สืบสานภูมิปัญญาผ้าทอพื้นถิ่นชัยภูมิ	227
สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ	
ต่อลมหายใจผ้าไหมสาวสวย...	233
โรงเรียนบ้านโพธิ์กระสังข์ จังหวัดศรีสะเกษ	
ใช้เกษตรปลอดภัย-ผ้าไทยย้อนสรรรรมชาติ สร้างงานผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่จังหวัดเลย	239
สถาบันไทเลยเพื่อการพัฒนา (กลุ่มก่อการดีเลย) จังหวัดเลย	

‘สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างชุมชน’ กระบวนการพัฒนาอาชีพที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

วิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ภาพที่เกิดขึ้นคือ ระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศได้รับผลกระทบอย่างหนัก วิกฤตการณ์ที่เรียกว่า ‘ต้มยำกุ้ง’ ทำให้โรงงาน บริษัทห้างร้านหลายร้อยแห่งต้องปิดตัวลง ผู้คนตกงาน แรงงานจากเมืองไหลกลับสู่ชนบท และเกิดภาวะข้าวยากหมากแพง

ไม่นานหลังจากนั้น ความรู้จากชุมชนก็สามารถกอบกู้สถานการณ์จากข้าวยากหมากแพงกลายเป็น ‘มีอยู่มีกิน’ หลายครอบครัวในชนบทลืมหืมตาอ้าปากได้ มีเงินส่งลูกหลานได้เรียนหนังสือ เพื่อที่จะกลับมาพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

แต่เหมือน ‘วิกฤต’ กลับมาอีกครั้ง แต่รอบนี้ไม่ใช่วิกฤตเศรษฐกิจดังเช่นปี 2540 หากเป็นวิกฤตที่เรียกว่า Disruptive ที่ใครปรับตัวได้ก่อนย่อมอยู่รอดในโลกยุคใหม่ แต่อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการปรับตัวภายใต้วิกฤตก็ถูกเร่งให้เร็วขึ้นด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจชะงักงัน เกิดการเลิกจ้างงานโดยเฉพาะแรงงานในกลุ่มบริการการท่องเที่ยว ซึ่งคาดการณ์ว่า ต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทยจึงจะกลับสู่ภาวะปกติ

ภาพที่เห็นคือ การเกิดขึ้นของอาชีพที่หลากหลาย จากผู้ที่เคยทำหน้าที่ผลิตอย่างเดียวต้องปรับตัวเป็นทั้งผู้ขายและผู้ประกอบการ ทั้งขนาดเล็กขนาดใหญ่เพื่อให้อยู่ได้และอยู่รอด พุดตรงกันคือ ความสำเร็จที่เกิดขึ้นล้วนมีผลมาจากการสำรวจต้นทุนของตนเอง ทั้งเรื่องความถนัด ความรู้ และการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แต่เมื่อมองลงไปในชุมชน ยังปรากฏกลุ่มคนที่ ‘ขาดโอกาส’ ในการเข้าถึงความรู้เพื่อการปรับตัวให้ทันกับโลกยุคใหม่ที่ผันแปรอย่างรวดเร็ว คำถามคือ จะทำอย่างไรให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้มีโอกาสเข้าถึงทุนและความรู้

ปี 2562 กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา ปัญหาความยากจน ความด้อยโอกาส เล็งเห็นความสำคัญของการ ‘พัฒนาทักษะอาชีพ’ จึงได้สนับสนุนทุนสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมีเป้าหมายสำคัญที่นำไปสู่การสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้แก่กลุ่มคนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส เช่น คนยากคนจน กลุ่มผู้มีรายได้น้อย รวมทั้งกลุ่มผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ ฯลฯ

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์กระบวนการและระบบสนับสนุนการพัฒนาทักษะอาชีพที่ผ่านมาพบว่า ส่วนใหญ่เน้นไปที่การอบรม การผลิต หรือการแปรรูป สนับสนุนให้มีร้านค้าชุมชน โดยคาดหวังว่าชุมชนท้องถิ่นจะมีผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชุมชนไปจำหน่าย และในจำนวนเหล่านี้ พบว่ามากกว่าครึ่งไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคือ กระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพไม่ได้อยู่บนฐานความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

คำถามคือ ‘ทำอย่างไร’ ให้กระบวนการพัฒนาอาชีพไม่ตกร่องเดิม นั่นคือ ‘อบรมแล้วจบไป’

และเมื่อวิเคราะห์กระบวนการทำงานพัฒนาที่ผ่านมา พบว่า แนวทางที่เรียกว่า ‘การพัฒนาอาชีพที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน’ น่าจะเป็นกระบวนการทำงานที่ตอบโจทย์ และตอบคำถามการพัฒนาอาชีพแนวใหม่ เพราะเป็นกระบวนการที่ ‘สร้างเงื่อนไข’ ให้ผู้ที่ประสบปัญหา ลุกขึ้นมาตั้งคำถาม วิเคราะห์หาเหตุแห่งปัญหา มีการค้นหาข้อมูลความรู้ นำมาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมกับสถานการณ์ของตนเอง หลายโครงการในหลายชุมชนสามารถใช้องค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ในชุมชนมาต่อยอดเป็นอาชีพ เป็นการให้ ‘ชุมชนเป็นฐาน’ ในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้

อย่างไรก็ตาม กระบวนการดังกล่าวมิได้ดำเนินงานผ่านองค์กรใดองค์กรหนึ่ง แต่ดำเนินงานในรูปแบบเครือข่าย กล่าวคือ มีการสนับสนุนงบประมาณให้ภาคีที่เกี่ยวข้องที่มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชน โดยมีกระบวนการ ‘สร้างเงื่อนไข’ ให้ชุมชนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐานในการสร้างงาน สร้างอาชีพ ที่มีการเก็บและบันทึกข้อมูล กระบวนการคิด วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปออกแบบแผนปฏิบัติการเรียนรู้ที่เรียกว่า Active Learning

กระบวนการทั้งหมดเน้นการทำงานภายในชุมชน โดยคนในชุมชนที่เป็นผู้ประสบปัญหา ร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาที่ใช้ชุมชนเป็นฐานทั้งในแง่ของกลุ่มคน ความรู้ และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ผลที่เกิดขึ้นนอกจากปัญหาจะคลี่คลายแล้ว ทีมทำงานยังเกิดการเรียนรู้พร้อม ๆ กับมีทักษะการทำงานบนฐานข้อมูลความรู้ติดตัว สามารถใช้วิธีการดังกล่าวไปจัดการปัญหาอื่น ๆ ได้ในอนาคต ขณะเดียวกันในระหว่างการทำงานยังเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน เพื่อใช้เป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาโดยใช้ฐานทุนที่มีอยู่ในชุมชน

ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาทักษะอาชีพแนวใหม่จึงใช้ชื่อว่า ‘การเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน’ ที่มีระบบการทำงาน ดังนี้

1. ระบบสนับสนุนงบประมาณ ในที่นี้คือ กสศ. ที่สนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนาทักษะอาชีพให้กับกลุ่มคนด้อยโอกาส และขาดแคลนทุนทรัพย์ โดยสนับสนุนในสองลักษณะ คือ งบประมาณในการพัฒนาทั่วโลก และงบประมาณในการทำโครงการพัฒนาทักษะอาชีพให้กับหน่วยจัดการเรียนรู้และผู้ร่วมเรียนรู้

2. ระบบสนับสนุนการทำงาน แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ

2.1 กลไกกลาง หรือ ‘ทีมหนุนเสริมวิชาการ’ ทำหน้าที่ประสานงาน และพัฒนาศักยภาพคนทำงานตามความต้องการ และความจำเป็นของสถานการณ์ รวมทั้งลงพื้นที่ร่วมเรียนรู้ ติดตาม หนุนเสริม ให้กำลังใจ เก็บข้อมูลนำมาออกแบบระบบสนับสนุน ในระยะต่อไป เพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

- ออกแบบการติดตามและการเสริมพลังหน่วยจัดการเรียนรู้ในระดับภาค รวมทั้งออกแบบกิจกรรมเพื่อการติดตาม และการเสริมพลังหน่วยจัดการเรียนรู้ 4 ภาค
- ออกแบบจัดทำเครื่องมือการจัดการความรู้ และการติดตามประเมินผลหน่วยจัดการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับการดำเนินงานในพื้นที่ชุมชน เพื่อให้โครงการของหน่วยจัดการเรียนรู้สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของโครงการฯ
- พัฒนาชุดความรู้และกระบวนการเสริมพลังการติดตามในพื้นที่ของหน่วยจัดการเรียนรู้ ให้มีแรงบันดาลใจ มีความมุ่งมั่นในการดำเนินโครงการฯ ให้มีความต่อเนื่องและตรงกับความต้องการของผู้ร่วมเรียนรู้ และพื้นที่ชุมชน
- ติดตามประเมินผล และเสริมพลังหน่วยจัดการเรียนรู้ โดยเพิ่มบทบาทขององค์กร หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญที่สามารถให้คำปรึกษา แนะนำต่อโครงการฯ ที่หน่วยจัดการเรียนรู้ดำเนินการในพื้นที่
- ติดตามและสรุปผลการติดตามในภาพรวม การทำงานของทีมพี่เลี้ยงภาค รวมทั้งจัดประชุมทีมหนุนเสริมวิชาการ เพื่อการขับเคลื่อนงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 กลไกระดับภาค เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างการเรียนรู้ให้ผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีทีมพี่เลี้ยง 4 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ทำหน้าที่ **‘หนุนเสริมและกระตุ้น’** การเรียนรู้แก่หน่วยจัดการเรียนรู้ ซึ่งทีมพี่เลี้ยงภาคจะทำหน้าที่วิเคราะห์คุณลักษณะของหน่วยจัดการเรียนรู้ร่วมกัน กำหนด และออกแบบกระบวนการหนุนเสริมเพื่อให้หน่วยจัดการเรียนรู้สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยกลไกระดับภาคออกแบบกระบวนการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

- **จัดระบบคิดและกระบวนการทัศนในพื้นที่ระดับภาค** สร้างระบบการดำเนินงานให้เกิดความต่อเนื่องของการพัฒนา องค์ความรู้และการส่งเสริมพัฒนาอาชีพแก่ผู้ร่วมเรียนรู้ ให้สามารถขยายผล **‘องค์ความรู้’** ไปสู่หน่วยงาน องค์กร หรือพื้นที่ชุมชน เพื่อยกระดับการเรียนรู้สู่การปฏิบัติในชุมชนและสังคมต่อไป
- **เสริมทักษะเชิงการบริหารและองค์ความรู้** การดำเนินงานของหน่วยจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ระดับภาค ออกแบบ การพัฒนาเสริมกระบวนการเรียนรู้ และทักษะต่าง ๆ ของหน่วยจัดการเรียนรู้ให้สามารถทำงานได้ตามเป้าประสงค์ ของโครงการฯ รวมถึงดึงศักยภาพของหน่วยจัดการเรียนรู้

- ประเมินสถานการณ์ภาพรวมของหน่วยจัดการเรียนรู้ และผู้ร่วมเรียนรู้ในพื้นที่ เพื่อให้ทีมหนุนเสริมวิชาการ หนุนเสริมความรู้ได้อย่างทันที่
- การสร้างเครือข่ายและการประสานงานกับหน่วยจัดการเรียนรู้และองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทาง วิชาการและการปฏิบัติงานในพื้นที่ หรือยกระดับสู่การพัฒนา นโยบายระดับท้องถิ่นในรูปแบบที่เป็นทางการและ ไม่เป็นทางการกับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง
- การสนับสนุนและติดตามพื้นที่ชุมชนหรือพื้นที่การเรียนรู้ของหน่วยจัดการเรียนรู้ให้สามารถสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้จริง

3. ระบบสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ ในที่นี้คือ หน่วยจัดการเรียนรู้ (Provider) ทั้งที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบัน การศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิ วิสาหกิจชุมชน ศูนย์เรียนรู้ และภาคประชาสังคม ทำหน้าที่สนับสนุนและสร้างอาชีพให้กับ ผู้ร่วมเรียนรู้ที่เป็นผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ในพื้นที่ที่รับผิดชอบตามบทบาทและภารกิจ

เส้นทางการทำงานพัฒนาอาชีพที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

เนื่องจากเป็นปีแรกของโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจคำว่า ‘ชุมชนเป็นฐาน’ และเนื่องจากสองคำนี้มีความหมายแตกต่างกัน แต่เมื่อรวมกันแล้วเกิดคำใหม่ เกิดความหมายใหม่

สำหรับคำว่า ‘ชุมชน’ อาจเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ ผ่านกระบวนการสร้างเงื่อนไขให้เกิดการดูแลกันและกัน ซึ่งในที่นี้ หมายถึง ‘การร่วมกัน’ หรือ ‘การพูดคุยกัน’ เพื่อนำไปสู่การทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือต่อชุมชน ขณะที่คำว่า ‘เป็นฐาน’ หมายถึงฐานเดิมของชุมชนซึ่งประกอบไปด้วยฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา ฯลฯ สำหรับ ‘ฐานชุมชน’ ที่นำมา เป็นประเด็นในการพัฒนาอาชีพ ประกอบด้วย

- ฐานความรู้จัก การเป็นเครือข่าย ความเป็นพี่เป็นน้อง และที่สำคัญคือการเอื้อเพื่อแผ้วซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน อาจรวมถึงภาคีเครือข่ายการทำงานร่วมกัน
- ฐานความต้องการ ในที่นี้หมายถึง ความต้องการ หรือ ‘ความอยาก’ ที่จะประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่งของสมาชิก (ผู้ร่วมเรียนรู้) ในชุมชน
- ฐานความทุกข์ หรือปัญหา อาทิ สุขภาพ ความเจ็บป่วย ขาดคนดูแล ขาดความเชื่อมั่น การไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ ไม่เพียงพอ ขาดโอกาสและการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปคือ จนเงิน จนสุขภาพ นำไปสู่การจนใจในที่สุด
- ฐานการเรียนรู้ ที่ใช้การเรียนรู้เป็นตัวนำ หรือที่เรียกว่า Active Learning เป็นการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำของคนที่เป็น เจ้าของปัญหา

กล่าวโดยสรุป คำว่า **‘ชุมชน’** ในที่นี้คนอาจจะมีปัญหาพร้อม แต่อยู่กันกระจัดกระจายในชุมชน ไม่ได้มีโอกาสมาพูดคุยหารือกัน หรือเกิดการเชื่อมโยง อาจเป็นเพราะไม่มีโอกาส ไม่มีพื้นที่ให้ไปมาหาสู่ หรือรู้จักกัน ดังนั้นในกระบวนการและขั้นตอนการทำงาน จึงเป็นการ **‘สร้างโอกาส’** ขึ้นมาบน **‘เงื่อนไข’** ของการทำงานร่วมกัน กระบวนการทำงานในลักษณะนี้ถือเป็นการเกิดขึ้นของสิ่งใหม่ หรือองค์กรชุมชนที่จะทำหน้าที่พัฒนา และขับเคลื่อนการทำงานด้านอาชีพของคนในอนาคต

ออกแบบโครงสร้างการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้

สำหรับแนวคิดของการออกแบบโครงสร้างการทำงาน คือ **ผู้ร่วมเรียนรู้ที่เข้าร่วมโครงการฯ ต้องมีอาชีพ และมีรายได้ เกิดภาคีเครือข่ายการทำงานในชุมชน เกิดทักษะการทำงานใหม่** ซึ่งในแง่ของการเรียนรู้ คือ การปรับเปลี่ยนจาก **Passive Learning** เป็น **Active Learning** รวมไปถึงการเกิดกลไก หรือระบบบริหารจัดการใหม่ขึ้นในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย **‘กลไกกลาง’** ทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณ ความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานด้านพัฒนาอาชีพให้กับภาคีเครือข่าย หรือ **‘กลไกระดับภาค’** หรือ **‘ทีมพี่เลี้ยง’** ที่กระจายตัวอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ โดยทีมพี่เลี้ยงแต่ละภาคจะมีภาคีเครือข่ายการทำงานในแต่ละพื้นที่ มีชุมชนเป้าหมาย อีกทั้งมีทักษะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนแตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่ ซึ่งทีมพี่เลี้ยงจะดำเนินงานผ่าน **‘หน่วยจัดการเรียนรู้’** เช่น มหาวิทยาลัย องค์กรพัฒนาเอกชน ศูนย์การศึกษาอิสระและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) วิทยาลัยชุมชน (วชช.) หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยทีมพี่เลี้ยงจะทำหน้าที่สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อกระตุ้น และยกระดับการทำงานที่หนุนเสริมพลังให้กับหน่วยจัดการเรียนรู้ในแต่ละภาค ให้ลงไปทำงานกับ **‘ผู้ร่วมเรียนรู้’** ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส

ทั้งนี้ เป้าหมายของการออกแบบโครงสร้างการทำงาน นอกจากจะทำให้เกิดการ ทำงานร่วมกันของคน 5 กลุ่ม คือ 1. กศศ. 2. ทีมหนุนเสริมวิชาการ 3. ทีมกลไกระดับภาคหรือทีมพี่เลี้ยง 4. หน่วยจัดการเรียนรู้ และ 5. ผู้ร่วมเรียนรู้ สิ่งสำคัญของโครงการฯ นี้ คือ การหนุนเสริมหน่วยจัดการเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้ และส่งต่อความรู้ให้ผู้ร่วมเรียนรู้มีรายได้ มีอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวต่อไปในอนาคต

‘เครื่องมือ’ เติมความรู้หน่วยจัดการเรียนรู้

นอกจากโครงสร้างการทำงานที่มีหลายระดับแล้ว จุดเด่นของโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน คือ การใช้ **‘เครื่องมือ’** ต่าง ๆ หนุนเสริมความรู้ให้กับหน่วยจัดการเรียนรู้ผ่าน **ทีมกลไกระดับภาคหรือทีมพี่เลี้ยง** ที่เปิดโอกาสและสร้างเงื่อนไขให้หน่วยจัดการเรียนรู้ได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตัวเองผ่านการปฏิบัติจริงร่วมกับผู้ร่วมเรียนรู้ โดยกระบวนการเรียนรู้มีทั้งการเล่นเกม การวางแผนเงื่อนไข การจับบทบาทสมมติ หรือนำกรณีศึกษาจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จในด้านการพัฒนาอาชีพ เชิญผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่ทำงานประสบความสำเร็จมาให้ความรู้ ให้แนวคิด เพื่อกระตุ้นการทำงาน

ทั้งนี้ เครื่องมือที่ทีมกลไกระดับภาคหรือทีมพี่เลี้ยงใช้หนุนเสริมความรู้ให้กับหน่วยจัดการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

กระบวนการเรียนรู้ช่วงต้นน้ำ

- เครื่องมือ Project Management หรือการเตรียมความพร้อมและการบริหารจัดการโครงการ ที่มีเป้าหมายคือ สร้างการเรียนรู้และสร้างความชัดเจนในโครงการฯ ของตนเอง โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ GAP ของตนเอง นอกจากนั้นยังมีการชวนทบทวนเป้าหมายวิเคราะห์ความเสี่ยง ความฝัน ความหวัง แรงบันดาลใจ เพื่อให้หน่วยจัดการเรียนรู้เกิด ‘เป้าหมายร่วมกัน’ เพื่อที่จะขับเคลื่อนโครงการฯ ให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ
- เติมความรู้เรื่องทักษะแรงงานในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ชุดเครื่องมือในการจัดกิจกรรม ได้แก่ 1. เครื่องมือการสร้างการมีส่วนร่วม 2. กระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning เพื่อสร้างแรงงานคุณภาพในศตวรรษที่ 21 และ 3. การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์บทบาท และการวิเคราะห์การวัด Change 8 ด้าน
- การติดตามหนุนเสริมหน่วยจัดการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อหนุนเสริม เติมพลังการทำงานแก่หน่วยจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้งการเสริมความรู้กระบวนการที่จำเป็นในการดำเนินโครงการฯ แก่หน่วยจัดการเรียนรู้ โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ 1. เครื่องมือการสร้างการมีส่วนร่วม 2. กระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning เพื่อสร้างแรงงานคุณภาพในศตวรรษที่ 21 และ 3. กิจกรรมการสรุปบทเรียนหลังการเรียนรู้ (After Action Review: AAR) รวมทั้งให้แนวคิดห่วงโซ่อุปสงค์/อุปทานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทั้งระบบ

กระบวนการเรียนรู้ช่วงกลางน้ำ

- ความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ครัวเรือน เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนของผู้ร่วมเรียนรู้ให้รู้จักการจัดการการเงิน และการวางแผนการเงินระดับครัวเรือน โดยเนื้อหาประกอบด้วย การทำบัญชีครัวเรือน การออม การจัดการรายรับรายจ่าย เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้หน่วยจัดการเรียนรู้สามารถส่งต่อความรู้นี้ไปสู่ผู้ร่วมเรียนรู้ เพื่อยกระดับความรู้และยกระดับคุณภาพชีวิตแก่ผู้ร่วมเรียนรู้ที่เข้าร่วมโครงการฯ
- การวิเคราะห์ชุมชน เพื่อให้หน่วยจัดการเรียนรู้เข้าใจความเป็นชุมชน ทั้งด้านกายภาพ และชุมชนที่ไม่เป็นทางการที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ดำเนินโครงการฯ ของหน่วยจัดการเรียนรู้
- การวิเคราะห์ผู้ร่วมเรียนรู้ เพื่อให้รู้ถึงศักยภาพ ข้อจำกัด ความต้องการ และสิ่งที่จะพัฒนาแก่ผู้ร่วมเรียนรู้ บนฐานคิดที่ว่า “การพัฒนาทักษะอาชีพต้องมาจากความต้องการของผู้ร่วมเรียนรู้ ไม่ใช่มาจากความต้องการของหน่วยจัดการเรียนรู้”

- **บันไดผลลัพธ์** คือ การพัฒนากระบวนการคิดแก่หน่วยจัดการเรียนรู้ในการกำหนดเป้าหมายที่จะทำให้บรรลุในอนาคตให้เกิดความชัดเจน เพื่อให้เข้าใจการดำเนินโครงการฯ ในภาพรวม และมีแนวทางในการติดตามความก้าวหน้า หรือการปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับบันไดผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ โดยการวิเคราะห์บันไดผลลัพธ์จะทำใน 2 ระดับ คือ 1. บันไดผลลัพธ์ของหน่วยจัดการเรียนรู้ 2. บันไดผลลัพธ์ของผู้ร่วมเรียนรู้ เพื่อให้ได้ตัวชี้วัดในการดำเนินโครงการฯ
- การติดตามหนุนเสริมหน่วยจัดการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ช่วงปลายน้ำ

ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดที่หน่วยจัดการเรียนรู้จะได้เกิด ‘Save’ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการฯ โดยเครื่องมือสำคัญที่ทีมพี่เลี้ยงทุกภาคใช้คือ ‘การถอดบทเรียนการทำงาน’ ผ่านชุดคำถาม ดังนี้ 1. ทบทวนสิ่งที่ทำและผลที่เกิดขึ้น 2. วิเคราะห์บทเรียนผ่านผังใยแมงมุม 3. Share & Learn แบ่งปันการเรียนรู้แก่หน่วยจัดการเรียนรู้ 4. ก้าวต่อไป 5. Matching Provider ซึ่งจะทำให้หน่วยจัดการเรียนรู้เห็นข้อดี ข้อดีของการทำงานที่ผ่านมา และแนวทางการทำงานต่อไปในอนาคต ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะกลายเป็น ‘ฐานคิด’ สำคัญในการทำงานเพื่อชุมชนของหน่วยจัดการเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

*หมายเหตุ: เครื่องมือที่ทีมพี่เลี้ยงใช้อาจจะมีรูปแบบและวิธีการแตกต่างกันไปตามบริบทและความเชี่ยวชาญของทีมพี่เลี้ยง

อาชีพ ทักษะ และความสัมพันธใหม่: ดอกผลที่เกิดขึ้นของโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

แม้เป้าหมายไกล ๆ ของโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน คือ การที่ผู้ร่วมเรียนรู้ที่เป็นกลุ่มคนด้อยโอกาส และขาดแคลนทุนทรัพย์มีอาชีพ มีรายได้ สร้างระบบเศรษฐกิจครัวเรือน แต่ในระหว่างทางของกระบวนการทำงานยังก่อให้เกิดผลอีกหลายประการ เช่น

เกิดทักษะใหม่ ซึ่งเป็นทักษะที่เกิดขึ้นตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละทีมทำงาน โดยเฉพาะทักษะการทำงานเพื่อสร้างอาชีพ ที่มุ่งเข้าไปที่การทำงานด้านการพัฒนาภาคการทำงานที่จะทำให้เกิดการหนุนเสริมอาชีพให้กับกลุ่ม หรือหน่วยจัดการเรียนรู้ที่มาจากหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

- **ทีมหนุนเสริมวิชาการ** เกิดการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันระหว่างทีมกลไกระดับภาค หรือทีมพี่เลี้ยง (NODE) หน่วยจัดการเรียนรู้ และชุมชน
- **ทีมกลไกระดับภาคหรือทีมพี่เลี้ยง** เกิดทักษะในการวิเคราะห์หน่วยจัดการเรียนรู้ ทักษะการจัดกระบวนการเพื่อการพัฒนาทักษะหน่วยจัดการเรียนรู้

- **หน่วยจัดการเรียนรู้** เกิดทักษะการทำงานร่วมกับชุมชน ทักษะการคิดวิเคราะห์ และกระบวนการค้นหากลุ่มคนผู้ด้อยโอกาส รวมไปถึงทักษะการประสานงานร่วมกับภาคีเครือข่าย
- **ผู้ร่วมเรียนรู้** เกิดทักษะด้านอาชีพ ทักษะการคิด วิเคราะห์ เกิดการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้จาก Passive Learning ไปสู่การเรียนรู้แบบ Active Learning ซึ่งวัดได้จากรายได้ที่เพิ่มขึ้น และอาชีพใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

เกิดความสัมพันธ์ใหม่

- **ความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างการทำงาน** ระหว่างหน่วยงานที่เป็นแหล่งทุนสนับสนุน ทีมทุนเสริมวิชาการ เครือข่ายทีมพี่เลี้ยง หน่วยจัดการเรียนรู้ และชาวบ้านที่เป็นผู้ร่วมเรียนรู้ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การยกระดับการพัฒนากลไกสร้างอาชีพของชุมชนต่อไป
- **ความสัมพันธ์ในระดับชุมชน และภาคีเครือข่าย** เกิดการเข้ามามีส่วนในการดูแล การสร้างอาชีพ สร้างการเรียนรู้ ชาวบ้านมีเพื่อน มีกัลยาณมิตร ที่นำไปสู่การเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้น

เกิดอาชีพใหม่ ที่นอกเหนือจากการเกษตร หรืออาชีพดั้งเดิมของชุมชน เช่น การขายออนไลน์ หรือเกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนใหม่ ๆ หลายชนิดที่สามารถนำไปต่อยอดสร้างอาชีพ สร้างรายได้ในอนาคต

กล่าวโดยสรุป กระบวนการพัฒนาอาชีพโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นวิธี ‘สร้างอาชีพ’ ที่ไม่ได้มุ่งเป้าไปที่การพัฒนาอาชีพให้กับชุมชนเป้าหมายโดยตรง แต่เป็นการเข้าไปพัฒนาและยกระดับการทำงานของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอาชีพ เช่น สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กระทั่งก่อเกิดเป็น ‘กลไกการทำงาน’ ที่มีระบบ มีแบบแผน และมีเป้าหมายชัดเจน โดยในปีแรกผลการดำเนินงานในเรื่องการเกิดอาชีพและรายได้ของผู้ร่วมเรียนรู้อาจจะยังไม่ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน ดุจการปลูกต้นไม้ที่ต้องบำรุงดิน บำรุงรากทั้งที่เป็นรากแก้วและรากฝอยให้แข็งแรง ก่อนผลิดอกออกผลในระยะยาว

ดังนั้น งบประมาณที่ กสศ. สนับสนุนจึงเปรียบเสมือนการบำรุงดินและราก ที่ประกอบด้วยเครือข่ายและกลไกการทำงานที่สนับสนุนงานด้านอาชีพของชุมชน เป็นการพัฒนาทักษะ ยกระดับ ปรับเปลี่ยนวิธีคิด และวิธีการทำงาน โดยมุ่งเป้าไปที่การสร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับกลุ่มคนด้อยโอกาสอย่างแท้จริง

ที่สำคัญโครงการฯ นี้ยังได้ ‘สร้างจุดยืน’ ให้คนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสในชุมชนไม่ว่าจะเป็นคนว่างงาน ผู้ชราภาพ คนพิการ แรงงานนอกระบบ ให้กลับมาลิ้มรสชาติปากได้อีกครั้งผ่านการฝึกอาชีพ และยังสร้างรายได้ให้คนในชุมชนเมื่อชุมชนเข้มแข็งไม่ว่าเขาจะเจอวิกฤตใดก็จะมีภูมิคุ้มกัน และก้าวผ่านปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี

ภาคเหนือ

‘อาหาร + โฮมสเตย์ + การเกษตรแม่นยำ’ แนวคิดการสร้างอาชีพเพื่อชาติพันธุ์แม่ฮ่องสอน

วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงและมีรายได้หลักจากการท่องเที่ยว แต่ที่ผ่านมาเม็ดเงินในธุรกิจการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ตกไปอยู่ที่ผู้ประกอบการมากกว่าชุมชนท้องถิ่น ขณะที่จุดเด่นของแม่ฮ่องสอน คือ ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งกะเหรี่ยง ม้ง ลัวะ ลีซอ ลาหู่ ไทใหญ่ จีนฮ่อ และคนเมือง ที่มีวิถีชีวิต ภาษา และวัฒนธรรมต่างกัน ประกอบกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่หันมาสนใจการท่องเที่ยวเชิงวิถี ผสานกับการนำเสนอไลฟ์สไตล์ผ่านโซเชียลมีเดีย ทำให้ นายทรงศักดิ์ ปัญญา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน มองเห็น ‘โอกาส’ ในการนำทุนชุมชนที่มีอยู่มาสร้างอาชีพให้กับคนแม่ฮ่องสอน ด้วยการทำโครงการเพิ่มมูลค่าการให้บริการโฮมสเตย์ชุมชนชาติพันธุ์และการเกษตรแม่นยำบนพื้นที่สูง

นายทรงศักดิ์ บอกว่า เขาทำงานร่วมกับชุมชนมานาน เห็นสิ่งที่ชุมชนขาดและต้องการ คือ การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว และการทำเกษตรกรรมยั่งยืน โครงการฯ นี้จึงแบ่งการทำงานเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. การพัฒนาทักษะและมาตรฐานการให้บริการโฮมสเตย์แก่ผู้ประกอบการชาติพันธุ์อำเภอแม่ลาน้อย ปางมะผ้า และสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ชาติพันธุ์ลาหู่ ไทใหญ่ ปกาเกอญอ และลัวะ) และการบูรณาการองค์ความรู้เรื่องอาหารท้องถิ่น ด้วยการคัดสรรวัตถุดิบท้องถิ่นมาสร้างสรรค์อาหารเมนูพิเศษเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว 2. การพัฒนาเกษตรกรรมบนพื้นที่สูงให้มีทักษะการทำเกษตรแบบแม่นยำและเข้าถึงเทคโนโลยี เช่น ติดตั้งระบบฟาร์มอัจฉริยะ โดยผู้ร่วมเรียนรู้ประกอบด้วยแรงงานนอกระบบจำนวน 60 คน ในพื้นที่ 3 อำเภอ อำเภอละ 20 คน ได้แก่ อำเภอแม่ลาน้อยและอำเภอปางมะผ้าเน้นเรื่องการให้บริการโฮมสเตย์และพัฒนาทักษะการประกอบอาหาร ส่วนอำเภอสบเมยเน้นเรื่องเกษตรกรรมและการประกอบอาหารจากพืชท้องถิ่น

สำหรับการทำโครงการฯ วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอนจะทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายที่มีความถนัดแตกต่างกัน ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เซฟผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการพัฒนาอาหาร เครือข่ายโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา กรมวิชาการเกษตร และวิทยาการเฉพาะทางด้านเกษตรกรรม ดึงศักยภาพของแต่ละบุคคลและหน่วยงานมาให้ความรู้ตามแผนงานที่วางไว้ เพื่อให้แต่ละชุมชนสามารถขับเคลื่อนงานต่อได้ด้วยตัวเอง โดยมีปัจจัยสำคัญคือ แกนนำชุมชนต้องตั้งใจสนใจเรียนรู้ มีวิสัยทัศน์ความเป็นผู้นำ เพื่อเป็นแกนนำหลักในชุมชนต่อไป

“จุดเด่นของแม่ฮ่องสอน คือ ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีวิถีชีวิต ภาษา และวัฒนธรรม แตกต่างกัน ประกอบกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่หันมาสนใจการท่องเที่ยวเชิงวิถี ผสานกับการนำเสนอผ่านโซเชียลมีเดีย ทำให้มองเห็น ‘โอกาส’ ในการนำทุนชุมชนที่มีอยู่มาสร้างอาชีพให้กับคนแม่ฮ่องสอน”

นายทรงศักดิ์ ปัญญา

‘โฮมสเตย์ + อาหาร’ สร้างอาชีพให้คนแม่ฮ่องสอน

สำหรับการพัฒนาทักษะและมาตรฐานการให้บริการโฮมสเตย์แก่ผู้ประกอบการชาติพันธุ์ และการบูรณาการความรู้เรื่องอาหารท้องถิ่นนั้น ชาวบ้านจะได้เรียนรู้เรื่องการประกอบอาหาร ตั้งแต่การคัดเลือกวัตถุดิบตามฤดูกาล การปรุง มาตรฐานความสะอาด การรักษาคุณภาพอาหาร การเลือกใช้อุปกรณ์ การเล่าเรื่องนำเสนออาหาร การตกแต่งจาน คุณค่าทางโภชนาการ การคำนวณต้นทุน และการรังสรรค์อาหารเมนูพิเศษ โดยชุมชนจะเป็นผู้คัดสรรวัตถุดิบท้องถิ่นและนำภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านการทำอาหารมาใช้ ซึ่งอาหารทุกจาน วัตถุดิบทุกอย่างมีเรื่องเล่าเกี่ยวข้องกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชน (Storytelling) เป็นการยกระดับการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์ผ่านผัสสะใหม่ที่ไม่ใช่แค่ตาเห็น แต่ด้วยรสสัมผัสจากอาหาร ซึ่งจะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอาหารมากขึ้น

นางสาวสุวิตรา ว่องวารี เชฟที่มีประสบการณ์ด้านการพัฒนาอาหารยั่งยืนทั้งในประเทศและต่างประเทศ กล่าวเสริมว่า ‘การพัฒนา’ ไม่ควรมุ่งเน้นที่การส่งเสริมสิ่งใหม่ แต่ควรผนวกรวมองค์ความรู้กับฐานทุนที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ฐานทุนชุมชนมีความมั่นคงยิ่งขึ้น เธอมองว่าหัวใจของการท่องเที่ยวเชิงอาหารประกอบไปด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ระบบเกษตร ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดอาหาร เรื่องราวของอาหารที่สะท้อนภูมิปัญญาขนบธรรมเนียม และประเพณีในแต่ละพื้นที่ ความคิดสร้างสรรค์ เป็นการนำศาสตร์และศิลป์เข้ามาประกอบในอาหารแต่ละจานที่เสิร์ฟ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่ช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นบนฐานของการอนุรักษ์ และการฟื้นฟูทรัพยากร

“สำคัญที่สุด คือ เราต้องประเมินทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน สร้างองค์ความรู้บูรณาการกับภูมิปัญญาเดิมที่ชุมชนมีอยู่ ทำให้ชุมชนรู้สึกว่าคุณค่าที่เราให้ความรู้กับชุมชน ชุมชนก็ให้ความรู้กับเราด้วย เขาจะไม่รู้สึกว่าคุณ

การมาเรียนรู้กับเราเป็นเรื่องเสียเวลาทำมาหากิน เพราะสิ่งที่ชุมชนได้รับเป็นทักษะและวิธีคิดที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตัวเอง เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน ทำงานเป็นทีม เข้าใจศักยภาพ และเคารพซึ่งกันและกัน”

นายทรงศักดิ์ บอกว่า ปกติแล้วชาวบ้านบอกได้ว่าพืชผักชนิดนี้กินแล้วส่งผลอย่างไรต่อร่างกาย แต่ไม่สามารถสื่อสารเชิงโภชนาการได้ว่ามีวิตามิน เกลือแร่ หรือสารอาหารอะไรบ้าง ที่มหาวิทยาลัยหรือเชฟจะเข้ามาเสริมความรู้ด้านวิชาการ เช่น ชาวบ้านบอกว่าพืชผักชนิดนี้บำรุงสายตา

ในทางโภชนาการสามารถชี้ชัดได้ว่าผักมีวิตามินเอ เมื่อนำวัตถุดิบต่าง ๆ ในท้องถิ่นมาคิดเมนูใหม่ วิทยากรจะบอกว่าแต่ละเมนูมีคุณค่าทางโภชนาการด้านใดบ้าง

“จริง ๆ ชุมชนมีโปรแกรมท่องเที่ยวที่จัดขึ้นในรูปแบบ 1 คืน 2 วัน อยู่แล้ว เราอยากให้ชาวบ้านเห็นด้วยตัวเองว่าวัตถุดิบในชุมชน เมื่อเอามา นำเสนอในรูปแบบใหม่ก็สามารถยกระดับและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวได้จริง”

นางพิมพ์ ขยันใหญ่ยิ่ง ประธานกลุ่มแม่บ้านบ้านดง ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า ชาวบ้านบ้านดงทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ชุมชนจึงมีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรหมุนเวียนตลอดทั้งปี ไม่ว่าจะเป็นผักสลัด เสาวรส อะโวคาโด เคปกูสเบอร์รี่ ลูกโหนด และลูกเนียงป่า ส่งขายให้กับศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ลาน้อย แต่ก็ยังมีผลผลิตบางส่วนที่ไม่ผ่านมาตรฐาน สามารถนำมาทำประโยชน์ได้มากกว่าปล่อยให้เน่าเสียไปตามธรรมชาติ แต่ชาวบ้านไม่มีความรู้ และไม่มีประสบการณ์

“ความรู้ด้านการทำอาหารที่เซฟมาถ่ายทอดให้ เช่น การทำไอศกรีม อะโวคาโดและเคปกูสเบอร์รี่ พิซซามะเขือเทศเชอร์รี่ กลายเป็นโอกาสและเป็นทางเลือกในการทำอาชีพและสร้างรายได้ให้ชุมชน ถ้าอยู่ในชุมชนแล้วมีอาชีพมีรายได้เพิ่มขึ้น เราก็ไม่จำเป็นต้องออกไปข้างนอก คนบนดอยไม่ยอมห่างบ้าน แต่เขาจำเป็นต้องออกไปเพราะต้องหาเงินให้ลูกเรียนหนังสือ” นางพิมพ์ กล่าว

สำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวนอกจากเรื่องอาหารแล้ว วิทยากรยังเข้ามาให้ความรู้เรื่อง **การตกแต่งโฮมสเตย์เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์วิถีชีวิตชาติพันธุ์** ให้นำเสนอใจ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการนำเสนอไลฟ์สไตล์ผ่านโซเชียลมีเดีย ส่วนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความรู้เรื่อง **มาตรฐานการบริการด้านโฮมสเตย์และระบบการจัดการสถานที่**

‘เกษตรกรแม่นยำ’ ทางเลือก ทางรอดของเกษตรกรบนพื้นที่สูง

อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ติดกับดักการทำเกษตรเชิงเดี่ยว เน้นการผลิตเพื่อขาย จึงต้องปลูกพืชรอบสัปดาห์ที่เก็บเกี่ยวได้ภายใน 2-3 เดือน เช่น กะหล่ำปลีและข้าวโพด โครงการฯ นี้จึงเข้ามาพัฒนา ‘เกษตรกร’ ให้มีความรู้และมีทางเลือกในการทำเกษตรมากขึ้น โดยมองหาพืชท้องถิ่นที่มีมูลค่าและคุณค่าที่ตอบโจทย์สุขภาพและความปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ด้วยการใช้เทคโนโลยีปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต ให้เกษตรกรเป็นผู้กำหนดตลาดแทนการพึ่งพาตลาดแบบเดิม ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถลดหรือปลดหนี้ได้ ขณะเดียวกันยังสามารถใช้สอย ฟื้นฟู และรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นไปพร้อมกัน

นายเอกพล พรรณธีรกุล เกษตรกรบ้านแม่ลาย ตำบลป่าโป่ง อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน หนึ่งในผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า เกษตรแม่นยำเป็นการทำความเข้าใจลักษณะและความต้องการของพืชแต่ละชนิด เช่น การติดตั้งระบบโรงเรือนที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของพืช ทั้งเรื่องอุณหภูมิ ระบบน้ำ การป้องกันแมลง รวมถึงการควบคุมแร่ธาตุที่เหมาะสมในดิน และการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นการทำเกษตรอินทรีย์ที่เป็นมิตรต่อผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม

โดยพืชที่เขาสนใจ คือ ‘ห่อที่หล่า’ พืชตระกูลเฟิร์น มักขึ้นอยู่ริมห้วยที่เป็นป่าต้นน้ำ ได้ชื่อว่าเป็น ‘ต้นขุรส’ ตามธรรมชาติ เพราะมีรสชาติดหวานแต่ลื่น มีกลิ่นตามากที่เป็นกรดอะมิโนที่ให้รสชาติไม่ต่างจากโมนโซเดียม กลูตาเมตในผงขุรส อีกทั้งยังมีโปรตีน ธาตุเหล็ก และแมงกานีส ภูมิปัญญาชาวปกากะญอนิยมนำห่อที่หล่ามาตากแห้ง บดเป็นผงใส่ในอาหารแทนผงขุรส ส่วนใบสดยังมีสรรพคุณช่วยระบายท้อง ตอนนี้มีเกษตรกรในชุมชนที่สนใจปลูกห่อที่หล่าประมาณ 6 คน และหากโรงเรียนต้นแบบติดตั้งระบบเสร็จสมบูรณ์ก็สามารถเข้ามาเรียนรู้ได้

นางพิมพ์ ขยันใหญ่ยิ่ง

นายวิฑูณ ขยันใหญ่ยิ่ง ผู้ร่วมเรียนรู้จากบ้านดง ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน บอกว่า เขาทำการเกษตรเชิงเดี่ยวมาตั้งแต่รุ่นพ่อ หลังได้รับความรู้จากการอบรมทั้งเรื่องการท่องเที่ยวและการเกษตรทางเลือกอยู่หลายครั้ง จึงสนใจการทำเกษตรแบบพึ่งตนเอง แทนการใช้สารเคมี เชื่อมโยงไปสู่การบริการท่องเที่ยวชุมชนเชิงเกษตร และพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแปลงเกษตรตัวอย่าง เพราะเชื่อว่าการนำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาปฏิบัติจนเกิดผลลัพธ์ชัดเจนโดยคนในชุมชนเอง เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือและทำให้เกษตรกรในพื้นที่สนใจ เมื่อคนเปิดใจและสนใจเข้ามาเรียนรู้ด้วยตัวเอง ความเปลี่ยนแปลงในชุมชนท้องถิ่นจึงจะเกิดขึ้น ปัจจุบันโรงเรียนอะไวคาโดบนพื้นที่ 9 ไร่ของเขาได้กลายเป็นโรงเรียนตัวอย่างด้านระบบน้ำและการให้ปุ๋ยผ่านมือถือ

“เดิมโทรศัพท์มือถือผมมีไว้โทรอย่างเดียว แต่โครงการฯ นี้ทำให้ผมพยายามเรียนรู้ นำเทคโนโลยีมาใช้ช่วยประหยัดระยะเวลา ลดความยุ่งยากที่จะต้องไปเปิดวาล์วน้ำ และพ่นแรงลงไปได้มาก ภูมิใจมากที่แปลงปลูกของผมเป็นตัวอย่างให้กับเกษตรกรคนอื่น ๆ ในชุมชน เด็กรุ่นใหม่ในชุมชนแทบไม่อยากจะทำเกษตรเพราะเป็นงานหนัก เราจะทำยังไงให้ลูกหลานกลับมาเป็นกำลังของชุมชน ผมว่าเทคโนโลยีช่วยได้” วิฑูณ ย้ำ

นายทรงศักดิ์ เสริมว่า เมื่อระบบการจัดการด้านการท่องเที่ยวและการเกษตรของชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ แต่ละชุมชนสามารถเป็นต้นแบบและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับพื้นที่อื่น โดยล่าสุดสถาบันอาหารในประเทศสิงคโปร์ สนใจพานักศึกษาเข้ามาเรียนรู้ชุมชนเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกที่ส่งผลต่อสุขภาพ และโภชนาการอาหารพื้นถิ่น ถือเป็นยกระดับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนขึ้นอีกขั้นหนึ่ง

การท่องเที่ยวชุมชนโฉมใหม่สร้างโอกาสทางอาชีพและสร้างรายได้ ดึงดูดคนรุ่นใหม่ให้กลับมาয়บ้านเกิด และรับไม้ต่อด้านการพัฒนาชุมชนจากผู้ใหญ่ที่เป็นแกนนำในปัจจุบันแล้ว ยังเปิดโอกาสให้เยาวชนนอกระบบที่ไม่มีโอกาสด้านการศึกษาและเข้าไม่ถึงโอกาสในการประกอบอาชีพ ได้มีโอกาสตั้งต้นชีวิตใหม่และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนถิ่นเกิดของตนต่อไปในอนาคต

• • • •

“การนำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาปฏิบัติจนเกิดผลลัพธ์ชัดเจน โดยคนในชุมชนเอง เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือ และทำให้เกษตรกรคนอื่น ๆ ในพื้นที่หันมาสนใจ เมื่อคนเปิดใจและเข้ามาเรียนรู้ด้วยตัวเอง ความเปลี่ยนแปลงในชุมชนท้องถิ่นจึงจะเกิดขึ้น”

นายวิฑูณ ขยันใหญ่ยิ่ง

โครงการการพัฒนาทักษะและเพิ่มมูลค่า การให้บริการโฮมสเตย์ชุมชนชาติพันธุ์ และการเกษตรแม่นยำบนพื้นที่สูง

วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เสริมอาชีพจากภูมิปัญญา 'ผ้าทอปกากะญอ'

วิสาหกิจชุมชนสินค้าแม่แตดน้อย จังหวัดเชียงใหม่

หุบเขาสูงชันที่รายล้อมอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ ตั้งขึ้นจากการรวมพื้นที่ของ 3 ตำบล คือ ตำบลแม่แตด ตำบลบ้านจันทร์ และตำบลแจ่มหลวง ซึ่งตั้งอยู่กลางหุบเขา พื้นที่เกือบทั้งหมดอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ไม่เพียงทำให้พื้นที่แห่งนี้ห่างไกลและยากต่อการเข้าถึงเท่านั้น แต่วิถีชีวิตของสตรีปกากะญอที่นี่ยังโดดเดี่ยวอ้างว้างจากการใช้ชีวิตวนเวียนอยู่กับการทำงานดูแลบ้าน และเลี้ยงลูก ประกอบกับเพศสภาพของผู้หญิงปกากะญอยังถูกจำกัด ทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา บางคนพูดภาษาไทยไม่ได้ไม่มีงานทำ ไม่กล้าออกจากหมู่บ้านไปทำงานต่างพื้นที่ ความเหงา ความสิ้นหวัง และการขาดแคลนรายได้ กลายเป็นความเครียดที่กัดกร่อนให้สตรีปกากะญอจำนวนมากต้องเผชิญกับ ‘โรคซึมเศร้า’ นางอานันต์ศรี แก้วเลิศตระกูล ประธานวิสาหกิจชุมชนสินค้าแม่แตดน้อย จังหวัดชัยภูมิ จึงทำโครงการพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีปกากะญอผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ เพื่อพัฒนาทักษะการทอผ้าปกากะญอแบบครบวงจร ให้สตรีปกากะญอมีอาชีพ มีรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัว

ฝึก ‘กระบวนการทอผ้า’ พัฒนาอาชีพสตรีปกากะญอ

วิถีชีวิตดั้งเดิมของสตรีปกากะญอส่วนใหญ่ ยามว่างหลังการทำงานจะหมดไปกับการทอผ้าสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน หากเหลือจึงขายให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อเป็นรายได้เสริม แต่ยังเป็นรายได้ที่น้อย เพราะทอด้วย ‘กี่เอว’ ขนาดเล็กที่สืบทอดมาแต่โบราณ ตัวผ้าทอจะมีหน้าแคบ ใช้เวลานานกว่าจะทอได้สักผืน ขณะเดียวกันการเข้ามาของเสื้อผ้าแฟชั่นตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ทำให้สตรีปกากะญอรุ่นใหม่เริ่มทอผ้าไม่เป็น ด้วยฐานทุนของชุมชนและภูมิปัญญาที่มีอยู่ นางอานันต์ศรีจึงคิดใช้ ‘การทอผ้า’ เป็นเครื่องมือสร้างรายได้ให้คนในชุมชน

“เรามองงานที่คนในพื้นที่ถนัดที่สุด นั่นคือการทำเกษตรกับการทอผ้า คิดว่าการทอผ้าจะเป็นอาชีพเสริมให้กับกลุ่มสตรีปกากะญอได้ เดิมเขาทอผ้าถุงขายได้ที่ละผืน หากสอนให้เขาทอกี่ใหญ่เป็น เขาจะทอผ้าได้ครั้งละหลายเมตร ซึ่งน่าจะช่วยเพิ่มรายได้ให้สตรีกลุ่มนี้มากขึ้น”

นางอานันต์ศรี เล่าว่า ผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการฯ มีทั้งสิ้น 150 คน ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลแม่แตด ตำบลบ้านจันทร์ และตำบลแจ่มหลวง ตำบลละ 50 คน กระบวนการคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้ดำเนินการผ่านแกนนำชุมชนในแต่ละตำบล เช่น ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำศาสนาคริสต์

“เรามองงานที่คนในพื้นที่ถนัดที่สุด นั่นคือการทำเกษตรกับการทอผ้า คิดว่าการทอผ้าน่าจะจะเป็นอาชีพเสริมให้กับกลุ่มสตรีปกากะญอได้ เดิมเขาทอผ้าถุงขายได้ที่ละผืน หากสอนให้เขาทอกี่ใหญ่เป็น เขาจะทอผ้าได้ครั้งละหลายเมตร ซึ่งจะช่วยเพิ่มรายได้ให้สตรีกลุ่มนี้มากขึ้น”

นางอานันต์ศรี แก้วเลิศตระกูล

มีการจัดประชุมแนะนำโครงการฯ หากใครสนใจให้กรอกใบสมัครทิ้งไว้ที่ผู้ใหญ่บ้าน จนได้ผู้ร่วมเรียนรู้ครบตามแผนที่วางไว้ ทั้งนี้การฝึกอาชีพจะจัดอบรมหมุนเวียนไปที่ละหมู่บ้าน เพื่อลดปัญหาการเดินทาง พร้อมจัดหาผู้เชี่ยวชาญจากเครือข่ายในจังหวัดเชียงใหม่มาเป็นที่วิทยากรถ่ายทอดความรู้ โดยกิจกรรมแรกๆที่ผู้ร่วมเรียนรู้ได้เรียนรู้คือ ‘การย้อมสีธรรมชาติ’ มีวิทยากรจากอำเภอสะเมิงมาให้ความรู้ซึ่งวัตถุดิบที่นำมาใช้เป็นสีย้อมผ้าจะใช้ของที่มีอยู่ในชุมชน เช่น เปลือกมะม่วง ขมิ้น เพกา เปลือกก่อ ดินปลีกล้วย เป็นต้น

“พืชบางชนิดเป็นสมุนไพรที่ไม่เพียงให้สีสวยเท่านั้น แต่ยังมีสรรพคุณรักษาโรคด้วย เช่น ผ้าฝ้ายที่ย้อมหอมเมื่อเอามาโพกหัว จะทำให้หัวเย็น ลดอาการปวดหัว แต่ถ้าเป็นผื่นจะใช้รากเคาะเป็นไม้ชนิดหนึ่งจะช่วยลดผื่นคันได้” นางอานันต์ศรี เล่าถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ได้รับสืบทอดมา

เมื่อเส้นด้ายย้อมสีธรรมชาติปลอดสารพิษหลากสีสิ้นพร้อมแล้ว กิจกรรมอบรมการทอผ้าก็เริ่มต้นขึ้น ผู้ร่วมเรียนรู้จะได้เรียนรู้การทอผ้าที่เอาจริงเอาจัง และการทอผ้าก็ใหญ่ โดยที่เอาจริงเอาจังตนเอง ส่วนที่ทอใหญ่มีวิทยากรจากภายนอกเข้ามาสอน เวียนจัดอบรมไปที่ละหมู่บ้าน หมู่บ้านละ

5 วัน แบ่งกลุ่มสอนกันตั้งแต่ปั่นด้าย ม้วนด้าย กรอตัว ชิงด้าย ใส่ตะกอลใส่ฟืม และการทอ จนทุกคนทอเป็น แถมยังเป็นวิทยากรสอนคนอื่นได้ด้วย

‘สร้างสรรคืบปลาย’ ตัดเย็บเพิ่มมูลค่าผ้าทอแม่แดดน้อย

เสน่ห์ของผ้าทอปกากะเกะภูมิใช้เพียงการถักทอเส้นฝ้ายหรือฝ้ายย้อมสีธรรมชาติเท่านั้น แต่ลวดลายที่เกิดจากการขัดกันของเส้นด้ายหรือลายปัก คือความงดงามแสดงถึงอัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละพื้นที่

นางอานันต์ศรี เล่าว่า นอกจากสอนทอผ้าสีพื้นแล้ว เธอยังเชิญวิทยากรจากภายนอกมาสอนเรื่องการออกแบบลายผ้ากะเหรี่ยงโบราณ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม เนื่องจากสตรีปกากะเกะอายุ 20-30 ปีที่เป็นผู้ร่วมเรียนรู้กว่าครึ่งหนึ่งยังทอผ้าและทำลายผ้าไม่เป็น จึงสอนทั้งการออกแบบลายผ้า รวมถึงการปักลายผ้าที่ทอเสร็จเพื่อเพิ่มมูลค่าให้ผ้าทอปกากะเกะ

“ลายผ้าทอจะมีลายกะเหรี่ยงโบราณ ลายกันหอย ลายดอกบัวตอง บางผืนจะเป็นลายปัก เช่น ลายมะเขือพวง และนำลูกเดือยมาร้อยประดับ เพราะเชื่อว่าจะสร้างความมั่นคงในชีวิต เนื่องจากลูกเดือยจะมีลักษณะคล้ายกับเมล็ดข้าว ตามความเชื่อและวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน”

นางอานันต์ศรี เล่าต่อว่า เพื่อให้การผลิตผ้าทอกะเหรี่ยงตอบโจทย์ความต้องการของตลาด เธอได้เชิญวิทยากรจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ มาให้คำแนะนำเรื่องการออกแบบ การสร้างแบรนด์ การตลาด สอนตั้งแต่การถ่ายรูปผลิตภัณฑ์ว่าต้องจัดวางอย่างไรให้สวยงาม มีคน มาช่วยทำเพจเฟซบุ๊กชื่อ ‘สินค้าชุมชนบ้านแม่แดดน้อย’ เพื่อเป็นช่องทางการขาย

นายสิทธิคุณ สุภาพรีตากุล ผู้รับผิดชอบเพจเฟซบุ๊กสินค้าชุมชน บ้านแม่แตดน้อย เล่าเสริมว่า เขานำสินค้าที่มีอยู่มากมายมาถ่ายภาพอัปโหลดไว้ที่เพจ เพื่อให้ผู้สนใจสามารถติดต่อผ่านเพจเฟซบุ๊กได้โดยตรง นอกจากนี้ยังมีไลน์รวมถึงช่องทางการจำหน่ายอื่น ๆ เช่น วางขายที่โฮมสเตย์ชุมชน ออกบูทงาน OTOP โดยผ้าทอมีหลายแบบหลายราคา ตั้งแต่ 199-1,500 บาท ผ้าทอที่มีราคาแพงจะเป็นเสื้อที่มีการปักลายด้วยมือ

นอกจากนี้ในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 วิสาหกิจชุมชนสินค้าแม่แตดน้อยยังสามารถพลิกวิกฤตเป็นโอกาส ส่งเสริมกลุ่มสตรีผู้ด้อยโอกาสนำต้นทุนความรู้ นำผ้าและเศษผ้าที่มีอยู่มาจัดทำ ‘หน้ากากผ้า’ ไว้ใช้เองและเพื่อจำหน่าย ปรากฏว่ามีคนสนใจสั่งซื้อเข้ามาเป็นจำนวนมาก ทั้งจากคนในพื้นที่ หน่วยงานเครือข่าย และโรงพยาบาล กระจายงานช่วยกันทำทั้ง 3 ตำบล ใครเย็บจักรไม่เป็นก็สอนเย็บจักรไปในตัว ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้มีรายได้เพิ่ม

‘เดปอถู’ ผลิตภัณฑ์ซัก-ล้าง ลดรายจ่ายในครัวเรือน

ไม่เพียงส่งเสริมการทอผ้าเพื่อสร้างรายได้เพิ่มเท่านั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่แตดน้อยยังคิดหาวิธี ‘ลดรายจ่ายในครัวเรือน’ ด้วยการผลิต ‘น้ำยาล้างจาน’ และ ‘น้ำยาล้างผ้า’ ขึ้นใช้เอง และแบ่งปันให้คนด้อยโอกาสอื่น ๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ ใช้ เหตุผลที่เลือกทำน้ำยาล้างจานและน้ำยาล้างผ้า เพราะเป็นของใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านจากดอยสะเก็ดมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ นำหัวเชื้อที่ซื้อมาใช้ร่วมกับวัตถุดิบท้องถิ่น เช่น มะนาว มะกรูด ซึ่งปัจจุบันพวกเขาไม่เพียงผลิตไว้ใช้เองในครัวเรือนเท่านั้น แต่ยังต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ที่วางจำหน่ายในชุมชน ภายใต้แบรนด์ ‘เดปอถู’ โดยผลิตภัณฑ์ของทั้ง 3 หมู่บ้าน จะใช้ชื่อเดียวกันหมด ต่างกันที่ชื่อวิสาหกิจชุมชนของหมู่บ้านที่เป็นผู้จัดทำเท่านั้น

“น้ำยาล้างจานขวดละ 20 บาท น้ำยาล้างผ้า 40 บาท ขนาด 360 มิลลิเมตร ถูกกว่าซื้อจากร้านค้าข้างนอกมาก ยิ่งถ้านำขวดมาเติมเองก็ จะยิ่งราคาถูกไปอีก ถือเป็นผลิตภัณฑ์จากโครงการฯ ที่ช่วยลดทั้งรายจ่าย ลดการใช้ทรัพยากร และสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้ ยังมีการเติมความรู้เรื่องบัญชีครัวเรือนเพื่อลดรายจ่าย แต่ด้วยผู้เข้าร่วม โครงการฯ เป็นผู้ด้อยโอกาสที่ไม่ได้เรียนหนังสือ จึงเป็นเรื่องยากที่จะ จดบันทึก เราก็ต้องคิดหาวิธีใหม่”

อย่างไรก็ดี เมื่อมีสินค้าพร้อมจำหน่าย ‘การวางแผนบริหารจัดการ รายได้’ เป็นเรื่องสำคัญ นางอานันต์ศรี เล่าว่า ปัจจุบันการขายสินค้าจะมี ทั้งแบบขายด้วยตนเอง และขายในรูปแบบกรรมการบริหาร โดยแต่ละ หมู่บ้านจะมีการรวมกลุ่มสมาชิกประมาณ 50 คน มีประธาน รองประธาน เข้ามาช่วยกันบริหารจัดการสินค้าในกลุ่มของตนเอง หากมีรายได้เข้ามาใน เบื้องต้นวางแผนว่าจะมีการหักเงินเข้ากลุ่มส่วนหนึ่งเพื่อใช้เป็นทุนใน การผลิต หรือจัดสวัสดิการให้สมาชิกไว้ใช้ยามฉุกเฉิน

สร้างรอยยิ้ม สร้างสุข เพื่อชุมชนเข้มแข็ง

ความสำเร็จของโครงการฯ ไม่เพียงช่วยให้สตรีปกากะญอที่ เข้าร่วมโครงการฯ ทอผ้าเป็นเท่านั้น แต่การได้ทำกิจกรรมร่วมกันยังนำมา ซึ่ง ‘รอยยิ้ม’ และ ‘ความสุข’

‘ม่วนอยู่’ คำตอบจากใจของ นางรสสุคนธ์ เมืองใจ ผู้ร่วมเรียนรู้ เธอบอกว่า จากเดิมอยู่บ้านเฉย ๆ ไม่เจอใคร ไม่มีรายได้ พอได้มาเข้าร่วม โครงการฯ ทำให้สนุกไม่เหงา แม้เดิมจะทอผ้าเย็บผ้าเป็น แต่ก็ไม่ชำนาญ โครงการฯ นี้ทำให้เธอรู้ขั้นตอน เทคนิคต่าง ๆ ที่ช่วยให้ทอผ้าได้ดีขึ้น ได้ฝึก ตัดเย็บเสื้อผ้า ทำหน้าากอนามัย ตอนนี้ทอผ้าขายได้แล้ว 4-5 ผืน มีตั้งแต่ ราคา 100-600 บาท ดีใจมากที่มีรายได้เพิ่มขึ้น

เช่นเดียวกับ นางสุใจ ไสวขาวคอย ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า อยากทำ เสื้อสวย ๆ ได้เหมือนคนอื่น ตอนนี้พอทำได้แล้ว แต่ยังไม่กล้าทำขาย เธอเริ่ม ทำกระเป๋าได้ 5-6 ใบแล้ว ตอนที่ขายใบแรกได้ดีใจมากที่มีรายได้เพิ่มขึ้น จากเมื่อก่อนที่ไม่มีเลย

นอกจากได้รับความรู้เรื่องการทอผ้าและรายได้ที่เพิ่มขึ้นแล้ว สตรีปกากะญอหลายคนบอกว่า สิ่งที่มีคุณค่ามากกว่านั้นคือ การได้ สืบทอดอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตนเอง

นางอรรรณ สมคุณย์คนาสิน ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า เมื่อก่อนตอนที่ ทอผ้าเธอจะไปซื้อด้ายที่ย้อมสีเคมีเรียบร้อยแล้ว แต่สีธรรมชาติจะสวยกว่า นุ่มกว่า และที่สำคัญใส่สบายกว่า

“ปกติไม่รู้จักกลายโบราณเลย รู้จักแต่ลายใหม่ ๆ โครงการฯ นี้ทำให้ ได้ฝึกทอกลายโบราณที่เป็นภูมิปัญญาของเรา เริ่มทำเสื้อขาย ปักลายเอง แต่จะใช้เวลานานหน่อยเพราะเป็นงานละเอียด ขายเสื้อได้ 2 ตัว ตัวละ 700 บาท ดีใจมาก ตอนนั้นก็เริ่มมีคนสั่งซื้อเข้ามาแล้ว แต่ยังไม่ค่อยมีเวลาทำเพราะ ช่วงนี้ต้องทำนา”

ด้าน นางอัมพร อมรนาถวิจิต ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า นอกจากความรู้ เรื่องการทอผ้า การออกแบบลาย และการตัดเย็บแล้ว เธอยังได้เรียนรู้ การทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาล้างผ้า ซึ่งช่วยลดรายจ่ายไปได้มาก เพราะ ว่า แต่ละวันต้องใช้น้ำยาล้างจานและน้ำยาล้างผ้าเยอะ

สำหรับ นางอานันต์ศรี ผู้บุกเบิกโครงการฯ บอกว่า แม้วันนี้ สตรีปกากะญอยังสร้างรายได้เสริมได้ไม่มาก เพราะอยู่ในช่วงเริ่มต้น แต่รอยยิ้มและเสียงหัวเราะที่สัมผัสได้ในทุกครั้งที่จัดกิจกรรมหรือพบเจอกัน ทำให้เธอรู้สึกภูมิใจว่าบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่สิ่งที่เห็นคือความคาดหวัง ไปกว่านั้นคือ ‘ความเข้มแข็งในชุมชน’ สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดคือชุมชนเข้มแข็ง โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้าน มีความสามัคคี รักกัน เดียวนี้เวลาเรียกประชุม มากันเพียบ เมื่อก่อนมาบ้างไม่มาบ้าง พอได้รับความร่วมมือการพัฒนา ก็ไปได้เร็ว ซึ่งตอนนี้ทุกคนมีวิชาชีพติดตัว ดีใจที่ผลักดันกันมาถึงจุดนี้ได้

แน่นอนว่ากว่าจะดำเนินโครงการฯ มาจนเริ่มเห็นผลความสำเร็จในวันนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย นอกจากความมุ่งมั่น เสียสละ และทุ่มเทของทีมงานแล้ว เคล็ดลับที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน คือ ความเข้มแข็งของผู้นำ การเปิดใจ และการรู้จักวางคนให้ถูกกับงาน

“ในฐานะผู้นำชุมชนเราต้องเป็นตัวอย่างให้เขาเห็น ต้องเข้มแข็ง หากเขาเดือดร้อนมาก็ต้องเป็นหลักที่จะช่วยเขา ส่วนการทำงานก็ต้องรู้จักเรียนรู้ความรู้สึกคนด้วย เพราะคนในแต่ละหมู่บ้านไม่เหมือนกัน เราเองก็ต้องปรับตัวตลอดว่าไปบ้านนี้ควรพูดอย่างไร นอกจากนี้ก็ต้องรู้จักสังเกตว่าคนไหนถนัดอะไร เหมาะจะทำงานด้านไหน ต้องวางคนให้เหมาะกับงาน เพื่อให้งานสำเร็จ ลุล่วงด้วยดี”

สำหรับก้าวต่อจากนี้ นางอานันต์ศรี ตั้งใจว่าจะพัฒนาองค์ความรู้ที่มีในพื้นที่ไปสู่ ‘ศูนย์การเรียนรู้ทอผ้าและการเกษตร’ ในชุมชน เพื่อเผยแพร่ข้อมูลและองค์ความรู้เรื่องการทอผ้า มีฐานเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น การย้อมผ้า ทอผ้า ปักผ้า รวมถึงเรื่องเกษตรอินทรีย์ มีแปลงสาธิตการทำเกษตรให้ผู้ที่สนใจมาศึกษาดูงาน เก็บผักในแปลงมารับประทานได้ และเชื่อมโยงไปกับการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ด้วยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้กับชุมชน

• • • •

“สิ่งที่เหนือความคาดหมายไปกว่านั้น คือ ‘ความเข้มแข็งในชุมชน’ โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้าน มีความสามัคคี รักกัน เดี่ยวนี้เวลาเรียกประชุมมาเพียบ เมื่อก่อนมาบ้างไม่มาบ้าง พอได้รับความร่วมมือการพัฒนาาก็ไปได้เร็ว ซึ่งตอนนี้ทุกคนมีวิชาชีพติดตัว ใจที่ผลัดกันมาถึงจุดนี้ได้”

โครงการพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีปกากะญอผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์
อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่

วิสาหกิจชุมชนสืบคำแม่แดงน้อย จังหวัดเชียงใหม่

พัฒนาอาชีพจากภูมิปัญญา แนวทางสร้างรายได้ของ 'อ่าซ่า' จังหวัดเชียงราย

เครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอ่าซ่า จังหวัดเชียงราย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในรอบหลายทศวรรษที่ผ่านมา ล้วนส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของพี่น้องชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชนเผ่าอ่าข่าที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติและ ความเชื่อดั้งเดิม และสิ่งที่เรียกว่า ‘ความเจริญ’ อีกเช่นกันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ การดำเนินชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีของพี่น้องชนเผ่า

จากอาชีพทำไร่ทำสวน หายู่หากินอยู่แบบพึ่งพิง และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความเจริญ ทำให้คนหนุ่มสาวจากหลายครอบครัวในหลายหมู่บ้านต้องเดินทางลงจากภูเขา เข้าสู่เมือง ทำงาน รับจ้าง ไปเป็นพนักงานร้านอาหาร บ้างไปเป็นกรรมกร บ้างไปไกลถึงต่างแดน และชีวิตในเมืองก็ ไม่ได้ทำให้คุณภาพชีวิตของพี่น้องอ่าข่าดีกว่าเดิม หลายคนกลายเป็นพลเมืองชั้นสอง จะหวนคีนสู่ แผ่นดินถิ่นเกิดก็ไม่มีช่องทางในการทำมาหากิน

และคนที่เห็นการเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่ต้นคือ ‘อาทุ’ นายไกรสิทธิ์ สิทธิโชค ผู้ก่อตั้ง Athu Akha Home สถานที่เล็ก ๆ ที่ซ่อนตัวอยู่ในเมืองเชียงราย ที่เขาคาดหวังว่า สถานที่แห่งนี้จะเป็น ‘ลานวัฒนธรรม’ ลานที่พี่น้องชนเผ่าและคนเมืองได้มาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอ่าข่า เพื่อที่จะหาแนวทางส่งเสริมสนับสนุนให้พี่น้อง อ่าข่ามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

“มันเป็นความเจ็บปวดนะ ที่เห็นพี่น้องเราต้องออกไปทำงานต่างเมือง การออกจากหมู่บ้าน นอกจากจะทำให้เขาห่างครอบครัว ห่างพี่น้อง ยังทำให้ขาดการเชื่อมต่อกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของ ชนเผ่า ถ้าเป็นแบบนี้ไปเรื่อย ๆ โดยที่เราไม่คิดทำอะไรเลย ผลกระทบที่จะเกิดกับพี่น้องอ่าข่ารุ่นหลัง ๆ ก็จะมีมากขึ้น และจะหาทางแก้ไขลำบาก ถ้าคิดในแง่ร้ายมาก ๆ วัฒนธรรมประเพณีอ่าข่าอาจ สูญหายไปเลยก็ได้” อาทุ กล่าวอย่างกังวลใจ

ด้วยเหตุนี้ราวปี 2547 อาทุร่วมกับชาวบ้านกลุ่มหนึ่งทำงานวิจัยท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่นำไป สู่การรื้อฟื้นวิถีชีวิต และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนบางเรื่องกลับคืนมา ซึ่งการท่องเที่ยวได้เปิดโลก คนอ่าข่าและนักท่องเที่ยวให้รู้จักกันมากขึ้น ชาวบ้านหลายชุมชนเริ่มเข้าใจกระบวนการและวิธีคิด ของการท่องเที่ยวที่ดำเนินงานโดยชุมชน

“งานวิจัยท่องเที่ยวโดยชุมชนนำไปสู่ การรื้อฟื้นวิถีชีวิต และวัฒนธรรม อันดีงามของชุมชนให้กลับคืนมา ซึ่งการท่องเที่ยวได้เปิดโลกคนอ่าข่า และนักท่องเที่ยวให้รู้จักกันมากขึ้น หลายชุมชนเริ่มเข้าใจกระบวนการ และวิธีคิดของการท่องเที่ยวที่ ดำเนินงานโดยชุมชน”

นายไกรสิทธิ์ สิทธิโชค

แม้การเข้าร่วมทำงานวิจัยของอาหู่จะทำให้เกิดการฟื้นฟูวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชนเผ่า เช่น เรื่องการแพทย์ชนเผ่า พิธีกรรมต่าง ๆ งานจักสาน การทอผ้า ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม โดยหลักการของ ‘งานวิจัย’ คือการค้นหา ‘ความรู้’ ซึ่งในบางประเด็นยังไม่ถึงเรื่องการสร้างรายได้

“ที่ผ่านมาระนำความรู้ด้านการแพทย์ไปสนับสนุนการรักษา แบบพื้นบ้านแก่โรงพยาบาลระดับตำบล งานประเพณีก็ไปเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว แต่มันก็ยังไม่ครอบคลุม เพราะติดเงื่อนไขเรื่องงบประมาณ ในการทำงาน หลายอย่างเรายังต้องการความรู้จากภายนอกชุมชน และบางเรื่องก็ต้องการการสนับสนุนจากองค์กรรัฐ เมื่อมี**โครงการส่งเสริมโอกาสทางการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน** ก็มองเห็นว่าเป็นโอกาสดีที่เราจะขยายโอกาส และหาแนวทางในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอื่น ๆ”

นั่นจึงทำให้เป้าหมายของ**โครงการพัฒนาอาชีพจากภูมิปัญญาวิถีชีวิตชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย** ที่อาหู่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ คือ การใช้ ‘ทุนเดิม’ นำชุดความรู้ ประสบการณ์ และบุคลากรในชุมชนมาต่อยอดในการสร้างอาชีพที่ไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีของชนเผ่าอาข่าเข้ามาขับเคลื่อนการทำงาน

ผู้ร่วมเรียนรู้ต้องเป็น ‘ผู้ด้อยโอกาส’

เนื่องจากเป้าหมายโครงการนี้คือ การ ‘**ให้โอกาส**’ แก่กลุ่มคนที่ยังขาดโอกาส ทำให้เงื่อนไขข้อแรกของโครงการฯ คือ ผู้ร่วมเรียนรู้ต้องเป็นกลุ่มคนด้อยโอกาส

นอกจากการให้โอกาสแล้ว อาหู่ บอกว่า อีกเป้าหมายหนึ่งของโครงการฯ คือ เขาอยากลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมของชนเผ่าอาข่า เขาจึงลงพื้นที่ทำงานกับแกนนำ 5 ชุมชน พร้อม ๆ กับอธิบายให้แกนนำเข้าใจว่าเขากำลังจะทำอะไร ใช้กลไกของชุมชนเข้ามาช่วยคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้ในแต่ละชุมชน จำนวน 115 คน

อาหู่ อธิบายกับแกนนำว่า เขาจะใช้ฐานความรู้ของชุมชน ทั้งเรื่องประเพณี วัฒนธรรม อาหารการกิน การแพทย์ชนเผ่าไปต่อยอดเรื่องรายได้ผ่านพื้นที่ที่เรียกว่า ‘**ลานแคช่อง**’ หรือลานวัฒนธรรม เป็นพื้นที่พบปะระหว่างผู้ร่วมเรียนรู้และคนอื่น ๆ ซึ่งในอนาคตอาจจะเป็นลูกค้าคนสำคัญของชุมชนก็ได้

ทั้งนี้ กระบวนการเรียนรู้เริ่มต้นจากให้ผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งหมดร่วมค้นหา ผู้รู้หรือปราชญ์ภูมิปัญญาที่มีความรอบรู้และมีความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ของแต่ละหมู่บ้าน จากนั้นให้ความรู้เรื่องการจัดเก็บและบันทึกข้อมูลเพื่อดึงข้อมูลจากแต่ละท่านออกมา เช่น ‘**ป่าเพ็ญ**’ นางวันเพ็ญ **ศักดิ์สุทธิแสน** คือ ผู้รู้หรือปราชญ์ด้านการทอผ้า จากนั้นให้คนในชุมชนที่เราประเมินแล้วว่าด้อยโอกาสและต้องการพัฒนาทักษะด้านอาชีพทอผ้าก็ต้องไปศึกษาหาความรู้จากปราชญ์ ซึ่งเขาไม่ได้แค่เรียนรู้อย่างเดียว แต่ต้องจดบันทึกด้วย

ป่าเพ็ญ บอกว่าการทำงานแบบนี้ทำให้คนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านห้วยเจริญหันมาสนใจเรื่องการทอผ้ามากขึ้น เพราะแต่ก่อนเขาไม่รู้ว่า การทอผ้าจะกลายเป็นอาชีพได้อย่างไร เพราะคนอาข่าโดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่แต่เดิมนั้นก็ทอผ้าใส่เอง บ้านไหนที่แม่มีลูกสาวและพอมีความรู้เรื่องการทอผ้าก็จะ

สอนลูกหลานให้ทอผ้าใส่แต่หลัง ๆ มานี้ไม่ค่อยมีคนสอนแล้ว เนื่องจากต้องให้เวลากับการทำมาหากิน แต่โครงการฯ นี้เปิดโอกาสให้ป่าเพ็ญได้รื้อฟื้นความรู้ด้านการทอผ้าของชนเผ่าอ่าซ่า จากเดิมที่ในหมู่บ้านมีผู้ใหญ่สืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้า ปักผ้าเป็นไม่กี่คน แต่ปัจจุบันในหมู่บ้านห้วยเจริญมีคนรุ่นใหม่หันมาสนใจการทอผ้า ปักผ้ามากขึ้น และที่สำคัญในอนาคตหมู่บ้านห้วยเจริญจะถูกยกให้เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายอีกด้วย ถ้ามีการท่องเที่ยวในหมู่บ้านก็จะมีรายได้เกิดขึ้นแน่นอน

“ภูมิใจมากที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการส่งต่อความรู้ด้านการทอผ้าอ่าซ่าให้กับคนรุ่นใหม่” คือคำบอกเล่าของ ป่าเพ็ญ สตรีอ่าซ่าวัย 65 ปีที่เป็นทั้งผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการฯ และเป็นปราชญ์ด้านการทอผ้า ที่มองเห็นโอกาสว่า การทอผ้านอกจากจะเป็นการสานต่อภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนได้แล้วยังสามารถต่อยอดไปสู่การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ต่อไป

■ มีความรู้ มีภูมิปัญญา ยังไม่พอ

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของชุมชนคือ ส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตต้นน้ำ หากสินค้าดีเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค กลไกตลาดเดิมคือ ‘พ่อค้าคนกลาง’ มักได้ประโยชน์จากตรงนี้ และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ชาวบ้านอ่าซ่าก็สลัดไม่หลุดจากกลไกพ่อค้าคนกลาง

“เราจึงทำลานแดช่องขึ้นมา” อาหุบอก พร้อมให้นิยามว่าลานแดช่องเปรียบเสมือน ‘ตลาดกลาง’ ทางความคิดและภูมิปัญญา เป็นที่รวบรวมเรื่องราวความเป็นอ่าซ่าไว้ครบทุกด้าน และยังเป็นที่ยอมรับผลิตภัณฑ์ของโครงการฯ มาไว้ที่นี่

“เราต้องมีสถานที่ที่ทำให้ชาวบ้านในเครือข่ายเห็นว่า ภูมิปัญญาหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น งานจักสาน ผ้าทอ การแพทย์ชนเผ่า หรือแม้แต่อาหารการกิน มีที่ขาย มีคนให้ความสนใจ และสามารถเปลี่ยนเป็นเงินหรือเป็นรายได้ให้พวกเขาได้พัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ต่อไปได้”

แต่การมี ‘ลานแดช่อง’ ที่ตั้งอยู่ท้ายหมู่บ้านจัดสรร ห่างจากตัวเมือง เชียงรายราว 10 กิโลเมตร อาจยังไม่เพียงพอ ฉะนั้น **เส้นทางการตลาด** จากภาคีเครือข่ายเดิม กับโจทย์ที่ต้องพัฒนาสานต่อให้ประสบความสำเร็จ จึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะสื่อสารเรื่องราวของอาข่าต่อคนนอก

โครงการฯ นี้จึงมีแนวคิดในการขยายการตลาดเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. **ตลาดเส้นทาง** เกิดจากความร่วมมือระดับภาคีเครือข่ายระหว่างชนเผ่าอาข่าจาก 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่จัน อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่สรวย อำเภอแม่ฟ้าหลวง และอำเภอเมืองเชียงราย ที่เคยร่วมงานกันในด้านต่าง ๆ ทำให้สามารถขยายฐานการวางจำหน่ายสินค้าจากโครงการฯ ได้ในทั้ง 5 อำเภอ
2. **ตลาดกลาง** คือ ลานแดช่อง และ
3. **ตลาดออนไลน์** เป็นตลาดที่เข้าถึงได้ง่ายทุกเพศทุกวัย เป็นสื่อพื้นฐานที่หลาย ๆ คนใช้งาน ฉะนั้น การเจาะตลาดออนไลน์จึงเป็นเรื่องที่ง่ายในการลงมือทำ แต่จะอย่างไร ให้ตลาดออนไลน์ประสบความสำเร็จ

“ตอนนี้กำลังอยู่ในช่วงของการพัฒนาตลาดออนไลน์ เพราะเป็นเรื่องใหม่ พวกเราคนรุ่นเก่าไม่มีทักษะเรื่องนี้จึงต้องอาศัยคนรุ่นใหม่เข้ามาดำเนินงาน ซึ่งตอนนี้ก็มีเด็กจบใหม่ที่กลับมาทำงานในชุมชน เข้ามาช่วยพัฒนาระบบตลาดออนไลน์ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น”

การใช้ทุนเดิมโดยเฉพาะ ‘ความรู้ ประสบการณ์ และบุคลากรในชุมชน มาต่อยอดการสร้างอาชีพ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีของชนเผ่าอาข่า’ เป็นฐาน ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนอาข่า

อย่างไรก็ตาม ถึงตอนนี้อาจจะยังไม่ระบุว่าชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นมากนักเพียงใดจากการดำเนินงานที่ผ่านมา แต่สิ่งที่ปรากฏชัดคือ ชุมชนอาข่าทั้ง 5 หมู่บ้านได้รู้ว่าใครเป็นกลุ่มคนด้อยโอกาสที่ต้องได้รับการดูแล ขณะที่กระบวนการทำงานก็ทำให้เห็นฐานภูมิปัญญาของชุมชนที่ถูกหลงลืม และกำลังอยู่ในขั้นตอนของการรื้อฟื้นและยกระดับเพื่อพัฒนา ไปสู่การสร้างรายได้ในอนาคต

สำคัญกว่านั้นคือ ได้เห็น ‘แนวทาง’ การผลิต เห็นวิธีและรูปแบบ การขายใหม่ ๆ ที่ชาวบ้านเข้าใจแล้วว่า Supply Chain สำคัญอย่างไร และต้องดำเนินการอย่างไร ด้วยการใช้งทุนเดิมโดยเฉพาะ ‘ความรู้ ประสบการณ์ และบุคลากรในชุมชน มาต่อยอดในการสร้างอาชีพ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีของชนเผ่าอาข่า’ เข้ามาเป็นฐานในการพัฒนา คุณภาพชีวิตคนอาข่าต่อไป

• • • •

โครงการพัฒนาอาชีพจากภูมิปัญญาวิถีชีวิตชนเผ่าอาข่า
จังหวัดเชียงราย

เครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

ผ้าทอคน...ผ่านคนทอผ้า

ศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าจากบ้านซึ้ง (แปลง 8)
จังหวัดเชียงใหม่

อาชีพหลักของคนในชุมชนบ้านซั้ง (แปลง 8) อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ คือ การทำไร่ทำสวน หากมาที่นี้มองไปทางไหนก็จะเห็นแต่สวนลำไย แต่อย่างที่รู้กันว่าพืชผลทางการเกษตรมักถูกความผันผวนของกลไกตลาดเล่นงาน ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน บางครอบครัวขาดรายได้หลักที่เคยมีซึ่งอาจเป็นรายได้ตลอดทั้งปี บางครอบครัวไม่สามารถจัดสรรเงินได้เพียงพอกับภาระที่ต้องรับผิดชอบ

แต่หากมองย้อนกลับไปในอดีตนอกจากการทำเกษตรกรรมแล้ว ‘การทอผ้า’ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แม่บ้านดอยเต่ารุ่นก่อนคุ้นเคยเป็นอย่างดี เป็นกิจกรรมยามว่างในช่วงที่ว่างเว้นจากการทำไร่ทำสวน และการทอผ้านี้เองได้กลายเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้กับ นางแสงเดือน เปี้ยตัน หรือ แม่แสงเดือน ผู้ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าจากบ้านซั้ง (แปลง 8) มาโดยตลอด เธอจึงมีความมุ่งมั่นอย่างเต็มเปี่ยมกับการริเริ่มโครงการศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าจากบ้านซั้งแปลง 8 หลักสูตรทอผ้าจากวิชาชีพพระยาศน์ โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าจากบ้านซั้ง (แปลง 8) เป็นฐานเรียนรู้ เพราะสิ่งทีเธออยากทำในตอนนีไม่ใช่แค่การทอผ้าขึ้นตีนจกให้สามารถวางจำหน่ายหารายได้ให้กับตัวเอง แต่ต้องการส่งต่อองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคการทอผ้าขึ้นตีนจกให้แก่กลุ่มแม่บ้านที่ด้อยโอกาสในชุมชน โดยคาดหวังว่าหากสามารถรวมกลุ่มสตรีแม่บ้านให้เข้ามาทอผ้าขึ้นตีนจกได้อย่างเข้มแข็งในระยะยาวจะช่วยสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ผ้าทอจากดอยเต่า ขณะเดียวกันยังเป็นการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าจกดั้งเดิมให้คงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

สำหรับกลไกการทำงาน ศูนย์ฯ มีความพร้อมเรื่องอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ขั้นต้น จึงทำหน้าที่เป็น ‘กลไกกลาง’ เชื่อมร้อยหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนให้เข้ามาหนุนเสริมในด้านต่าง ๆ มีแม่แสงเดือนเป็นวิทยากรหลักที่มีความชำนาญด้านการทอผ้าเป็นทุนเดิม โดยทุกปีจะเปิดพื้นที่ให้นักเรียนจากโรงเรียนดอยเต่าวิทยาคมเข้ามาเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอในวิชาโครงการอาชีพ เข้ามาฝึกฝนทดลองทอผ้าด้วยตนเอง เมื่อศูนย์ฯ เป็นที่รู้จักทำให้การขอความร่วมมือจากหน่วยงานและองค์กรภายนอกทำได้ง่ายขึ้น เช่น การสนับสนุนเยาวชนที่เรียนรู้การทอผ้าจากศูนย์ฯ ให้ศึกษาต่อด้านผ้าทอในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เพื่อกลับมาพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ผ้าทอดอยเต่า ส่วนด้านการตลาดและการขายทางศูนย์ฯ มีแหล่งรับซื้อผ้าทอที่ผลิตจากชุมชน ได้แก่ ศูนย์ศิลปาชีพ และโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

“ถ้าเราไม่สอน ความรู้ที่มีก็จะตายไปกับเรา ช่วงแรกที่ตั้งศูนย์ฯ ขึ้นมา ตั้งใจสอนเด็กในชุมชนช่วงปิดเทอม พอเด็กเริ่มเปิดเทอมก็ต้องออกไปเรียนนอกชุมชน ตอนนั้นคิดว่า จะทำยังไงให้การทอผ้านี้อยู่กับชุมชน เลยหันมามองกลุ่มแม่บ้านในชุมชน อยากให้คนที่มีความสนใจได้มาเรียนรู้ โดยไม่มีค่าใช้จ่าย เพราะชีวิตประจำวัน เขาก็ลำบากกันอยู่แล้ว”

นางแสงเดือน เปี้ยตัน

■ พันผ้า พันคน พันชุมชน

“ผ้าชิ้นตีนจกหนึ่งผืนใช้เวลาทอราว 1 เดือน ผ้าที่แม่ทอราคาตั้งต้นผืนละ 8,500 บาท หากเป็นลวดลายโบราณที่เรียกรวม ๆ กันว่าลายน้ำท่วมหรือเป็นลายใหม่ที่ออกแบบมาแล้วได้รับรางวัล ขายได้ราคาผืนละ 15,000 บาท” แม่แสงเดือน กล่าว

‘ผ้าชิ้นตีนจกคอยเต่า’ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผ้าทอที่มีเทคนิคการทอขั้นสูง เอกลักษณะที่โดดเด่นอย่างหนึ่ง คือ ความประณีตจากการถักทอเส้นใยทำให้ผ้าทอสวมใส่ได้ทั้งสองด้าน แม่แสงเดือน เล่าว่า ช่วงที่เธอหันมาสนใจเรื่องการทอผ้าจก ตอนนั้นมี **แม่นิล ถามัง เป็นปราชญ์ชาวบ้านเพียงคนเดียวในชุมชนที่ยังทอผ้าและยังสื่อสารพูดคุยกันไม่รู้เรื่อง** ด้วยเล็งเห็นความสำคัญของการสืบสานองค์ความรู้ด้านการทอผ้าจกภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน เธอได้เรียนรู้วิธีทอผ้าจกจากแม่นิล สืบค้นลวดลายผ้าเก่าจากผู้สูงอายุ ทำการแกะลายผ้า แล้วนำความรู้มาพัฒนาต่อยอดผลิตผ้าทอพื้นเมืองรูปแบบใหม่ส่งขายในอำเภอและจังหวัด จนได้รับความนิยมและได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผ้าทอและผลิตภัณฑ์ผ้าทออำเภอคอยเต่า และก่อตั้ง **ศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าจกคอยเต่าบ้านซัง (แปลง 8)** ขึ้นเมื่อปี 2541

“ถ้าเราไม่สอน ไม่ให้ความรู้ใคร ความรู้ที่มีก็จะตายไปกับเรา ช่วงแรกที่ตั้งศูนย์ฯ ขึ้นมาตั้งใจสอนเด็กในชุมชนก่อน สอนช่วงปิดเทอม พอเด็กเริ่มทำได้เปิดเทอมก็ต้องออกไปเรียนนอกชุมชน ตอนนั้นแม่คิดว่า จะทำยังไงให้การทอผ้านี้อยู่กับชุมชนจริง ๆ เลยหันมามองกลุ่มแม่บ้านในชุมชน อยากให้คนที่มีความสนใจได้มาเรียนรู้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย เพราะชีวิตประจำวันเขาก็ลำบากกันอยู่แล้ว”

แม่แสงเดือน บอกว่า ในชุมชนมีผู้ร่วมเรียนรู้ที่กระตือรือร้นและต้องการเรียนรู้อยู่แล้ว 15 คน แต่เป้าหมายในโครงการฯ ต้องการทั้งหมด 50 คน ภารกิจแรกจึงเป็นการบุกไปหาสตรีแม่บ้านที่สนใจหารายได้เสริม

จากการทอผ้าด้วยตัวเองถึงบ้าน เน้นคนที่พอมือพื้นฐานการทอผ้าเบื้องต้น เพราะการทอผ้าชิ้นตีนจกมีขั้นตอนและกระบวนการซับซ้อน กระบวนการเรียนรู้จำเป็นต้องใช้ความพยายามและความอดทนสูง

“คนที่สนใจและทำได้ต้องมาด้วยใจ แม่จำได้ว่าบางคนเห็นผ้าที่แม่ทอออกมา หรือเห็นผ้าที่แม่ทอแล้วชมว่าสวยอยากทอได้บ้าง แม่ก็จะไปหาคนกลุ่มนี้ก่อน ไปพูดคุยกับเขาที่บ้าน เพราะการทอผ้าต้องทอทีละเส้น ๆ กว่าที่จะออกมาได้หนึ่งผืนต้องใช้เวลา เพราะฉะนั้นใจต้องมาก่อน มาแล้วทอไม่เป็นไร เราช่วยประคับประคองกันไป ให้คนที่เรียนรู้เร็วช่วยสอนคนอื่น”

■ สายใยแห่งโอกาสและการสร้างทางเลือก

องค์ประกอบของชิ้นตีนจก แบ่งออกเป็น 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่ เอวชิ้น ตัวชิ้น และส่วนที่เป็นตีนจกหรือตีนชิ้น เมื่อนำทั้ง 3 ส่วนนี้มาเย็บต่อกันจะได้ผ้าชิ้นตีนจก 1 ผืน กระบวนการเรียนรู้ในศูนย์ฯ เริ่มต้นจากการทอส่วนตีนจกก่อนเป็นลำดับแรก

วันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ คือวันที่ผู้ร่วมเรียนรู้จะได้เรียนรู้เรื่องลายผ้า ทั้งลายโบราณและลายที่ออกแบบใหม่ เช่น ลายโบราณ คือ ลายหงส์เครือ ลายกุดสุน และลายที่ออกแบบใหม่ เช่น ลายเอื้องเดือน ลายแสงงาม ลายหัวใจสุมนา ลายหัวใจสัตยา ลายจงกลณี ลายนิล และลายอึ่ง เป็นต้น หากสมาชิกที่เข้ารับการฝึกอบรมสามารถผลิตผ้าทอจกได้ ในเบื้องต้น ทางศูนย์ฯ จะรับซื้อโดยให้ราคาตามความประณีตและความสวยงาม หลังจากนั้นจะนำผ้าทอไปฝากขาย หรือนำไปออกร้านทั้งในประเทศและประชาสัมพันธ์ไปทั่วโลกเพื่อหาตลาดที่กว้างและหลากหลายขึ้น

แม่แสงเดือน บอกว่า สมาชิกทั้งหมด 50 คน มีสมาชิกที่เข้ามา เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 32 คน โดยทางศูนย์ฯ มีกี่ทอผ้าทั้งหมด 17 กี่ ให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้ฝึกฝีมือ ใครว่างตอนไหนก็มาฝึก โดยแม่จะทำหน้าที่ เป็นผู้สอนหลัก มีสมาชิกกลุ่มที่ทอเป็นคอยช่วยแนะนำ ช่วงเวลาที่มา เรียนรู้การทอผ้าจึงเป็นชั่วโมงแห่งการพบปะสังสรรค์ของแม่บ้านทุก ช่วงวัยในชุมชน ตั้งแต่วัยรุ่นไปจนถึงผู้สูงอายุ

นางพวงแก้ว ม่วงคำ ผู้ร่วมเรียนรู้ เกษตรกรสวนลำไยและเป็น แม่เลี้ยงเดี่ยวของลูกอีก 3 คน เล่าว่า สวนของเธอมีลำไย 40 ต้น เก็บลำไย ได้แค่ปีละครั้ง หน้าที่ช่วงที่ผ่านมาเจอสถานการณ์การแพร่ระบาดของ เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ลำไยขายไม่ได้ราคา เธอจึงเข้าร่วมโครงการฯ นี้ โดยหวังว่าทักษะความรู้ที่ได้รับจะเป็นทางรอดให้กับเธอและครอบครัว

“เมื่อรายได้ไม่แน่นอนก็อยากหารายได้เสริม ที่สนใจการทอผ้า เพราะอยากมีความรู้ อยากมีวิชาติดตัว เราเห็นยายทอผ้ามาก่อน แล้ว แม่มาสานต่อ เรามีลูกผู้หญิงเหมือนกัน ต่อไปถ้าเราทำเป็นก็ถ่ายทอดให้ ลูกได้อีก”

ดูเหมือนการใช้เวลาว่างเว้นจากการทำสวนมาฝึกฝนการทอผ้า ให้ผลลัพธ์ที่ดี จากที่ไม่คิดว่าตัวเองจะทอผ้าได้อย่างจริงจัง ตั้งแต่เข้าร่วม โครงการฯ นางพวงแก้วฝึกฝนทอผ้าได้ 4 ผืนแล้ว เป็นผ้าจกลายจงกลณี และหัวใจสัตยา ทั้งนี้ เธอบอกว่าชอบบรรยากาศการรวมกลุ่มของแม่บ้าน ในศูนย์ฯ ที่พึ่งพาอาศัยกันแบบพี่น้อง

“วันไหนแดดร้อน หากไม่ไปสวนก็ทอผ้าอยู่บ้านได้เพราะมีกี่ทอผ้า อยู่ที่บ้าน แต่ชอบมาที่ศูนย์ฯ จากที่เมื่อก่อนอยู่ในสวนไม่ค่อยได้เจอใคร มาที่นี่แล้วสนุก ได้พบปะคน ได้คุยกัน ได้อยู่กับชุมชน ตรงไหนทำไม่ได้ก็ มีคนช่วยแนะนำ คอยสอนให้ พอฝึกทอไปเรื่อย ๆ ก็ทำได้ หรือเวลามีคน มาใหม่บางครั้งแม่เดือนไม่อยู่เขามาถามเรา เราก็สอนเขาได้ ยิ่งสอนแล้ว เขาทำได้อีกภูมิใจ มาฝึกฝนตรงนี้มีรายได้เพิ่มขึ้นอีกเดือนละ 2-3 พันบาท ได้ส่งลูกเรียนหนังสือ ได้อยู่กับลูกและครอบครัว ไม่ต้องออกไปทำงาน นอกชุมชน”

นางนงคราญ อุดเป็ง ผู้ร่วมเรียนรู้ ที่ได้รับผลกระทบจากการ ทำเกษตรกรรมแบบไม่ยั่งยืน และเคยทำงานโรงงานในเมืองใหญ่และมี ตำแหน่งการงานที่ดี แต่เลือกหันหลังให้กับความเครียดและความแออัด มาลงทุนทำเกษตรกรรมเต็มตัว ทั้งการปลูกพืชล้มลุก พืชเศรษฐกิจ การเลี้ยงสัตว์เพื่อจำหน่าย จนกระทั่งมาปลูกลำไยที่เป็นจุดเปลี่ยนให้เธอ มองหาทางออกให้กับชีวิต เพราะนอกจากรายได้จากราคาขายที่ผันผวน ไม่แน่นอนแล้ว สุขภาพที่แย่งจากการใช้สารเคมีในการปลูกพืชผลต่าง ๆ ให้ได้ผลผลิตทันตรงรอบการขายเป็นเรื่องที่น่าวิตกกังวลยิ่งกว่า เลยอยาก หาอาชีพเสริมที่จะช่วยทำให้ชีวิตมีความมั่นคงมากขึ้น และเป็นอาชีพที่ ทำอยู่ในชุมชนได้

เพราะใช้ชีวิตคลุกคลีอยู่กับการทอผ้ามาตั้งแต่เด็ก นางนงคราญ จึงทอผ้าส่งเสียตัวเองเรียนหนังสือ เธอบอกว่าทักษะฝีมือทอผ้าของเธอ สามารถทอผ้าพื้นทั่วไปเท่านั้น เมื่อมีโอกาสจึงอยากเรียนรู้และพัฒนา

ฝีมือการทอผ้าชิ้นตีนจกซึ่งมีทักษะการทอที่ละเอียด ประณีต เพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น

“การทอผ้ามีหลายขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุ ก็สามารถมีส่วนร่วมด้วยกันได้ คนที่ทอไม่ได้หรือคนสูงอายุที่ตามองไม่เห็น ก็สามารถปลูกฝ้าย ปั่นฝ้ายได้ ต่อไปถ้าทำงานโรงงานสวนไมไหวก็ยังพอหารายได้จากการทำงานมาดูแลครอบครัว ยิ่งถ้าทอจนมีความเชี่ยวชาญ ก็ยังสามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้คนอื่นต่อได้ ที่สำคัญยังเป็นทางเลือกด้านอาชีพให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนได้อีกด้วย คนรุ่นต่อไปจะได้ไม่ต้องชวนชายทำอย่างอื่นที่ใช้เงินลงทุนมากกว่านี้ ไม่ต้องออกไปทำงานนอกชุมชน เราเลยต้องเรียนรู้ให้แตกฉาน เป็นตัวอย่างให้ลูกหลานว่าเรามาเรียนรู้แล้วทำได้ คนที่มาทำต่อจากเราก็ต้องทำได้เหมือนกัน”

นางนงคราญ บอกว่า **สิ่งที่ได้จากโครงการฯ มากกว่าเรื่องรายได้ คือ การเรียนรู้เรื่องการให้ และการได้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น** คนที่ไม่เคยทอผ้าจกมาก่อน เห็นที่แรกก็ต้องถอดใจ เพราะต้องใช้ฝีมือในการทอและมีราคาแพง ผ้าทอจกเลยกลายเป็นผ้าที่มีคุณค่า

ผลิตภัณฑ์ผ้าชิ้นตีนจกคอยเต่าให้ยีนหนึ่ง

หลังจากกลุ่มแม่บ้านได้เรียนรู้และฝึกฝนการทอผ้าจกจนชำนาญ ลำดับต่อไปจึงเป็นการเรียนรู้เรื่องการวางแผนการทอผ้าชิ้นตีนจกทั้งผืน **เพื่อวางขายในท้องตลาด** เนื่องจากก็โบราณที่ใช้ทอผ้าไม่ได้มีขนาดใหญ่มากนัก การทอผ้าชิ้นตีนจก 1 ผืน จึงนิยมแบ่งย่อยการทอออกเป็น 3 ส่วน (เอวขึ้น ตัวขึ้น และตีนขึ้น) แล้วนำมาประกอบกันภายหลัง **แบ่งหน้าที่ทอผ้าแต่ละส่วนตามความเชี่ยวชาญและความสมัครใจของผู้ทอ (รายได้แบ่งสัดส่วนกันตามความยากง่ายในการทอผ้าแต่ละผืน)** ก่อนนำมาประกอบกันเป็นผ้าชิ้นผืนสมบูรณ์

แม้เป็นการทำงานในกลุ่มสตรีแม่บ้านแต่พวกเขาดึงลูกหลานเข้ามามีส่วนร่วม เช่น **การพัฒนาลายผ้าให้ร่วมสมัย ด้วยการเลือกสีเส้นด้าย ประกอบลวดลายให้ตรงกับรสนิยมของคนรุ่นใหม่** ให้ลูกหลานของกลุ่มแม่บ้านที่ออกไปศึกษาต่อนอกชุมชนช่วยประชาสัมพันธ์ผ้าทอจกคอยเต่าผ่านเฟซบุ๊กส่วนตัว เช่น การโพสต์ภาพผ้าทอพร้อมคำบรรยายประกอบ กระตุ้นให้มีการกดไลก์ กดแชร์โพสต์

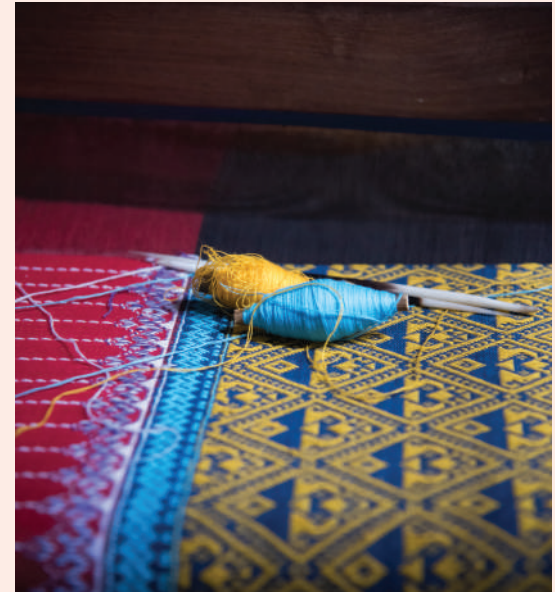
แม่แสงเดือน บอกว่า **การออกแบบลายผ้าทอ เป็นอีกหนึ่งเรื่องที่สำคัญ** ต้องการส่งเสริมผู้ร่วมเรียนรู้ในระยะต่อไป เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความถนัดของตนเองมาประยุกต์สร้างสรรค์ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ปัจจุบันกระบวนการผลิตผ้าทอของศูนย์ฯ ใช้วิธีทอผ้าชิ้นมาก่อน แล้วหาตลาดวางขายตามกลุ่มเครือข่ายและการออกบูทตามงานแสดงสินค้า ในระยะต่อไปทางศูนย์ฯ วางแผนทำตลาดออนไลน์ เปิดรับพรีออร์เดอร์ (Pre-Order) เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อ และเพื่อความมั่นคงทางรายได้ของผู้ทอเอง

“เคล็ดลับในการทำงานกับคนกลุ่มใหญ่ต้องเอาใจเขามาใส่ใจเรา ต้องทำความเข้าใจบุคลิกและนิสัยของแต่ละคน สร้างบรรยากาศให้เกิดความไว้วางใจกัน ความสัมพันธ์ที่กลมเกลียว จะช่วยให้งานขับเคลื่อนไปได้อย่างตรงเป้าหมาย และนำมาซึ่งความสำเร็จร่วมกัน ไม่ใช่แค่ความสำเร็จของคนใดคนหนึ่ง”

ทั้งนี้ แม่เดือน บอกเคล็ดลับในการทำงานกับคนกลุ่มใหญ่ว่า ต้องเอาใจเขามาใส่ใจเรา ต้องทำความเข้าใจบุคลิกและนิสัยของแต่ละคน สร้างบรรยากาศในศูนย์ฯ ให้เกิดความไว้วางใจกัน ความสัมพันธ์ที่กลมเกลียวจะช่วยให้งานขับเคลื่อนไปได้อย่างตรงเป้าหมาย และนำมาซึ่งความสำเร็จร่วมกัน ไม่ใช่แค่ความสำเร็จของคนใดคนหนึ่ง

“ในอนาคตถ้ากิจการขยายไปได้ดี เราจะตั้งกรรมการกลุ่มขึ้นมาดูแล เพื่อให้ทุกคนได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน เมื่อก่อนกลุ่มแม่บ้านที่นี้ต่างคนต่างอยู่ แต่วันนี้ศูนย์ฯ แห่งนี้ กลายเป็นจุดรวมใจของคนในชุมชน ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น” แม่แสงเดือน กล่าว

• • • •

ศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าจากบ้านซ่งแปง 8 หลักสูตรทอผ้าจาก วิชาชีพระยะสั้น

ศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าจากบ้านซ่ง (แปง 8) อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

ชีวิตที่ต้องออกแบบเอง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE
จังหวัดลำพูน

เพราะอยากออกแบบ ‘การใช้ชีวิต’ ในบ้านเกิดให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมเล็ก ๆ ของจังหวัดลำพูน กลุ่มคนหนุ่มคนสาวรุ่นใหม่จึงรวมตัวกันจัดตั้ง **กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE (กิจการเพื่อสังคมแม่ทา)** ซึ่งขยายฐานการทำงานมาจากเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทาที่ขับเคลื่อนงานด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มาหลายปี แต่การทำงานมีการแยกส่วนกันชัดเจน โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE มีภารกิจหลัก คือ การพัฒนางานด้านเศรษฐกิจชุมชน เช่น ยกกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน การสร้างงานในชุมชน ซึ่งปัจจุบันทำงานร่วมกับ 4 กลุ่มในลุ่มน้ำแม่ทา ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจผ้าทอกระเหรี่ยงแม่ขานาด กลุ่มวิสาหกิจวิถีมอญหนองดู่ กลุ่มสวนอินทรียี่ฟ้ารักษัดิน และกลุ่มชุมชนรอบศูนย์ฯ

นางสาวพุดทิพร จินา **กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE (กิจการเพื่อสังคมแม่ทา)** กล่าวว่า เหตุผลที่เธอสนใจเรื่องเศรษฐกิจชุมชน เพราะมองว่าเรื่อง ‘ปากท้อง’ กับเรื่อง ‘เศรษฐกิจชุมชน’ เป็นเรื่องสำคัญ และทุกเรื่องในชุมชนมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันทั้งหมด เธอจึงมองหาต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชน พบข้อมูลสำคัญคือ **ความรู้ภูมิปัญญาทุกชุมชนมีอยู่แล้ว** ขาดแต่กระบวนการและการตลาดที่เหมาะสม

“กลุ่มวิสาหกิจส่วนใหญ่จะตกม้าตายเรื่องการตลาดทั้งสิ้น เพราะการตลาดไม่ใช่แค่การไปขายของตามอเวนต์ การออกงาน หรือขึ้นห้างเท่านั้น แต่ต้องเป็นการตลาดที่เหมาะสมสำหรับคนในชุมชนด้วย เช่น ในชุมชนหนองดู่ที่คนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เราจะให้เขาไปออกบูท ออกอเวนต์ก็ไม่ใช่ ยิ่งในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จะให้ผู้สูงอายุไปขายของที่ตลาดนัดก็คงไม่ใช่เช่นกัน”

และนี่คือจุดเริ่มต้นของการเกิดขึ้นของร้านค้าเล็ก ๆ ที่มีชื่อว่า **‘แม่ทา SE’** ที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนนำสินค้ามาวางขายได้ และกลายมาเป็นแนวคิดการพัฒนาทักษะอาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE ในเวลาต่อมา

“ความรู้ภูมิปัญญาทุกชุมชนมีอยู่แล้ว ขาดแต่กระบวนการ และการตลาดที่เหมาะสม จึงเป็นจุดเริ่มต้นของร้านค้าเล็ก ๆ ที่มีชื่อว่า ‘แม่ทา SE’ ที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนนำสินค้ามาวางขายได้ และกลายมาเป็นแนวคิดการพัฒนาทักษะอาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE ต่อมา”

นางสาวพุดทิพร จินา

■ **ปังแนวคิด ‘การใช้ชุมชนเป็นฐาน’**

เมื่อได้รู้จักกับ **โครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน** ทำให้เธอปังแนวคิดโครงการที่เน้นการ **‘ใช้ชุมชนเป็นฐาน’** และ **‘เปิดโอกาส’** ให้ชุมชนได้คิดและลงมือออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงเกิด **โครงการพัฒนาทักษะในการพึ่งตนเองและความสามารถในการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพบนฐานของนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา** โดยเธอเข้าไปพูดคุยกับเครือข่ายและแกนนำชุมชนที่เคยทำงานร่วมกัน ช่วยกันคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้

“ในชุมชนชนบทส่วนใหญ่ขาดแคลนทุนทรัพย์และขาดแคลนโอกาสด้วยกันทั้งสิ้น การหาผู้ร่วมเรียนรู้จึงไม่ยาก ความยากอยู่ที่ทำอย่างไรเขาจึงจะเรียนรู้กับเราตลอดทั้งโครงการฯ”

ผู้ร่วมเรียนรู้จำนวน 60 คน มาจาก 4 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอกะเหรี่ยงแม่ขนาด ทำเรื่องผ้าทอ จักสาน และการเกษตร ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงสูงอายุชาติพันธุ์กะเหรี่ยง 2. กลุ่มสวนอินทรีฟ้าร์กษัติน เป็นผู้สูงอายุคนพิการ และคนว่างงาน ทำเรื่องการแปรรูปอาหารและการเกษตร 3. กลุ่มวิสาหกิจวิถีมอญหนองตุ้ ทำเรื่องการแปรรูปอาหารและจักสาน เป็นผู้สูงอายุทั้งหมด 4. กลุ่มชุมชนรอบศูนย์ฯ ทำงานประดิษฐ์ บายศรีสดและแห้งเป็นคนพิการและผู้สูงอายุ โดยใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญของแต่ละกลุ่มเป็นฐานการเรียนรู้และเป็นหน่วยจัดการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

นางสาวพุดติพร เล่าว่า กระบวนการเรียนรู้เริ่มจากการจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาที่ไปของโครงการฯ รวมถึงสอบถามความต้องการของผู้ร่วมเรียนรู้ว่าต้องการเรียนรู้เรื่องอะไร จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดไปออกแบบหลักสูตรการฝึกทักษะอาชีพต่อไป

“ความรู้ที่กลุ่มนำเข้าไปพัฒนาทักษะต่าง ๆ มาจากความต้องการของชาวบ้านทั้งสิ้น โดยสิ่งที่ชาวบ้านต้องการคือ การตลาด เช่น กลุ่มทำน้ำพริกอยากเรียนรู้เรื่องการถนอมอาหาร กลุ่มทำกล้วยตากก็อยากรู้ว่าทำอย่างไรเขาจะขายกล้วยตากได้ในราคาที่สูงขึ้น เพราะบางปีต้นทุนกล้วยมีราคาแพงมาก แต่เขาก็ยังขายในราคาเดิม”

ใช้ ‘ข้อมูล’ วางแผนพัฒนากิจกรรมอาชีพ

เมื่อได้ข้อมูลแล้วกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE นำมาออกแบบและพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ 3 ชั้นคือ ชั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นปลาย **ชั้นต้น** ให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้รู้จักตัวเอง รู้จักเพื่อน และรู้จักโครงการฯ ทำข้อตกลงร่วมกัน พาไปดูแนวคิดการฝึกอาชีพในด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ค้นหาอาชีพที่สนใจอยากเรียนรู้ จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาออกแบบหลักสูตรพัฒนาชั้นกลางต่อไป **ชั้นกลาง** เป็นการสนับสนุนทุนและอุปกรณ์ตั้งต้น มีวิทยากรเป็นครูภูมิปัญญาในท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งเติมความรู้เรื่องการจัดการเงิน บัญชี มีแกนนำกลุ่มเป็นตัวแทน

เข้าไปเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม **ชั้นปลาย** เน้นเรื่องการตลาด การสื่อสารเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ การออกแบบแพ็คเกจจิ้ง การทดลองตลาดก่อนจะเปิดตลาดเพื่อจำหน่ายจริง

เมื่อเรียนรู้ครบทั้ง 3 หลักสูตรแล้ว จัดให้มีการสรุปบทเรียน นำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่มในพื้นที่กลางของชุมชนในรูปแบบการจัดงานแสดงสินค้า

นางสาวพุดธิพร บอกว่า ตอนแรกกำหนดจำนวนผู้ร่วมเรียนรู้ไว้เพียง 60 คนเท่านั้น แต่ปรากฏว่ามีผู้สนใจมากถึง 100 คน มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นและเยาวชนสนใจเข้าอบรมด้วย ซึ่งก็รับหมด เพราะไม่อยากทิ้งใครไว้ข้างหลัง ครูภูมิปัญญาบางคนทำเก่งแต่สอนไม่เก่ง หากสามารถพัฒนาศักยภาพครูภูมิปัญญาเหล่านี้ให้สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ ประโยชน์ก็จะตกอยู่กับคนในชุมชนอย่างแท้จริง แต่ความรู้บางเรื่องก็ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญของคนรุ่นใหม่เข้ามาหนุนเสริม เช่น การทำแพ็คเกจจิ้ง การถนอมอาหาร การตลาดออนไลน์ เพราะเป็นเรื่องใหม่ที่ผู้สูงอายุในชุมชนปรับตัวตามไม่ทัน เราก็ต้องมองหาคนรุ่นใหม่เข้ามาช่วย

ปัญหาเรื่อง **‘ช่องว่าง’** ของความรู้ ได้กลายเป็น **‘จุดสะกิดใจ’** ให้นางสาวพุดธิพร เห็นว่า การขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนจะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้ต้องมี **‘เด็กเยาวชน’** เข้ามาเสริมทีม เธอจึงเปิดหน้างานเด็กเยาวชนเพิ่มขึ้น จนปัจจุบันในชุมชนมีกลุ่มเด็กเยาวชนเข้ามาทำงานร่วมกับผู้ใหญ่แล้วประมาณ 30 คน

“เรื่องเทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือเรื่องการตลาด ต้องอาศัยความรู้ความสามารถของเยาวชนเข้ามาช่วย แต่เราไม่ได้จะให้เยาวชนไปสอนผู้สูงอายุนะ แค่ทำให้เยาวชนเห็นว่า เป็นหน้าที่ของลูกหลานที่ต้องเข้าไปช่วยผู้สูงอายุในบางเรื่อง ภาพที่เห็นคือเยาวชนกลับไปหาผู้สูงอายุ กลับไปหาชุมชน เพื่อสืบค้นเรื่องราวดี ๆ ของชุมชน ขณะที่ผู้สูงอายุเองสนุกสนานกับการให้ข้อมูล เพราะอยากให้ลูกหลานเข้ามาสืบสานภูมิปัญญาดี ๆ ของชุมชนต่อไป”

นางสาวพุดธิพร ย้ำว่า แม้เด็กจะมีความสามารถ มีทักษะในการทำงาน แต่ยังขาดประสบการณ์และองค์ความรู้เชิงลึกในชุมชน ต้องอาศัยผู้ใหญ่เข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้ เรามองว่าการทำงานแบบนี้เป็นการหนุนเสริมซึ่งกันและกัน

ทำให้เด็กได้รู้จักบ้านตัวเอง ได้รู้สถานการณ์ครอบครัว สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของชุมชนว่าตอนนี้เป็นอย่างไรมาก่อน และเขาจะมาช่วยในส่วนไหนได้บ้าง ส่วนผู้ใหญ่ก็ตั้งใจที่ลูกหลานได้มีกิจกรรมทำร่วมกัน ได้พูดคุยกันมากขึ้น

การดึงเยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามาเสริมการทำงานในโครงการฯ ทำให้บรรยากาศในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เคยมีแต่ผู้เฒ่าผู้แก่นั่งทำงานก็กลายเป็นภาพความร่วมมือของคนสองวัยที่ช่วยกันสืบสานสิ่งดี ๆ ในชุมชนให้คงอยู่ต่อไปแล้วยังทำให้ความสัมพันธ์ของคนสองช่วงวัยดีขึ้นอีกด้วย

ใช้กลไก 4 ประสานฝึกทักษะอาชีพให้คนในชุมชน

นางสาวพุดธิพร เสริมต่อว่า กลไกการทำงานในโครงการฯ นี้ ดำเนินการในลักษณะ 4 ประสาน คือ 1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE 2. ครูภูมิปัญญา 3. ผู้นำกลุ่ม 4. เยาวชน โดย**กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE ทำหน้าที่ 3 ส่วนหลัก** คือ 1. หนุนเสริมความรู้เรื่องกระบวนการทำงานและการจัดการ 2. กองเลขานุการ เชื่อมประสานระหว่างผู้นำกลุ่ม ครูภูมิปัญญา และเยาวชนในพื้นที่ให้มาทำกิจกรรมร่วมกัน 3. เชื่อมประสานองค์ความรู้จากภายนอก ส่วน**ครูภูมิปัญญา** ทำหน้าที่ให้ความรู้ทักษะอาชีพด้านต่าง ๆ **ผู้นำกลุ่ม** ทำหน้าที่ประสานผู้ร่วมเรียนรู้เข้าร่วมกิจกรรม ขณะที่**เยาวชน** ทำหน้าที่ดูแลช่วยเหลือกลุ่มต่าง ๆ เรื่องการเงิน การทำบัญชี เอกสาร และ

การสื่อสาร โดยทั้ง 3 ส่วนจะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามพื้นที่เพื่อให้คนทำงานและคนต่างชุมชนได้รู้จักและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ส่วนความรู้ต่าง ๆ ที่ทีมใช้พัฒนาทักษะอาชีพให้กับผู้ร่วมเรียนรู้มาจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ โดยวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE สนับสนุนด้านกระบวนการและการจัดการเป็นหลัก เรื่องไหนที่ไม่มีความรู้ก็จะประสานวิทยากรภายนอกเข้ามาช่วย เช่น ด้านการตลาดมีกลุ่มสถาบันภูมิปัญญาสร้างสรรค์ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความชำนาญเรื่องตลาดชุมชนมาช่วยออกแบบหลักสูตรและเป็นวิทยากร

“แนวคิดของโครงการฯ นี้ คือ **‘การใช้ชุมชนเป็นฐาน’** เพื่อสร้างความยั่งยืน ซึ่งหมายถึง การพัฒนาคนในชุมชน เรามองว่าคนที่รู้ปัญหาดีที่สุดก็คือคนในชุมชน การใช้วิทยากรจากภายนอก บางครั้งอาจจะไม่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชน ชาวบ้านในชุมชนทำเอง แต่ขายไม่เก่ง การจะปรับตัวให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลง ชาวบ้านก็ทำได้ แต่ต้องใช้กระบวนการพาไปดู ไปสัมผัสของจริง และที่สำคัญคือ ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้ตัดสินใจด้วยตัวเองว่า เขาอยากทำ หรือไม่อยากทำอะไร เพราะบางเรื่องก็ไกลตัวเขาเกินไป เช่น เดิมที่เขาสามารถผลิตสินค้าขายในชุมชนที่

เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตเขาอยู่แล้ว การจะ让她ไปขายของออนไลน์หรือไปออกบูทขายสินค้าบางคนอาจจะไม่ต้องการ เขามองว่ามันเป็นเรื่องที่ไกลจากวิถีชุมชนของเขา”

เพราะฉะนั้นการใช้ชุมชนเป็นฐานก็คือ การฟังเสียงของคนในชุมชนนั่นเอง...

■ มากกว่ารายได้ คือ ‘ความสุข’

8 เดือนของการฝึกทักษะอาชีพให้ผู้ร่วมเรียนรู้ แม้จะยังสร้างรายได้ไม่มากนัก แต่อย่างน้อยการได้รวมกลุ่มกันฝึกทักษะอาชีพก็ยิ่งสร้างรอยยิ้มและเสียงหัวเราะให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้บ้าง หลายกลุ่มยังรู้จักปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังเช่น **กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอทะเลทรายแม่ขนาด** ที่มีฝีมือเรื่องการทอผ้ามายาวนาน แต่ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลให้คนไม่ค่อยจับจ่ายใช้สอย ทางกลุ่มจึงไม่มีการทอผ้าใหม่และงดรับซื้อผ้าเข้ากลุ่มเน้นขายผ้าเก่าให้หมดก่อน โดยไปขายตามอีเวนต์ต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการจัด และลูกหลานเอาไปโพสต์ขายให้พ่อแม่ เป็นต้น

ส่วน**กลุ่มสวนอินทรีฟ้าร์กษัติน** ที่ทำด้านการเกษตร เน้นไปที่การบริโภคเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน เหลือก็ขายแบ่งปันกันในชุมชน จึงพอมีรายได้อยู่บ้าง **กลุ่มวิสาหกิจวิถีมอญหนองดู่** ที่ผลิตน้ำพริกข่าทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE พาไปดูงานที่จังหวัดพะเยาเรื่องการยืดอายุผลิตภัณฑ์ ก็นำความรู้ที่ได้มาพัฒนาน้ำพริกข่าแห้งให้เก็บไว้ได้นานขึ้น จากเดิมที่เก็บได้เพียง 2 วันก็เก็บได้นานถึง 1 เดือน และยังมีการทำตลาดในชุมชนเพิ่มด้วยการเข้าไปนำเสนอผลิตภัณฑ์ในงานบุญประเพณีต่าง ๆ หรือลูกหลานส่งไปขายในต่างจังหวัด ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ส่วน**ชุมชนรอบศูนย์ฯ** ที่มีฝีมือในการทำงานประดิษฐ์ต่าง ๆ อาทิ บายศรีสดและแห้ง เมื่อมีการเปิดตัวกลุ่ม ทุกวันโกนวันพระก็จะมีคนในชุมชนสั่งทำ

เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีการพูดคุยกับกลุ่มท่องเที่ยวในจังหวัดลำพูนเรื่องการทำกรวยดอกไม้ส่งขาย ซึ่งทางกลุ่มท่องเที่ยวก็ยินดีร่วมมือด้วย แต่ติดปัญหาเรื่องกำลังการผลิต ทางกลุ่มจึงต้องกลับมาวางแผนเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม การจัดการเรื่องการเงินบัญชี การคิดต้นทุนกันใหม่ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาตามมาภายหลัง

แม้รายได้อาจจะไม่ได้เพิ่มขึ้นมากมาย แต่ ‘ความสุข’ ที่ได้กลับมามีมากมาย ทั้งคนทำโครงการฯ ทั้งผู้ร่วมเรียนรู้ รวมถึงคนในชุมชน ที่ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ‘ความสัมพันธ์’ ของคนในชุมชนดีขึ้น ไม่ต่างคนต่างอยู่เหมือนที่ผ่านมา

นางสาวพฤติพร บอกว่า โครงการฯ นี้ทำให้เธอเห็นว่าในชุมชนมีของดีอยู่มากมาย ผู้สูงอายุบางคนมีรายได้มากกว่าลูกหลานที่ไปทำงานในนิคมฯ นั้นหมายความว่า การออกไปทำงานข้างนอกไม่ได้ตอบโจทย์เรื่องรายได้อีกต่อไป หากเรารู้จักฐานทุนในชุมชนดีพอ เราจะสามารถหารายได้จากสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนได้มากมาย

นางจันทร์เพ็ญ ปัญญารัตน์ หรือ ป้าหอม ผู้ร่วมเรียนรู้ มีอาชีพทำข้าวเกรียบว่าวขายในชุมชน และสนใจเข้าร่วมกลุ่มทำน้ำพริกข่า ด้วยเหตุผลสั้น ๆ คือ อยากมีรายได้เพิ่มขึ้น และอยากมาเจอคนวัยเดียวกัน ได้พูดคุยกันให้คลายความเหงาบ้างก็ยังดี ‘อยู่บ้านก็ได้อุ่นแบบนี่’

ลุงจันทร์ เขียวพันธ์ และลุงทองคำ วงศ์เด็ง ทั้งสองคนเป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่เด็ก บอกว่า พวกเขาช่วยกันทำไม้กวาดแข็งขายอันละ 80 บาท ก็ดีกว่านั่งอยู่บ้านเฉย ๆ นอกจากนี้มีรายได้แล้วการได้พบเจอเพื่อนวัยเดียวกัน ได้พูดคุยกันตามแบบวิถีคนมอญ แค่นี้ก็มีความสุขแล้ว ทั้งนี้ ลุงจันทร์และลุงทองคำย้ำว่า ไม้กวาดที่พวกเขาทำขายดีมาก เพราะมีคุณภาพดี ไม่หุดง่ายเหมือนที่อื่น คนในชุมชนชอบมาซื้อไม้กวาดของลุงมาก

• • • •

โครงการพัฒนาทักษะในการพึ่งตนเองและความสามารถในการรับมือ
ต่อการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพบนฐานของนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่กา

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่กา SE จังหวัดลำพูน

“แม้รายได้จะไม่ได้เพิ่มขึ้นมากมาย แต่ ‘ความสุข’ ที่ได้กลับมามีมากมาย ทั้งคนทำโครงการ ทั้งผู้ร่วมเรียนรู้ รวมถึงคนในชุมชนที่หลายคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ‘ความสัมพันธ์’ ของคนในชุมชนดีขึ้น ไม่ต่างคนต่างอยู่เหมือนที่ผ่านมา”

'พัฒนาทักษะอาชีพ' สร้างอนาคตให้พ่อแม่วัยรุ่น

กลุ่มคนวัยใส จังหวัดเชียงใหม่

เป็นเวลาหลายปีแล้วที่กลุ่มคนวัยใสทำงานดูแลช่วยเหลือพ่อแม่วัยรุ่นในพื้นที่อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ แต่ส่วนใหญ่เน้นไปที่การพัฒนาสุขภาพเพื่อป้องกันการท้องซ้ำ การดูแลบุตร เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการและส่งเสริมการอ่าน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเสริมพลังใจ (Empowerment) ให้เขาลุกขึ้นมาจัดการปัญหาได้ด้วยตัวเอง ผลจากการทำงานคลุกคลีกับพ่อแม่วัยรุ่นมาหลายปี พบว่า พื้นฐานของคนเหล่านั้นนอกจากการศึกษาจะน้อยแล้ว ครอบครัวยังมีสภาพยากจนอีกด้วย ยิ่งท้องตั้งแต่วัยเด็ก โอกาสในการประกอบอาชีพก็ยิ่งน้อย สุดท้ายก็เข้าสู่ภาวะยากจน

ข้อค้นพบเหล่านี้ ทำให้กลุ่มคนวัยใสคิดหาวิธีช่วยเหลือพ่อแม่วัยรุ่น ด้วยการทำโครงการพัฒนาทักษะอาชีพการเป็นผู้ประกอบการอาหารขนาดย่อมในกลุ่มพ่อแม่วัยรุ่น

“ถ้าเขาท้องไม่อ้อม การพัฒนาด้านอื่นจะถูกปิดกั้น เราต้องหาทางให้เขามีรายได้ เพราะนอกจากรายได้แล้ว การได้ทำงานยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับพวกเขาเหล่านี้อีกด้วย” นางสาวศรินยา สิงห์ทองวรรณ ผู้อำนวยการและผู้ก่อตั้งกลุ่มคนวัยใส เล่าที่มาที่ไปของโครงการฯ

■ ทำงานกับวัยรุ่นต้องรู้จักวัยรุ่น

การฝึกทักษะอาชีพการเป็นผู้ประกอบการอาหารขนาดย่อม ฟังดูแล้วน่าจะง่าย แต่หากถามว่า แล้วอาชีพอะไรที่เหมาะสมกับกลุ่มแม่วัยรุ่น

คำตอบที่ได้รับคือ...ไม่รู้

นางสาวสุดาพร นาคพิก ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่า ที่ผ่านมามีเด็กกลุ่มนี้ผ่านการฝึกอาชีพมาหลายอย่าง แต่ก็ไปไม่รอด เพราะว่ามันไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเขา เนื่องจากสถานฝึกอาชีพอยู่ไกลเกินไป เด็กอายุ 14-15 ปี ยังมีลูกเล็กเขาไม่สามารถไปไหนได้ และอาชีพก็ไม่ได้ตรงกับความต้องการของเขา เช่น เย็บผ้า ตัดผม

“ยอมรับว่า ที่ผ่านมามีเคยชวนเขาไปทำงานกับภาครัฐ ภาคธุรกิจ พาเข้าสู่ระบบการทำงานประจำ ก็ทำได้แค่รับจ้างขายของตามร้านค้าในห้างเล็ก ๆ เท่านั้น เพราะไม่มีวุฒิการศึกษา และเวลาการทำงานก็ยาวนานตั้งแต่ 10.00-22.00 น. ลูกก็ไม่มีคนดูแล แถมยังไม่มีวันหยุดเลย บริษัทห้างร้านที่ดีมีสวัสดิการก็ไม่รับเด็กกลุ่มนี้ เพราะอายุยังไม่ถึง 18 ปี กลายเป็นผิดกฎหมายแรงงานเข้าไปอีก”

“ถ้าเขากองไม่อ้อม การพัฒนาด้านอื่นจะถูกปิดกั้น เราต้องหาทางให้เขามีรายได้ เพราะนอกจากรายได้แล้ว การได้ทำงานยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับพวกเขาอีกด้วย”

นางสาวศรินยา สิงห์ทองวรรณ

ด้วยเหตุนี้ ในช่วงเริ่มต้นโครงการฯ ที่ทีมงานกับผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งหมด จึงช่วยกันวิเคราะห์ถึงสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้พวกเขาไม่สามารถทำงานได้ โดยใช้กระบวนการตั้งคำถามและระดมความคิดเห็น พบว่า มาจากวิถีการดำเนินชีวิต ช่วงวัย และเวลา

“วิถีชีวิตของพ่อแม่วัยรุ่นจะไม่เหมือนคนอื่น จากที่เคยทำกิจกรรมร่วมกันมาหลายปี เราารู้เลยว่ายากมาก ๆ เช่น ครั้งหนึ่งเราชวนเขามาทำกิจกรรมประมาณ 2-3 ชั่วโมง นัดหมายกันดีดี แต่พอถึงเวลาจริงเขามาไม่ได้เพราะลูกป่วย ต้องพาลูกไปโรงพยาบาล หรือบางคนไม่มีใครดูแลลูก ไม่มีคนมาส่ง ขณะที่บางคนก็ต้องเอาลูกมาทำกิจกรรมด้วย มีตั้งแต่ 1 เดือนไปจนถึง 4-5 ขวบ เด็กก็จะเล่นกันอยู่แถวนี้ อบรมได้พักหนึ่งแม่ต้องออกไปให้นมลูกก็มี”

นางสาวสุดาพร บอกว่า ที่ผ่านมาเวลาจัดกิจกรรมให้ความรู้เชิงลึกอย่างน้อยผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้ความรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ แต่พ่อแม่วัยรุ่นได้ 50 เปอร์เซ็นต์เราก็ดีใจแล้ว เพราะบรรยากาศการเรียนรู้ไม่เอื้ออำนวย เคยพยายามบริหารจัดการโดยแยกห้องเลี้ยงเด็กไปอีกห้องหนึ่ง ก็ไม่ได้ผล เพราะเด็กจะอยู่กับแม่ตลอด เด็กห่างจากพ่อแม่ชั่วโมงสองชั่วโมงก็จะร้องไห้กระจองอแง ระยะเวลา 2-3 ชั่วโมงที่เด็กร้องไห้เรารู้เลยว่าเด็กบอบช้ำข้างในมาก

“เราต้องไม่ลืมว่า แม่วัยรุ่นเขาเลี้ยงลูกเอง บางคนอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย บางคนพ่อแม่ก็ต้องทำงานหาเช้ากินค่ำ จนแทบไม่มีเวลาเลี้ยงหลาน”

ถึงภาคีเครือข่ายร่วมคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการฯ

นางสาวศรินยา เล่าต่อว่า กลุ่มคนวัยใสทำงานกับกลุ่มพ่อแม่วัยรุ่นอายุ 13 ปี จนถึง 25 ปี เราทำงานเชิงลึกและอยู่กับคนกลุ่มนี้มานานมาก เป้าหมายคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กกลุ่มนี้ซึ่งเป็นกลุ่มที่ออกจากระบบการศึกษาทั้งหมด โดยพื้นที่ทำงานเดิมอยู่ในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น แต่การทำโครงการฯ นี้ทำให้กลุ่มคนวัยใสสามารถขยายพื้นที่ทำงานออกไปอีกเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอหางดง และอำเภอสันกำแพง โดยมีผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งสิ้น 50 คน มีวิธีการคัดเลือกโดยขอความร่วมมือจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่ และโรงพยาบาลสารภีให้ช่วยชี้เป้าเพราะเขามีข้อมูลอยู่แล้ว จากนั้นลงพื้นที่เยี่ยมบ้านดูสภาพความเป็นอยู่ และชักชวนเข้าร่วมโครงการฯ คนไหนอยากทำงานประจำ ทีมจะช่วยประสานต่อไปยังภาคีเครือข่าย หากมีช่องทางก็จะส่งต่อให้ผู้ประกอบการต่อไป

“เราต้องยอมรับว่าพวกเขาอายุยังน้อย วินัยในตัวเองก็มีน้อย ไม่สามารถอยู่ในระเบียบกติกาได้ เพราะเขาหลุดออกจากระบบการศึกษา ตั้งแต่ยังไม่จบชั้นมัธยมต้นด้วยซ้ำ เขาไม่ได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกับคนอื่น ไม่รู้กติกาสังคม ซึ่งพอเราลงไปเยี่ยมบ้านเราเห็นชัดเลยว่าเขาถูกหล่อหลอมมาอย่างไร”

นางสาวสุดาพร บอกว่า เป้าหมายปลายทางของโครงการฯ นี้ คือ พ่อแม่วัยรุ่นต้องมีอาชีพสามารถเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ กระบวนการเรียนรู้จึงเริ่มต้นจากการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ผ่านกิจกรรมทำความรู้จักกัน อัปเดตชีวิตผ่านการเล่าเรื่องตัวเอง ให้เขาได้ทบทวนตัวเอง จากเรื่องเล็ก ๆ ไปสู่เรื่องใหญ่ โดยกติกา คือ การสร้างพื้นที่ปลอดภัย ซึ่งหมายถึงการรักษาความลับของเพื่อน ห้ามนำไปเล่าต่อให้คนอื่นฟัง

จากนั้นก็ฝึกเรื่องกระบวนการคิดต่าง ๆ เช่น การวางแผนเป้าหมายชีวิต การคิดคำนวณต้นทุน รายได้ และเรียนรู้กระบวนการสู่การพัฒนาทักษะอาชีพ โดยคนที่เข้าร่วมหลักสูตรครบ 30 ชั่วโมง จะได้รับทุนสนับสนุนสำหรับซื้ออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพเริ่มต้น 2,500 บาท

“หากเขาทำได้จริง ๆ มันจะเปลี่ยนชีวิตเขาเลยนะ” นางสาวสุดาพร ย้ำ

‘กล้วยทอด + น้ำปั่น + มะนาวโซดา’ มาแล้วจ้า

นางสาวนิมานนตรี บุตรฉกรรจ์ หรือ น้องอุ้ม จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หนึ่งในผู้ร่วมเรียนรู้ที่กำลังเริ่มต้นประกอบธุรกิจใหม่ใช้พื้นที่หน้าบ้านข้างร้านขายผลไม้ของแม่ ตั้งแผงขายกล้วยทอดแบรนด์ ‘แก้วแสน’

น้องอุ้ม บอกว่า นำเงินทุนที่ได้จากโครงการฯ มาซื้ออุปกรณ์ขายกล้วยทอด และมีรายได้จากการขายกล้วยทอดวันละประมาณ 300 บาท หลังจากแบ่งต้นทุนประจำวันไว้ซื้อวัตถุดิบแล้ว ตอนนี้เธอมีเงินเก็บประมาณ 1,700 บาท ไว้เป็นเงินสำรองสำหรับใช้ในอนาคต

“ความรู้ที่ชอบที่สุดจากโครงการฯ นี้คือ การคำนวณต้นทุน กำไร และการทำบัญชีรายรับรายจ่าย เดิมเป็นคนที่ไม่เก็บเงินไม่อยู่ มีเท่าไรก็ใช้หมด โครงการฯ นี้สอนเราให้รู้จักเรื่องการออมเงิน จึงลองนำมาใช้จัดระเบียบตัวเอง ได้เงินมาก็จดค่าใช้จ่าย แล้วก็เริ่มเก็บเงิน พอเห็นเงินเก็บของตัวเองก็รู้สึกดีใจมาก”

น้องอุ้ม บอกว่า ตอนนี้รู้สึกภูมิใจในตัวเองมากที่ไม่ต้องแบมือขอเงินพ่อแม่อีกแล้ว โดยเธอวางแผนอนาคตไว้ว่าหากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ดีขึ้น จะให้สามีไปทำงานเพิ่มเพื่อไว้ใช้เป็นเงินเก็บ ส่วนเงินที่ได้จากการขายกล้วยทอดก็ใช้จ่ายในครัวเรือน

ส่วน นางสาวเบญจรัตน์ ไชยชมพู หรือ น้องวายุ มีลูกชายวัยสองขวบ และอีกคนกำลังอยู่ในท้อง เล่าว่า เธอเลือกทำเลหน้าบ้านเปิดร้านขายน้ำ เพราะเห็นว่าบ้านหลังถัดไปขายกล้วยเดี่ยว เมื่อลูกค้ากินกล้วยเดี่ยวแล้วก็ต้องมากินน้ำที่นี้ โดยสูตรเครื่องดื่มเธอได้มาจากน้ำ ส่วนการขายก็มีทั้งขายที่ร้านกับขายแบบดีลิเวอรี่ผ่านฟู้ดแพนด้า

“แก้วแรกที่ขาย ลูกค้าบอกว่าอร่อย ขายแก้วละ 20-25 บาท ถ้าปั่นก็เพิ่มอีก 5 บาท มีรายได้วันละประมาณ 300-400 บาท ก็อยู่ได้สบาย ๆ

โดยรายได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. ใช้หมุนเวียนในร้าน 2. เก็บสะสม 3. ใช้ในชีวิตประจำวัน”

น้องววย บอกว่า หากเป็นไปได้เธอก็อยากขายลูกชิ้นทอดเพิ่ม เพราะเมื่อคนกินลูกชิ้นทอดก็จะคอแห้งก็ต้องซื้อน้ำกินด้วย

นางสาวสุพิชญ์ณัฐ ทยาพลิศวงศ์ หรือ น้องอ่อนแอ้น ที่กำลังช่วยพี่สาวและพี่สะใภ้จัดร้านขายน้ำผึ้งมะนาวโซดา เล่าให้ฟังว่า โครงการฯ นี้เปลี่ยนชีวิตของเธอไปอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะวิธีการเลี้ยงลูก ที่สอนให้ใช้นิทานส่งเสริมพัฒนาการลูก ตอนแรกที่ย่านนิทานให้ลูกฟัง ลูกไม่สนใจเลย ฉีกเล่นหมด แต่พอเขาโตขึ้นก็ลองเล่านิทานให้เขาฟังอีกครั้ง ปรากฏว่าลูกเริ่มมีสมาธิมากขึ้น นอกจากได้เทคนิควิธีการเลี้ยงลูกแล้ว เธอยังได้รับความรู้ใหม่ที่นำมาใช้ประกอบอาชีพจนถึงทุกวันนี้

“เดิมจะขายไก่ทอด เมื่อลองทำแล้วได้กำไรแค่นิดเดียว พี่สาวแนะนำให้ขายน้ำมะนาว เพราะช่วงนั้นอากาศเริ่มร้อน จึงเริ่มต้นด้วยการลองทำกินในบ้านก่อน พอได้รสชาติคงที่จึงเปิดร้านขาย เปิดร้านวันแรกดีใจมาก ขายได้มากกว่า 3,000 บาท แต่พอเช้าหน้าฝนก็ได้ไม่ถึง 1,000 บาท หนูตั้งเป้าว่าจะต้องขายให้ได้วันละ 1,000-2,000 บาท จึงจะอยู่ได้ เพราะร้านนี้ลงทุนกันสามคนต้องหารแบ่งกัน เราจึงจะอยู่ได้”

น้องอ่อนแอ้น บอกว่า ตอนแรกเธอยากทำงานประจำมากกว่า แต่ช่วงนั้นมีสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พอดีไม่มีที่ไหนเปิดรับคนเข้าทำงาน

“แต่ตอนนี้ไม่อยากทำแล้วนะ เพราะเรามีกิจการของตัวเองแล้ว” น้องอ่อนแอ้น เล่าด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม และยังเสริมอีกว่า “คุยกับพี่สาวแล้วว่า จะเปิดอีกร้านหนึ่ง แต่ต้องหารถสำหรับขนของให้ได้ก่อน”

ด้าน นางสาวกมลฤทัยรัตน์ ทยาพลิศวงศ์ พี่สาวของอ๋อนอ๋อน ที่ช่วยสนับสนุนทุนเพิ่มเติมให้น้องได้มีอาชีพ บอกว่า โครงการฯ นี้ทำให้น้องเธอเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเองเด่นชัดมาก จากเดิมที่วัน ๆ ตื่นมาไม่รู้ว่าทำอะไร ไม่มีเป้าหมายในชีวิต มาวันนี้เห็นเขามีความสุขจากการเป็นเจ้านายตัวเอง

■ ‘เชื่อใจ + ไว้ใจ’ เทคนิคการทำงานกับพ่อแม่วัยรุ่น

นางสาวศรินยา บอกว่า การทำงานกับเด็กกลุ่มนี้ ‘ความเชื่อใจไว้ใจ’ เป็นสิ่งสำคัญ การเป็นแม่วัยรุ่นบางครั้งเขาแค่ต้องการให้คนรับฟังเขาบ้างเท่านั้น และเทคนิควิธีที่ใช้คือการชวนคิดชวนคุยกันแบบมนุษย์คนหนึ่งคุยกัน เราจะไม่ใช้วิธีสอนหรือสั่งให้เขาทำอย่างนั้น อย่างนี้ รับฟังเขาแบบไม่ตัดสิน ไม่คิดว่าเราเป็นครู เป็นป้า หรือฉันมีประสบการณ์ชีวิตมากกว่า อาน้ำร้อนมาก่อน แต่พูดคุยกันเหมือนพี่เหมือนเพื่อน

“เราทำงานโดยไม่แสวงหาผลประโยชน์ แต่ดูแลเด็กด้วยความบริสุทธิ์ใจ เวลาเด็กมาใหม่ หรือเวลาไปเยี่ยมบ้าน ครั้งแรกเขาสกรีนเรา เราก็จะสกรีนเขา เขามองตั้งแต่หัวจรดเท้าเลยนะว่าเราคิดกับเขายังไง เพราะเขามีประสบการณ์โดนตีตราจากสังคมชุมชนเยอะ ซึ่งเราจะไม่แสดงกิริยาแบบนั้น แม้ว่าเขาจะสักลาย นุ่งยีนส์ขาสั้นก็ไม่ใช่ไร เราจะมองด้วยความเป็นมิตร ด้วยสายตาที่อยากช่วยเหลือเขาจริง ๆ และเด็กเขาจะสัมผัสเราได้ ฉะนั้นผู้ใหญ่ต้องจัดการตัวเอง และต้องก้าวข้ามความรู้สึกเหล่านี้ให้ได้”

นางสาวศรินยา ย้ำว่า คนที่จะทำงานกับเด็กกลุ่มนี้ 1. ต้องมีความรู้ในการทำงานกับเด็กกลุ่มนี้ 2. มีจิตวิทยาในการเข้าหาเด็ก มีมารยาททางสังคม 3. ต้องมีเมตตาให้มาก

ผลลัพธ์ปลายทางจากความทุ่มเทแรงกายแรงใจให้คำแนะนำพ่อแม่วัยรุ่น วันนี้นักกลุ่มคนวัยใสเชื่อมั่นว่า ความรู้และทักษะอาชีพที่ได้รับจากโครงการฯ จะทำให้พ่อแม่วัยรุ่นกลุ่มนี้เกิดความภาคภูมิใจจากการมีอาชีพ มีรายได้ไว้เลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวแล้ว ยังทำให้พวกเขาเห็นอนาคตของตนเองชัดเจนยิ่งขึ้น

• • • •

“การทำงานกับเด็กกลุ่มนี้ ‘ความเชื่อใจไว้ใจ’ เป็นสิ่งสำคัญ การเป็นแม่วัยรุ่น บางครั้งเขาแค่ต้องการให้คนรับฟัง บ้างเท่านั้น และเทคนิควิธีที่ใช้คือ การชวนคิดชวนคุยกันแบบมนุษย์คนหนึ่งคุยกัน เราจะไม่ใช้วิธีสอนหรือสั่งให้เขาทำอย่างนั้น อย่างนี้ รับฟังเขาแบบไม่ตัดสิน”

โครงการพัฒนาทักษะอาชีพ
การเป็นผู้ประกอบการอาหารขนาดย่อม
ในกลุ่มพ่อแม่วัยรุ่น

กลุ่มคนวัยใส จังหวัดเชียงใหม่

ความสุขหวานคื่นที่ 'บ้านแม่นาจร'

วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม
จังหวัดเชียงใหม่

บ้านห้วยขม้น อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในหุบเขาที่มีลำห้วยขม้นไหลผ่าน อยู่สูงเฉลี่ย 1,200-1,400 เมตรจากระดับน้ำทะเล มีอากาศเย็นตลอดปี เหมาะแก่การเพาะปลูก พืชผักและไม้ผลเมืองหนาว เช่น บัวย พลัม พลับ อะโวคาโด สตรอว์เบอร์รี บลูเบอร์รี เคปกูสเบอร์รี กาแฟ แต่ผลผลิตที่มีเป็นจำนวนมากก็ส่งผลทำให้ราคาตกต่ำ อีกทั้งการใช้สารเคมียังส่งผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตที่สูง และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำ รวมถึงสุขภาพของคนในชุมชน

ทางแก้คือ การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม รักษาวิถีชุมชน โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และให้ความสำคัญกับการปลูกพืชแบบเกษตรอินทรีย์ ที่มีนายวัฒนาทรงพรไพศาล ผู้ใหญ่บ้านห้วยขม้น หมู่ที่ 17 ตำบลแม่ณาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหัวเรือใหญ่ ก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลแม่ณาจร เพื่อสนับสนุนคนรุ่นใหม่ให้กลับสู่ชุมชน บ้านเกิด ด้วยการสร้างฐานอาชีพจากการทำเกษตรอินทรีย์ ลดการใช้สารเคมี สร้างระบบอาหาร ปลอดภัย และระบบนิเวศที่ดี และแนวทางนี้ก็ลงตัวเมื่อได้รับการสนับสนุนจากโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ทำโครงการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรวมด้านการแปรรูปและเพิ่มมูลค่าผลผลิตเกษตรอินทรีย์บ้านห้วยขม้น

“เป้าหมายของโครงการฯ คือ การแปรรูปผลผลิต เพราะแต่ละฤดูกาลจะมีผลผลิต เหลือขายเป็นจำนวนมาก จึงอยากเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรให้กับคนในชุมชน และอยากให้ คนรุ่นใหม่กลับมาอยู่บ้านมีอาชีพ มีรายได้ ถ้าคนรุ่นใหม่กลับมาอยู่บ้านเยอะขึ้น ก็จะช่วยพัฒนา ชุมชนได้มากขึ้น” นายวัฒนา บอก

สำหรับผู้ร่วมเรียนรู้ นายวัฒนา บอกว่า มาจากสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ใน 3 หย่อมบ้าน คือ บ้านห้วยขม้นนอก ห้วยขม้นใน และบ้านป่าเกี๊ยะน้อย ช่วยประสานงาน ผ่านการประชุมประจำเดือนของแต่ละหย่อมบ้าน จำนวน 150 คน จากเดิมทำเกษตรเชิงเดี่ยว ที่ต้องการเปลี่ยนไปสู่เกษตรอินทรีย์ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้ผลเมืองหนาวอินทรีย์

“เป้าหมายคือ การแปรรูปผลผลิต เพราะแต่ละฤดูกาลจะมีผลผลิต เหลือขายเป็นจำนวนมาก จึงอยากเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร ให้กับคนในชุมชน และอยากให้ คนรุ่นใหม่กลับมาอยู่บ้านมีอาชีพ มีรายได้ ถ้าคนรุ่นใหม่กลับมาอยู่ บ้านเยอะขึ้น ก็จะช่วยพัฒนาชุมชน ได้มากขึ้น”

นายวัฒนา ทรงพรไพศาล

ผลงานภาคีเครือข่าย ร่วมสร้างอาชีพให้ชุมชน

กระบวนการเรียนรู้เริ่มต้นจากทีมงานประสานวิทยากรเข้ามาให้ความรู้ มีภาคีเครือข่ายที่เข้ามาร่วมทำงาน ประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ ตำบลแม่นาจร ให้ความรู้เกี่ยวกับการเพาะปลูก พลับ พลัม ตั้งแต่เริ่มแรกไปจนถึงการเก็บเกี่ยว ส่วนการแปรรูปกาแฟได้รับความร่วมมือจากผู้ประกอบการในพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามาให้ความรู้เรื่องการปลูกกาแฟให้ได้คุณภาพ การดูแล คั่วบด มหาวิทยาลัยแม่โจ้หนุนเสริมความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักสำหรับเกษตรกรอินทรีย์ ความรู้ด้านการผลิตและการตลาด ขณะที่มูลนิธิรักษาดินรักษาน้ำสนับสนุนการนำผลผลิตไปวางจำหน่ายในซูเปอร์มาร์เก็ต มูลนิธิสังคัมสุขใจเข้ามาให้ความรู้เรื่องการตรวจรับรองแปลงเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ส่วนการแปรรูปได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายผู้ประกอบการที่มีองค์ความรู้เรื่องการอบแห้ง แยม และน้ำผลไม้ ถือเป็นกรณีศึกษาความสำเร็จจากหลายภาคส่วนให้เข้ามาช่วยกันพัฒนาทักษะอาชีพให้คนในชุมชนได้อย่างลงตัว

“ตอนนี้ผู้ร่วมเรียนรู้มีความรู้เรื่องการแปรรูปผลไม้แล้ว แต่สูตรยังไม่เป๊ะเท่าไร แต่รู้แนวทางว่าจะปรับปรุงอย่างไรให้ได้คุณภาพยิ่งขึ้น สิ่งที่ยังขาด คือ อุปกรณ์และความรู้เรื่องการตลาดที่ยังไม่ชัดเจน เพราะยังอยู่ในขั้นทดลอง ถ้าผลผลิตออกมาดี ผมคิดว่าเรื่องตลาดน่าจะไม่มีปัญหา” นายวัฒนา บอก

หลังจากได้รับความรู้เรื่องการเพาะปลูก และการแปรรูปผลไม้แล้ว กระบวนการเรียนรู้ต่อมาคือ การแปรรูปกาแฟ จากเดิมที่เคยขาย ‘เซอร์รีกาแฟ’ กิโลกรัมละ 8-15 บาท ก็เปลี่ยนเป็นสารกาแฟและคั่วบด ที่มีราคาสูงถึงกิโลกรัมละ 400-600 บาท โดยเป้าหมายในการแปรรูปกาแฟไม่ได้มุ่งไปที่การตอบสนองด้านรายได้ให้แก่เกษตรกรเท่านั้น แต่ยังมีนัยสำคัญในเรื่องการดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชนอีกด้วย

“ที่ไหนมีกาแฟที่นั่นจะมีป่า มีต้นไม้ใหญ่ ถ้ามีป่าก็มีน้ำ การทำเกษตรต้องใช้น้ำ ไม่มีน้ำคือจบ เราจึงพยายามดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น” นายวัฒนา ย้ำ

นอกจากดูแลสิ่งแวดล้อมแล้ว นายวัฒนา บอกว่า การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยดึงคนรุ่นใหม่ให้กลับคืนสู่ถิ่นฐานได้อีกด้วย และเพื่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพดังกล่าวเกิดความยั่งยืน ทีมงานจึงได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการรายได้เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนบ้านห้วยขมิ้น โดยหักรายได้จากการขายผลผลิตส่วนหนึ่งไว้เป็นเงินทุนสำรอง เช่น การรับซื้อกาแฟ 1 กิโลกรัม ทางกลุ่มจะหักเงินเกษตรกร 2 บาท แบ่งเข้ากลุ่ม 1 บาท เข้ากองกลางสำหรับใช้บริหารจัดการกลุ่ม เช่น สร้างโรงคัดแยกผลผลิต ซื้อตะกร้าใส่ผลผลิต หรือการพัฒนาอื่น ๆ ตามความเห็นชอบของกลุ่ม ส่วนอีก 1 บาทเก็บเป็นเงินฝากไว้ให้สมาชิกใช้ยามฉุกเฉิน

สร้างแบรนด์ ‘ห้วยขมื่นออแกนิกส์’ เพื่อความยั่งยืนของชุมชน

เมื่อผู้ร่วมเรียนรู้ได้รับความรู้ครบถ้วนแล้ว กระบวนการต่อไปที่นายวัฒนาคิดทำต่อคือ การสร้างแบรนด์สินค้าของชุมชนที่ชื่อว่า ‘**ห้วยขมื่นออแกนิกส์**’ ให้คนบ้านห้วยขมื่นใช้เป็นตราสินค้าของชุมชน นอกจากนี้ยังมีแผนที่จะสร้างร้านค้าสวัสดิการชุมชน และจัดให้มีตลาดรับซื้อกาแฟอย่างน้อย 1 แห่ง ขณะที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ฯ จะพัฒนาตนเองไปสู่การเป็น ‘**ศูนย์เรียนรู้**’ ทำหน้าที่ฝึกอบรมเกษตรอินทรีย์และการแปรรูปให้ชุมชนอื่น ๆ ที่สนใจต่อไป

ผลจากการลงมือทำจริง ทำให้โครงการฯ ได้รับความสนใจจากคนในชุมชนที่ต้องจากบ้านเกิดไปทำมาหากินต่างถิ่น เมื่อพบว่าบ้านเกิดมีงานและรายได้รองรับชีวิต หลายคนจึงหวนคืนถิ่นเกิด

นายสุพัฒน์ชัย เสริมปัญญากุล ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า การทำงานในเมืองแม้จะมีรายได้ดีแต่ก็มีค่าใช้จ่ายเยอะ ไม่สามารถเก็บเงินได้ การกลับมาอยู่บ้านตัวเอง เราสามารถดูแลครอบครัวได้อย่างมีความสุข ลูกก็อยู่กับเราทุกวัน อาจไม่ได้หรูหรา แต่ก็อบอุ่น มีความสุข

“เหตุผลที่ผมสนใจเข้าร่วมเรียนรู้ เพราะเห็นว่าการแปรรูปผลผลิตเป็นทางรอดหนึ่งของเกษตรกรที่ลดความสูญเสีย เมื่อผลผลิตออกมาพร้อมกันจนล้นตลาด ขายไม่หมดที่เหลือก็ต้องทิ้ง และมองว่าการแปรรูปสำคัญที่สุด ถึงแม้ว่าขณะนี้ยังไม่ได้ลงเรื่องการแปรรูปอย่างเป็นทางการแต่ก็สั่งสมความรู้ไว้แล้ว และเรามีกลุ่มที่สามารถจะช่วยกันทำได้”

นายสุพัฒน์ชัย ยกตัวอย่างให้เห็นว่า การเข้าร่วมโครงการฯ ไม่เพียงได้ความรู้การทำเกษตร การดูแล ตัดแต่งกิ่ง ลดจำนวนใบ เพื่อให้พืชลดการส่งอาหารเลี้ยงใบไปเลี้ยงผลไม้ ซึ่งช่วยให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพมากขึ้นเท่านั้น แต่ยังได้แนวคิดวิธีการใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอีกด้วย

“แม้เราจะได้ผลผลิตไม่มาก แต่ถ้าเรามีผลผลิตที่ต้องทิ้งน้อยลงก็เท่ากับเราได้ผลผลิตมากขึ้น เช่น ลูกพลับถ้าเน่านิดเดียวก็ต้องทิ้งทั้งลูก แต่ถ้าเรานำมาแปรรูป เน่าเพียงส่วนหนึ่งเราก็ตัดทิ้ง แล้วขายส่วนที่เหลือออกเป็นชิ้น ๆ ทำให้สูญเสียน้อยลง การแปรรูปจึงเป็นสิ่งสำคัญ”

ในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการฯ นายวัฒนาคิดมองว่า สิ่งสำคัญที่ได้รับจากโครงการฯ นี้คือ การช่วยให้คนในชุมชนวางแผนได้ดีขึ้น ทั้งแผนการเพาะปลูก การจัดจำหน่าย ช่องทางการตลาด และความรู้ ล่ำสุดที่พวกเขา กำลังเรียนรู้และช่วยกันทำคือ การแปรรูป

“เขารู้แล้วว่าปีนี้พลับจะออกเท่าไร มีรายได้คร่าว ๆ เท่าไร จะขายให้ใคร จากที่เมื่อก่อนเขาไม่รู้ด้วยซ้ำว่าพลับปีนี้จะออกเท่าไร ถ้าตัดแต่งกิ่งมองคร่าว ๆ ก็รู้แล้วว่ามีประมาณกี่กิโลฯ อีกอย่างหนึ่งก็คือเรื่องตลาด ถ้าไม่รู้แหล่งขายก็แทบจะไม่ดูแลเลย แต่พอเราได้ทำโครงการฯ นี้ มีการบริหารที่ชัดเจนขึ้น จะสามารถวางแผนเป็นปีเลย ถ้าไม่เจอภัยแล้ง ไม่เจออุทกภัย จะได้เท่าไร แต่ถ้าเจอแล้วจะปรับตัวยังไง” นายวัฒนาคิด เล่าถึง

สิ่งที่สมาชิกได้เรียนรู้แนวทางการวางแผนและการจัดการ ซึ่งเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์สำคัญที่โครงการฯ นี้กำหนดให้หน่วยจัดการเรียนรู้ที่เข้าร่วม ต้องอบรมให้ความรู้เรื่องนี้แก่สมาชิก

นายวัฒนา บอกว่า สิ่งในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ร่วมทำกันในช่วงหลายปีที่ผ่านมา พวกเขาอยากเห็นชุมชนกลับมาวิถีชีวิตเหมือนเดิม เหมือนรุ่นก่อน ๆ อยากเห็นภาพครอบครัวที่พูดคุยกันอย่างมีความสุข ไม่จำเป็นต้องมีหมู ไม่จำเป็นต้องมีลูกชิ้น น้ำพริกถ้วยเดียวหรือผักต้มหนึ่งหม้อ เราก็มีความสุขได้

การสร้างชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขอย่างที่คาดหวัง แน่แน่นอนว่าต้องมีหลักประกันรายได้ที่ทำให้ทุกคนเชื่อมั่นถึงอนาคตในชุมชน ซึ่งนี่คือสิ่งที่พวกเขาช่วยกันสร้างช่วยกันทำ เพื่อเป็นโอกาสให้ผู้จากถิ่นฐานได้กลับมาอยู่ร่วมกันในชุมชนถิ่นเกิดของตัวเอง

• • • •

“การสร้างชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี แน่แน่นอนว่าต้องมีหลักประกันรายได้ที่ทำให้ทุกคนเชื่อมั่นถึงอนาคตในชุมชน ซึ่งนี่คือสิ่งที่พวกเขาช่วยกันสร้าง ช่วยกันทำ เพื่อเป็นโอกาสให้ผู้จากถิ่นฐานได้กลับมาอยู่ร่วมกันในชุมชนถิ่นเกิดของตัวเอง”

โครงการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมด้านการแปรรูปและเพิ่มมูลค่า
ผลผลิตเกษตรอินทรีย์บ้านห้วยขม

วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลแม่जार อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

'ห้องเรียนร้านค้าออนไลน์' เชื่อมการขาย สร้างรายได้เด็กชนเผ่า

ศูนย์การเรียนรู้มะมาโลลือหล่า จังหวัดเชียงใหม่

ความยากลำบากของเด็กเยาวชนในพื้นที่ห่างไกล ไม่เพียงต้องต่อสู้กับอุปสรรคในการเข้าถึงการศึกษา ทั้งต้องเดินทางไกล การขาดแคลนทรัพยากร และครูผู้สอนเท่านั้น ทว่าเมื่อเรียนรู้จนเติบโตใหญ่ก็ยังไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ เพราะขาดโอกาสในการสร้างอาชีพ ประกอบกับโลกปัจจุบันที่ต้องเผชิญทั้งวิกฤตเศรษฐกิจ โรคระบาด และสิ่งแวดล้อม การสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถดึงคุณค่าจากฐานทุนของชุมชนมาสู่การสร้างอาชีพ ประกอบกับการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก จึงเป็นทางออกที่จะช่วยให้เยาวชนกลุ่มนี้พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ศูนย์การเรียนรู้โฉะมาโลลือหล่า แห่งชุมชนปกากะญอ บ้านสบลาน ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ จึงทำโครงการนวัตกรรมเครือข่ายประกอบการสังคมออนไลน์ของศูนย์การเรียนรู้ชนเผ่าเพื่อพัฒนาการศึกษาและสร้างอาชีพในชุมชนสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน โดยมุ่งหวังเติมทักษะความรู้และกลไกด้านการตลาด ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีด้านสารสนเทศที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมร้านค้าออนไลน์ของศูนย์การเรียนรู้ให้เป็นช่องทางบริหารจัดการจำหน่ายสินค้าชุมชนและสร้างอาชีพให้แก่คนในพื้นที่

โฉะมาโลลือหล่า ‘พสกนการเรียนรู้อู 3 แนวทาง’

บ้านไม้ยกสูง 2 หลังขนาดย่อม มุงหลังคาด้วยตับจาก ที่แทรกตัวอยู่ท่ามกลางป่าเขียวชอุ่มบนยอดเขาสูง คือ ‘ศูนย์การเรียนรู้โฉะมาโลลือหล่า’ โฉะ เป็นคำจากภาษาปกากะญอแปลว่าโรงเรียน มาโล แปลว่าการเรียนรู้ ลือหล่า หมายถึง วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เมื่อรวมกันหมายถึง ‘โรงเรียนวิถีชีวิต’ เสมือนเป็นพื้นที่การเรียนรู้จากฐานภูมิปัญญาและวิถีชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเติมความหวังทางการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนปกากะญอ

นางสาวอรพินท์ กุศลรุ่งรัตน์ หรือ ครูนิด เล่าถึงการสร้างศูนย์การเรียนรู้โฉะมาโลลือหล่าว่า เธอทำโรงเรียนให้เด็กชนเผ่าบนดอย เป็นโรงเรียนในหมู่บ้านเล็ก ๆ เพราะพ่อแม่และผู้ปกครองไม่ยอมส่งลูกหลานออกไปเรียนนอกพื้นที่ โดยการเรียนการสอนจะถูกออกแบบให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน รวมถึงเชื่อมโยงสู่การสร้างองค์ความรู้ให้เด็กเยาวชน

“การเรียนการสอนถูกออกแบบให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน รวมถึงเชื่อมโยงสู่การสร้างองค์ความรู้ให้เด็กเยาวชน พร้อมรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก”

นางสาวอรพินท์ กุศลรุ่งรัตน์

พร้อมรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก การเรียนการสอนมุ่งใช้ชุมชนเป็นฐาน 3 แนวทาง ประกอบด้วย Community Based, Problem Based และ Project Based ที่จะช่วยให้เด็ก ๆ ได้รู้จักค้นหาตัวเอง ค้นหาความชอบ ความถนัด ด้วยการตั้งโจทย์ให้นักเรียนทุกคนทำโครงการ 2 เรื่องที่เกี่ยวกับแหล่งอาหารและต้องสามารถพึ่งพาตนเองได้

วิธีการเรียนรู้ 3 แนวทาง ได้นำไปสู่การจัดทำโครงการที่หลากหลาย เพราะนักเรียนต่างมีความชอบและความสนใจที่ไม่เหมือนกัน แต่สุดท้ายเมื่อนำมาผนวกรวมกัน ได้ผลิดอกออกผลเป็น **‘โครงการเพื่อชุมชน’** มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย แต่ด้วยปัญหาต้นทุนในการเดินทางเป็นจุดเริ่มต้นให้พวกเขาผันตัวสู่การเรียนรู้ตลาดออนไลน์

“เด็กแต่ละคนมีความชอบไม่เหมือนกัน เริ่มจาก **ชาติ หรือ นายสุรชาติ สมณา** ที่ชอบเรื่องธุรกิจ แต่ก็เริ่มคิดว่าถ้าเลือกไปทำธุรกิจตัวเองจะอยู่ตรงไหนของชุมชน แล้วชุมชนจะอยู่ตรงไหน จึงเริ่มตั้งคำถาม เกิดกระบวนการคิด เริ่มตั้งโจทย์ว่าทำไมไม่นำสิ่งดี ๆ ของชุมชนมาทำให้เกิดประโยชน์ สร้างงานให้เกิดขึ้นในชุมชน ส่วน **เก๋เซอ หรือ นางสาวโสภายัยวัง** ที่ชอบทอผ้า เย็บผ้า ถักผ้า เป็นผู้ผลิต ขณะที่ **เก้ง หรือ นายศักดิ์สิทธิ์ สรรค์สร้าง** ชอบถ่ายภาพ เริ่มจากถ่ายภาพนก เป็นคนนำเที่ยว ทำเรื่องสื่อ ซึ่งจากความชอบและความถนัดที่แตกต่างกันของแต่ละคน พอมารวมกันก็เกิดเป็นโครงการที่จริงจังขึ้นมา แต่ที่ผ่านมามีความยากลำบากไปขายนอกพื้นที่ได้ เพราะต้นทุนค่าเดินทางสูง จึงเริ่มมาเรียนรู้การขายออนไลน์ ซึ่งระหว่างนั้นพบว่ามีคนอื่นในพื้นที่เจอปัญหาแบบเดียวกัน จึงชวนมาร่วมกันทำมาค้าขายด้วยกัน โดยเชื่อมโยงกับเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ และเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการสร้างและพัฒนาระบบบริหารจัดการออนไลน์ของศูนย์การเรียนรู้ชนเผ่า”

สร้างองค์ความรู้ ‘การบริหารร้านค้าออนไลน์’

สำหรับโครงการสร้างและพัฒนาระบบบริหารจัดการออนไลน์ของศูนย์การเรียนรู้ชนเผ่า มีผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งสิ้น 60 คน ครอบคลุม 3 พื้นที่ ได้แก่ 1. ศูนย์การเรียนรู้โง๊ะมาโลลือหล่า จังหวัดเชียงใหม่ 2. ศูนย์การเรียนรู้มอวาตี จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งสองพื้นที่นี้อยู่ในชุมชนที่ไม่มีโรงเรียนของรัฐเข้าถึง คนในชุมชนแทบไม่มีรายได้และเป็นผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และ 3. ศูนย์การเรียนรู้มอนแสงดาว จังหวัดเชียงราย ที่ดูแลเยาวชนชนเผ่ากลุ่มเสี่ยงและขาดโอกาสทางการศึกษา

นางสาวอรพินท์ เล่าว่า ผู้ร่วมเรียนรู้จะมีทั้งกลุ่มเด็กและเยาวชน วัยรุ่น วัยพ่อแม่ และกลุ่มผู้สูงอายุ โดยทีมงานจะเข้าไปจัดกลุ่มตามสิ่งที่เขาถนัดและสนใจ 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้ผลิต กลุ่มออกแบบ กลุ่มบริหารจัดการ และกลุ่มสื่อสารถ่ายทอด

“กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่จะทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญา เพราะมีชุดความรู้ติดตัว แต่จะเสริมชุดความรู้ใหม่ เช่น การออกแบบหน้ากากอนามัยจากผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติ โดยแจกแพตเทิร์นและสอนการทำแบบ ส่วนกลุ่มพ่อแม่จัดอยู่ในกลุ่มผู้ผลิต เพราะว่าจะไม่ยุ่งกับเรื่องอื่น ๆ เช่น ผู้ชายจะสนใจเรื่องการเลี้ยงผึ้ง การทำน้ำผึ้ง แต่ไม่สนใจเรื่องการตลาด ดังนั้นการพัฒนาคนกลุ่มนี้จึงมุ่งไปที่การพัฒนาการผลิตน้ำผึ้งให้มีคุณภาพ และรักษามาตรฐานการผลิต กลุ่มเด็กเยาวชนวัยรุ่นอยู่ในกลุ่มออกแบบบริหารจัดการ และการสื่อสาร สอนเรื่องของการทำบรรจุภัณฑ์ และการสร้างเรื่องราวที่เป็นจุดขาย”

หลังจากแบ่งกลุ่มการเรียนรู้เรียบร้อยแล้ว แต่ละกลุ่มจะแยกย้ายกันไปทำงานตามความถนัด ส่วนเรื่องการพัฒนาแอปพลิเคชันก็ได้ภาคีเครือข่ายคนรุ่นใหม่อย่างบริษัท ข.ชวด ซึ่งเป็น Startup สร้างแอปพลิเคชันจัดการขวดพลาสติกกรีไซเคิล เข้ามาทำงานร่วมกัน เพราะเขาสนใจวิถีคิดและแนวทางของเรา โดยจะใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยพัฒนาการศึกษาและชุมชน ขณะที่แกนนำในแต่ละพื้นที่จะช่วยดูแลเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับด้านการพัฒนาสื่อ นั้น เยาวชนในแต่ละพื้นที่จะต้องเข้าไปร่วมเรียนรู้ และเป็นตัวกลางในการสร้างสรรค์สื่อส่งมาที่ส่วนกลาง

“ให้คนในพื้นที่ทำเรื่องที่ดีที่สุด” นางสาวอรพินท์ กล่าวก่อนจะขยายความว่า คนข้างนอกไม่มีทางเข้าใจได้เท่าคนในพื้นที่จริง เขาไม่ได้เกาะติดสถานการณ์ ดังนั้นเด็กจะต้องเรียนรู้ ต้องฝึกคนในพื้นที่ให้ได้ เพื่อเป็นฐานของการพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด เป็นโมเดลในพื้นที่ โดยวิธีฝึกทำสื่อจะมีพื้นที่ออนไลน์สำหรับทำงานร่วมกัน มี Google Drive Team ทุกคนต้องส่งข้อมูลมาที่ศูนย์กลาง ทางโครงการฯ จะใช้ข้อมูลนี้ในการฝึกสร้างเนื้อหาบน Social Media ทำบนเพจแบบปิดเฉพาะกลุ่ม ทั้งให้ลองเขียน ถ่ายภาพ แล้วแชร์ส่งเข้ากลุ่ม การทำแบบนี้จะเกิดหลักสูตรที่เหมาะสมกับกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ใช่หลักสูตรทั่วไป ฝึกให้มีทักษะการใช้เครื่องมือสมัยใหม่เป็นทักษะใหม่ที่คนรุ่นใหม่ต้องใช้ให้เป็น”

นายศักดิ์สิทธิ์ ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าเสริมว่า การได้มาร่วมโครงการฯ นี้ ช่วยพัฒนาทักษะการทำสื่อได้มาก เช่น การถ่ายภาพผลิตภัณฑ์ ก็มีวิธีการหรือเทคนิคที่จะทำให้ภาพออกมาดูดี ซึ่งจะต้องหมั่นฝึกฝนการถ่ายภาพ และพยายามหาความรู้เพิ่มเติมจาก YouTube และ Google ให้มากขึ้น ที่สำคัญต้องพยายามศึกษาจากเว็บไซต์ด้านการออกแบบต่าง ๆ แม้แรก ๆ จะยังถ่ายได้ไม่สวย แต่ครุนิดก็ให้คำแนะนำเรื่องการจัดวาง ความรู้ด้านองค์ประกอบภาพ ต่อไปในอนาคตอยากเป็นคนทำสื่อที่สามารถหารายได้ด้วยตัวเอง เป็นช่างภาพ รับจ้างทำวิดีโอ

‘JOA IDEE’ ร้านค้าออนไลน์ของเด็กชนเผ่า

ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งผ้าทอมือสีธรรมชาติ เสื้อ ผ้าพันคอ กระเป๋า สมุดบันทึกทำมือจากผ้าทอมือ โปสเตอร์การ์ด ปฏิทิน ของเล่น น้ำผึ้ง ผ้าขาวม้า ข้าวอินทรีย์ และหน้ากากอนามัยแบบผ้า เริ่มวางจำหน่ายแล้ว บนเพจเฟซบุ๊กภายใต้ชื่อ ‘JOA IDEE (โจ๊ะ ไอดี)’

“JOA IDEE คือ อัตลักษณ์สินค้าที่เราจำหน่าย ต้องรักษาความเป็นอัตลักษณ์ ต้องมีระบบตรวจรักษาคุณภาพที่เข้มแข็ง ก่อนส่งสินค้าต้องถ่ายภาพสินค้า จะเลือกใช้บรรจุภัณฑ์แบบใดต้องส่งมาให้ส่วนกลางช่วยดู เพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลง หากผู้บริโภคซื้อสินค้าไปแล้ว สินค้าไม่ตรงกับที่เห็น ไม่ได้คุณภาพ ลูกคามีสิทธิ์คืนสินค้าได้”

นางสาวอรพินท์ บอกต่อว่า นอกจากเพจเฟซบุ๊กแล้ว ทางโครงการฯ ยังพัฒนาเว็บไซต์ JOAIDEE.co.th รวมทั้งยังเตรียมพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อเพิ่มช่องทางจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากวิถีชุมชน ซึ่งตอนนี้ระบบหน้าบ้านขายได้แล้ว แต่ระบบหลังบ้านยังไม่เรียบร้อย แต่ไม่ใช่แบบ Shopee หรือ Lazada เพราะเราไม่มีทุนมาก โดยสินค้าที่ขายจะเป็นแฮนด์เมดทั้งหมด เป็นสินค้าที่มีคุณค่า ต้องเป็นวิถีชุมชนเพื่อชุมชน รักษาภูมิปัญญาชุมชน เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ และในอนาคตจะมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น เช่น กลุ่มหญ้าแพรกสาละวิน กลุ่มภูเก็ท และอีกหลายกลุ่ม ให้นำผลิตภัณฑ์มาขายบนแพลตฟอร์มของ JOA IDEE รวมถึงฝึกเด็ก ๆ ในกลุ่มให้เชี่ยวชาญด้านการทำสื่อเพิ่มขึ้น

นายสุรชาติ ผู้จัดการทั่วไปของแพลตฟอร์ม JOA IDEE เล่าว่า ตอนนี้เขาทำทุกอย่างตั้งแต่ดูแลเรื่องการย้อมสีธรรมชาติ การเขียนคอนเทนต์ การถ่ายภาพ ถ่ายวิดีโอ รวมทั้งการประสานงาน นับเป็นการทำงานที่ค่อนข้างยาก เพราะเกี่ยวข้องกับเรื่องรายได้ จึงต้องทำงานอย่างรัดกุม เมื่อก่อนรับผ้ามาก็แค่จดไว้ว่ากี่ผืน แต่เมื่อทำแพลตฟอร์มต้องมีรหัส ต้องคำนวณราคาต้นทุน แล้วมาบวกราคาขาย ราคาฝากขาย ผ้าแต่ละผืนก็ไม่เหมือนกัน การทำงานจึงมีรายละเอียดเยอะมากขึ้น

“การตั้งราคาขายจะอิงจากราคาทุนของฝ่าย ระยะเวลาที่ใช้ในการทำ รายละเอียดการทอ ความรู้ในการตั้งราคาขาย ราคาทุน อาศัยศึกษาด้วยตนเองจากการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งทักษะออนไลน์เหล่านี้เพิ่งได้มาเรียนรู้อย่างจริงจัง ยิ่งพอมีเรื่องเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง ยิ่งต้องใช้ความละเอียด และมีความชัดเจน”

ทั้งนี้ ในวันที่โครงการฯ สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและสร้างร้านค้าออนไลน์บนโซเชียลมีเดียได้สำเร็จ นางสาวอรพินท์ บอกว่า รู้สึกพอใจที่มาถึงตรงนี้ได้จากความช่วยเหลือของผู้คนมากมาย ภูมิใจในทีม เพราะทุกอย่างเป็นการเรียนรู้ใหม่ และไม่เคยทำแพลตฟอร์มมาก่อน แต่เมื่อได้ลงมือทำก็เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แม้บางสิ่งอาจไม่ได้ตามเป้าหมาย แต่บางอย่างก็ได้เกินความคาดหวัง

“ไม่คิดว่าจะมีเครือข่ายสนใจเข้าร่วมงานกับเราเป็นจำนวนมาก ประกอบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ก็มี ส่วนช่วยผลักดันให้ตลาดออนไลน์เป็นที่นิยมมากขึ้น เพราะเมื่อขายแบบออฟไลน์ไม่ได้ แต่ละคนก็ต้องเริ่มมองหาช่องทางใหม่ การปรับตัวจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ต้องพลิกวิถีทำงานไปอีกรูปแบบหนึ่ง ต้องเรียนรู้ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ควบคู่กัน ที่สำคัญการทำงานโครงการฯ นี้ยังช่วยเปลี่ยนแปลงตัวเราเองไปเป็นคนใหม่ เป็นการพัฒนาที่หาซื้อไม่ได้ด้วยเงิน แต่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และฝึกฝนบนการทำงานจริง”

แม้วันนี้การขายผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียจะยังสร้างผลกำไรได้ไม่มากนัก แต่ถือเป็นรายได้ที่ช่วยให้กลุ่มเยาวชนชนปกากะญอสามารถพึ่งพาตนเองได้ 100 เปอร์เซ็นต์

“เรายังไม่ได้ขายทุกวัน เพราะเด็ก ๆ มีงานอื่นต้องทำ ทั้งงานของกลุ่มเยาวชนชนเผ่า และต้องเรียนหนังสือด้วย ทำให้ไม่สามารถหารายได้ได้เต็มที่ แต่ทุกวันนี้ก็มีหัตถกรรมมากแล้ว เพราะพวกเขาสามารถพึ่งตนเองได้ทั้ง ๆ ที่ยังเรียนหนังสือ ส่วนหนึ่งเกิดจากพลังความร่วมมือของพ่อแม่ ปู่ย่าตายายที่เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่แล้วเอามาต่อยอดได้ ชุมชนจะอยู่รอดก็ต่อเมื่อรักษาภูมิปัญญาของตัวเอง นำภูมิปัญญาเดิมมาผสมรวมกับความรู้ใหม่ให้มันเกิดสิ่งใหม่”

น้องเก้เซอ ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า ทุกวันนี้มีรายได้เพิ่มขึ้น ขายเสื้อได้แล้ว 2-3 ตัว ตอนนี้นำกำลังเรียนวิธีย้อมสีและการตากผ้าซึ่งสอนโดยญาติ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วก็กำลังฝึกปักผ้า ทำให้ปักผ้าได้ละเอียดขึ้น และสิ่งที่ทำให้เราเก่งขึ้นอย่างเห็นได้ชัดคือทักษะการสื่อสาร เพราะจะต้องคุยกับคนในชุมชน รวมทั้งทักษะการเขียนก็เพิ่มขึ้นด้วย

ศูนย์การเรียนรู้โง๊ะมาโลลือหล่า นับเป็นศูนย์การเรียนรู้แห่งแรกที่ลุกขึ้นมาพัฒนาเป็นผู้ประกอบการสังคมที่สอดคล้องกับศูนย์การเรียนรู้ชนเผ่า อีกทั้งยังช่วยพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ให้สามารถนำภูมิปัญญา วิถีชีวิต และวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาต่อยอดเป็นอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและชุมชน

• • • •

“การปรับตัวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ต้องพลิกวิธีการทำงาน ที่สำคัญโครงการฯ นี้ ยังช่วยเปลี่ยนแปลงตัวเราเองไปเป็นคนใหม่ เป็นการพัฒนาที่หาซื้อไม่ได้ด้วยเงิน แต่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และฝึกฝนการทำงานจริง”

โครงการนวัตกรรมเครือข่ายประกอบการสังคมออนไลน์ของศูนย์การเรียนรู้ชนเผ่า เพื่อพัฒนาการศึกษาและสร้างอาชีพในชุมชนสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

ศูนย์การเรียนรู้โง๊ะมาโลลือหล่า จังหวัดเชียงใหม่

‘เลี้ยงจิ้งโกร่ง’ เพิ่มรายได้ สร้างความสุขใจให้ชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านแม่ตาด จังหวัดเชียงใหม่

‘ปัญหาการทิ้งถิ่น’ ที่คนวัยหนุ่มสาวส่วนใหญ่มักอพยพออกจากชนบทไปสู่อำเภอเมืองเพื่อหารายได้ ทำให้ในพื้นที่ตำบลห้วยทรายหลงเหลือเพียงเด็กและผู้สูงอายุในหมู่บ้าน อาชีพหลักที่ทำได้คือ เกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา แต่เมื่ออายุมากขึ้น เรี่ยวแรงในการสู้แดดสู้ฝนก็ลดน้อยลงทุกที กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านแม่ตาดจึงมองหาช่องทางในการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมให้กับคนในพื้นที่ ด้วยฐานทุนของชุมชนที่เคยเลี้ยงจิ้งโกร่ง แต่ยังขาดทุนทรัพย์และองค์ความรู้ ได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นให้ นายสิริพล เพ็ญโฉม คิดใช้ ‘จิ้งโกร่ง’ สร้างรายได้เสริมให้คนในชุมชน ผ่านการทำโครงการส่งเสริมการเลี้ยงจิ้งโกร่งคุณภาพต่อยอดอาชีพที่ยั่งยืน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านแม่ตาด ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

“ตอนแรกก็มองอาชีพไว้หลายอย่าง แต่ชาวบ้านที่เรารู้จักส่วนใหญ่รับจ้างเย็บผ้า กลึงไม้ ทำนา ทำเกษตรแปลงใหญ่ หากเลือกอาชีพที่เขาไม่คุ้นชิน เขาจะทำได้ยาก พอเห็นว่าตลาดแมลงยังไปได้ และที่ผ่านมาก็เคยมีประสบการณ์ส่งเสริมอาชีพชุมชนทำชุดเลี้ยงจิ้งหรีด เลี้ยงสะตั้งมาก่อน ชาวบ้านก็อยากต่อยอดแต่ไม่มีทุน เมื่อได้โอกาสจาก กสศ. จึงจุดประกายให้เราอยากทำ เพราะมีองค์ความรู้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว” นายสิริพล บอก

‘อบรมฝึกทักษะ’ ทำความรู้จักแมลงจิ้งโกร่ง

โครงการส่งเสริมการเลี้ยงจิ้งโกร่งคุณภาพต่อยอดอาชีพที่ยั่งยืน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านแม่ตาด ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งเป้าส่งเสริมการเลี้ยงจิ้งโกร่งให้แก่ผู้ร่วมเรียนรู้ที่สนใจ

นายสิริพล เล่าว่า กลุ่มแรงงาน ผู้ด้อยโอกาส และผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป เป็นกลุ่มคนที่เข้าไม่ถึงสวัสดิการของภาครัฐ และยังขาดความรู้ในการพัฒนาอาชีพที่ควรได้รับความช่วยเหลือ ขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่เริ่มมีข้อจำกัดเรื่องการใช้แรงงาน และมีปัญหาสุขภาพ ทำให้ไม่สามารถทำเกษตรหรือรับจ้างเหมือนแต่ก่อนได้ ดังนั้นหากมีงานที่ผู้สูงอายุพอทำได้ก็จะช่วยให้พวกเขามีรายได้หล่อเลี้ยงชีวิตประจำวัน ส่วนพื้นที่การทำงานนั้นเดิมกำหนดไว้เพียงตำบลห้วยทราย และเปิดรับ 50 คน แต่มีผู้ที่สนใจจำนวนมากจึงขยายผลไปสู่อำเภอร้องวัวแดง ทำให้มีผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งสิ้น 141 คน

“เห็นว่าตลาดแมลงยังไปได้ และที่ผ่านมาก็เคยมีประสบการณ์ส่งเสริมอาชีพชุมชนเลี้ยงจิ้งหรีด เลี้ยงสะตั้งมาก่อน ชาวบ้านก็อยากต่อยอดแต่ไม่มีทุน เมื่อได้โอกาสจาก กสศ. จึงจุดประกายให้เราอยากทำ เพราะมีองค์ความรู้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว”

นายสิริพล เพ็ญโฉม

‘จิ้งโกร่ง’ คือแมลงชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านนิยมบริโภค มีลักษณะคล้ายกับจิ้งหรีด แต่มีขนาดใหญ่กว่าและรสชาติอร่อย ปัจจุบันมีเกษตรกรหันมาเพาะเลี้ยงจิ้งโกร่งขายกันมากขึ้น ซึ่งทางโครงการฯ ได้มุ่งจัดอบรมเพิ่มเติมความรู้การเพาะเลี้ยงจิ้งโกร่งอย่างมีคุณภาพตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ อีกทั้งยังได้วิทยากรผู้เชี่ยวชาญและมากประสบการณ์มาถ่ายทอดความรู้ด้วย

นายสิริพล เล่าว่า การอบรมเน้นให้ความรู้เรื่องวิธีการเลี้ยงจิ้งโกร่งครบทุกขั้นตอน ใช้วิทยากรจากภายนอกซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญการเลี้ยงจิ้งโกร่งจากฟาร์มในจังหวัดลำพูน และอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นภาคีเครือข่ายที่ยินดีถ่ายทอดความรู้ให้ ในช่วงแรกการอบรมของโครงการฯ ได้ดำเนินการตามปกติ แต่เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทีมงานจึงปรับแผนแบ่งการอบรมออกเป็น 4 รอบ รอบละ 35 คน เพื่อลดการรวมกลุ่มตามนโยบายของรัฐบาล กระบวนการอบรมใช้เวลา 1 วัน โดยช่วงเช้าเป็นการเรียนรู้ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปของจิ้งโกร่ง ส่วนช่วงบ่ายเป็นการฝึกปฏิบัติ ทั้งวิธีจัดวางบ่อเลี้ยง เช่น การเรียงแผงไข่ การจัดวางอุปกรณ์ให้น้ำ มีการฝึกเลี้ยงในบ่อทดลอง วิธีดูแลจิ้งโกร่ง ตั้งแต่ยังเป็นไข่ ตัวอ่อน และการให้อาหารจิ้งโกร่ง

ไม่เพียงการเพาะเลี้ยงเท่านั้น ยังให้ความรู้ในการจับจิ้งโกร่งไปขาย รวมถึงการคัดเกรดตามความต้องการของตลาด ที่ต้องมีวิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ที่ต้องให้ความสำคัญ

“การคัดจิ้งโกร่งที่พร้อมขายออกจากกรงจะต้องน็อกในน้ำเย็นจัดก่อน แล้วนำไปต้มหรือลวก โดยจิ้งโกร่งที่ตลาดต้องการมีความยาวของลำตัวประมาณ 3 เซนติเมตรขึ้นไป มีหัวและหางครบทั้งตัว พร้อมทั้งบรรจุถุงละ 1 กิโลกรัม เพื่อนำไปเก็บในช่องแช่แข็งก่อนนำไปขาย”

‘เพาะเลี้ยงจิ้งโกร่งขาย’ สร้างรายได้เสริม

เมื่อผู้ร่วมเรียนรู้ฝึกฝนทักษะครบตามหลักสูตรแล้ว โครงการฯ ได้จัดซื้ออุปกรณ์การเลี้ยงให้สมาชิก 1 คน ต่อ 1 บ่อ ซึ่งแต่ละบ่อจะมีหมายเลข และมีเอกสารกำกับเพื่อระบุรายละเอียดของบ่อเลี้ยง ผู้เลี้ยง สถานที่ และจำนวน เพื่อให้ง่ายต่อการดูแล และในกรณีที่ผู้ร่วมเรียนรู้ต้องการความช่วยเหลือ

นายสิริพล บอกว่า หลังการเพาะเลี้ยงสิ้นสุดในแต่ละรุ่น ทีมงานจะช่วยกันประเมินผู้เลี้ยง หากผู้ร่วมเรียนรู้ไม่ต้องการทำต่อ ก็ขอบ่อเลี้ยงคืนเพื่อส่งมอบให้กับสมาชิกรายอื่นที่ต้องการต่อไป

วิธีการเลี้ยงจิ้งโกร่งของวิสาหกิจชุมชนบ้านแม่ตาด เริ่มจากการเตรียมพื้นที่เลี้ยงในร่ม อากาศถ่ายเทได้ แดดไม่ส่อง ขนาดของบ่อเลี้ยงคือ 1.2 x 1.2 เมตร และสูงจากพื้นดินประมาณ 80 เซนติเมตร การเพาะเลี้ยงระยะแรกคือช่วงอนุบาลไข่จิ้งโกร่งใช้เวลาประมาณ 2 สัปดาห์ ผู้เลี้ยงจะนำแผงไข่วางไว้รอบบ่อ จากนั้นวางชุดให้น้ำ โดยทางโครงการฯ แนะนำให้ใช้

ชุดท่อ PVC ขนาด 1 นิ้วครึ่ง เซาะร่องแล้วก็ใส่ผ้าไว้ เพื่อให้ผ้าซับน้ำจากในท่อขึ้นมาให้แมลงกินและมีการพ่นน้ำโดยฟ็อกกี้เพื่อปรับอุณหภูมิและเพิ่มความชื้นในบ่อเลี้ยงวันละ 3 ครั้ง ส่วนการให้อาหารจะเป็นหัวอาหารโดยให้น้อย ๆ แล้วใช้ใบตองคลุมเพื่อลดอุณหภูมิ เมื่อแมลงโตขึ้นจะค่อย ๆ จัดเรียงแผงไข่เพิ่มจนเต็มบ่อ หัวใจสำคัญในการเลี้ยงจะมี 3 อย่าง คือ น้ำ อาหาร อากาศ ซึ่งระยะการเติบโตของแมลงในแต่ละภูมิภาค แต่ละช่วงฤดูจะไม่เท่ากัน ฤดูหนาวแมลงจะกินน้อยทำให้โตช้า ใช้เวลา 70-80 วันถึงเก็บได้ หากเป็นฤดูร้อนใช้เวลาประมาณ 50-60 วัน

นางจันทร์เพ็ญ มะลาจ ผู้ร่วมเรียนรู้ อาชีพรับจ้างเย็บผ้า แต่ด้วยระยะหลังมีงานจ้างเย็บผ้าน้อยลง จึงสนใจมาเลี้ยงจิ้งจิ้งจอร์ง ส่วนหนึ่งเพราะชอบกินด้วย หากเลี้ยงเองได้จะเป็นแหล่งอาหาร ช่วยลดรายจ่ายได้มากขึ้น และหวังว่าจะต่อยอดเป็นอาชีพเสริมได้ในอนาคต

“ตอนแรกคิดว่าเลี้ยงยาก แต่พอไปอบรมและทำไปสักพักก็ไม่ยากเลย เลี้ยงที่บ้านก็ได้ แค่เราหมั่นเรียนรู้ไปเรื่อย ๆ ถ้าเลี้ยงแล้วตายก็ต้องหาสาเหตุให้เจอ การเลี้ยงแต่ละรอบทำให้ได้เรียนรู้ว่าจะต้องดูแลอย่างไร ระหว่างเลี้ยงต้องคอยระวังเรื่องแมลงศัตรู จิ้งจก หมันตรวจสอปรอยแตก รอยร้าวของบ่อเพื่อป้องกันแมลงหนีออกมา ตอนนี้ในกลุ่มก็แบ่งไข่กันเลี้ยง ซึ่งรอบแรกที่เลี้ยงจนได้ผลผลิตมากินเอง ได้กินจิ้งจอร์งที่เลี้ยงเอง อร่อยมาก”

ไม่เพียงทุนความรู้เดิมในการเลี้ยงจิ้งจอร์งของชุมชนที่เกื้อหนุนให้ชาวบ้านเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น แต่ในพื้นที่ยังปลูกพืชผักชนิดต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งอาหารของจิ้งจอร์ง ทำให้ช่วยลดต้นทุนการผลิตไปได้มาก และด้วยฐานชุมชนที่ปลูก **‘พืชปลอดสาร’** ยิ่งทำให้ได้ผลผลิต **‘จิ้งจอร์งคุณภาพดีไร้สารเคมี’**

“ตอนนี้ก็เอาเศษผักที่เคยทิ้งมาให้จิ้งจอร์งกินแทนอาหารเม็ด เป็นการลดของเสียในภาคการเกษตรนำกลับมาใช้ประโยชน์ แทนที่จะทิ้งทำให้ไม่ต้องซื้ออาหารจากภายนอกมาเลี้ยงแมลง ช่วยลดต้นทุนการเลี้ยงจิ้งจอร์งได้” **นายบุญทรง ยุติธรรม ผู้ร่วมเรียนรู้** กล่าวอย่างภาคภูมิใจ

นายบุญทรง มีอาชีพหลักคือ ทำนา ทำสวน แต่สนใจเข้าร่วมโครงการฯ เพราะเห็นว่าจิ้งจอร์งขายได้ราคาดี โดยในแต่ละวันเขาจะแบ่งเวลาไปทำนา ทำสวน พอช่วงกลางวันแดดร้อน จะแวะมาฉีดยาให้จิ้งจอร์ง พอตกกลางคืนจะคอยนำไฟฉายไปส่องว่าจิ้งจอร์งกินอาหารหรือยัง

“เป็นห่วง เหมือนเลี้ยงลูกเลี้ยงหลาน” นายบุญทรง กล่าวและเล่าว่า ตอนเลี้ยงรอบแรกยังขาดประสบการณ์ ระวังมากเกินไป ใส่ขุยมะพร้าวแห้งเกินไปแมลงเลยออกน้อย ก็ค่อย ๆ ปรับปรุง พอเลี้ยงรอบที่ 2 แมลงก็เพิ่มจำนวนขึ้นเพราะมีประสบการณ์แล้ว **จิ้งจอร์งถือว่าเป็นสุดยอดโปรตีน อร่อย และไม่มีสารพิษตกค้างในร่างกาย เพราะเราให้จิ้งจอร์งกินแต่ผักปลอดสารพิษ แม้ช่วงที่เจอสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เราก็พออยู่ได้ไม่เดือดร้อน เพราะชาวบ้านมีทั้งข้าว ผัก มีแมลงเป็นแหล่งโปรตีน**

สำหรับเรื่องของการจำหน่ายและรายได้นั้น นายสิริพล บอกว่า ในช่วงนี้เริ่มมีการนำจิ้งโกร่งมาขายกันเองในชุมชน ผลผลิตแต่ละบ้านแต่ละบ่อ มีตั้งแต่ 200 กรัม ไปจนถึง 10 กิโลกรัม ราคาขายทั่วไปคือ กิโลกรัมละ 200-250 บาท แต่ตามข้อตกลงของวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านแม่ตาดจะให้สมาชิกนำผลผลิตมาขายในกลุ่มเป็นลำดับแรก โดยจะรับซื้อกิโลกรัมละ 120-150 บาท แล้วขายต่อให้สมาชิกที่ต้องการรับไปขายในราคา กิโลกรัมละ 180 บาท ทั้งนี้ทุก 1 กิโลกรัมที่ทางกลุ่มขายได้ รายได้จะถูกหักเข้ากลุ่ม 30 บาท วิธีนี้จะทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีเงินออมและมีปันผลให้สมาชิกต่อไป

■ **จิ้งโกร่งสร้างสุข สานสัมพันธ์ชุมชน**

ทุกวันนี้ผลผลิตจากการเพาะเลี้ยงจิ้งโกร่งไม่เพียงสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนเพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่ผู้ร่วมเรียนรู้ยังสะท้อนเป็นเสียงเดียวกันว่า ได้ผลตอบแทนที่แสนคุ้มค่ามากกว่าเงินทองที่พวกเขาได้รับ นั่นคือ **‘ความสุข’** และ **‘ความสัมพันธ์ที่ดี’** ของคนในชุมชน

“รายได้อาจจะไม่ใช่คำตอบสุดท้าย เพราะการเลี้ยงจิ้งโกร่งช่วยให้เกิดความสุขและคลายเครียดได้” **นายวิเชาว์ คำฝั้น อายุ 57 ปี ผู้ร่วมเรียนรู้** กล่าวพร้อมรอยยิ้ม ก่อนจะขยายความว่า เริ่มแรกเลี้ยงจิ้งโกร่งเพราะอยากได้บ่อเอาไว้ให้เด็กอนุบาลที่เราไปรับจ้างทำอาหารกลางวันดู แล้วก็มองเห็นว่าตลาดแมลงน่าจะไปได้ ก็มีความหวังเรื่องรายได้ โดยเฉพาะในกลุ่มคนพิการ เพราะอย่างน้อยก็แบ่งเบาภาระตัวเองได้ แต่พอเลี้ยง ๆ ไป ได้พูดคุยกับสมาชิกด้วยกันเห็นเลยว่า ทุกคนมีความสุข แม้จะทำได้บ้างไม่ได้บ้าง แต่การได้มาพบปะพูดคุยกัน หัวเราะกัน ทำให้มีความสุขและได้ความสัมพันธ์ที่ดี

“เรามีหลานอยู่ชั้นอนุบาลตอนเลี้ยงเขาก็สนใจมาถามว่าตัวอะไร ตาทำอะไร เขาก็เปิดดู กลับจากโรงเรียนก็มาเปิดดู ตอนช่วงโควิด-19 ต้องอยู่บ้าน ก็ช่วยให้สบายใจดี ไม่เครียด ผู้สูงอายุก็ได้มาพูดคุยกัน ปกติไม่ได้มาคุยกันมากเท่านี้ นอกจากนี้ยังมีญาติที่เป็นผู้ป่วยจิตเวช เห็นเขาอยู่เฉย ๆ เลยลองแบ่งจิ้งโกร่งไปให้เลี้ยง ซึ่งก็ดูเขามีอะไรทำมากขึ้น ไม่ได้ปล่อยเวลาให้ว่างเปล่า”

เช่นเดียวกับ นายบุญทรง ที่บอกว่า การเลี้ยงจิ้งโกร่งช่วยทำให้ครอบครัวมีกิจกรรมทำร่วมกันมากขึ้น คนในครอบครัวพอรู้ว่าเลี้ยงจิ้งโกร่งก็มาช่วยหาผัก พ่อซึ่งอายุมากแล้วก็มาช่วยเลี้ยงด้วยกัน ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น คนในชุมชนก็ได้ไปมาหาสู่กัน ได้คุยกันมากกว่าแต่ก่อน

ตลอดระยะเวลาการเลี้ยงจิ้งโกร่ง ผู้ร่วมเรียนรู้ทั้ง 141 คน ยังมีการสื่อสารผ่าน **‘กลุ่มไลน์จิ้งโกร่ง’** ซึ่งทุกคนต่างก็มีน้ำใจช่วยเหลือกัน แบ่งปันข้อมูลในการเพาะเลี้ยงแบบไม่มีหวง บางปัญหาที่ตอบไม่ได้จะช่วยกันหาความรู้มาเติมเต็มให้คนในกลุ่ม ขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุที่แม้จะยังใช้โซเชียลมีเดียได้ไม่ชำนาญ ก็มีลูกหลานเป็นตัวแทนเข้ามาช่วยพูดคุยในกลุ่มไลน์ กลายเป็นช่องทางการสานสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นให้กับชุมชน

นายบุญทรง เล่าว่า เวลาเลี้ยงจิ้งโกร่งหากมีปัญหา หรือเลี้ยงแล้วตาย จะมีทีมงานรวมถึงเพื่อน ๆ ผู้ร่วมเรียนรู้และคนในชุมชนมาช่วยกันแก้ปัญหา มีไลน์กลุ่มที่คอยแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ตัวเราเองก็ได้พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ แล้วก็ยังได้ความสามัคคีในครอบครัว ในหมู่บ้าน ลูกหลานก็มาช่วยกัน เกิดเป็นความร่วมมือ

แน่นอนว่า ในการทำโครงการฯ ย่อมมีคนที่ท้อถอย ล้มลุกคลุกคลาน ไม่สามารถก้าวสู่ความสำเร็จได้ นายสิริพล ยอมรับว่า สุดท้ายปลายทางทั้ง 141 คน อาจไม่ประสบความสำเร็จได้ทุกคน แต่อย่างน้อยการเกิดขึ้นของโครงการฯ ทำให้เขาเห็นช่องทางการสร้างอาชีพในอนาคต และในวันข้างหน้าแม้ที่งานไม่อยู่แล้ว พวกเขายังสามารถส่งต่อความรู้การเลี้ยงจิ้งโกร่งให้แก่คนในพื้นที่ได้

ผลสำเร็จของการทำโครงการฯ ไม่เพียงนำมาซึ่งรายได้และรอยยิ้มของคนในชุมชนเท่านั้น นายสิริพล บอกว่า ตัวเขาเองก็ได้รับการฝึกฝนทักษะและเรียนรู้ประสบการณ์จากการทำงานกับชุมชนมากขึ้น

“ตลอดการทำโครงการฯ ทำให้เราได้ฝึกทักษะทั้งการเข้าหาคน การพูดคุย มีคนในชุมชนรู้จักเรามากขึ้น รู้ถึงแนวคิดมากขึ้น เพราะเราต้องไปดูทุกบ่อ ทุกบ้านของทั้ง 141 คน สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ รู้วิธีการแก้ปัญหาหน้างาน มีการวางแผนการทำงานและปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น”

สำหรับก้าวต่อไป กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านแม่ตาดมุ่งหวังพัฒนาต่อยอดไปสู่การเพาะเลี้ยงแมลงจิ้งโกร่งแปลงใหญ่ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมากขึ้น ทั้งในด้านเงินทุนและความรู้ รวมทั้งยังเตรียมแนวทางการต่อยอดการเพาะเลี้ยงให้ครบวงจร โดยนำแมลงจิ้งโกร่งไปแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น การทำสูตรอาหารจิ้งโกร่ง ที่สำคัญยังตั้งใจสานต่อการพัฒนาบุคคลและพื้นที่ให้เข้มแข็ง เพื่อให้สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ที่ต่อยอดเป็นอาชีพหลักได้อย่างยั่งยืน

• • • •

โครงการส่งเสริมการเลี้ยงจิ้งโกร่งคุณภาพต่อยอดอาชีพที่ยั่งยืน

วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านแม่ตาด จังหวัดเชียงใหม่

“สุดท้ายปลายทางอาจไม่ประสบความสำเร็จได้ทุกคน แต่อย่างน้อยการเกิดขึ้นของโครงการฯ ทำให้เห็นช่องทางการสร้างอาชีพในอนาคตในวันข้างหน้าแม้ที่งานไม่อยู่แล้ว พวกเขายังสามารถส่งต่อความรู้การเลี้ยงจิ้งโกร่งให้แก่คนในพื้นที่ได้”

'หม้อห้อม' สานภูมิปัญญา สร้างรายได้

วิทยาลัยชุมชนแพร่
จังหวัดแพร่

ผ้าฝ้ายทอมือสีน้ำเงินครามซึ่งถูกย้อมด้วย ‘**ห้อมธรรมชาติ**’ หรือ ‘**หม้อห้อม**’ คือสินค้าที่ลดกรรมชิ้นชื่อของเมืองแพร่ ทว่าแม้จะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยม แต่การผลิตผ้าหม้อห้อมธรรมชาติแบบดั้งเดิมกลับเลือนหายไป เนื่องจากขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะฝีมือ อีกทั้ง ‘**ต้นห้อม**’ พืชให้สีซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญในกระบวนการย้อมเริ่มหายากและมีราคาสูง

วิทยาลัยชุมชนแพร่ จังหวัดแพร่ จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาทักษะอาชีพทุนวัฒนธรรมการผลิตผ้าหม้อห้อมของจังหวัดแพร่ เพื่อส่งเสริมอาชีพ สืบสานการอนุรักษ์ผ้าหม้อห้อม โดยมีอาจารย์มนัส จันทร์พวง และอาจารย์จากวิทยาลัยชุมชนแพร่จำนวน 8 คน เป็นกำลังหลักในการเชื่อมโยงคนหลายวัยมาช่วยกันรักษาอัตลักษณ์ห้อมเมืองแพร่ไม่ให้สูญหายไป

■ **ดึงผู้ด้อยโอกาส สืบสานงานหม้อห้อม**

อาจารย์มนัส เล่าว่า จังหวัดแพร่มีห้อมเป็นเอกลักษณ์ แต่กำลังถูกกลืนด้วยครามและสีเคมี ซึ่งวิทยาลัยชุมชนแพร่มีองค์ความรู้เรื่องห้อมมาตั้งแต่ปี 2550 ในฐานะที่ทำงานด้านการศึกษาจึงอยากเข้ามามีส่วนร่วมช่วยอนุรักษ์ห้อมให้คงอยู่ต่อไป ในการทำโครงการฯ ทีมงานซึ่งเป็นอาจารย์จากหลายสาขาวิชาของวิทยาลัยชุมชนแพร่ ช่วยกันลงพื้นที่ค้นหาผู้ร่วมเรียนรู้จำนวน 75 คน ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ คนว่างงาน คนพิการ เกษตรกร และแรงงานนอกระบบ

โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 25 คน ตามกลุ่มอาชีพในการผลิตหม้อห้อมตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ได้แก่ **กลุ่มปลูก** (ต้นน้ำ) เลือกพื้นที่บ้านนาคูหา อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่ดีที่สุดของจังหวัด ซึ่งถ้าพูดถึงแหล่งปลูกห้อมที่ดีที่สุด ทุกคนรู้ว่าอยู่ที่บ้านนาคูหา **กลุ่มย้อม** (กลางน้ำ) เลือกบ้านทุ่งไธ้ง เพราะเป็นย่านขายผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมห้อมอยู่แล้ว **กลุ่มแปรรูป** (ปลายน้ำ) เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ย้อมและตัดเย็บผ้าได้

อาจารย์มนัส เล่าต่อว่า ที่ผ่านมาชุมชนแห่งนี้มักจะมารวมกลุ่มกันช่วยงานวัดด้วยจิตศรัทธา มาทอผ้าเพื่อใช้ในกิจกรรมของวัด โดยมี**พระวรพรต ยาวิชัย เจ้าอาวาสวัดศรีดอนไชยเป็นแกนนำ** ส่วนใหญ่จะทอผ้าสีพื้นและการทอผ้าชิ้น ซึ่งคนในอำเภอลองแทบทุกบ้านจะทอผ้าได้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่เคยทำเป็นอาชีพ จึงอยากส่งเสริมให้เขามีรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ พอจุนเจือครอบครัว ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของการคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้ คือ ต้องมีใจอยากทำจริง ๆ เนื่องจากเราต้องการให้เกิดความยั่งยืน เมื่อจบโครงการฯ เขาสามารถเดินต่อได้เอง

“คนในอำเภอลองแทบทุกบ้านจะทอผ้าได้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่เคยทำเป็นอาชีพ จึงอยากส่งเสริมให้เขามีรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ พอจุนเจือครอบครัว ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของการคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้ คือ ต้องมีใจอยากทำ เนื่องจากเราต้องการให้เกิดความยั่งยืน”

อาจารย์มนัส จันทร์พวง

เมื่อได้ผู้ร่วมเรียนรู้ครบทั้ง 3 กลุ่มอาชีพ ทีมงานใช้วิธี **‘ระดมความคิดเห็น’** สำรวจความต้องการ และศักยภาพในการทำงานของผู้ร่วมเรียนรู้ เพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการวางแผนร่างหลักสูตร นำความต้องการของชุมชนมาผสมผสานกับสิ่งที่ทีมต้องการพัฒนา หลังจากร่างหลักสูตรเสร็จแล้ว นำไปให้วิทยากรสะท้อนกลับในมิติของการทำกระบวนการต่าง ๆ ด้วย

สำหรับกลไกการทำงาน อาจารย์มนัส บอกว่า วิทยาลัยชุมชนแพร่ เป็นสถาบันการศึกษา จึงมุ่งใช้ **‘องค์ความรู้ด้านวิชาการ’** เป็นตัวนำในการเข้าหาชุมชน ไม่ได้เริ่มด้วยการใส่เงินลงไปก่อน ซึ่งอาจารย์แต่ละคนที่มาร่วมโครงการฯ มีความถนัดและความเชี่ยวชาญแตกต่างกัน

■ พันภูมิปัญญา ‘การผลิตหม้อห้อม’

ในกระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพจะมีวิทยากรหลักทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ตามกลุ่มอาชีพ กลุ่มละ 2 คน ทำงานควบคู่กันไป **กลุ่มปลูก** มีนางสาวประนอม ใจอ้าย และนางสาวนิภารัตน์ จันทร์ภิรมย์ นักวิชาการเกษตร จากศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรแพร่ ที่เชี่ยวชาญเรื่องห้อมและครุภูมิปัญญาในพื้นที่เป็นวิทยากร **กลุ่มย้อม** ได้นักออกแบบรุ่นใหม่ นายภาสกร แสงด้วง ข้ามสาม เจ้าของแบรนด์ Mohhomphrae และ **นางสาวสุพัตรา นุ่นวงศ** ที่มีความสามารถด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากหน่วยงานต่าง ๆ และครุภูมิปัญญาเยี่ยมผสมผสาน ร่วมเป็นวิทยากร โดยใช้บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ หากใครมีปัญหาาก็มาปรึกษาได้ **กลุ่มแปรรูป** มีนายศักดิ์จรัส เวียงเก่า เจ้าของบริษัท บายศรี ศรีเอชเอ็น จำกัด และ **อาจารย์วรสิริธัญญา ภัคไพโรจน์** วิทยาลัยชุมชนแพร่ มาช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด การขาย รวมทั้งเชิญวิทยากรที่มีร้านขายผ้ามีช่องทางการตลาด เช่น อาจารย์ที่มีชื่อเสียงในจังหวัดแพร่มาร่วมเป็นวิทยากร ทั้งเรื่องการปักผ้า การตั้งราคาขายสินค้า เป็นต้น

นายสว่าง สีดี ผู้ร่วมเรียนรู้ ซึ่งเป็นสมาชิกในกลุ่มปลูก บอกว่า ปลูกห้อมมานานแล้ว แต่ด้วยใจที่อยากมีส่วนร่วมในการขยายการปลูกห้อมในจังหวัดแพร่ให้มากขึ้น จึงเข้าร่วมโครงการฯ นี้

“กลัวว่าจะไม่มีคนรุ่นหลังสืบทอดภูมิปัญญาในการนำห้อมปามาสู่ห้อมปลูก ห้อมมีประโยชน์หลายอย่าง ทั้งเป็นยารักษาไข้ เป็นสมุนไพรให้เม็ดสี จึงอยากให้คนแพร่ปลูกห้อมกันมาก ๆ ซึ่งปัจจุบันห้อมมีหลายสายพันธุ์ สามารถขยายพันธุ์ได้หลายวิธี ราคาจำหน่ายห้อมนั้นไม่แน่นอน เฉลี่ยกิโลกรัมละ 300 บาท ปัจจุบันความต้องการห้อมมีมากขึ้น ทำให้ขณะนี้มีการขยายพันธุ์ห้อมเพิ่มขึ้น หลักสำคัญในการทำห้อม ต้องมีใจรัก ธรรมชาติ แต่เดิมคนปลูกห้อมมีแต่คนแก่ก็เลยทำอยู่อย่างเดิม จึงพยายามแนะนำเรื่องระบบการปลูกแบบไล่เลี่ยกัน จะได้มีห้อมขายทั้งปี”

ขณะที่ **นายกิตติพงษ์ ไซคำ** ผู้ร่วมเรียนรู้กลุ่มย้อม บอกว่า เข้าร่วมโครงการฯ นี้เพราะต้องการเรียนรู้กระบวนการทำผ้าหม้อห้อมแบบครบวงจร ผลที่ได้รับไม่เพียงได้องค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่ช่วยพัฒนาตนเองได้มากขึ้นเท่านั้น แต่ยังได้เครือข่ายในการทำงานเพิ่มขึ้นด้วย

“จากที่ไม่เคยรู้จักห้อม แยกความแตกต่างระหว่างห้อมกับคราม ไม่ออก กระบวนการอบรมทำให้รู้จักห้อมมากขึ้น เพราะได้เรียนรู้ทุกขั้นตอน อย่างครามปลูกที่ไหนก็ได้เพราะทนแล้ง แต่ห้อมชอบอากาศชื้น การย้อมก็ขึ้นอยู่กับปริมาณเม็ดเงินและเฉดสีที่อยากได้ ที่สำคัญเมื่อมารวมกลุ่มทำให้ได้พบเจอทั้งผู้สูงอายุและเด็ก บางคนมีความสามารถด้านการตัดเย็บเก่ง บางคนปักเก่ง ก็มาแชร์ความรู้กัน แม้ประสบการณ์ของแต่ละคนจะต่างกัน แต่สามารถทำงานเป็นทีมได้ เหมือนการสร้างเครือข่ายการทำงานเพื่อพึ่งพากันและกัน เมื่อย้อมผ้าได้ก็ส่งต่อไปปักกลุ่มแปรรูป แล้วปักก็ส่งกลับคืนมาให้เพื่อจำหน่ายต่อไป รู้สึกมีความสุขมากที่ได้มาร่วมโครงการฯ นี้”

ในฐานะนักออกแบบ นายกิตติพงษ์ ยังบอกอีกว่า ถ้าให้เปรียบเฉดสีครามคือสีท้องทะเลลึก ส่วนห้อมคือสีบนท้องฟ้า และอยากให้หลาย ๆ คน ลบความคิดเดิม ๆ ที่เข้าใจว่าห้อมเป็นเส้นผ้าขาวนา เพราะส่วนตัวแล้ว มองว่าห้อมราคาไม่ต่างจากไหม ซึ่งตนมีเป้าหมายอยากให้ห้อมไปสู่จุดเดียวกับผ้าไหม ให้ห้อมเป็นที่รู้จักมากขึ้น

สร้างเครือข่าย ขยายอัตลักษณ์

หลังจากวิทยากรอบรมและพัฒนาทั้ง 3 กลุ่มอาชีพ เรียบร้อยแล้ว ทีมงานเตรียมทำกิจกรรม ‘สร้างเครือข่าย’ เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้ทั้ง 3 กลุ่ม มาเจอกัน เพื่อเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกัน สร้างความเข้มแข็งและเกิดเป็น ‘ห่วงโซ่การทอผ้า’ พัฒนาห้อมตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ รวมทั้งนำผ้าที่ได้จากการทำงานมาร่วมกันจำหน่าย โดยไม่นำผ้าทอจากที่อื่นมาขาย

“เป้าหมายของโครงการฯ คือเราต้องการให้เกิดอาชีพทั้ง 3 กลุ่ม และเกิดเครือข่ายเชื่อมโยงกัน แม้อาจจะยังทำไม่ได้ทุกคน แต่กลุ่มยังคงอยู่ ยังมีอาชีพที่เกิดจากโครงการของ กสศ. ซึ่งแม้จะจบโครงการฯ ไปแล้ว แต่เชื่อว่าบางส่วนก็ยังทำอยู่” อาจารย์มนัส กล่าว

สำหรับช่องทางการตลาด นอกจากจำหน่ายผ่านเครือข่ายแล้ว ยังมีช่องทางออนไลน์ ซึ่งมีลูกค้าเฉพาะกลุ่มที่ชอบห้อมแท้ ๆ รวมทั้งพยายามสร้างจุดขายด้วยการสร้างเรื่องเล่าจากงานธรรมชาติ โดยมี พระสงฆ์เป็นแกนนำเรื่องการทอผ้า มีเพจเฟซบุ๊กภายใต้ชื่อ ‘ฝ้ายหลวง’ บอกเล่าเรื่องราวของฝ้ายและห้อมในชุมชน นอกจากนี้ยังมีอาจารย์จาก วิทยาลัยชุมชนแพร่ เข้ามาช่วยเสริมความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการกลุ่ม และการขายให้แก่กลุ่มแปรรูปซึ่งยังมีความรู้น้อย จนสามารถแปรรูปและจำหน่ายได้ แต่ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้การขายหยุดชะงักไปชั่วคราว

อาจารย์วิยะณี ดังก้อง วิทยาลัยชุมชนแพร่ เล่าว่า เดิมทีชาวบ้าน กลุ่มแปรรูปทอผ้าให้วัดใช้ในงานบุญประเพณีเท่านั้น ทางโครงการฯ จึงเข้ามาเติมความรู้ให้ ค่อย ๆ ปรับและเรียนรู้กันไป แม้ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จะลงพื้นที่ไม่ได้ แต่แกนนำในกลุ่มก็ส่งภาพและข้อมูลความคืบหน้ามาให้ดู

“จากการทำงานพบว่าในชุมชนอำเภอลองยังมีการทอผ้าสายโบราณ ชื่อสายอายุยืน ซึ่งคนทำได้มีน้อยแล้ว ดังนั้นการทำงานของทั้ง 3 กลุ่ม ตั้งแต่ปลูก ย้อม ไปจนถึงการแปรรูป ล้วนตัดเย็บด้วย ‘เงื่อน’ ที่เป็นภูมิปัญญา เป็นกระบวนการจากธรรมชาติ เป็นงานทำมือทั้งหมด ราคาขายก็จะต่างกัน ถือเป็นงานพรีเมียมเลยทีเดียว”

นางสาวรุ่งเรืองรัตน์ เครือเหมย ผู้ร่วมเรียนรู้กลุ่มแปรรูป เล่าว่า สายผ้าของอำเภอลองนั้น พระอาจารย์ที่วัดในชุมชนเป็นผู้สอนการทอผ้าให้ ทุกวันนี้เลือกปักลายเก่าลายโบราณ เพราะอยากเผยแพร่ภูมิปัญญาที่มีมา แต่โบราณให้คนรู้จักกันแพร่หลาย ทั้งสายอายุยืน ตีนตะขาบ ตีนตุ๊กแก สุนทางแล่น เกี้ยววงกบ เกี้ยวหัวเข็ม เป็นต้น จากเดิมทอผ้าถวายวัดเพียงอย่างเดียว ตอนนี้เริ่มมีรายได้จากขายผ้าทอแล้ว ขายผืนละ 1,400 บาท ขายได้ก็จะแบ่งเป็นค่าทอผ้า ค่าคนปัก หากเป็นลายยากคนปักจะได้ ส่วนแบ่งประมาณ 400 บาท ส่วนคนทอผ้าได้เป็นเมตร เมตรละ 200 บาท ขึ้นอยู่กับความกว้าง (ฟิม) แต่ค่าทอก็จะเริ่มต้นเมตรละ 50 บาท แม้จะเพิ่งเริ่มต้นไม่นานแต่โครงการฯ ก็มารับซื้อผ้าไปแล้ว คนรุ่นใหม่ก็พยายามดึงคนรุ่นเก่าออกมาสู่โลกกว้าง อยากให้รู้ว่าทำได้ คนเก่าคนแก่ก็ได้เรียนรู้ เรื่องกรรมวิธีทอไล่สี ดีใจที่โครงการฯ นี้ ทำให้เรามีรายได้เพิ่มขึ้น

ผลสำเร็จจากโครงการฯ ไม่เพียงทำให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสมีอาชีพ รายได้ และช่วยฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คนในชุมชนใช้ห้อมจาก ธรรมชาติในการย้อมผ้าแล้ว ทีมงานจากวิทยาลัยชุมชนแพร่ยังได้ เรียนรู้ภูมิปัญญาการทำห้อมจากชุมชน และนำมาสร้างเป็นองค์ความรู้ ร่วมกัน

อาจารย์จอมขวัญ เวียงเงิน ผู้ดูแลกลุ่มปลูก เล่าว่า ที่ผ่านมา ภูมิปัญญาการปลูกต้นห้อมซึ่งเป็นองค์ความรู้ของชุมชนไม่ได้ถูกทอด บทเรียนออกมาในเชิงวิชาการ โครงการฯ จึงจัดกระบวนการถอดความรู้ ด้วยการนำหลักวิชาการและภูมิปัญญามาผสมผสานกัน เกิดระบบการปลูก

และจัดการ ‘ต้นหอม’ ที่เหมาะสม ทำให้จากเดิมที่ชาวบ้านไปเก็บใบหอมในป่าต้นเดิม ๆ มาหมัก แต่เมื่อผ่านการอบรมแล้วก็สามารถเก็บพันธุ์จากต้นแม่ในป่ามาปลูกขยายพันธุ์ นำใบหอมมาขาย ให้กลุ่ม และขยายความรู้ไปยังโรงเรียนในชุมชน เพื่อให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมดูแลต้นหอมในชุมชนให้คงอยู่ต่อไป

อาจารย์ปาริฉัตร กุลเกลี้ยง เสริมว่า ไม่ใช่แค่การปลูกหอมและการย้อมผ้าหม้อหอม ที่ทีมงานยังได้องค์ความรู้เรื่องการปักแบบพื้นเมืองโบราณ ซึ่งพระสงฆ์ที่มีความชำนาญเรื่องทอผ้า จะมีเทคนิคการทอแบบใหม่ ๆ มาแนะนำชาวบ้านเป็นประจำ โดยท่านจะใช้วิธีการถอดลายมาจากผ้าพื้นเมืองโบราณ ซึ่งวิทยาลัยชุมชนแพร่ได้ถ่ายวิดีโอเพื่อนำมาอนุรักษ์และเผยแพร่วิธีการทอผ้าต่อไป

“มีความสุขที่ได้มาเจอชาวบ้าน ได้เรียนรู้ไปด้วยกัน ภูมิใจที่ได้ทำงานกับชุมชน ช่วยให้งานวิชาการเข้มแข็งขึ้น เราไม่ได้เก่งคนเดียว แต่ได้เรียนรู้กับชาวบ้าน และชาวบ้านก็ได้เรียนรู้จากเรา” อาจารย์มนัส กล่าวทิ้งท้าย

โครงการพัฒนาทักษะอาชีพทุนวัฒนธรรมการผลิตผ้าหม้อหอมของจังหวัดแพร่ไม่เพียงช่วยรักษาสืบสานภูมิปัญญาการทำผ้าฝ้ายย้อมหม้อมรดกชาติของคนรุ่นก่อนไว้ไม่ให้สูญหาย แต่ยังช่วยให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และแรงงานด้อยโอกาสได้ประกอบอาชีพและสร้างรายได้ จากวิถีดั้งเดิมที่มีคุณค่าของชุมชน

• • • •

“ผลสำเร็จจากโครงการฯ ไม่เพียงทำให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาส มีอาชีพ มีรายได้ และช่วยฟื้นฟู มรดกทางวัฒนธรรมให้ชุมชนใช้หอม จากธรรมชาติในการย้อมผ้าแล้ว ก็มงานจากวิทยาลัยชุมชนแพร่ ยังได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการทำหม้อ จากชุมชน และนำมาสร้างเป็น องค์ความรู้ร่วมกัน”

โครงการพัฒนาทักษะอาชีพทุนวัฒนธรรมการผลิตผ้าหม้อหอมของจังหวัดแพร่

วิทยาลัยชุมชนจังหวัดแพร่

'ผู้ประกอบการยุคใหม่' หลังวันพืชมงคล

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
จังหวัดลำปาง

ปัญหาผู้พันโทษกระทำผิดซ้ำ เป็นปัญหาใหญ่ที่หลายเรือนจำเผชิญอยู่ สาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งเป็นเพราะสังคมไม่เปิดรับและไม่เปิดโอกาสให้ผู้พันโทษ ไม่มีใครอยากจ้างงาน ไร้รายได้ จนต้องหวนกลับมากระทำผิด ถูกจองจำซ้ำแล้วซ้ำเล่า หากมีหนทางที่สามารถเพิ่มพูนทักษะอาชีพของผู้ต้องโทษให้ก้าวสู่การเป็นผู้ประกอบการหรือประกอบอาชีพอิสระได้ จะช่วยให้พวกเขาเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อีกครั้งหนึ่ง

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษ ลำปาง สู่การเป็นผู้ประกอบการยุคใหม่ โดยผสมผสานองค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ ในหลายสาขาวิชา และบูรณาการการทำงานร่วมกับทัณฑสถานบำบัดพิเศษลำปาง เพื่อช่วยผู้พันโทษให้มีอาชีพสุจริต และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ดร.สุคนธ์ทิพย์ สุภางันท์ ผู้รับผิดชอบโครงการฯ กล่าวว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางทำงานร่วมกับทัณฑสถานบำบัดพิเศษลำปางมานาน พบว่า ผู้ต้องโทษส่วนใหญ่มีโทษคดียาเสพติด และกลับมากระทำผิดซ้ำค่อนข้างมาก จะมีกระบวนการอย่างไรที่จะลดการกระทำผิดซ้ำครั้งนี้ได้ ซึ่งมหาวิทยาลัยมีทุนความรู้ด้านงานวิจัยเรื่องนี้อยู่บ้าง โดยโครงการของ กสศ. เป็นการส่งเสริมทักษะอาชีพที่จะเข้ามาเชื่อมร้อยกันได้พอดี

‘อาชีพอิสระ’ ความหวังของผู้พันโทษ

ทุกวันนี้ผู้พันโทษจำนวนมากไม่น้อยอยากกลับตัวกลับใจไปใช้ชีวิตดี ๆ ในสังคม แต่ก็ทำได้ยาก เพราะมีประวัติต้องโทษติดตัว โอกาสที่นายจ้างจะไวใจรับเข้าทำงานมีน้อย ทางเลือกหนึ่งคือการเป็น ‘ผู้ประกอบการ’ หรือทำ ‘อาชีพอิสระ’ ที่ไม่ได้ใช้ต้นทุนมาก อาจเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดที่จะช่วยให้พวกเขามีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว ดร.สุคนธ์ทิพย์ และทีมงาน ได้สอบถามความต้องการด้านการประกอบอาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่ต้องการประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย ทำธุรกิจส่วนตัว และเกษตรกรรม เนื่องจากพื้นฐานของผู้ต้องโทษมีระดับการศึกษาหรือฐานะไม่สูงมากนัก จึงเป็นไปได้ยากที่จะได้ทำงานในบริษัทต่าง ๆ เมื่อนำผลการสำรวจมาวิเคราะห์หาอาชีพที่เหมาะสม พบว่า การส่งเสริมให้เป็นผู้ประกอบการ หรือมีอาชีพอิสระมีความเหมาะสมมากที่สุด

“ผู้พันโทษจำนวนมากไม่น้อยอยากกลับตัวกลับใจไปใช้ชีวิตดี ๆ ในสังคม แต่ก็ทำได้ยาก เพราะมีประวัติต้องโทษติดตัว โอกาสที่นายจ้างจะไวใจรับเข้าทำงานมีน้อย ทางเลือกหนึ่งคือ การเป็น ‘ผู้ประกอบการ’ หรือ ‘ทำอาชีพอิสระ’ ที่ไม่ได้ใช้ต้นทุนมาก ที่จะช่วยให้พวกเขามีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว”

ดร.สุคนธ์ทิพย์ สุภางันท์

“การทำอาชีพอิสระต้องเป็นอาชีพที่ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้อยู่รอดได้ เช่น อยากรับจ้างซ่อม ก็สอนได้ แต่ต้องใช้อุปกรณ์และต้นทุนสูง ถ้าไม่มีความรู้เรื่องตลาด การเลือกทำเลที่ตั้ง ไม่มีช่องทางติดต่อกับลูกค้า รู้แต่การเชื่อมโลหะเพียงอย่างเดียวก็ไม่รอด ดังนั้นหากจะให้พวกเขามีอาชีพ เราต้องพิจารณาส่วนประกอบอื่นด้วย”

อาชีพอิสระที่ทีมงานวิเคราะห์แล้วพบว่าเหมาะสมกับผู้ร่วมเรียนรู้มากที่สุด คือ ‘ค้าขาย’ ที่ไม่ใช่ต้นทุนสูง ‘การบริการ’ และ ‘เกษตรกรรม’ ซึ่งอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ผู้ร่วมเรียนรู้สนใจ เพราะส่วนใหญ่มีที่ดินกันอยู่แล้ว จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวมาร่างหลักสูตร จัดกระบวนการเรียนรู้ ค้นหาแหล่งความรู้ วิทยากร ออกแบบกิจกรรมที่ไม่ใช่การฝึกอบรมในรูปแบบเดิมของทัศนสถานฯ แต่เป็นกิจกรรมต่อเนื่องระยะยาว โดยมีเป้าหมายคือ สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้จริง

เมื่อหลักสูตรพร้อมก็ถึงเวลาค้นหาผู้ร่วมเรียนรู้ ซึ่งได้รับความร่วมมืออย่างดีจากผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ทัศนสถานบำบัดพิเศษลำปาง เนื่องจากมีการทำงานร่วมกันเป็นทุนเดิม

นายชาญชัย นิ่มสมบูรณ์ เจ้าหน้าที่ทัศนสถานบำบัดพิเศษลำปาง เล่าว่า การคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้จำนวน 100 คน เราใช้วิธีพิจารณาคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางกำหนด คือ มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดลำปางหรือจังหวัดใกล้เคียง ต้องสมัครใจเข้าร่วม ห้ามบังคับ มีโทษเหลืออยู่ไม่น้อยกว่า 2 ปี ซึ่งหายากมาก เพราะบางคนไม่ยอมออกไปข้างนอก ขณะที่บางคนคิดว่าที่นี้คือครอบครัว จนได้ผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งสิ้น 110 คน

ฝึก ‘3 วิชาชีพ’ ตั้งต้นธุรกิจใหม่

กระบวนการอบรม เริ่มต้นด้วย ‘การเปิดใจ’ ผู้ร่วมเรียนรู้ด้วยกิจกรรม ‘ละลายพฤติกรรม’ เพื่อสร้างความคุ้นเคย ผ่อนคลาย และบอกเล่าถึงวัตถุประสงค์ของโครงการฯ

ดร.สุคนธ์ทิพย์ เล่าว่า ช่วงแรกต่างคนต่างเกร็งกัน ผู้ร่วมเรียนรู้ก็ไม่กล้าสบตาเรา นั่งหลังตรง ตอบเสียงแข็ง ต้องใช้เวลา 2-3 ครั้ง จึงเริ่มเปิดใจพร้อมรับการเรียนรู้ ในการอบรมจะแบ่งผู้ร่วมเรียนรู้เป็น 3 กลุ่ม โดยทีมงานจะต้องส่งตารางการเรียนให้ทัศนสถานฯ พิจารณาก่อนเพื่อทำเรื่องขออนุญาตเข้า-ออก ซึ่งเป็นระเบียบของทัศนสถานฯ ที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เช่น อุปกรณ์ที่จะนำไปสอน ฯลฯ

ทั้งนี้ ทุกกลุ่มจะได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในบริเวณเรือนจำชั่วคราวปางปวยคค วิทยากรจะสร้างบรรยากาศความสนุกสนาน เพื่อให้เกิดความคุ้นเคย ผ่อนคลาย กระตุ้นให้ผู้ร่วมเรียนรู้อยากเรียนรู้นเนื้อหาที่สอนก็อัดแน่นไปด้วยความรู้ด้านการเป็นผู้ประกอบการตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ

“เราสอนตั้งแต่ ‘ต้นน้ำ’ คือให้ความรู้เรื่องการเป็นผู้ประกอบการยุคใหม่ โดยมีวิทยากรจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ผู้ประกอบการ และอดีตผู้ต้องโทษที่ทำธุรกิจส่วนตัว มาให้ความรู้และสร้างแรงบันดาลใจ

ในการประกอบอาชีพ ส่วน **‘กลางน้ำ’** เป็นการฝึกปฏิบัติทำบัญชี เขียนโครงการ การตลาด การออกแบบตราสินค้า สำหรับ **‘ปลายน้ำ’** จะเป็นเรื่องการจัดจำหน่าย ทั้งช่องทางแบบออฟไลน์และออนไลน์ แต่ด้วยกฎของทัณฑสถานไม่ให้ใช้เทคโนโลยีออนไลน์ จึงออกแบบชุดภาพความรู้แทน”

วิทยากรจะสอนภาคทฤษฎีและปฏิบัติสลับกันไป โดยในภาคปฏิบัติให้ผู้ร่วมเรียนรู้ทดลองฝึก 5 วิชาชีพ คือ **‘การปลูกกล้วยหอม กุ้งเผา หมูทอด หมูฝอย ชงกาแฟ’** ซึ่งตลอดโครงการฯ ทีมงานจะทำงานควบคู่ไปกับเจ้าหน้าที่ทัณฑสถานบำบัดพิเศษลำปาง

นายชาญชัย เล่าว่า ทุกครั้งที่วิทยากรเข้ามา เจ้าหน้าที่ทัณฑสถานฯ ที่รับผิดชอบจะร่วมเรียนรู้ไปด้วยกันทุกครั้ง เช่น วิธีการปลูกกล้วย ตั้งแต่ขุดดิน การเว้นระยะห่างของหลุม การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ การเพาะเชื้อวิธีใช้น้ำหมัก การขาย การทำธุรกิจ เป็นต้น หรือแม้แต่ช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ทีมงานเข้าทัณฑสถานฯ ไม่ได้ เจ้าหน้าที่ของทัณฑสถานฯ ก็สามารถจัดการเรียนรู้แทนได้ ทั้งการปลูกกล้วยหอม ทำหมูทอด และกุ้งเผา

ออฟ (นามสมมติ) ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า ชอบกระบวนการอบรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เพราะได้แลกเปลี่ยนความคิดกับเพื่อนและอาจารย์ แล้วได้ลงมือทำจริง ในกลุ่มมีสมาชิก 5 คน ได้รับโจทย์ให้ปลูกกล้วยหอม เริ่มแรกก็แบ่งแปลงขุดดิน ดินแข็งมาก ขุดวันแรกมือแตกหมดเลย จากนั้นก็ปลูกกล้วยกลุ่มละ 50 ต้น โดยขุดหลุมขนาด 50 x 50 เซนติเมตร ใช้เวลาขุดนานถึงหนึ่งสัปดาห์เพราะดินแข็งมาก ระหว่างขุดต้องเอาน้ำมาหล่อดินให้นุ่ม ใช้เศษใบไม้แห้ง ปูนขาวมาโรย เพื่อฆ่าเชื้อและปรับสภาพความเป็นกรดเป็นด่างให้ดิน พอขุดเสร็จก็จะไปช่วยเพื่อนกลุ่มอื่นขุดด้วย

“ระหว่างปลูกกล้วย เพื่อนบางคนก็ปลูกกลับหัวบ้าง ขุดหลุมต้นบ้าง ซึ่งการจะปลูกกล้วยให้งามต้องหมั่นรดน้ำ ดูโรคและแมลง แต่แปลงกล้วยของเราโตช้า คิดว่าเป็นเพราะดินและโดนแดดมากไป แต่ก็พยายามใส่ปุ๋ยหมัก ใส่ปุ๋ยหมัก แต่สารอาหารอาจจะไม่พอ เพราะพบว่าต้นกล้วยหลายต้นขาดปุ๋ย ก็เป็นประสบการณ์ที่เราได้เรียนรู้”

‘กลยุทธ์การตลาด’ ปูทางความสำเร็จ

เพื่อเพิ่มพูนทักษะทางอาชีพด้านการเป็นผู้ประกอบการ ทีมงานยังบูรณาการองค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ ในหลายสาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาการจัดการธุรกิจดิจิทัล สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน สาขาวิชาบัญชี การตลาด และการจัดการ มาบูรณาการการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ทัณฑสถานบำบัดพิเศษลำปาง เพื่อช่วยให้ผู้ร่วมเรียนรู้ก่อตั้งกิจการได้สำเร็จ

หลังจากเรียนรู้ทฤษฎีและฝึกปฏิบัติแล้วก็ต้องทดลองขาย ด้วยการให้ความรู้เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อดึงดูดความสนใจของตลาด สอนการทำบัญชี ดูกำไรขาดทุน รวมทั้งให้ทดลองการขายจริงผ่านเพจ **‘พอเพียงพอ’** ที่แปะไว้กับเพจดีลิเวอรี่ท้องถิ่น ในทางปฏิบัติผู้ร่วมเรียนรู้ควรจะต้องทำเพจเอง แต่เนื่องจากกฎระเบียบของเรือนจำ ทีมงานจึงต้องทำให้เพื่อลดข้อจำกัดเหล่านี้ และเนื่องจากผู้ร่วมเรียนรู้ไม่สามารถติดต่อกับผู้ซื้อได้โดยตรง จึงลดความเสี่ยงโดยให้ผู้ร่วมเรียนรู้เป็นฝ่ายผลิต ขณะเจ้าหน้าที่ด้านนอกรับออเดอร์ไปส่งให้

“กล้วยหอมในพื้นที่ปลูกประมาณ 1 ไร่ ให้ผลผลิตรุ่นแรกขายได้ 1,700 บาท ซึ่งส่วนใหญ่ถูกจองไว้หมดแล้ว สำหรับกุ้งเผาจะต้องสั่งล่วงหน้า จึงไม่จำเป็นต้องสำรองของสด และจะทำต่อเมื่อมีคำสั่งซื้อ ส่วนหมูทอดก็เช่นเดียวกัน เป็นอาหารที่ราคาไม่แพง ซื้อง่ายขายคล่อง สำหรับรายได้

จากการจำหน่ายผลผลิตที่เกิดจากการฝึกอาชีพ ครั้งหนึ่งของกำไรจะปันผลให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ โดยเจ้าหน้าที่จะฝากเงินเข้าสมุดบัญชีของผู้ร่วมเรียนรู้ ซึ่งผู้ต้องโทษมีสิทธิ์ใช้เงินซื้อของในเรือนจำได้วันละไม่เกิน 300 บาท ผลลัพธ์ของการทำโครงการฯ ทั้ง ชายก๊วยหอม หน่อกล้วย และขายน้ำหมัก ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้มีเงินไว้ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน”

อย่างไรก็ดี ทีมงานและทัณฑสถานบำบัดพิเศษลำปาง ต่างหวังว่าเมื่อผู้ร่วมเรียนรู้พ้นโทษไปแล้ว จะสามารถนำความรู้ทักษะอาชีพและการพัฒนาความคิดนำไปสู่การประกอบอาชีพอิสระได้อย่างมั่นคง

“ตอนนี้เรามีความมั่นใจประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ในเรื่องความสำเร็จของงาน เนื่องจากยังไม่สามารถวัดผลได้ แต่สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนจากการถอดบทเรียนโครงการฯ คือ การเปลี่ยนแปลงของผู้ร่วมเรียนรู้ที่มีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น กล่าวพูดกล้าแสดงออก ภาคภูมิใจในตัวเอง และคิดว่าจะไม่ย้อนกลับมากระทำผิดซ้ำอีกแน่นอน หลังจากนั้นหากมีการติดตามและพบว่าเมื่อพ้นโทษแล้วเขามีอาชีพ ไม่ทำความผิดซ้ำ ถือว่าประสบความสำเร็จ 100 เปอร์เซ็นต์ ในอนาคตอยากจะฝึกเขาเป็นผู้ประกอบการที่สามารถให้บริการดีเลอร์ได้”

ทุกวันนี้ ออฟ ซึ่งพ้นโทษออกจากทัณฑสถานบำบัดพิเศษลำปาง มากกว่า 3 เดือนแล้ว ได้นำความรู้จากการอบรมไปใช้ในการปลูกพืชผักต่าง ๆ รวมทั้งยังเตรียมปลูกกล้วยในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ดินของครอบครัว

“ตอนนี้ปลูกมันสำปะหลัง ข้าวโพด และถั่วลิสง กำลังคิดจะปลูกกล้วย แต่ทุกอย่างยังไม่โต เพราะเพิ่งเริ่ม แต่ก็ได้นำความรู้เกี่ยวกับการทำปุ๋ย ทำน้ำหมักมาใช้ในการทำสวน ตอนนี้ยอมรับเลยว่ากระบวนการเรียนรู้ของโครงการฯ ทำให้เราเปลี่ยนความคิดไปมาก จากเดิมที่ไม่เคยช่วยงานพ่อแม่ แต่หลังจากพ้นโทษก็ไปช่วยงานทุกวัน รู้ว่าความยากลำบากเป็นอย่างไร ตอนนี้อยากทำการเกษตรให้เป็นธุรกิจของที่บ้าน”

นอกจากผู้ร่วมเรียนรู้ที่ได้เรียนรู้แต่ทีมงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และทัณฑสถานบำบัดพิเศษลำปาง ต่างสะท้อนว่า พวกเขาได้เรียนรู้วิธีการทำงาน และได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ จากโครงการฯ นี้เช่นกัน

ดร.สุคนธ์ทิพย์ เล่าว่า สิ่งที่ได้จากการทำโครงการฯ คือ ได้เรียนรู้วิธีสร้างความคุ้นเคยกับผู้ร่วมเรียนรู้ในเรือนจำ รู้จักเตรียมความพร้อมและปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานในเรือนจำที่มีข้อจำกัดหลายด้าน

“สิ่งสำคัญในการทำงานกับเด็กกลุ่มนี้ คือต้องแสดงให้เห็นถึงความจริงใจ มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ อยากจะให้เขาทำอะไร ก็จะใช้วิธีอธิบายพูดคุยกับเขา ไม่ได้บอกเจ้าหน้าที่ให้สั่ง เมื่อเวลาผ่านไป เริ่มคุ้นเคยกันแล้วมีความรู้สึกกว่า ทำงานง่ายกว่าชาวบ้าน เพราะเมื่อเขาเปิดใจแล้วก็พร้อมจะเรียนรู้ มีความสนใจทุกหัวข้อที่เข้ารับการอบรม”

ด้าน นายชาญชัย บอกว่า โครงการฯ นี้ ทำให้เขาเปลี่ยนความคิดไปจากเดิม อีกทั้งยังได้วิธีการหลายอย่างที่จะนำไปปรับใช้กับผู้ต้องโทษ

“ก็ปรับความคิดนะ อย่างการสอนปลูกกล้วย ก็ไม่ใช่แค่การปลูก แต่คือกระบวนการ ปลูกกล้วย ในการอบรมวิทยากรยังเปิดกว้างให้มีการแสดงความคิดเห็น และการทำงานร่วมกัน ยังทำให้เกิดกระบวนการตัดสินใจ ถ้าย้อนกลับไปในการทำงานของกรมราชทัณฑ์จริง ๆ จะไม่มีการเปิดโอกาสให้ถาม แต่กระบวนการตรงนี้ ช่วยสอนให้เขาคิดเอง ทำเอง การอบรมแบบนี้ เป็นเรื่องใหม่ที่ทัณฑสถานฯ ไม่เคยบริหารจัดการมาก่อน อาจมีการปรับให้มีความยืดหยุ่น แต่ไม่ถึงขั้นหละหลวม ในช่วงการเรียนการสอนก็ยังคงควบคุม แต่สักพักจะค่อย ๆ เดินห่างออกมา เพื่อให้เขาอยู่กับอาจารย์จะได้ตั้งใจเรียนรู้ และในส่วนของภาคปฏิบัติก็จะปล่อยให้คิดและทำ แต่ทั้งหมดนี้อยู่ในการควบคุม ทำอยู่ในแปลงของเรือนจำ ก็คาดหวังว่าสุดท้ายแล้วผู้ต้องโทษ จะสามารถเปลี่ยนความคิด ปรับทัศนคติใหม่ ออกไปมีอาชีพ และไม่กระทำความผิดซ้ำอีก”

และนี่คือหนึ่งตัวอย่างของการมอบ ‘โอกาส’ ในการเรียนรู้และฝึกฝนทักษะอาชีพที่จำเป็นในการเป็นผู้ประกอบการแก่ผู้ต้องโทษอย่างเป็นรูปธรรม นับเป็น ‘ความหวัง’ ที่ทำให้พวกเขาสามารถก้าวเดินออกมาใช้ชีวิตพึ่งพาตนเองได้ดังเช่นคนปกติในสังคม

• • • •

“การอบรมแบบนี้เป็นเรื่องใหม่ที่ ทัณฑสถานฯ ไม่เคยบริหารจัดการ มาก่อน มีการปรับให้มีความยืดหยุ่น แต่ไม่ถึงขั้นหละหลวม ในส่วนของ ภาคปฏิบัติก็จะปล่อยให้คิดและทำ แต่ทั้งหมดนี้อยู่ในการควบคุม คาดหวังว่าสุดท้ายแล้วผู้ต้องโทษ จะสามารถเปลี่ยนความคิด ปรับทัศนคติใหม่ ออกไปมีอาชีพ และไม่กระทำความผิดซ้ำอีก”

โครงการการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษ ลำปาง
สู่การเป็นผู้ประกอบการยุคใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จังหวัดลำปาง

'Mix and Match' เสน่ห์แห่งพื้นผ้า จากภูมิปัญญา 'สตรีภูซาง'

ศูนย์การศึกษานอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา มีพรมแดนติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ทำให้เกิดการโยกย้ายถิ่นฐานที่อยู่ของสตรีชาวลาวด้วยการแต่งงานกับชายไทย นอกจากสตรีชาวลาวแล้ว ที่แห่งนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ม้งอาศัยอยู่ด้วย แม้จะอยู่ในพื้นที่ห่างไกลที่ยากต่อการเดินทางท่องเที่ยว แต่พื้นที่แห่งนี้ได้ซ่อนเสน่ห์และภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าและสวยงามไว้หลายอย่าง และหนึ่งในนั้นคือ ‘ผ้าภูซาง’

สานต่อความรู้จากงานวิจัยสู่การสร้างอาชีพให้คนในชุมชน

เดิมทีพื้นที่อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เป็นพื้นที่ปฏิบัติการงานวิจัยของศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอภูซาง หรือ กศน.อำเภอภูซาง เพื่อสร้างอาชีพให้กับกลุ่มสตรีชาวลาวซึ่งเข้ามาพำนักอยู่ที่ฝั่งไทย ซึ่งกระบวนการวิจัยช่วยส่งเสริมการรู้หนังสือไทย และพัฒนาอาชีพ สร้างกลุ่มสตรีที่มีทักษะการทอผ้าที่สวยงาม หากทออย่างไม่เป็นที่รู้จักของกลุ่มลูกค้า ขณะที่กระบวนการแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ นอกจากผ้าทอก็ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อค้นหาผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพ กลุ่มสตรีภูซาง จังหวัดพะเยา ที่ได้รับการสนับสนุนจากทุนส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านฮวก บ้านใหม่รุ่งทิว และบ้านคอดยาว พบว่า ทั้ง 3 หมู่บ้านยังมีกลุ่มสตรีที่ไม่มีอาชีพ หรือมีอาชีพแต่รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย นอกจากนี้ยังค้นพบภูมิปัญญาองค์ความรู้ และผู้รู้ในชุมชน กล่าวคือ กลุ่มสตรีชาวลาวมีทักษะการทอผ้าติดตัวมาตั้งแต่เด็ก ส่วนกลุ่มม้งมีฝีมือการปักชิ้นลายและการเขียนเทียนที่สวยงาม แต่ที่ผ่านมามีคนต่างทำต่างคนต่างขาย ไม่เคยมาพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน จึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าพื้นที่อำเภอภูซางคือแหล่ง ‘ผ้าทอ’ ของจังหวัดพะเยาอย่างแท้จริง แต่ยังคงขาดกระบวนการเชื่อมร้อย ถักทอ เพื่อให้ชุมชนได้รับโอกาสในการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ของชุมชน

ดังนั้น ภายใต้โครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพกลุ่มสตรีภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา นอกจากจะเป็นการยกระดับทักษะและฝีมือการทอผ้าของชาวบ้านแล้ว เป้าหมายไกล ๆ ของโครงการฯ และชุมชน คือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าภูซางให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น

“ภายใต้โครงการพัฒนาอาชีพ การผลิตผ้าของสตรีภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา นอกจากจะเป็นการยกระดับทักษะ และฝีมือการทอผ้าของชาวบ้านแล้ว เป้าหมายไกล ๆ ของโครงการฯ และชุมชน คือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าภูซางให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น”

ยกระดับผ้าทอของ ผืนให้ไกลไปให้ถึง

นางสาวเหมือนฝัน ยองเพชร ศูนย์การศึกษาานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอภูซาง (กศน.อำเภอภูซาง) ผู้รับผิดชอบ โครงการฯ อธิบายเพิ่มว่า การกำหนดเป้าหมายไว้ที่การยกระดับผ้าของ ภูซางให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีเอกลักษณ์เป็นที่รู้จัก เริ่มต้นจากให้ ชาวบ้านวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งผลิตภัณฑ์ของตัวเอง พร้อมความรู้ที่ ต้องการ เพื่อให้ชาวบ้านเห็นภาพชัดเจนว่า ผลิตภัณฑ์ของชุมชนยังอยู่ใน ระดับใด และต้องพัฒนาเรื่องอะไรบ้าง จากนั้นจึงร่วมกันกำหนดรูปแบบ หลักสูตรการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเอง โดยในการออกแบบ หลักสูตรนั้น ทีมงานได้มีการประชุมออกแบบหลักสูตรร่วมกับผู้ร่วมเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องและตอบโจทย์ความต้องการ

“ผู้ร่วมเรียนรู้มีทั้งสิ้น 50 คน เป็นกลุ่มสตรีจากบ้านฮวก 20 คน บ้านใหม่รุ่งทิวี 15 คน และบ้านคอดยาว 15 คน ซึ่งต่างคนต่างมีทักษะ แตกต่างกัน กระบวนการเรียนรู้ที่ทีมออกแบบไว้คือ 1. การพัฒนาทักษะ

การผลิตผ้าทั้งผ้าทอ ผ้าเขียนเทียน และผ้าปักม้ง 2. จัดอบรมการออกแบบ ตัดเย็บ เช่น การสร้างแบบ การตัดเย็บ และการออกแบบเสื้อผ้าให้ทันสมัย 3. การตลาดออนไลน์ เช่น การสร้างเพจ การถ่ายรูป การสร้างคอนเทนต์ แนะนำสินค้า และการไลฟ์สดขายสินค้า ที่ออกแบบหลักสูตรในลักษณะนี้ เพราะแต่ละบ้านจะทำเฉพาะสิ่งที่ตัวเองถนัด เช่น บ้านฮวกถนัดการทอผ้า เมื่อทอเสร็จก็ขายเป็นผืน ถ้าเราไม่ให้ความรู้เรื่องการตลาด มันก็จะไปสุด แค่การทำผ้าขายเป็นผืน ซึ่งเรามองว่าการทำแค่เฉพาะบางส่วนมันพัฒนา ไปได้ไม่สุดทาง”

ผสานความต่าง ร่วมสร้างจุดเด่น

จากความต่างด้านชาติพันธุ์ และกระบวนการออกแบบตัดเย็บ ซึ่งสตรีลาวโดดเด่นเรื่องการทอ ขณะที่กลุ่มม้งโดดเด่นเรื่องการเขียนเทียน การปักผ้าและการตัดเย็บ เทคนิคการ Mix and Match จึงถูกนำมาใช้ใน กระบวนการฝึกอาชีพครั้งนี้

จุดเริ่มต้นของหลักสูตร Mix and Match เกิดจากการสังเกตของทีมงานที่เห็นว่างานอดิเรกของผู้ร่วมเรียนรู้ของ 3 หมู่บ้าน คือ การเย็บผ้า ผนวกกับการประชุมสอบถามความต้องการของผู้เรียน จนได้มาเป็นหลักสูตรการออกแบบตัดเย็บ โดยมีวิทยากรจากภายนอกเข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้ ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานไปจนถึงการออกแบบตัดเย็บแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสอนทักษะการปักลาย การทอผ้า การเขียนเทียนด้วย

โดย นางสาววรลัญจ์ สิงห์สุวรรณ ทีมงาน เล่าถึงบรรยากาศของการเรียนรู้ว่า เธอเห็นถึงความตั้งใจของผู้ร่วมเรียนรู้ที่ต้องการเรียนรู้ออกแบบตัดเย็บ ซึ่งโดยปกติแล้วสตรีทั้ง 3 หมู่บ้านไม่เคยพูดคุยกัน แต่กระบวนการอบรมเปิดโอกาสให้พวกเขาได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันมากขึ้น จนเกิดเป็นความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แสดงให้เห็นถึงบรรยากาศของความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นภายในชุมชน และที่สำคัญการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นดังกล่าว ทำให้เกิดอัตลักษณ์ ‘ผ้าภูซาง’ ที่เป็นการรวมภูมิปัญญาด้านผ้าของทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการทอผ้าของบ้านฮวก การปักลายของบ้านใหม่รุ่งทวี และการเขียนเทียนของบ้านคอดยาวไว้บนผ้าผืนเดียวกัน

“โครงการฯ นี้ ทำให้เกิดแนวคิด Mix and Match ที่รวมจุดเด่นของทั้ง 3 หมู่บ้านไว้เป็นหนึ่ง จนสามารถบอกใครต่อใครได้ว่าเป็นและคือผ้าภูซาง”

นอกจากนี้ นางสาววรลัญจ์ ยังได้เล่าถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการฯ ว่า ในอนาคตจะมีการรวมภูมิปัญญาด้านผ้าของทั้ง 3 หมู่บ้านไว้ด้วยกัน โดยผู้ร่วมเรียนรู้ ทีมงาน และนายอำเภอได้สร้างเป้าหมายร่วมกันว่า จะพยายามผลักดันให้เกิด ‘แบรนด์ผ้าภูซาง’ ขึ้นให้ได้ในอนาคต

ส่ง ‘ผ้าภูซาง’ โลกออนไลน์

ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่สร้างผลกระทบไปทั่วโลก ไม่เว้นแม้แต่ตัวโครงการฯ เอง ทำให้ทีมงานต้องปรับหลักสูตรอบรมใหม่ นำหลักสูตรการตลาดออนไลน์มาให้ความรู้เป็นหลักสูตรแรก โดยแบ่งการฝึกอบรมด้านตลาดออนไลน์พร้อมกัน 3 หมู่บ้าน

“ทำอย่างไรให้เขาขายได้ ถ้าเปลี่ยนความคิดของเขาได้ เขาก็ไม่ต้องไปทำงานที่อื่น” นายสันต์ สุธรรมมา ทีมงาน กล่าวและบอกว่า เพราะบริบทสังคมในปัจจุบันต่างใช้เทคโนโลยีมากขึ้น ทุกคนใช้สมาร์ทโฟน และสามารถเข้าถึงสื่อออนไลน์ รวมถึงตัวผู้ร่วมเรียนรู้ด้วย ฉะนั้นการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับการขายจึงเป็นสิ่งจำเป็น ในการอบรมหลักสูตรการตลาดออนไลน์จะสอดแทรกทั้งเรื่องการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค การถ่ายรูปลงเพจ รวมไปถึงการถ่ายทอดสดบนเฟซบุ๊ก ซึ่งทีมงานพยายามหาวิธีการให้ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถขายสินค้าที่มีอยู่บนพื้นที่สื่อออนไลน์ได้ โดยที่ไม่ต้องพึ่งการขายหน้าร้านที่จะต้องเสียค่าเช่าพื้นที่ เพราะปัจจุบันการขายหน้าร้านเป็นแค่เพียงทางผ่านเท่านั้น เมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทเราก็จำเป็นต้องรู้เท่าทันสถานการณ์

“สิ่งแรกที่ต้องเรียนรู้คือ การทำเนื้อหาที่ผู้ร่วมเรียนรู้ต้องอธิบายจุดเด่นของสินค้าให้ได้ เมื่อเข้าใจตรงนี้ ขั้นตอนต่อมาจึงเป็นเรื่องเทคนิค เช่น การถ่ายรูป การโพสต์ขายสินค้า รวมถึงการไลฟ์สด”

นางสาวจินตนา มุ่งจันทร์ ผู้ร่วมเรียนรู้จากบ้านคอดยาว ที่นำความรู้ด้านตลาดออนไลน์ไปใช้ในการขายสินค้าแล้วว่า เทคนิคการไลฟ์สดทำให้เธอสามารถขายสินค้าได้ไม่น้อยกว่า 10,000 บาท ต่อการไลฟ์ 1 ครั้ง สิ่งนี้เป็นเสมือนการเปิดโลกการขายที่เธอไม่เคยสัมผัสมาก่อน

“เคยแต่เห็นคนอื่นไลฟ์ เราไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไร กระบวนการ
อบรมทำให้เรามีช่องทางการค้าขายมากกว่าเดิม ตอนนั้นก็ค่อย ๆ ปรับ
รูปแบบและเทคนิคการขายให้น่าสนใจอยู่เสมอ”

นางสาวจินตนา เล่าต่อว่า เดิมที่เธอออกแบบตัดเย็บเสื้อผ้าของ
ชนเผ่าม้งขายในรูปแบบเดิม ๆ และยังขายในราคาถูก เพราะถูกพ่อค้า
คนกลางกดราคา โดยไม่มีความคิดที่จะต่อยอดหรือพัฒนารูปแบบเสื้อผ้าม้ง
ในรูปแบบใหม่ ๆ ออกจำหน่าย จนกระทั่งมีโอกาสเข้ารับการอบรมกับ
โครงการฯ ทำให้ความคิดของเธอเริ่มเปลี่ยนไป

“โครงการฯ นี้ทำให้เราได้เรียนรู้เยอะขึ้น ทั้งการออกแบบตัดเย็บ
เสื้อผ้าในรูปแบบต่าง ๆ การขายของออนไลน์ การวิเคราะห์ตลาดของ
คนอื่นแล้วนำมาปรับใช้กับของตัวเอง การวิเคราะห์ผู้บริโภค และการ
ปรับตัวอย่างไรให้สินค้าเราขายได้ดีขึ้น ในยุคที่การตลาดเริ่มถึง
จุดอิ่มตัว”

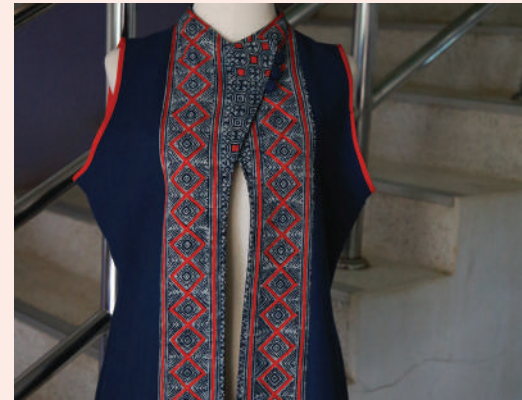
คุณค่าที่มากกว่าผ้า...

ถึงตอนนี้ผ้าภูซางเริ่มเป็นที่รู้จักของคนพะเยาและคนในจังหวัดใกล้เคียงทั้งจากการขายออนไลน์ของทีมชาวบ้าน และการสนับสนุนของ นายวิรุฬห์ สิทธิวงศ์ นายอำเภอภูซาง ที่พยายามผลักดันและยกระดับผ้าภูซางให้สามารถต่อยอดและสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ ซึ่งเป้าหมายหลักนอกจากจะสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ผ่านการผลิตผ้าแล้ว เขายังต้องการเห็นแบรนด์เฉพาะของผ้าภูซางอีกด้วย

นี่คือเรื่องราวความสำเร็จของโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพกลุ่มสตรีภูซาง จังหวัดพะเยา ที่ต้องการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับกลุ่มสตรีภูซางที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสในพื้นที่แล้ว โครงการฯ นี้ยังบรรลุเป้าหมายทั้งเรื่องการอนุรักษ์และรวมภูมิปัญญาด้านผ้าของสตรีภูซางทั้ง 3 หมู่บ้านไว้ด้วยกัน ควบคู่กับการเพิ่มทักษะด้านการตลาดออนไลน์ให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ ส่งผลให้ปัจจุบันสตรีทั้ง 3 หมู่บ้าน มีรายได้ และมีช่องทางการขายเพิ่มมากขึ้น โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางเหมือนที่ผ่านมา และที่สำคัญคือ เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ที่เปลี่ยนแปลงในตัวของผู้ร่วมเรียนรู้อีกด้วย

• • • •

“โครงการฯ นี้บรรลุเป้าหมายทั้งเรื่องการอนุรักษ์และการรวมภูมิปัญญาด้านผ้าของสตรีภูซางทั้ง 3 หมู่บ้านไว้ด้วยกัน ควบคู่กับการเพิ่มทักษะด้านการตลาดออนไลน์ให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ ส่งผลให้ปัจจุบันสตรีทั้ง 3 หมู่บ้าน มีรายได้ และมีช่องทางการขายเพิ่มขึ้น ที่สำคัญคือเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ที่เปลี่ยนแปลงในตัวของผู้ร่วมเรียนรู้ อีกด้วย”

โครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพกลุ่มสตรีภูซาง จังหวัดพะเยา

ศูนย์การศึกษาชนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

สร้างความมั่นคงทางอาชีพ ด้วยเกษตรอินทรีย์

ศูนย์การเรียนรู้ไร่ไถ่ จังหวัดน่าน

‘เกษตรกรรม’ ถือเป็นอาชีพดั้งเดิมของมนุษย์ที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อาจกล่าวได้ว่าการเกษตรแบบดั้งเดิมในอดีตแตกต่างจากปัจจุบันอย่างมาก คือ จากเดิมที่ทำเพื่อยังชีพเป็นหลัก เปลี่ยนเป็นการเกษตรเพื่อการค้าเชิงธุรกิจสู่ตลาดขนาดใหญ่

เมื่อเกษตรกรรมกลายเป็นธุรกิจที่มีเป้าหมายคือ ปลูกพืชให้ได้ผลผลิตจำนวนมากเพื่อจำนวนเงินที่มากขึ้น แต่ในความเป็นจริงกลับไม่เป็นเช่นนั้น สำหรับพื้นที่ตำบลเมืองจัง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ชุมชนขนาดกลางบนดอยสูงที่ประสบปัญหายิ่งปลูกยิ่งเพิ่มหนี้สินจากการทำเกษตร เพราะบนพื้นที่สูงจึงทำให้ขาดระบบบริหารจัดการน้ำและขาดปัจจัยการผลิตไม่ว่าจะเป็นเมล็ดพันธุ์หรือปุ๋ย นอกจากนี้ยังขาดความมั่นคงในพื้นที่ทำกิน จากการไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินของตนเอง จึงกลายเป็นปัญหาที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลาหลายปี

เมื่อราคาที่ต้องจ่ายสูงเกินกว่ารายรับที่ควรจะได้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกษตรกรบางส่วนรวมกลุ่มกับนักพัฒนาและนักวิชาการท้องถิ่นผลักดันประเด็น **‘เมล็ดพันธุ์’** ผ่านการประชุมในเวทีต่าง ๆ โดยมี **ศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ ตำบลเมืองจัง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน** เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ รวมถึงเป็นพื้นที่ให้เครือข่ายเกษตรกรและชุมชนใกล้เคียงเข้าไปเรียนรู้ร่วมกัน และมองหาวิธีการปลูกพืชที่เหมาะสมทดแทนการปลูก

ใช้ทุนเดิมเพิ่มงานใหม่เพื่อคนในชุมชน

จากความพยายามผลักดันให้เกษตรกรรายย่อยสามารถครอบครองเมล็ดพันธุ์ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับคนในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ใจโก้จึงได้จัดทำ**โครงการเพิ่มศักยภาพทักษะความรู้ผู้ผู้มียารได้น้อย ตำบลเมืองจัง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน** เพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรรายย่อยให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ใช้องค์ความรู้ของศูนย์เรียนรู้ฯ เรื่องเกษตรอินทรีย์ การจัดการทรัพยากรในพื้นที่ การจัดการน้ำ การจัดการดิน รวมไปถึงการสร้างคามเข้มแข็งให้กับคนในชุมชน เช่น ส่งเสริมการรวมกลุ่มภายในชุมชน การพัฒนาช่องทางการจำหน่ายออนไลน์ ผ่านการฝึกอบรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริง นำความรู้เหล่านี้ไปประยุกต์ใช้กับแปลงเกษตรของตนเอง

“ความสามารถในการผลิตอาหารในชุมชนจะเกิดขึ้นได้จากการที่เกษตรกรเป็นผู้ควบคุมปัจจัยการผลิตด้วยตัวเอง รวมไปถึงการบริหารจัดการแปลงเกษตร โดยให้ความสำคัญกับพืชผลในพื้นที่ของตัวเอง ซึ่งไม่เพียงช่วยให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่ยังช่วยลดความเหลื่อมล้ำในภาพใหญ่ได้อย่างยั่งยืน”

นางอนงค์ อินแสง

นางอนงค์ อินแสง ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่า โครงการฯ นี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างอาชีพให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและสังคมในปัจจุบัน เช่น การทำเกษตรโดยใช้สารเคมีหรือวิกฤตขาดแคลนแรงงานในพื้นที่ จนกลายเป็นชุมชนผู้สูงอายุ จึงจำเป็นต้องมองหาการทำเกษตรทางเลือกอื่น โดยให้ความสำคัญกับการเข้าถึงทรัพยากร เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารให้แก่คนในชุมชน

นางอนงค์ อธิบายถึงความสำคัญของความมั่นคงทางอาหาร หรือความสามารถในการผลิตอาหารในชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายหนึ่งที่สำคัญของโครงการฯ ว่า ทุกครัวเรือนควรมีพืชอาหาร ซึ่งในช่วงของสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ยิ่งทำให้เห็นชัดเจนว่า อาหารมีความจำเป็นมาก ฉะนั้น เราต้องผลิตอาหารเองให้ได้

นอกจากนี้ นางอนงค์ ยังชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการผลิตอาหารในชุมชนจะเกิดขึ้นได้จากการที่เกษตรกรเป็นผู้ควบคุมปัจจัยการผลิตด้วยตัวเอง รวมไปถึงการบริหารจัดการแปลงเกษตรโดยให้ความสำคัญกับผลผลิตในพื้นที่ของตัวเอง ซึ่งไม่เพียงช่วยให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่ยังช่วยลดความเหลื่อมล้ำในภาพใหญ่ได้อย่างยั่งยืน

เรียนและรู้...สู่การใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

สำหรับผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการฯ นางอนงค์ บอกว่า เน้นไปที่ผู้ว่างงาน แต่เมื่อเจอสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นิยามของผู้ว่างงานจึงกว้างขึ้นจากเดิม โดยกลุ่มคนว่างงานที่เพิ่มขึ้นมาคือกลุ่มนักศึกษาจบใหม่ที่ไม่มียานพาหนะ ผู้ถูกเลิกจ้างจากบริษัทห้างร้าน รวมไปถึงกลุ่มคนที่ต้องการกลับมาทำเกษตรที่บ้านเกิด จำนวน 60 คน จากการจัดชวนของสมาชิกในเครือข่ายของศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ และค่อย ๆ เพิ่มระหว่างทำโครงการฯ อีก 15 คน จาก 11 หมู่บ้านในตำบลเมืองจัง มีทั้งผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ และเยาวชน

กระบวนการอบรมจะเน้นไปที่ความสนใจของผู้ร่วมเรียนรู้เป็นหลัก เปิดโอกาสให้เลือกเรียนหลักสูตรตามความถนัดและความสนใจเพื่อพัฒนาศักยภาพของตัวเอง โดยกำหนดไว้ 3 หลักสูตร คือ 1. หลักสูตรเพาะกล้า 2. หลักสูตรทำปุ๋ยหมัก 3. หลักสูตรช่างชุมชน โดยใช้พื้นที่ภายในศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ และแปลงปฏิบัติที่ศูนย์รักษัจัง เป็นสถานที่ฝึกอบรมและปฏิบัติงานจริง

สำหรับหลักสูตรแรก คือการเพาะกล้าและพืชผักเพื่อจำหน่ายในชุมชน มีผู้สนใจเข้าร่วม 23 คน หลักสูตรนี้มาจากความเชื่อที่คนภายนอกมองว่าการเพาะกล้าเป็นเรื่องง่าย แต่ในความเป็นจริงแล้วยังมีขั้นตอนระหว่างทางอีกมาก ซึ่งต้องอาศัยองค์ความรู้และทดลองทำด้วยตัวเอง ดังนั้นหลักสูตรนี้จึงเน้นให้ความรู้เรื่องเมล็ดพันธุ์ไปจนถึงการเพาะพันธุ์ข้าว พันธุ์พริก พันธุ์มะเขือ พันธุ์พืชพื้นบ้าน เพื่อเติมความรู้ด้านวิชาการให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยลดความผิดพลาดในการเพาะพันธุ์ให้น้อยลง

“เราจะเพาะเหมือนพ่อยุ้ย แม่ยุ้ย แบบเอาผักสลัดมาทดลองในกระบะ แล้วค่อยจิ้มลงไปไม่ได้ เพราะว่าเมล็ดผักสลัดมีราคาแพง ในหนึ่งช่องมีไม่กี่เมล็ด เราต้องมาคัดสลัดที่ละเมล็ดเพื่อเอาลงภาชนะหลุมร่อยกว่าหลุม นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ได้เรียนรู้มาใช้ว่า ต้องเพาะแบบไหนถึงจะงอก 100 เปอร์เซ็นต์ ถ้าใส่มีว ๆ มันจะไม่ออก” นางอนงค์กล่าว

ความสำคัญอีกประการของหลักสูตรเพาะกล้าคือ การตัดวงจรการใช้ปุ๋ยเคมี เนื่องจากเมล็ดพันธุ์ที่ซื้อตามตลาดมักจะมีปุ๋ยเคมีติดค้างอยู่ ไร่ว่าต้องใส่ปุ๋ยเคมีเพื่อให้เจริญเติบโต อีกทั้งเมล็ดพันธุ์ที่ขายตามท้องตลาดเหล่านี้ยังเป็นตัวการลดความหลากหลายของพืชพันธุ์ในท้องถิ่น ทำให้กลายเป็นวงจรการซื้อเมล็ดพันธุ์ไม่รู้จบ

กลุ่มที่ 2 หลักสูตรการทำปุ๋ยหมักน้ำหมักจากธรรมชาติ ซึ่งเป็นการดูแลพืชผักภายหลังการปลูกให้เติบโตอย่างแข็งแรง มีผู้เข้าร่วม 22 คน เป้าหมายของหลักสูตรนี้เพื่อลดต้นทุนเรื่องปุ๋ย ลดการใช้สารเคมี และสามารถนำไปใช้กับพืชผักในแปลงเกษตรอินทรีย์ได้ วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการหมักคือพืชสด โดยศูนย์การเรียนรู้จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสนับสนุนความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักในหลักสูตรนี้

กลุ่มที่ 3 หลักสูตรช่างชุมชน แบ่งเป็น ‘ช่างประดิษฐ์เตาเผาถ่าน’ และ ‘ช่างซ่อมบำรุงอุปกรณ์โซลาร์เซลล์’ โดยกลุ่มช่างประดิษฐ์เตาเผาถ่านจะใช้กิ่งไม้เหลือทิ้งในสวนของเกษตรกรที่ถูกตัดแต่งแล้ว ซึ่งการตัดแต่งจะช่วยให้ได้ผลผลิตที่ดีขึ้น เพื่อสร้างมูลค่าให้กับกิ่งไม้เหล่านี้ โครงการฯ จึงได้จัดฝึกอบรมการประดิษฐ์เตาเผาถ่านแบบไร้ควัน จนได้ผลผลิตเป็นถ่านคุณภาพดีเพื่อใช้ในครัวเรือน หรือนำไปจำหน่ายสร้างรายได้ ส่วนหลักสูตรช่างซ่อมบำรุงอุปกรณ์โซลาร์เซลล์จัดทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้เรื่องการซ่อมบำรุง เนื่องจากบนพื้นที่ดอยสูงมักประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ไม่สามารถใช้น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ การฝึกอบรมนี้จะทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากโซลาร์เซลล์ได้เต็มประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

“ถ้าเป็นที่อื่น ความรู้จะเป็นของผู้เชี่ยวชาญ ช่างอาชีพ อาจารย์มหาวิทยาลัย แต่โครงการฯ นี้ผลิตช่างได้แล้วอย่างน้อย 8-15 คน ที่เราถ่ายทอดความรู้ให้”

นอกจากหลักสูตรด้านเกษตรอินทรีย์ ศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ยังเพิ่มเนื้อหาการตลาดออนไลน์ การทำบรรจุภัณฑ์ รวมไปถึงแผนธุรกิจโดยใช้องค์ความรู้ของโครงการฯ ผสานกับองค์กรชุมชนในจังหวัดน่านมาเป็นวิทยากร เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถต่อยอดแปลงเกษตรอินทรีย์ของตนเองสู่การเป็นเจ้าของกิจการได้อย่างยั่งยืน

■ ความท้าทายของเกษตรกรรุ่นใหม่

เมื่อก้าวถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้ร่วมเรียนรู้ภายหลังเข้าร่วมโครงการฯ นางอนงค์ บอกว่า เธอมองเห็น 3 ภาพคือ ภาพที่ 1 เกษตรกรปัจจุบันถ่ายทอดความรู้ได้ ภาพที่ 2 ผู้ร่วมเรียนรู้อาจเกิดการปรับเปลี่ยนอาชีพหรือไม่เปลี่ยนก็ได้ ขึ้นอยู่กับศักยภาพความสามารถของแต่ละบุคคล ภาพที่ 3 หน่วยหนุน หมายถึงศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ อบต. หรือแม้กระทั่งพ่อแม่ ต้องดูด้วยว่าสนับสนุนขนาดไหน ถ้าเด็กรู้สึกว่าเป็นโอกาสของเขาในการเรียนรู้ และพ่อแม่ก็รู้สึกกระตือรือร้นที่จะนำความรู้จากเราไปสร้างอาชีพของตนเองต่อไป

“ในอนาคตเด็กรุ่นใหม่หลายคนอยากกลับบ้าน พื้นฐานพ่อแม่เป็นเกษตรกรอยู่แล้ว ถ้ากลับบ้านหลายคนไม่ยอมทำอาชีพปลูกข้าวโพดหรือหลายคนก็อาจจะต้องมาพัฒนาพื้นที่ของตัวเอง แต่คำถามคือ ทำอย่างไรให้เขามีรายได้ มีความมั่นคงทางอาหาร ให้ผลผลิตมีคุณภาพ ทักษะเหล่านี้เข้าไปช่วยได้ แต่ก็ต้องมีความมุ่งมั่นมากพอ เพราะพี่ไม่ปฏิเสธว่าเกษตรอินทรีย์มันยาก” นางอนงค์กล่าว

นางสาวรัชณีวรรณ เงานอ อายุ 43 ปี หนึ่งในผู้ร่วมเรียนรู้ อดีตพนักงานโรงงานและห้างสรรพสินค้าจากกรุงเทพฯ ก่อนจะผันตัวมาเป็นเกษตรกร เล่าว่า เดิมพ่อและแม่ของเธอเป็นเกษตรกรปลูกพืชสวนครัว เช่น พริกและมะเขือ รวมถึงทำสวน เช่น สวนมะม่วง และสวนลิ้นจี่ เธอเริ่มต้นด้วยการปลูกข้าว แม้จะเป็นเรื่องยาก เพราะไม่เคยทำมาก่อน อีกทั้งการทำเกษตรยังเป็นงานที่หนักและเหนื่อย สภาพดินแข็ง ไม่เอื้อต่อการเพาะปลูก แต่เธอก็ไม่ยอมแพ้ จนกระทั่งถูกชักชวนให้เข้าไปเรียนรู้ในโครงการฯ และนำความรู้มาปรับใช้กับแปลงเกษตร จนสามารถปลูกพืชหาเลี้ยงตัวเองได้

“ได้มาเรียนรู้ที่นาแปลงใหญ่ของศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ เลยกลับไปบอกแม่ว่าต้องทำอย่างนี้ พอคลุกคลีอยู่ตรงนี้นาน ๆ ก็สามารรถแก้ดินแข็งได้ด้วยการใช้โดโลไมต์ สารปรับสภาพดินคล้ายปูนขาวมาปรับดินก่อน และปุ๋ยหมักที่เราทำก็เอาไปใส่ด้วย” นางสาวรัชณีวรรณ กล่าว

อย่างไรก็ตามการกลับมาทำเกษตรในครั้งนี้ ได้สร้างแรงกดดันให้กับเธอไม่น้อย

“สิ่งที่เหมือนกันระหว่างคนยุคพี่และคนยุคนี้คือ คำถามจากคนในครอบครัวว่า อุตสาหกรรมไปเรียนตั้งไกล หมาดเงิน หมาดวัวหมาดควายหมดที่ทางไปเยอะเยาะ แต่กลับมาทำเกษตรที่บ้าน มันเป็นคำถามที่ถ้าทนไม่ได้ก็จะหมดกำลังใจ แต่ถ้าทนได้ต้องพิสูจน์ให้เขาเห็น นอกจากมีรายได้ที่พอเลี้ยงชีพแล้ว ยังต้องมองไปถึงการปรับตัวว่าเมื่อกลับมาอยู่ที่บ้านแล้ว จะฝาดานคนในครอบครัว คนรอบข้างอย่างไร เมื่อต้องถูกเปรียบเทียบกับคนรุ่นเดียวกันที่ทำงานในเมือง” นางสาวรัชณีวรรณ เล่าความรู้สึกเมื่อต้องกลับมาทำเกษตรที่บ้าน ก่อนจะชี้ถึงโอกาสพัฒนาวิถีกษัตริ์อินทรีย์จากคนรุ่นใหม่ว่าการเชื่อมโยงความรู้ของคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่จะเป็นเรื่องของการวางแผนการปลูก การผลิต คนรุ่นเก่าจะมองว่าผักนี้น่าจะเหมาะกับฤดูนี้ แต่คนรุ่นใหม่อาจจะมีเครื่องมืออื่น เช่น ระบบโรงเรือน ระบบน้ำก็ก้าวหน้าไปถึงการกตริโมต้อัจฉริยะ สมาร์ทฟาร์มเมอร์ (Smart Farmer) เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้กิจกรรมของโครงการฯ จึงเปรียบเสมือนกาวเชื่อมประสานความสัมพันธ์ในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จากการเปิดพื้นที่ให้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ จนเกิดกระบวนการถ่ายทอดส่งต่อ แล้วย่นำไปสู่การปฏิบัติจริง ความสัมพันธ์เหล่านี้นอกจากจะเกิดขึ้นในระดับผู้ร่วมเรียนรู้แล้ว ยังเกิดความสัมพันธ์ในระดับองค์กรผ่านการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เห็นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์การเรียนรู้ใจโก้และกลุ่มพี่น้องเครือข่ายไม่ว่าจะเป็นวิทยาลัยชุมชนหรือกลุ่มเครือข่ายพี่น้องชนเผ่า เป็นต้น

จากความตั้งใจในการแก้ปัญหาพื้นที่เสื่อมโทรมและความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ได้กลายมาเป็นหลักสูตรที่เชื่อมโยงกันอย่างรอบด้าน ด้วยการสนับสนุนให้ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม นั่นคือ น้ำ เมล็ดพันธุ์ และวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเกิดประโยชน์ทั้งทางตรงคือ ช่วยลดปัญหาเรื่องเอกสารสิทธิที่ดินทำกินที่เกิดขึ้นภายหลังการขายข้าวโพดให้แก่บริษัทที่รับซื้อ รวมถึงประโยชน์ทางอ้อมคือ การเพิ่มพื้นที่ป่ามากขึ้น

โครงการเพิ่มศักยภาพทักษะความรู้สู่ผู้มีรายได้น้อย ตำบลเมืองจิ่ง อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ที่ศูนย์การเรียนรู้ใจโก้แห่งนี้ จึงไม่ได้เป็นเพียงการฝึกอบรมเพื่อเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรให้แก่ผู้ร่วมเรียนรู้ในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังเป็นความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนและกลุ่มเครือข่าย เพื่อผลักดันโครงการฯ ให้สามารถสร้างองค์ความรู้ที่อยู่คู่กับคนในพื้นที่ อันนำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางอาหารและลดความเหลื่อมล้ำในชุมชนต่อไป

• • • •

“โครงการฯ นี้ ไม่ได้เป็นเพียงการฝึกอบรมเพื่อเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรให้แก่ผู้ร่วมเรียนรู้ในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังเป็นความร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนและกลุ่มเครือข่าย เพื่อผลักดันโครงการฯ ให้สามารถสร้างองค์ความรู้ให้อยู่คู่กับคนในพื้นที่ อันนำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางอาหารและลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน”

โครงการเพิ่มศักยภาพทักษะความรู้สู่ผู้มีรายได้น้อย ตำบลเมืองจิ่ง
อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ศูนย์การเรียนรู้ใจโก้ จังหวัดน่าน

บ้านเลาอูสู่ธุรกิจ 'กาแฟบวงจร'

วิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติลีซู จังหวัดเชียงใหม่

แม่ในอดีต ‘บ้านเลา’ จะเคยเลี้ยงชีพด้วยการปลูกฝิ่น แต่ทุกวันนี้พื้นที่แห่งนี้ได้พลิกฟื้นผืนดินสู่ ‘ถิ่นกาแฟราบิเกา’ แหล่งผลิตกาแฟชั้นดีซึ่งอัดแน่นด้วยคุณภาพและรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ จนได้รับการจัดให้อยู่ในกลุ่ม ‘กาแฟพิเศษ หรือ Specialty Coffee’ อีกทั้งพื้นที่แห่งนี้ยังได้รับการคัดเลือกให้อยู่ในแผนยุทธศาสตร์ผลักดัน ‘เชียงใหม่เมืองกาแฟ’ ทว่า น่าเสียดายที่แม่เมล็ดพันธุ์กาแฟบ้านเลาจะโดดเด่นเพียงใด แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่กลับขายได้เพียงเมล็ดกาแฟสดที่มีราคาเพียง 20 บาทต่อกิโลกรัมเท่านั้น

วิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติสีซุ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดทำโครงการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้มีรายได้น้อยโดยส่งเสริมพัฒนากาแฟครบวงจรบ้านเลา เพื่อเพิ่มทักษะความรู้ ความเข้าใจในการปลูกและแปรรูปกาแฟแบบครบวงจร ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้ยกระดับคุณภาพชีวิตให้แก่เกษตรกรและผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่

นายสรารุณี ภมรสุจริตกุล ประธานวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติสีซุ เล่าว่า วิสาหกิจชุมชนฯ แห่งนี้ตั้งขึ้นมาประมาณ 2 ปีแล้ว เกิดขึ้นจากแนวคิดที่อยากจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ที่ผ่านมามีได้ทำโครงการปลูกป่าสร้างชีวิต เป็นการปลูกป่าในพื้นที่ของตัวเอง เพื่อให้ใช้ประโยชน์จากป่าที่เราปลูก แล้วก็ทำเรื่องกาแฟ โดยในช่วงที่ผ่านมาบ้านเลาได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในพื้นที่ผลักดันสู่เชียงใหม่เมืองกาแฟ แต่ยังไม่เป็นที่รู้จัก จึงขอพื้นที่พอปลูกต้นกาแฟเพื่อนำไปวิเคราะห์รสชาติกาแฟ หรือ Cupping ปรากฏว่ากาแฟบ้านเลาได้คะแนนสูงถึง 85 คะแนน จัดเป็น Specialty Coffee หรือกาแฟระดับพิเศษ ทำให้มีคนสนใจมากขึ้น

“กระทั่งได้มาเจอโครงการฯ ของ กสศ. ทำให้ได้หันกลับมามองชุมชนว่ามีต้นทุนอะไรบ้าง ก็เห็นว่าบ้านเรามีกาแฟ มีพื้นที่ที่ดี เพราะตั้งอยู่บนพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,400-1,600 เมตรที่เหมาะสมแก่การปลูกกาแฟราบิเกามากที่สุด จึงจุดประกายให้เราอยากส่งเสริมการปลูกและแปรรูปกาแฟแบบครบวงจร เพื่อให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และหวังว่าการปลูกกาแฟจะช่วยรักษาป่าชุมชนและพื้นที่ทรัพยากรที่สมบูรณ์กลับมา”

“ได้หันกลับมามองชุมชนว่ามีต้นทุนอะไรบ้าง ก็เห็นว่าบ้านเรามีกาแฟ มีพื้นที่ที่ดี เพราะตั้งอยู่บนพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,400-1,600 เมตรที่เหมาะสมแก่การปลูกกาแฟราบิเกามากที่สุด จึงจุดประกายให้เราอยากส่งเสริมการปลูกและแปรรูปกาแฟแบบครบวงจร เพื่อให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และหวังว่าการปลูกกาแฟจะช่วยรักษาป่าชุมชนและพื้นที่ทรัพยากรที่สมบูรณ์กลับมา”

นายสรารุณี ภมรสุจริตกุล

สำรวจตนเอง วิเคราะห์ชุมชน

ในการดำเนินโครงการฯ วิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติสีเขียว ตั้งเป้าพัฒนาทักษะอาชีพให้กลุ่มเกษตรกรผู้มียาได้ไม่แน่นอนจากการทำเกษตร และผู้ปลูกกาแฟเดิมในพื้นที่จำนวน 150 คน ซึ่งการค้นหาผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการฯ ใช้กลยุทธ์ ‘เสียงตามสาย’ และ ‘การเคาะประตูบ้าน’ เห็นคนไหนสนใจก็เข้าไปพูดคุย สอบถามชีวิตความเป็นอยู่ โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกของ กสศ. ร่วมกับข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการในชุมชน

“ผู้ร่วมเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู อายุ 15-60 ปี ไม่ได้เรียนหนังสือ ขาดทั้งการศึกษาและทักษะอาชีพ โดยอาชีพหลักคือการทำเกษตร ปลูกผัก รายได้ขึ้นอยู่กับราคาผลผลิตในแต่ละปี หากปีไหนผลผลิตราคาตกต่ำ ขายไม่ได้ เขาแทบไม่มีกินเลย บางคนติดลบด้วยซ้ำ เพราะต้องไปหายืมเงินคนอื่นเพื่อมาจ่ายค่าปุ๋ย แต่ถ้าปีไหนราคาดีก็ลบหนี้ได้ เราจึงอยากให้เขามีรายได้มากขึ้นและมีเวลาอยู่กับครอบครัว”

สำหรับกิจกรรมแรก นายสรารุฒิเริ่มต้นด้วย ‘เวทีวิเคราะห์ปัญหา’ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้สำรวจตนเองและปัญหาของชุมชน เพื่อค้นหาความต้องการ พบว่า มี 4 เรื่องหลัก คือ 1. โรงงานกาแฟ 2. การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค 3. การปลูกพืชชนิดใหม่ที่ไม่ใช่กะหล่ำปลี และ 4. การแปรรูป แต่ข้อสรุปสุดท้ายคือ ทำเรื่องกาแฟก่อน เนื่องจากสอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการฯ โดยจะมุ่งส่งเสริมการทำกาแฟแบบครบวงจร

เพิ่มมูลค่ากาแฟ ผลิตแปรรูปครบวงจร

นายสรารุฒิ บอกว่า การจะให้ผลผลิตกาแฟมีคุณภาพดี ต้องเริ่มตั้งแต่ ‘การปลูก’ โครงการฯ จึงได้จัดอบรมการปลูกกาแฟและการดูแลรักษาที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เริ่มจากการขุดหลุม การเพาะเมล็ด การทำกล้าไม้ การปลูกกาแฟได้ร่มเงาไม้ รวมถึงการดูแลรักษาที่ต้องหมั่นถางหญ้า บำรุง และตัดแต่งกิ่ง เพื่อเพิ่มผลผลิตกาแฟ โดยมีการบรรยายและการฝึกปฏิบัติในสวนกาแฟใกล้ ๆ มีอาจารย์จากคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้

เมื่อต้นกาแฟออกผล ทางโครงการฯ ได้ส่งเสริมทักษะ ‘การแปรรูปกาแฟ’ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้ผู้ร่วมเรียนรู้มียาได้เพิ่มขึ้น เริ่มจากการทำเป็น ‘กาแฟสาร’ หรือกาแฟเมล็ดเขียวที่ยังไม่ผ่านการคั่ว โดยมี นายชาติ บุญช้างเทียน ที่ได้รับรางวัลที่ 1 และที่ 4 จากการแข่งขัน Thailand Coffee Fest และเคยได้รับการประมูลกาแฟในราคาสูงถึง กิโลกรัมละ 25,000 บาท เป็นวิทยากร

การสอนผลิตกาแฟสารจะมี 3 รูปแบบหลัก ๆ คือ 1. วิธีเปียก หรือ สีเปียก (Washed Process, Wet Process) โดยนำผลกาแฟเชอร์รี่สีแดง มาปอกเปลือกแช่น้ำไว้ 1 คืน และกำจัดเมือกออก จากนั้นล้างน้ำแล้วตาก 2. การแปรรูปกาแฟแบบน้ำผึ้ง (Honey Process) คือปอกเปลือกแล้วนำไปตากแดดโดยไม่ล้างเมือกออก เวลาตากเมล็ดกาแฟจะดูดซับความชื้นและความหวานของเมือกเข้าไปในเมล็ด และ 3. การตากหรือการทำแห้ง (Dry Process) คือนำผลกาแฟเชอร์รี่มาทำความสะอาดแล้วตากแดด เรียกว่า กาแฟกะลา แล้วนำมาสีหรือกะเทาะเปลือกออกด้วยเครื่องสีกะลาจึงจะได้ กาแฟสาร ก่อนจะเรียนรู้ต่อในเรื่องของ **‘การคัดแยกเกรดเมล็ดกาแฟ’** โดยมีวิทยากร **นางสาวจิรพรรณ ประกอบกิจ** หนึ่งในทีมงานที่ผ่านการอบรมเรื่องการคัดเมล็ดกาแฟจากศูนย์พัฒนากาแฟล้านนาไทย

นางสาวจิรพรรณ เล่าว่า เธอสอนวิธีการคัดแยกเมล็ดกาแฟที่ดี และไม่ตีว่าแตกต่างกันอย่างไร ถ้าเจอกาแฟเสียต้องคัดออก ซึ่งหากคัดเมล็ด กาแฟแล้วเจอเมล็ดเสียจำนวนมาก ก็จะชวนให้มองย้อนกลับไปว่ามีสาเหตุ จากอะไร เช่น มาจากเราบารุงต้นกาแฟไม่ดีหรือมีแมลง แล้วมีวิธีแก้ปัญหา อย่างไม่รู้ เช่น ใส่ปุ๋ยเพิ่มขึ้น หรือต้องระวังเรื่องการเก็บเมล็ดกาแฟสีดำแล้ว ทิ้งไว้ใต้ต้น ซึ่งอาจจะมีแมลงหรือไข่แมลงอยู่ แมลงก็เติบโตเป็นวัฏจักรอยู่ในสวนเรา ซึ่งเมล็ดกาแฟสีดำจะมีผลทำให้กาแฟมีรสเปรี้ยว นอกจากนี้ ยังสอนการคัดขนาดเมล็ดกาแฟเพื่อแบ่งเกรด โดยใช้ตะแกรงร่อนที่ยืมจาก ศูนย์พัฒนากาแฟล้านนาไทย

นายสรารุณี บอกต่อว่า เมื่อได้กาแฟสารแล้ว กระบวนการเรียนรู้ ต่อมาคือ **‘การคั่ว’** ให้ได้ความเข้ม-อ่อนตามต้องการ ใช้เครื่องคั่วที่ราคา ไม่แพงนัก หรือคั่วมือโดยใช้กระทะทองเหลือง ซึ่งขั้นตอนนี้สามารถเพิ่ม มูลค่ากาแฟได้สูงมาก กาแฟดิบ 7 กิโลกรัม นำมาทำกาแฟคั่วได้ 1 กิโลกรัม จากเดิมที่ชาวบ้านขายกาแฟดิบกิโลกรัมละ 20 บาท นั่นหมายถึง 7 กิโลกรัม ขายได้ 140 บาท ขณะที่กาแฟคั่ว 1 กิโลกรัม ขึ้นต่ำขายได้ราคา 500 บาท โดยผู้ร่วมเรียนรู้ที่สนใจสามารถมาซื้ออุปกรณ์คั่วกาแฟที่นี่ได้

นอกจากความรู้เรื่องการแปรรูปเพิ่มมูลค่าให้เมล็ดกาแฟ ทีมงาน ยังชวน **นายธีระศักดิ์ ภมรสุจริตกุล** รุ่นน้องในชุมชนมาสอนชาวบ้าน นำวัสดุเหลือทิ้งจากการทำกาแฟ เช่น ใบ ดอก และเปลือกกาแฟเชอร์รี่ ออบแห้งเป็นทำผลิตภัณฑ์ชาไว้รับประทานเพื่อลดรายจ่ายแล้ว ยังสามารถ จำหน่ายเป็นรายได้เสริมได้อีกด้วย

วางแผนการตลาด สร้างพื้นที่การเรียนรู้

หนึ่งในอุปสรรคสำคัญของเกษตรกรทั่วไป คือ ผลิตได้แต่ไม่รู้จะ ขายอย่างไร ทางโครงการฯ มีแผนเติมเต็มกลยุทธ์ด้านการตลาด โดยเน้น **‘การตลาดแบบรู้จักต้นทุนตัวเอง’** ให้ชาวบ้านได้สำรวจต้นทุนตัวเองว่า มีผลผลิตกาแฟเท่าไร ต้นทุน รายรับ-รายจ่าย อาจจะลองทำแบบสอบถาม แล้วมาคิดวิเคราะห์เพื่อช่วยกันวางแผนการตลาด จากนั้นจะมีเวทีคืนข้อมูล ให้ชาวบ้านว่าจะต้องทำการตลาดในปีหน้าอย่างไร เช่น ปีนี้มีกาแฟ 1 ตัน เราขายไปทั้งหมด แต่ปีหน้าอาจจะแบ่งสัก 200 กิโลกรัม มาลองแปรรูปดู

“จะขายให้พ่อค้าคนกลาง หรือบริษัทที่รับซื้อเหมือนเดิมก็ได้ แต่ถ้าขายให้กับวิสาหกิจชุมชนฯ จะมีการหักเงิน 5-10 เปอร์เซ็นต์ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการ เช่น ค่าจ้างคนทำงาน เงินปันผลสมาชิก หรือทำโครงการอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์กับชุมชน เช่น ปลูกป่า หรือสร้างโรงเรียนบดออย”

นอกจากนี้ ทีมงานมีแผนสร้าง **‘พื้นที่การเรียนรู้’** ที่ทุกคนสามารถ เข้ามาใช้ประโยชน์ เข้ามาเรียนรู้ ขอคำปรึกษาได้ และไม่ได้จำกัดแค่ คนในชุมชนเท่านั้น ใครอยากมาก็ได้ ทั้งเครื่องสีเชอร์รี่ เครื่องสีกะลา เครื่องกะเทาะ เครื่องวัดความชื้น ก็สามารถเข้ามาใช้งานได้ ตอนนี้ก็คุยกันว่าจะถามชาวบ้านเรื่องซื้อเครื่องคั่วกาแฟ เพราะอย่างที่เขายกมา ตอนแรกคืออยากได้โรงงาน เราก็ตั้งใจจะทำให้เป็นโรงงานย่อม ๆ อาจจะมี การเก็บเงินคนที่เข้ามาใช้ กิโลกรัมละ 1-2 บาท ไว้เป็นค่าบำรุงรักษา

เห็นผู้ร่วมเรียนรู้หลายคนเริ่มนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปปรับใช้ ในการพัฒนาผลผลิตกาแฟของตนเอง”

นายอะสะผากา จือจา ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า แต่ก่อนปลูกข้าว ปลูกกะหล่ำปลี แต่รายได้ไม่แน่นอน บางปีก็ขายไม่ได้ ขาดทุน เลยหันมา ปลูกกาแฟได้ 7-8 ปีแล้ว พอเห็นโครงการฯ ประกาศรับสมัคร ก็สนใจ เพราะ อยากรถยนต์แปรูปกาแฟของตัวเอง ทำให้ได้ความรู้เรื่องการผลิตกาแฟ เยอะมาก และรู้ว่าการแปรูปกาแฟไม่ได้ยากอย่างที่คิด เมื่อก่อนคิดว่า จะทำได้ต้องมีความรู้ ต้องมีต้นทุน แต่พอได้มาฝึกก็คิดว่าน่าจะทำได้

“พอรู้จักเลือกเก็บและคัดเมล็ดกาแฟก็ขายได้ราคาดีขึ้น จาก กิโลกรัมละ 16 บาท เป็น 19 บาท ผลผลิตเรามี 3 ตัน ก็มีรายได้เพิ่มมา 9,000 บาท แต่ยังไม่ได้อะไรจริงจัง เพราะสถานการณ์การแพร่ระบาดของ เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หากสถานการณ์ดีขึ้นจะลองแปรูปกาแฟดูบ้าง”

อย่างไรก็ดี ด้วยการเก็บเกี่ยวผลกาแฟเป็นไปตามฤดูกาล และการ แปรูปกาแฟยังต้องอาศัยเวลาในการเรียนรู้และพัฒนาเพื่อให้ได้มาตรฐาน เรื่องรายได้จึงอาจจะยังไม่เห็นผลชัดเจน แต่ทีมงานเชื่อว่า ในระยะยาว สามารถเพิ่มมูลค่าเมล็ดกาแฟในชุมชน ช่วยสร้างรายได้และคุณภาพชีวิต ที่ดีขึ้นให้แก่ชาวบ้านเลาเวอได้แน่นอน

“ตอนนี้คนที่ไม่ปลูกกาแฟก็เริ่มปลูก คนที่ปลูกแล้วก็ทดลองแปรูปก กาแฟบ้างแล้ว มีลองทำกาแฟกะลาประมาณ 10 คน เริ่มมีการรวมกลุ่มกัน ทำกาแฟสาร ส่วนการคั่วมี 1-2 คน ที่มาฝึกอย่างจริงจังเพื่อไปทำต่อเอง ก็ คิดว่าถ้ามีคนทำสำเร็จสร้างรายได้เพิ่มอย่างเป็นรูปธรรมแม้เพียง 1 คน ก็จะเป็นแรงบันดาลใจให้คนอื่น ๆ อีก 100 คน กล้าลุกขึ้นมาทำตาม ส่วนเป้าหมายที่โครงการฯ หวังไว้คือ อยากรจะพัฒนาการขายกาแฟเซอร์วี ให้ได้กิโลกรัมละ 20-25 บาท ถ้าเป็นกาแฟกะลากิโลกรัมละ 120-150 บาท ส่วนกาแฟสารกิโลกรัมละ 200-300 บาท และกาแฟคั่วกิโลกรัมละ 500- 1,000 บาท”

‘ต้นกาแฟ’ ซึ่งเป็นฐานทุนทรัพยากรในชุมชน นอกจากจะถูกนำมาต่อยอดเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแก่ชาวเลาแล้ว การที่ชาวบ้านหันมาปลูกกาแฟมากขึ้นยังช่วยสานฝันการฟื้นคืนดอยหัวโล้นให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ได้อีกครั้ง

“ปีนี้มีคนปลูกกาแฟเพิ่มขึ้น 10,000 กว่าต้นแล้วครับ” นายสรารุณี กล่าวอย่างภาคภูมิใจ และเล่าว่า “ถ้ากาแฟ 400 ต้น เท่ากับ 1 ไร่ กาแฟ 10,000 ต้น จะเท่ากับเรามีพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้นประมาณ 25 ไร่ ก็ถือว่าเยอะ ซึ่งยังไม่ได้รวมกับโครงการอื่นที่เราทำด้วย”

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากโครงการฯ นี้ ไซมีเพียงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชาวบ้านเลา และพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์มากขึ้นเท่านั้น แต่ยังคงรวมถึงคณะทำงานที่สะท้อนว่าพวกเขาได้รับการพัฒนาศักยภาพชนิดที่เรียกว่า ‘มหาศาล’

“ผมใช้คำว่า ‘มหาศาล’ จริง ๆ เพราะเป็นสิ่งที่เราอยากทำ อยากเห็นชุมชนเติบโต หรือดีขึ้น แต่ถ้าเราทำคนเดียวหรือใช้งบประมาณ ไม่รู้อีกกี่ 10 ปี ถึงจะเกิดภาพนี้ออกมาได้ และการทำงานโครงการฯ นี้ ทำให้เราเข้าถึงชุมชนมากขึ้น ได้ฝึกการทำงาน น้อย ๆ ในทีมหลายคนที่ไม่กล้าพูดต่อหน้าชุมชนก็มีโอกาสได้พูด ทำให้มีความมั่นใจมากขึ้น อีกอย่างหนึ่งที่ได้กับวิสาหกิจฯ คือ การพัฒนาทรัพยากรบุคคล การทำโครงการฯ นี้เป็นเวทีให้ทุกคนได้ฝึกการทำงานเป็นทีม การบริหารจัดการ การวางแผน ให้ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และสิ่งเหล่านี้คือแรงผลักดันที่จะทำให้เราทุกคนได้เติบโต” นายสรารุณี กล่าวทิ้งท้าย

ทุกแก้วกาแฟที่บรรจงชงจากเมล็ดกาแฟซึ่งผ่านการปลูกและแปรรูปโดยชาวบ้านเลา นั้น ไม่เพียงเป็นการส่งความสุขด้วยรสชาติอันน่ารื่นรมย์ แต่ยังเป็นรายได้และความสุขของชาวสิซุแห่งนี้ด้วย

• • • •

โครงการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้มีรายได้น้อย
โดยการส่งเสริมพัฒนาการปลูกและแปรรูปกาแฟของชาวบ้านเลา

วิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติสิซุ จังหวัดเชียงใหม่

“การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากโครงการฯ นี้ ไซมีเพียงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชาวบ้านเลา และพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์มากขึ้นเท่านั้น แต่ยังคงรวมถึงคณะทำงานที่สะท้อนว่าได้รับการพัฒนาศักยภาพชนิดที่เรียกว่ามหาศาล”

สร้างงานผู้สูงวัย 'แปรรูปสมุนไพรร' ในชุมชน

วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา

‘สมุนไพรไทย’ ขึ้นชื่อว่ามีสรรพคุณรักษาโรคมามากมาย และสามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายรูปแบบ ประเทศไทยนอกจากจะโดดเด่นเรื่องสมุนไพรแล้ว ยังมีแหล่งปลูกสมุนไพรจำนวนมาก รวมถึงตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ที่มีการปลูกสมุนไพร เช่น ตะไคร้หอม ขิง ข่า ในหลายชุมชน ทว่ายังขาดความรู้ในการต่อยอดไปสู่ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ

วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา จึงทำโครงการพัฒนาอาชีพน้ำดื่มสมุนไพร โคมไฟไต้ยุง เทียนหอมไต้ยุง สำหรับนักศึกษาสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เพื่อพัฒนาทักษะแรงงานที่ขาดแคลน ทุนทรัพยากรและด้อยโอกาส โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ให้สามารถนำสมุนไพรในท้องถิ่นมาแปรรูปสร้างอาชีพ

นางสาวลำไย สีหามาตย์ ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่า วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา มีเครือข่ายด้านแพทย์แผนไทย และเห็นว่าสมุนไพรเป็น **‘ทุนทรัพยากร’** ที่สำคัญของชุมชน เคยไปศึกษาดูงานด้านสมุนไพรร่วมกับคณะเภสัชศาสตร์ ที่อำเภอปง ได้พบกับหมอฟันบ้านที่เชี่ยวชาญเรื่องการปลูกตะไคร้ ทำน้ำมันตะไคร้ มีชาวต่างชาติสนใจถึงขั้นนำไปศึกษาวิจัย และกลับมาลงทุนปลูกตะไคร้ในพื้นที่ นอกจากนี้ ทีมงานเคยทำวิจัยด้านการฝึกอาชีพกับโรงเรียนอนุบาลเมืองพะเยาบ้านโทกหวาก มีการส่งเสริมให้ทำน้ำสมุนไพรขายจนเกิดเงินหมุนเวียนภายในโรงเรียน ทำให้เราเห็นคุณค่าของสมุนไพรจึงนำมาเชื่อมโยงกับการทำโครงการฯ นี้

‘สมุนไพร’ สร้างอาชีพผู้สูงอายุ

วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา ดำเนินโครงการฯ โดยร่วมมือกับศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลแม่กา วัดแม่กาโทกหวาก **วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเพื่อสุขภาพหงส์หิน อำเภอจุน ขับเคลื่อนการทำงานโดยมุ่งเน้นส่งเสริมทักษะแก่ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุวัดแม่กาโทกหวาก ให้สามารถพึ่งพาตนเอง และเป็นการเตรียมพร้อมรองรับการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ**

นางสาวลำไย เล่าว่า โรงเรียนผู้สูงอายุวัดแม่กาโทกหวาก มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคนสูงอายุให้มีทักษะความรู้ในด้านต่าง ๆ ทั้งเชิงสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการดูแลสุขภาพของตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ปกติจะเรียนในวันอาทิตย์ ส่วนโครงการฯ มาช่วยเติมความรู้เรื่องสมุนไพรในวันเสาร์ โดยเจ้าอาวาสวัดแม่กาโทกหวาก สนับสนุนพื้นที่และอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการอบรม

**“มุ่งเน้นส่งเสริมทักษะแก่ผู้สูงอายุ
ในโรงเรียนผู้สูงอายุวัดแม่กาโทกหวาก
ให้สามารถพึ่งพาตนเอง และเป็นการ
เตรียมพร้อมรองรับสังคมผู้สูงอายุ”**

นางสาวลำไย สีหามาตย์

“โรงเรียนผู้สูงอายุฯ มีสมาชิกทั้งหมด 150 คน แต่โครงการฯ ต้องการผู้ร่วมเรียนรู้เพียง 75 คน ทีมงานและเครือข่ายจึงช่วยกันคัดเลือกโดยยึดเกณฑ์ที่ กสศ. กำหนด คือ เป็นผู้ด้อยโอกาส คนพิการ ผู้ว่างงาน ผู้สูงอายุ ซึ่งที่นี่มีคนพิการ 1 คน และทุพพลภาพ 1 คน”

สำหรับกิจกรรมอบรมเน้นให้ความรู้เรื่อง ‘การแปรรูปสมุนไพร’ ใน 3 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ **น้ำดื่มสมุนไพร โคมไฟ และเทียนหอมไฉ่ยุง** เนื่องจากเป็นงานที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ ส่วนวิทยากรได้รับความช่วยเหลือจากวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเพื่อสุขภาพหงส์หิน โรงเรียนอนุบาลเมืองพะเยา บ้านโทกหาวก และเครือข่ายนักศึกษา กระบวนการอบรมจะให้ผู้ร่วมเรียนรู้ทุกคนได้เรียนรู้การแปรรูปครบทั้ง 3 ผลิตภัณฑ์ เริ่มจากภาคทฤษฎีคือ ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ประโยชน์ของสมุนไพรสรรพคุณของสมุนไพรทั้งฤทธิ์ร้อน-เย็น วิธีการรับประทานสมุนไพรที่ถูกต้อง หลังจากนั้นจะได้เรียนรู้ภาคปฏิบัติ ใช้เวลาเรียนหลักสูตรละ 2 วัน เมื่อเรียนครบทุกหลักสูตรแล้ว จะเปิดให้ผู้ร่วมเรียนรู้เลือกกลุ่มเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพต่อไป

■ ‘น้ำสมุนไพร’ ต้านโรค เพิ่มรายได้

ในการแปรรูปสมุนไพรไทย หนึ่งในผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมอย่างมากคงหนีไม่พ้น ‘**น้ำสมุนไพรเพื่อสุขภาพ**’ เพราะทั้งทำง่าย ได้ประโยชน์ แถมยังมีแนวโน้มสร้างกำไร เพราะเป็นเครื่องดื่มดับกระหายที่ตอบโจทย์กระแสรักสุขภาพของคนในปัจจุบัน

นางสาวลำไย เล่าว่า ใน 3 หลักสูตรนี้ ผู้สูงอายุมองว่าหลักสูตรที่**น่าจะสร้างรายได้ได้ดีที่สุดน่าจะเป็นน้ำสมุนไพร** เนื่องจากว่าที่นี่เป็นโรงเรียนผู้สูงอายุ ทุกวันเสาร์และอาทิตย์จะมีคนเข้ามาเรียน น่าจะทำขายได้ ซึ่งการฝึกทำน้ำสมุนไพร จะแบ่งผู้ร่วมเรียนรู้ออกเป็นกลุ่มย่อย 6 กลุ่ม เรียนรู้การทำน้ำสมุนไพรแต่ละชนิดด้วยวิธีจับสลาก เพราะหากให้เลือกทุกคนจะมุ่งไปที่น้ำสมุนไพรชนิดเดียวกัน

“น้ำสมุนไพรที่เรียนรู้มี 6 ชนิด คือ น้ำกระเจี๊ยบ น้ำมะตูม น้ำเก๊กฮวย น้ำมะขาม น้ำใบย่านาง และน้ำตะไคร้ โดยแต่ละกลุ่มจะได้เรียนรู้ขั้นตอนการทำอย่างละเอียดทุกขั้นตอน ทั้งส่วนผสม เทคนิคการทำ บรรจุภัณฑ์ เช่น ถ้าต้มน้ำมะตูม อย่าต้มนาน เพราะหากมะตูมเปื่อยเกินไปจะทำให้มีรสขม แม้แต่การบรรจุผลิตภัณฑ์ วิทยากรสอนตั้งแต่ขั้นตอนการล้างขวดที่ถูกต้อง เมื่อแต่ละกลุ่มทดลองทำน้ำสมุนไพรเสร็จแล้วให้นำมาประกวดกัน โดยให้สมาชิกทุกคนได้ลองชิมน้ำแต่ละชนิด และลงความเห็นกันว่าน้ำสมุนไพรชนิดไหนอร่อยที่สุด”

สำหรับการจัดให้มี ‘**การประกวดแข่งขัน**’ ทีมงานบอกว่า เป็นหนึ่งในเครื่องมือที่นำมาใช้กระตุ้นให้ผู้ร่วมเรียนรู้อยากมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และสร้างสีสันในการเรียนรู้

“ถ้ามีกิจกรรมประกวดเมื่อไร เขาจะตั้งใจ อยากทำให้ดีจะได้ชนะ ทำให้กิจกรรมดูมีชีวิตชีวามากกว่าแค่บอกว่าให้ลองต้มน้ำสมุนไพรแล้วนำมาบรรจุใส่ภาชนะ ซึ่งผลการลงคะแนนปรากฏว่า น้ำตะไคร้กับน้ำใบย่านาง มีรสชาติดีที่สุด เสียส่วนใหญ่ลงความเห็นว่ามีความหอมละมุน ส่วนน้ำสมุนไพรที่มีลำดับรองลงมาคือน้ำกระเจี๊ยบ แต่ที่ยังไม่ถูกใจคือน้ำมะขามและน้ำมะตูม เพราะต้มนานเกินไปทำให้รสชาติออกขม”

ความรู้จากการทำน้ำสมุนไพร ทำให้ทุกวันนี้มีสมาชิกบางส่วนมารวมกลุ่มกันผลิตน้ำสมุนไพรจากวัตถุดิบในชุมชน ขณะที่บางคนนำความรู้ไปต่อยอดผลิตขายในชุมชนสร้างรายได้ให้ตนเอง

ป้าสินีนาง สุริยะไชย ผู้สูงวัยที่มาเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุวัดแม่กา โทกหวาก บอกว่า สนใจโครงการฯ นี้ เพราะอยากมีความรู้ไว้สำหรับสอนลูกหลาน และสร้างรายได้เสริมให้ตนเอง

“โครงการฯ นี้ทำให้ป่าได้ความรู้เรื่องการแปรรูปหลายอย่าง ก็ชอบหมดทุกอย่าง แต่ที่ชอบที่สุดคือน้ำสมุนไพร ตอนนี้มีสมาชิกมารวมกลุ่มกันประมาณ 15 คน ช่วยกันทำน้ำสมุนไพรขาย ส่วนป่ามีหน้าที่ดูแลการผลิตทั้งน้ำกระเจี๊ยบ น้ำตะไคร้ และน้ำใบเตย ทำตามสูตรวิทยากร แต่ถ้าชิมแล้วจืดไปก็ปรุงเพิ่มบ้าง เพราะกระเจี๊ยบเปรี้ยวบ้างไม่เปรี้ยวบ้าง ใช้หญ้าหวาน

มาช่วยลดน้ำตาล ลดความเสี่ยงในการเป็นโรคเบาหวาน ความดัน ทุกวันนี้มาช่วยกันทำวันเสาร์แล้วก็ขายที่โรงเรียนวันอาทิตย์ ตอนนี้ขายได้ 3,000 กว่าบาทแล้ว”

เมื่อมีรายได้เข้ามา ก็ต้องมีการจัดการบริหาร นางสาวลำไย เล่าว่า ในช่วงแรกยังมีปัญหาไม่ลงตัว ทีมงานจึงต้องเข้ามาช่วยแนะนำให้มีการตั้งประธาน เหนรัญญิก ดูแลและจัดสรรรายได้ให้เป็นระบบ

“ตอนนี้ทุกครั้งที่ขายได้จะมีเหนรัญญิกคอยจดไว้ว่าขายได้เท่าไร ส่วนเงินที่ได้จากการขายจะให้ประธานกลุ่มเก็บไว้ก่อนเพื่อใช้เป็นทุนตั้งต้น หากมีรายได้เพิ่มจะนำกำไรส่วนหนึ่งเก็บไว้เป็นต้นทุน ส่วนที่เหลือก็เป็นค่าแรงคนทำงาน และเก็บเป็นกองทุนบางส่วนเพื่อช่วยเหลือวัด” ป้าสินีนาง กล่าวเสริม

นอกจากขายน้ำสมุนไพรในนามกลุ่มผู้สูงอายุแล้ว ป้าสินีนางก็ยังนำความรู้ที่ได้ไปต่อยอดผลิตน้ำสมุนไพรขายเองในชุมชน พยายามทดลองทำน้ำสมุนไพรชนิดอื่น ๆ ให้ได้มาตรฐานเพื่อต่อยอดให้กลุ่มนำไปขายด้วย ขายขวดละ 8 บาท หากเหลือก็นำมาวางขายหน้าบ้านขวดละ 10 บาท ตอนนี้ทดลองทำน้ำสมุนไพรชนิดอื่น เช่น น้ำลูกสำรอง ซึ่งทำยากหน่อย ขายขวดละ 20 บาท นอกจากนี้ยังมีน้ำมะขามป้อม ถ้าขายดีก็จะเอาไป

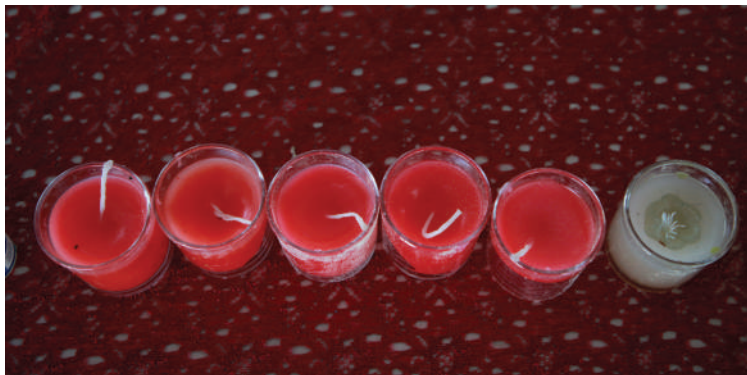
ส่งเสริมให้กับกลุ่มฯ และทางโรงเรียนทำต่อไป ในอนาคตกลุ่มฯ อาจจะพัฒนาจนมีแบรนด์ของตัวเอง แต่คงค่อยเป็นค่อยไป รายได้อาจจะไม่มาก แต่มีความสุขมากกว่าที่ได้ไปทำกิจกรรม ได้เจอเพื่อนฝูง ทักทาย พูดคุย และกินข้าวร่วมกัน

‘เทียนหอมและโคมไฟตะไคร้’ สบายรุ่งราย

ด้วยในหลายพื้นที่ของจังหวัดพะเยาเริ่มมีการทำสวนยางพารา ทำให้มียุ้งชุกชุมและมีการแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออกอยู่บ่อยครั้ง ‘เทียนหอมและโคมไฟไต้ยุง’ จึงกลายเป็นผลิตภัณฑ์ทางเลือกจากการแปรรูปสมุนไพรที่ช่วยสร้างรายได้ และป้องกันโรคร้ายให้กับคนในพื้นที่

พ่อส่วย หินแก้ว ผู้ร่วมเรียนรู้ ที่สนใจสานต่อการผลิตโคมไฟไต้ยุง เนื่องจากพื้นที่เดิมเป็นช่างอยู่แล้ว จึงอยากเรียนรู้เป็นอาชีพติดตัวเพื่อสร้างรายได้

“เราแก่แล้ว ยกของหนักไม่ได้ ก่อนหน้านี้เป็นช่างตามบ้าน ใครจ้างเราก็มานั่งทำ แต่เดี๋ยวนี้ทำอะไรไม่ได้ ครงการฯ นี้ ทำให้ได้ฝึกทำโคมไฟ เรียนเสร็จคนที่สนใจก็จะมารวมกลุ่มกัน แต่พอดีมีสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เข้ามา กลุ่มก็เลยหยุดชะงักไป เลยมาทำของเราเอง

ทำขายไป 3-4 ชั้นแล้ว ขายชิ้นละ 450 บาท ก็พอมีรายได้เพิ่มขึ้นมาบ้าง ต่อจากนี้ก็อยากจะให้ลูกหลานมาช่วยขายออนไลน์ด้วย” พ่อส่วยเล่า

นางสาว นวลแสง ผู้ร่วมเรียนรู้ และผู้นำกลุ่มโคมไฟตะไคร้ บอกว่า อยากให้เด็กเยาวชนเข้ามาทำโครงการฯ ต่อ เพราะเด็กจะทำสื่อ อินเทอร์เน็ตและตลาดออนไลน์เก่งกว่า ตอนนี้อาจมีคนก็ไปเรียนตัดต่อสื่อ ซึ่งเด็กรุ่นใหม่เหล่านี้ก็เป็นลูกหลานของคนในกลุ่ม เขามาดูแล้วชอบก็มาขอให้เราสอน ซึ่งเป็นเรื่องดีที่เด็กเยาวชนมาต่อยอดด้วยความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ เช่น แทนที่จะเจาะกระบอกไม้ไผ่เป็นรู ก็อาจจะเปลี่ยนมาวาดรูป ทำให้ดูน่าสนใจและทันสมัยมากขึ้น

สำหรับกลุ่มเทียนหอม แม้ตอนนี้กลุ่มจะยังไม่เป็นรูปร่างมากนัก เนื่องด้วยเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนและประณีตในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ แต่แม่สาวทักเริ่มมีแนวคิดเข้ามาพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ โดยเปลี่ยนวัตถุดิบจากกลีเซอรินมาเป็นถั่วเหลืองเพื่อความปลอดภัยและดีต่อสุขภาพ

นางสาว เล่าว่า สนใจพัฒนาผลิตภัณฑ์เทียนหอม โดยเบื้องต้นพบว่าวัตถุดิบหลักในการผลิตเทียนคือ กลีเซอริน หากสุดคมเข้าไปมาก ๆ อาจเป็นมะเร็งได้ เลยคิดจะใช้ไขถั่วเหลืองผสมตะไคร้แทน ซึ่งพอเป็นไขถั่วเหลืองเมื่อละลายแล้วยังสามารถนำมาทำเป็นอะโรมาทิกได้ด้วย โดยอาจจะสร้างจุดขายเป็นของฝาก หรือของที่ระลึก ซึ่งตอนนี้อยู่ระหว่างการทดลอง แล้วยังมองเรื่องต้นทุนเพราะไขจากถั่วเหลือง 1 กิโลกรัม 180 บาท ซึ่งแพงกว่ากลีเซอรินที่ขายเพียง 110 บาท กำลังดูว่าไขถั่วเหลือง 1 กิโลกรัมจะผลิตได้กี่แก้ว และมีระยะเวลาการใช้งานได้กี่ชั่วโมง

“เดิมทีเราเป็นครูจิตอาสาในโรงเรียนผู้สูงอายุวัดแม่กาโทกหาวก ตั้งใจเข้ามาเรียนรู้ในโครงการฯ เพราะอยากจะพัฒนาไปพร้อมกับผู้สูงอายุคนอื่น ๆ หากสามารถต่อยอดทุนชุมชนมาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ช่วยป้องกันและสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุด้วยจะเป็นเรื่องที่ดีมาก เพราะทุกวันนี้ผู้สูงอายุ

ส่วนใหญ่ไม่มีรายได้จริง ๆ มีแค่เบี้ยยังชีพซึ่งอาจจะไม่เพียงพอ ส่วนเราเองหลังจากได้อบรมก็ได้ความรู้เพิ่มขึ้นมาก”

นางสาวลำไย บอกต่อว่า นอกจากการพัฒนาอาชีพจากสมุนไพรที่ทำได้ในท้องถิ่นแล้ว โครงการฯ ยังส่งเสริมความรู้ในเรื่องของการทำบัญชีครัวเรือน เศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการหาช่องทางตลาดขายสินค้าของผู้ร่วมเรียนรู้ แต่เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ไม่สามารถพาผู้ร่วมเรียนรู้เข้าไปเรียนการใช้คอมพิวเตอร์ที่มหาวิทยาลัยได้อีกทั้งผู้สูงวัยยังมีข้อจำกัดเรื่องการเข้าถึงสื่อโซเชียลมีเดีย จึงใช้วิธีพาไปออกบูทจำหน่ายสินค้าที่ท็อปส์ ซูเปอร์มาร์เก็ต และห้างเจริญภัณฑ์ โดยมี **นางสาวณัฐวศา ทินนาชกร** เข้ามาช่วยหาช่องทางการตลาด นำเสนอสินค้าของกลุ่มให้กับเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา

“เราพาผู้ร่วมเรียนรู้ไปร่วมจำหน่ายสินค้ากับกลุ่มผลิตภัณฑ์กาเจริญ เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ของตำบลแม่กา ซึ่งก็ขายได้นะ แต่ก็มีพีดแบ็กกลับมาว่าสินค้าบางอย่าง เช่น โคมไฟไต้ยุง อาจจะต้องปรับปรุง เพราะลูกค้าบอกว่าขนาดใหญ่ไป อยากให้มีขนาดเล็กกว่านี้”

พร้อมกันนี้ โครงการฯ ยังร่วมกับวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเพื่อสุขภาพหงส์หิน ดึงศักยภาพและกระตุ้นให้ผู้สูงอายุและคนในพื้นที่ปลูกสมุนไพรชนิดอื่น ๆ ส่งขายสร้างรายได้เพิ่มเติมด้วยโดยวิสาหกิจชุมชนฯ รับซื้อสมุนไพรปลอดสาร เช่น ฟ้ายะลวยใจ และขมิ้นชัน

แม้สุดท้ายปลายทางจะมีผู้ร่วมเรียนรู้เพียงบางส่วนที่สามารถประกอบอาชีพจากสมุนไพรในชุมชน แต่ส่วนใหญ่สะท้อนว่า พวกเขามีความสุขที่ได้ออกมาทำกิจกรรมร่วมกัน แต่ที่ดียิ่งกว่า คือ ทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนดีขึ้น

• • • •

โครงการพัฒนาอาชีพน้ำดื่มสมุนไพร โคมไฟไต้ยุง เทียนหอมไต้ยุง สำหรับนักศึกษา
สังกัดศูนย์การศึกษาคนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลแม่กา อำเภอเมือง
จังหวัดพะเยา

วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา

**“หากสามารถต่อยอดทุนชุมชน
มาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ช่วยป้องกัน
และสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุด้วย
จะเป็นเรื่องที่ดีมาก เพราะทุกวันนี้
ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ก็ไม่มีรายได้จริง ๆ
มีแค่เบี้ยยังชีพซึ่งอาจจะไม่เพียงพอ”**

'นวดไทย' สร้างรายได้ให้คนน่าน

วิทยาลัยชุมชนน่าน จังหวัดน่าน

‘น่าน’ เมืองเล็ก ๆ แสนสงบที่ยังคงเต็มไปด้วยเสน่ห์อันน่าหลงใหล ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติทั้งป่า พุงนา และขุนเขา หรือแม้แต่ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่น จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมเยือนไม่ขาดสาย การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น นวดไทย ศาสตร์การบำบัดรักษาเพื่อฟื้นฟูและผ่อนคลายร่างกายที่กำลังได้รับความนิยมนอย่างมาก จึงกลายเป็นโอกาสที่จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและเพิ่มช่องทางในการประกอบอาชีพให้คนน่านได้

วิทยาลัยชุมชนน่าน ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาในพื้นที่ที่มีภารกิจพัฒนาอาชีพด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ และการบริการวิชาการเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานวัฒนธรรมพื้นถิ่น ได้ร่วมมือกับสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดน่าน และสำนักงานแรงงานจังหวัดน่าน จัดทำ ‘โครงการส่งเสริมอาชีพนวดไทยและนวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ’ หวังสร้างงานให้แก่ผู้ด้อยโอกาสและผู้ต้องโทษ มีรายได้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม

นางสาวรัชณี คำลือ ผู้รับผิดชอบโครงการ เล่าว่า ด้วยประสบการณ์เปิดสอนหลักสูตรนวดแผนไทย และนวดฝ่าเท้าของวิทยาลัยชุมชนน่าน ทำให้เห็นปัญหาการขาดแคลนหมอนวดที่ได้มาตรฐานวิชาชีพทั้งในสถานประกอบการหรือโรงแรม อีกทั้งเมืองน่านเป็นเมืองท่องเที่ยว หากมีหมอนวดคุณภาพดี ได้มาตรฐานวิชาชีพตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ใช้เวลาอยู่ในเมืองน่านนานกว่าเดิม และส่งผลดีต่อการสร้างงานให้คนในพื้นที่ได้เป็นแรงบันดาลใจให้เขียนข้อเสนอโครงการฯ เพื่อขอรับทุนจาก กสศ. โดยมุ่งหวังให้การประกอบอาชีพนวดไทยมีความมั่นคงและยั่งยืน

ให้ ‘โอกาส’ แก่ ‘คนด้อยโอกาส’ ได้ฝึกวิชาชีพนวดไทย

โครงการส่งเสริมอาชีพนวดไทยและนวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ ประกอบด้วย 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรนวดไทย 150 ชั่วโมง และนวดฝ่าเท้า 60 ชั่วโมง แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาของโครงการฯ ทำให้ท้ายที่สุดเหลือเพียงหลักสูตรนวดไทยอย่างเดียว มีผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งสิ้น 50 คน เป็นผู้เรียนทั่วไป 20 คน และผู้ต้องโทษในเรือนจำจังหวัดน่าน 30 คน

“เห็นปัญหาการขาดแคลนหมอนวดที่ได้มาตรฐานวิชาชีพ ทั้งในสถานประกอบการหรือโรงแรม เมืองน่านเป็นเมืองท่องเที่ยว หากมีหมอนวดคุณภาพดีได้มาตรฐานวิชาชีพตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ใช้เวลาอยู่ในเมืองน่านนานกว่าเดิม และส่งผลดีต่อการสร้างงานให้คนในพื้นที่ได้”

นางสาวรัชณี คำลือ

นางสาวรัชณี เล่าว่า การคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้มาจากข้อมูลของ ผู้ที่มาสมัครเรียนที่วิทยาลัย บวกกับการสัมภาษณ์เพื่อสอบถาม ความต้องการ เป้าหมายชีวิต ส่วนกลุ่มผู้ต้องโทษในเรือนจำจะมีเจ้าหน้าที่ เรือนจำคัดกรองให้เบื้องต้น และเป็นผู้ต้องโทษที่ใกล้จะพ้นโทษแล้ว จากนั้นทีมทำงานซึ่งเป็นอาจารย์ของวิทยาลัยชุมชนน่านจะเข้าไปสัมภาษณ์ พร้อมแบบคัดกรองสุขภาพจิต ดูความเครียด วัดระดับความสุข เพราะ อาชีพนวดไทยเป็นงานที่เกี่ยวกับการให้บริการด้านสุขภาพ จึงต้องมีแบบ คัดกรองสุขภาพจิตโดยอ้างอิงจากข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุข

“จากการพูดคุยกับผู้ร่วมเรียนรู้ในเรือนจำพบว่าบางคนมีพื้นฐาน นวดไทย แต่วิธีการยังไม่ถูกต้อง ขาดความรู้เรื่องกล้ามเนื้อ จุด เส้น เดิมที่วิทยาลัยชุมชนน่านต้องการผู้ร่วมเรียนรู้ที่พ้นโทษแล้ว แต่ยังคงคุมประพฤติ แต่จากการหารือกับทางเรือนจำ ซึ่งมีนโยบาย จะเปิดร้านนวดไทย โดยมีผู้ต้องโทษชั้นดีทำหน้าที่พนักงานนวด จะได้มี รายได้เพื่อใช้เป็นทุนชีวิตหลังพ้นโทษ เมื่อความต้องการตรงกันทั้งสองฝ่าย จึงเปลี่ยนผู้ร่วมเรียนรู้เป็นผู้ต้องโทษที่ใกล้จะพ้นโทษ เพื่อลด การกระทำผิดซ้ำอีก”

‘การสร้างแรงบันดาลใจและยกระดับจิตใจ’ คือกิจกรรมแรกของ หลักสูตรการอบรม เพื่อวัดความเครียด ความสุข และความตั้งใจ อีกทั้งยัง มีการสำรวจทุนเดิมและการตั้งเป้าหมายของชีวิต เพื่อสร้างพลังใจให้พร้อม เดินหน้าประกอบอาชีพภายหลังการพ้นโทษ และไม่หันกลับไปกระทำ ความผิดซ้ำ

“ในกิจกรรมนี้มีการแบ่งปันเรื่องราวของอดีตผู้ต้องโทษหญิงคนหนึ่ง ซึ่งพ้นโทษออกไปประกอบอาชีพนวด โดยมีเงินสะสมเพียงไม่กี่บาทที่ได้ จากเรือนจำด้วยการรับจ้างนวดตามบ้าน ซึ่งสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ต้องโทษ คนอื่นมองเห็นโอกาสการทำงานในอนาคต ซึ่งการนวดไทยคืออาชีพที่ ทุกคนสามารถเป็นผู้ประกอบการสร้างรายได้ด้วยตัวเอง แค่หิวกระเพาะ

อุปกรณ เดินไปนวดตามบ้านเท่านั้น ซึ่งทีมงานจะร่วมกันหาแนวทาง กับชุมชนและสหวิชาชีพ เพื่อหาทางคืนคนดีกลับสู่สังคม ไม่เช่นนั้น เขาจะมีโอกาสกลับไปทำผิดเหมือนเดิม”

เรียนรู้ ‘หลักสูตรนวดไทย 150 ชั่วโมง’

กระบวนการอบรม ทางวิทยาลัยชุมชนน่านใช้ ‘หลักสูตรนวดไทย 150 ชั่วโมง’ ประกอบไปด้วยการสอนทฤษฎีเกี่ยวกับร่างกาย กล้ามเนื้อ กายวิภาคศาสตร์ของร่างกายมนุษย์ จริยธรรมการเป็นหมอนวด การ ประกอบอาชีพ การฝึกการนวดแต่ละส่วน เช่น นวดหัว ตัว แขน และขา โดยวิทยากรที่ให้ความรู้เป็นแพทย์แผนไทยที่อยู่ตามโรงพยาบาลต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน ที่ร่วมผลิตหมอนวดให้แก่วิทยาลัยชุมชนน่านมาโดยตลอด การสอนจะเริ่มด้วยทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กัน ทั้งนี้ แพทย์แผนไทย 1 คน จะดูแลนักเรียนจำนวน 10 คน

“แม้จะเพิ่งเริ่มเรียนได้เพียง 2 วัน ก่อนจะต้องหยุดยาวเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ก็เห็นได้ชัดว่ากลุ่มผู้ต้องโทษตั้งใจเรียนมาก แม้ในช่วงแรก ๆ ผู้ต้องโทษบางคนบอกว่ายากมาเรียนเพื่อใช้ลดโทษ แต่เมื่อได้ทำกิจกรรมปรากฏว่า เขาอยากเรียนรอให้ถึงเวลาเรียนนวด เวลาเรียนก็จะตั้งใจเรียนมาก ซักถามทุกครั้งที่เข้าไปสอน ทำให้ผู้สอนก็มีแรงบันดาลใจ บางคนถึงขั้นขอหนังสือที่มีภาพอยากเอาหนังสือไปอ่านเตรียมตัวก่อนเข้าเรียน พยายามฝึกซ้อมกันเอง”

ไม่เพียงความตั้งใจของผู้ต้องโทษหญิงเท่านั้น แต่กลุ่มผู้เรียนทั่วไปก็สนใจใฝ่รู้ไม่แพ้กัน จนกลายเป็นแรงผลักดันให้ทีมงานมีพลังในการสร้างสรรค์งานอย่างเต็มที่

“กลุ่มผู้เรียนทั่วไปก็มีความตั้งใจมากเช่นกัน คนที่เข้ามาเรียนในโครงการฯ ต่างรักในอาชีพ มุ่งมั่นตั้งใจอยากทำอาชีพหมอนวด ส่วนใหญ่มีอาชีพเดิมเป็นเกษตรกรและรับจ้างทั่วไป บางคนกริดยาง รายได้ไม่ดีและมีผลเสียต่อสุขภาพ เวลาเรียนทุกคนก็มีความรับผิดชอบ แต่ละวันจะมีเวรชื่อของไหว้ครู สามารถจัดการบริหารในกลุ่มได้เอง ช่วยกันทบทวนบทเรียนเมื่ออาจารย์ผู้สอนมาถึงก็พร้อมเรียนได้ทันที”

ทั้งนี้ แม้การเรียนการสอนจะต้องหยุดชะงักลงด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แต่ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ นางสาวชนิ บอกว่า กลุ่มผู้ต้องโทษจะใช้วิธีฝึกตามหนังสือซึ่งได้รับจากทางโครงการฯ โดยมีผู้คุมคอยให้คำแนะนำ ขณะที่กลุ่มผู้เรียนรู้อำนาจใช้วิธีทบทวนความรู้ผ่านกลุ่มไลน์ เมื่อกลับมาเริ่มเรียนได้ ก็จะทบทวนความรู้ใหม่ทั้งหมด แล้วก็ทดสอบก่อนที่จะสอนในขั้นตอนต่อไป

‘นวดไทย’ สาขานวดอาชีพสร้างรายได้ที่มั่นคง

ปัจจุบันอาชีพนวดแผนไทยเป็นอาชีพที่ตลาดยังต้องการอีกมาก โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่ ‘ออฟฟิศซินโดรม’ กลายเป็นโรคยอดฮิตของคนวัยทำงาน อีกทั้งการนวดเป็นมรดกทางภูมิปัญญาและเป็นศาสตร์การบำบัดรักษาโรคที่อาศัยองค์ความรู้และสองมือเปล่า จึงทำให้มีผู้คนจำนวนมากอยากมาเรียนรู้อาชีพนวดไทย โดยหวังใช้เป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ โครงการส่งเสริมอาชีพนวดไทยและนวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ โดยวิทยาลัยชุมชนน่าน นับเป็นการสานความหวังให้แก่แรงงานนอกระบบและผู้ด้อยโอกาสจำนวนมาก

นายวิรัตน์ จักริลา ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า อาศัยอยู่ที่อำเภอเพียงทุกวันนี้ทำอาชีพค้าขาย โดยรับอาหารสดมาขายในชุมชน เมื่อมีโครงการฯ ของ กสศ. ก็เลยสมัคร เพราะขายของแต่ละวันมีรายได้ไม่เกิน 300 บาท เมื่อจบหลักสูตรการนวดแล้วตั้งใจว่าหลังจากขายของที่บ้านจะไปทำงานที่ร้านนวด คาดว่าจะมีรายได้เพิ่ม 200-1,000 บาทต่อวัน

“อนาคตก็มีความฝันอยากเป็นเจ้าของร้านนวดไทย อยากมีรายได้เยอะ ๆ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ มีแต่พื้นที่ ตอนนี้เรียนหลักสูตรนวดไทย 150 ชั่วโมงเหลืออีก 4 สัปดาห์ จะจบหลักสูตร อาจารย์สอนดีมาก อยากให้สอนนานกว่านี้ อยากเรียนในเชิงลึก มั่นใจว่าเมื่ออบรมเสร็จจะได้เป็นหมอนวดที่ถูกต้องกฎหมาย มีใบอนุญาตสามารถประกอบอาชีพหมอนวดได้ทั่วประเทศ”

เช่นเดียวกับ นางสาวสุธิกานต์ ตะวิไชย ผู้ร่วมเรียนรู้ มาเรียนนวดเพราะอยากได้ใบประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยไปเปิดร้านสร้างอาชีพให้ตัวเอง โดยเธอบอกว่า ตอนนี้ทำเกษตร ปลูกยางพารา ปลูกกล้วยไม้ มีรายได้วันละ 300-400 บาท แต่ก่อนเคยเรียนนวดฝ่าเท้าที่โรงพยาบาลท่าวังผา เข้าร่วมโครงการฯ นี้เพราะอยากเรียนรู้ให้มากขึ้น อยากได้ใบประกอบวิชาชีพเพื่อไปใช้เปิดร้านที่ท่าวังผา และอยากมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นวันละ 1,000 บาท

“อยากได้ใบอนุญาตเหมือนกัน” นางลาวลีย์ มงคล ผู้ร่วมเรียนรู้ **อำเภอกุเพียง** กล่าวเสริม และเล่าว่า ตอนนี้นำสวนยางพารา จะทำสวนยาง ในตอนเช้า ตอนบ่ายก็ไปนวดเป็นอาชีพเสริม แต่ถ้าเรียนจบก็ตั้งใจว่า จะไปทำงานในร้านนวด แค่มียาหม่องกับน้ำมันนวดก็หารายได้ได้แล้ว

ทั้งนี้ โครงการฯ ไม่เพียงมุ่งให้ความรู้และทักษะการนวดไทยเพื่อ สุขภาพที่ถูกต้องและปลอดภัยเท่านั้น แต่ยังมีแผนเตรียมความพร้อม ให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ก่อนไปประกอบอาชีพจริง ด้วยการเติมความรู้เรื่อง การตลาดและภาษาอังกฤษ โดยคณาจารย์จากวิทยาลัยชุมชนน่าน ร่วมกับภาคีเครือข่าย ทั้งสำนักงานแรงงานจังหวัด กรมพัฒนาฝีมือ แรงงาน หน่วยงานสาธารณสุข รวมถึงสถานประกอบการและโรงแรม ในจังหวัดน่าน

นางสาวรัชณี เล่าว่า หลังจบหลักสูตรนวดไทยแล้ว ผู้ร่วมเรียนรู้จะ ได้รับการเสริมความรู้เรื่องการตลาด การใช้สื่อออนไลน์เพื่อเป็นช่องทางใหม่ ในการหาลูกค้า และเนื่องจากหมอนวดในจังหวัดน่านส่วนใหญ่เป็นฟรีแลนซ์ ต้องวิ่งไปนวดตามบ้าน เพราะยังไม่มีทุนเปิดร้าน จึงอยากสร้างเครือข่าย

เพื่อเป็นช่องทางในการรวมกลุ่ม นอกจากนี้จะมีการพาไปทดสอบฝีมือ แรงงานเพื่อนำไปต่อยอดอาชีพ สำหรับผู้ที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ จะมีสอนภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการสื่อสารเพิ่มเติมอีกด้วย

ตลอดระยะเวลาการทำโครงการฯ แม้จะเป็นการอบรมหลักสูตร นวดไทยที่คล้ายกับวิทยาลัยชุมชนน่านเคยทำมาก่อน แต่นางสาวรัชณี บอกว่า ‘มีกระบวนการคิดและการทำงาน’ ที่แตกต่างกัน คือ มีทีมที่เลี้ยง มีกระบวนการทำงานรูปแบบใหม่ ที่ต้องคิดให้กว้างกว่าเดิม

“ปกติเวลาเขียนโครงการไม่เคยนั่งดูรายละเอียดมากขนาดนี้ ต้องแก้ไขรายละเอียดโครงการฯ หลายครั้ง จะต้องคิดให้ลึกและรอบด้าน ต้องวางแผนการทำงานให้ชัดเจน เพื่อให้งานประสบความสำเร็จ”

ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน นางสาวรัชณี เล่าว่า ปัญหา ในช่วงแรกของการอบรมมีการเปลี่ยนตัวผู้ร่วมเรียนรู้ในเรือนจำบ่อย เนื่องจากคดีตัดสิน หรือย้ายสถานที่คุมขัง จึงต้องหาคนใหม่และต้องอบรม เพิ่มเพื่อให้เรียนทันเพื่อน ขณะที่กลุ่มผู้ร่วมเรียนรู้ที่หยุดเรียนตอนสถานการณ์ การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 บางคนได้งานทำแล้ว ทีมงาน

ต้องหาผู้ร่วมเรียนรู้เพิ่ม รวมถึงมีผู้เรียนหน้าใหม่ ๆ มาขอเรียนเพิ่มด้วย

“สำหรับรายได้ในเบื้องต้นผลตอบแทนจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฝีมือการนวดและความเชี่ยวชาญ หากเป็นหมอนวดอยู่ร้านประจำจะได้ 100 บาท ต่อลูกค้า 1 คนต่อชั่วโมง แต่หากรับจ้างอิสระ ค่าบริการนวดจะอยู่ที่ชั่วโมงละ 150 บาท”

อย่างไรก็ตาม แม้จะยังไม่เห็นผลสำเร็จเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่สิ่งที่ยึดโยงให้การทำงาน ลุล่วงไปด้วยดี เป็นเพราะ ‘ความตั้งใจ’ ทั้งของผู้ให้และผู้รับ

“ทุกคนตั้งใจทำงานมาก เพราะอยากให้ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถก้าวไปสู่อาชีพตามที่ฝันได้สำเร็จ โดยเฉพาะผู้ต้องโทษในเรือนจำที่จุดประกายให้ทีมงานเกิดกำลังใจอยากจะทำงานเพื่อบริการชุมชนต่อไป เราไม่ได้ต้องการแค่ทำโครงการฯ ให้เสร็จ แต่เรามีความหวังที่ไม่อยากให้ผู้ต้องโทษหวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก เมื่อพ้นโทษออกไปแล้ว ก็อยากให้เขามีรายได้ มีงานทำ ดูแลตนเองได้” นางสาวรัชณี เล่า

ทั้งนี้ เป้าหมายต่อไปของโครงการฯ คือ การเปิดร้านนวดที่หออัตลักษณ์นครน่าน บริเวณวิทยาลัยชุมชนน่าน เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้มีรายได้ มีสถานที่รองรับการทำงาน และยังมีแนวคิดที่จะสร้างเครือข่ายหมอนวดไทยของจังหวัดน่าน เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลหมอนวดไทยที่ได้มาตรฐาน และเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมต่อให้เกิดการจ้างงานสร้างอาชีพนวดไทยในจังหวัดน่านให้ยั่งยืนต่อไป

• • • •

“อยากให้ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถก้าวไปสู่อาชีพตามที่ฝันได้สำเร็จ โดยเฉพาะผู้ต้องโทษในเรือนจำที่จุดประกายให้ทีมงานเกิดกำลังใจที่อยากจะทำงานเพื่อบริการชุมชนต่อไป เราไม่ได้ต้องการแค่ทำโครงการฯ ให้เสร็จ แต่เรามีความหวังที่ไม่อยากให้ผู้ต้องโทษหวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก เมื่อพ้นโทษออกไปแล้ว ก็อยากให้เขามีรายได้ มีงานทำ ดูแลตนเองได้”

โครงการส่งเสริมอาชีพนวดไทยและนวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ

วิทยาลัยชุมชนน่าน จังหวัดน่าน

'แป้งกล้วยปกาเกอะญอ' ดีลิเวอรีคุณค่าอาหารจากพื้นที่สูงสู่ชุมชนเมือง

ศูนย์วิจัยนวัตกรรมการศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เมื่อเอ่ยถึง ‘พื้นที่สูง’ ท่ามกลางสภาพป่าเขาจังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถแทนภาพได้ถึงชุมชนต้นน้ำซึ่งมีฐานที่มั่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ขณะที่อีกมุมหนึ่งสะท้อนให้เห็นภาพพื้นที่ห่างไกลความเจริญและขาดแคลนโอกาส อย่างไรก็ตาม นายนิติศักดิ์ โตนิติ ผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาทักษะการประกอบการเพื่อชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน บอกว่าที่ผ่านมาผู้คนบนพื้นที่สูงเหล่านี้มักเข้าไม่ถึงโอกาส แล้วจะทำอย่างไรให้คนต้นน้ำมีโอกาสมีชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งในเรื่องของรายได้และการพัฒนาคุณภาพชีวิต นี่เป็นคำถามตั้งต้นของโครงการฯ

โครงการพัฒนาทักษะการประกอบการเพื่อชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาอาชีพที่เป็นทางเลือกให้เด็กเยาวชนและคนในชุมชนบนพื้นที่สูง เขตบ้านแม่ลาน้อย บ้านห้วยกระต่าย และบ้านปู่คำห้วยแห้ง ด้วยการสนับสนุนความรู้ด้านการเพาะปลูก การแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน และการส่งเสริมทักษะด้านเทคโนโลยีและการตลาดออนไลน์ (Digital Marketing) รวมทั้งการพัฒนาวิสัยทัศน์ให้คนในชุมชนเรียนรู้เรื่องการจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง ผ่านการออกแบบการเรียนรู้โดยศูนย์วิจัยนวัตกรรมการศึกษา เพื่อเปิดช่องทางการสร้างรายได้ที่มั่นคง ทำให้คนในชุมชนไม่ถูกกดราคา การขายพืชผลทางการเกษตร หรือได้รับผลกระทบจากกลไกตลาด

มองให้เห็นสิ่งที่มียู่

วิถีชีวิตชาติพันธุ์กาเกอญอในเขตพื้นที่ตำบลแม่สามแลบ ทำเกษตรกรรมตามฤดูกาล มีพืชผลทางการเกษตรและพืชพันธุ์จากป่าเป็นฐานทุนชุมชน ยกตัวอย่างเช่น กล้าย พริก ถั่วเหลือง ข้าวไร่ เห็ด บุก และหน่อไม้ ที่ผ่านมาหลังแบ่งพืชผลส่วนหนึ่งไว้บริโภคในครัวเรือนแล้ว ชาวบ้านจะส่งพืชผลเหล่านี้่ออกขาย โดยไม่มีการแปรรูป รายได้จึงมีไม่มากมายนัก

นางสาวอำภา รัวีวิทยุย์ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยนวัตกรรมการศึกษา เล่าว่า ปกติกล้วย 1 เครือ ขายได้ในราคาเพียง 20-30 บาท วันหนึ่งเธอพบผลิตภัณฑ์แคปซูลกล้วยที่มีสรรพคุณทางยาแก้ท้องผูกและปรับสมดุลร่างกาย กระจุกละ 20 เม็ด ขายราคา 100 บาท เธอซื้อผลิตภัณฑ์มาทดลองด้วยตัวเอง แล้วฉุกคิดได้ว่า คนในชุมชนปลูกกล้วยกันแทบทุกครัวเรือน เป็นกล้วยน้ำว้าพันธุ์มะลิอ่อน ทางเหนือเรียก ‘กล้วยใต้’ เป็นพันธุ์พื้นราบที่นำขึ้นมาปลูกบนดอย ส่วนใหญ่มีอายุกว่า 2 ปี ปกติถ้าไม่ขายกล้วยสดเป็นเครือ ก็นำมาแปรรูปเป็นกล้วยฉาบ ซึ่งไม่ได้สร้างมูลค่าเพิ่ม

“ที่ผ่านมาผู้คนบนพื้นที่สูงมักเข้าไม่ถึงโอกาส แล้วจะทำอย่างไรให้คนต้นน้ำมีโอกาสมีชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งในเรื่องรายได้ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต”

นายนิติศักดิ์ โตนิติ

ให้ผลิตภัณฑ์ได้มากนัก นางสาวอำภาจึงตั้งคำถามกับตัวเองว่า **‘กล้วยทำอะไรได้อีกบ้าง’**

ทั้งนี้ จากการค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต นางสาวอำภา พบว่ากล้วยสามารถนำมาแปรรูปเป็น **‘แป้งกล้วย’** เพื่อใช้แทนแป้งข้าวเจ้าได้ด้วยเหตุนี้ แป้งกล้วยจึงกลายเป็นผลิตภัณฑ์แรกที่ทางกลุ่มสนใจพัฒนาเพื่อส่งขายเป็นวัตถุดิบทำเบเกอรี่ และนำแป้งกล้วยมาแปรรูปเป็นข้าวเกรียบแป้งกล้วยต่อไป

“รายได้ของชาวบ้านที่ขึ้นอยู่กัปริมาณวัตถุดิบที่เก็บได้ในแต่ละฤดูกาล บางเดือนได้ 1,000-2,000 บาท บางเดือนไม่ได้เลยก็มี พอมาทำโครงการฯ เราเริ่มเก็บข้อมูลทุนในชุมชนและหาความรู้จากอินเทอร์เน็ต ใช้ความรู้และประสบการณ์มาประกอบกัน หาข้อมูลแล้วมาทดลองทำทำไม่ได้ก็หาข้อมูลใหม่มาทดลองทำอีก แล้วเลือกสิ่งที่ทีมงานและชาวบ้านสามารถทำได้ ก็ได้ซื้อสตูบที่แป้งกล้วย เพราะชุมชนมีกล้วยเยอะ สามารถเอาแป้งกล้วยมาทำคุกกี้ได้ ซึ่งชาวบ้านน่าจะกินมากกว่าขนมปัง” นางสาวอำภา อธิบาย

“ความรู้ในอินเทอร์เน็ตมีเยอะ แต่ถ้ายังไม่นำมาทำก็ยังไม่ใช้ไม่ได้ **สิ่งที่ดีที่สุดในการนำความรู้จากภายนอกเข้ามาดัดแปลงให้เข้ากับวิถีชุมชน คือ การนำความรู้มาลงมือทำ** จึงจะรู้ว่าทำได้จริงไหม วัตถุดิบมีพอไหม ทำแล้วยากกินไหม ขาดเหลืออะไรบ้าง เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก เมื่อเทคโนโลยีเข้ามาในหมู่บ้าน เราจะเลือกข้อมูลหรือเสฟสื่อแบบไหนที่เป็นประโยชน์กับชีวิต ชุมชนต้องรู้จักเลือกความรู้เอามาย่อย ใช้ให้เป็น แล้วสร้างความรู้ใหม่ที่เหมาะกับวิถีตนเอง” นายนิติศักดิ์ กล่าวและบอกต่อว่า ที่ผ่านมามีชุมชนเจอปัญหาเรื่องเด็กออกไปเรียนนอกชุมชน กลับบ้านเกิดมาแล้วไม่มีช่องทางประกอบอาชีพ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เด็กกลับบ้านก็ไม่ได้ ไปข้างหน้าก็ไม่ได้ จนสร้างความกังวลใจให้กับพ่อแม่ เพราะพ่อแม่เองก็ไม่สามารถหารายได้ส่งเสียลูกให้เรียนต่อไปได้เรื่อย ๆ **โครงการฯ นี้จึงเป็น ‘โอกาส’ หนึ่งที่จะทำให้เด็กเยาวชนมีอาชีพ มีรายได้ และอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข** โดยวางเป้าหมายพัฒนาทักษะอาชีพให้คนในชุมชน 150 คน จาก 15 ครอบครัว ครอบครั้วละ 10 คน โดยเริ่มจากครอบครัวของเด็กเยาวชนในศูนย์ฯ ก่อน เนื่องจากมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอยู่แล้ว

นางสาวอำภา เสริมว่า กระบวนการเรียนรู้และการจัดการเรื่องกล้วย ทางศูนย์ฯ **เด็กเยาวชนมาร่วมเรียนรู้กับผู้ใหญ่** ตั้งแต่การสืบค้นวิธีการปลูกกล้วยจากการสอบถามผู้รู้และเสาะหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ยกตัวอย่างเช่น การแพ้วถางที่ ขุดหลุม และนำหน่อกล้วยมาปลูก รวมถึงการแปรรูปกล้วยเป็นแป้งกล้วยสำหรับใช้ทำคุกกี้ และทำข้าวเกรียบกล้วย ปัจจุบันศูนย์ฯ วิทยนวัตกรรมการศึกษา เป็นศูนย์กลางการแปรรูปแป้งกล้วย ซึ่งทางกลุ่มฯ วางแผนซื้อเครื่องปั่นกล้วยขนาดใหญ่มาประจำไว้ที่ศูนย์ฯ เพื่อเพิ่มกำลังการผลิตในชุมชน

การเรียนรู้ไม่มีวันหยุด

แม้การปลูกกล้วยเป็นเรื่องง่าย ๆ แต่ยังมีแนวทางการปลูกที่ชุมชนไม่เคยรู้มาก่อน ตามธรรมชาติของกล้วยเมื่อปลูกนานจนต้นสูง กอจะลอย ลำต้นจะเล็กกลง และให้ผลผลิตน้อยลง จำเป็นต้องรื้อกอแล้วปลูกใหม่ หรือถึงขนาดต้องจ้างคนมาแพ้วถาง ทั้งนี้ การปลูกกล้วยทำได้หลายแบบ ยกตัวอย่างเช่น การนำหน่อไปลงปลูกใหม่ หรือการกลับหัวต้นกล้วย ตัดลำต้นแล้วเอาหัวปลูกลงดิน เอาโคนชี้ขึ้นฟ้า ซึ่งวิธีปลูกด้วยการกลับหัวต้นกล้วย เป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่มีความรู้และไม่เคยทำมาก่อน เมื่อศูนย์ฯ นำความรู้มาเผยแพร่แล้วได้ทดลองปลูกจึงพบว่า ได้ผลผลิตกล้วยดีกว่าแต่ก่อน กลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ถ่ายทอดระหว่างกันภายในชุมชน

ส่วนการทำแป้งกล้วยที่ทีมงานศึกษาขั้นตอนการแปรรูปจากยูทูป (YouTube) แหล่งข้อมูลจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ทดลองทำแล้วพบว่า กล้วย 100 ลูก (ประมาณ 1 เครือ) ผลิตแป้งกล้วยได้ 1 กิโลกรัม ขายได้ราคา 500 บาท หลังจากได้ศึกษาค้นคว้าและทดลองทำแป้งกล้วยจนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ จึงกระจายความรู้ด้านการปลูกและการแปรรูปกล้วยให้แก่ผู้ร่วมเรียนรู้ในชุมชน โดยปัจจุบันการทำแป้งกล้วยถูกบรรจุอยู่ในหลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์ฯ ด้วยเช่นกัน

นายนิคค์ดี ย้ำว่า **การทำโครงการฯ นี้เราต้องการให้ชุมชนเห็นวิธีคิด วิธีทำว่า สามารถทำอะไรกับทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนได้บ้าง ทำให้คนในชุมชนคิดมากกว่าการปลูกตามธรรมชาติ หรือปลูกมาขายไป แต่ต้องพัฒนาทักษะด้านการจัดการให้กับคนในพื้นที่ หากทำได้ก็สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้**

“เริ่มจากการปลูก เราต้องช่วยให้ชาวบ้านคิดว่าปลูกให้ได้ผลผลิตดี ทำอย่างไร เพราะปลูกแล้วให้ธรรมชาติช่วยดูแลอย่างเดียวคงไม่พอ เราสามารถนำการเรียนรู้ไปช่วยธรรมชาติได้อย่างไรบ้าง เมื่อได้ผลผลิตมาแล้วจะจัดการอย่างไร เพื่อให้ชุมชนมีโอกาสทางรายได้มากขึ้น ขณะที่ผู้บริโภครู้จักมีโอกาสได้ใช้ผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์ดี ๆ จากชุมชน รวมถึงเปิดแพลตฟอร์มการตลาดออนไลน์มาช่วย ในช่วงเวลาที่เทคโนโลยีมาแล้ว สัญญาณเข้าถึงแล้ว ถ้าเราไม่ฝึกฝนให้เป็นก็เท่ากับเสียโอกาส แล้วอาจทำให้ชีวิตเรายากลำบากขึ้น”

เข้าใจโลกภายใน เท่ากับโลกภายนอก

การสร้างอาชีพให้เกิดขึ้นในชุมชนช่วยให้ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น ไม่เฉพาะแค่เรื่องของรายได้แต่รวมถึงความสัมพันธ์ในครอบครัว แทนที่จะต้องออกไปรับจ้างทำงานนอกชุมชน ชาวบ้านได้ใช้เวลาทำงานสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ก่อให้เกิดรายได้จากการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรที่เป็นทุนของชุมชน

นางสาวอำภา บอกว่า วิธีชาวบ้านทำไร่นา เขาจะเชื่อเราก่อนต่อเมื่อเราทำได้แล้วทำให้เขาดู ให้เขาเห็นกับตา ถ้าเราแค่ทำได้แต่เอาไปพูดให้ชาวบ้านฟัง เขาจะไม่เข้าใจว่าเอากล้วยเอาบุกมาสร้างมูลค่าเพิ่มคืออะไร เพราะฉะนั้นเราต้องชวนชาวบ้านมาทำด้วยกัน ตัวเราเองก็ต้องเป็นคนแสวงหาและอยากรู้จริง เรียนรู้ทุกวัน ในการลงมือทำเราก็ต้องมีผิดพลาดถึงจะเกิดการเรียนรู้ อย่างเรื่องการตัดต่อวิดีโอเราสนใจขอเรียนแล้วก็สนุกกับมัน พอทำแล้วก็ได้เห็นตัวเองทำได้จริง ๆ

นางสาวศีกา พิมานกระสินธุ์ ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า ก่อนหน้านี้ทักษะการตลาดออนไลน์เป็นเรื่องที่เธอนึกไม่ถึงว่าชีวิตคนบนดอยอย่างเธอจะสามารถนำเสนอผลิตภัณฑ์ของชุมชนเผยแพร่ออกไปให้คนภายนอกได้ เรื่องแบ่งกล้วยเราก็เรียนรู้ไปพร้อมกับเด็กจากการหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตว่าแบ่งกล้วยทำอะไร แล้วเอาไปทำอะไรได้บ้าง ถ้าไม่มีโครงการฯ เข้ามาก็คงไม่ได้คิดถึงเรื่องนี้ ที่ผ่านมามีปลูกได้ก็ขาย หรือไม่ก็ทำแค่กล้วยฉาบ

“ตอนทำงานในเมือง เราอยู่กับคนอื่น การที่เขาให้เงินเรา เขาจะพูดจะว่าอะไรเราก็ต้องยอม แต่ต้องเก็บกดไว้และเสียสุขภาพจิต สู้กลับมาอยู่บ้านแล้วทำงานกับเพื่อน ๆ ที่เข้าหากัน พูดคุยหยอกล้อกันได้สบายใจกว่า การได้กลับบ้านทุกวันเจอหน้าพ่อแม่ทำให้มีพลังใจ เมื่อก่อนตอนอายุ 7 ขวบต้องเข้าไปเรียนในเมือง เดินเท้าจากบ้านไปแม่สะเรียง ห่างจากพ่อแม่ ตอนนั้นยังเด็กอยู่รู้สึกไม่อยากไปไกลบ้าน ตอนนี้ได้กลับมาทำงานที่บ้านเลยอยากพัฒนาบ้านเกิดของตัวเองให้ดีกว่าที่เราเคยอยู่ เคยเจอ เคยเห็นมา”
นางสาวศีกา กล่าว

นายนิติศักดิ์ ย้ำว่า ในยุคที่ทุกคนอยู่ในโลกออนไลน์ ความรู้ทุกเรื่อง ทั้งการซื้อขาย การดูแลสุขภาพ การเพาะกล้าไม้ การผลิต การเกษตรยังอยู่ในโลกออนไลน์ ถ้าเราจะเผยแพร่สินค้าของเราไปยังผู้บริโภค แต่ไม่ใช่

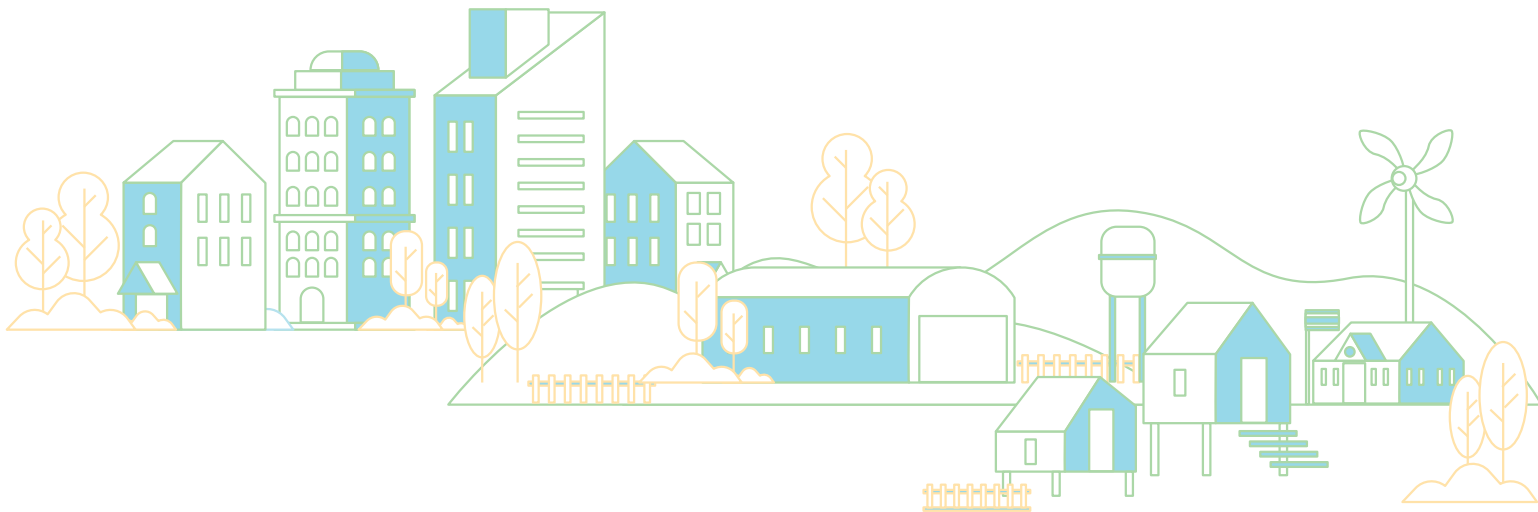
ช่องทางการตลาดออนไลน์ เท่ากับเรตดอทเทรนด์ โอกาสจะน้อยลงเพราะผู้คนเข้าถึงสินค้าอื่นที่ขายออนไลน์ไปแล้ว ถึงอย่างไรเราก็ต้องแข่งขัน ต้องแทรกตัวและหาพื้นที่ของเราให้เจอ

แอปพลิเคชัน ‘หญ้าแพรกสาละวิน’ ที่ดาวน์โหลดได้ในระบบแอนดรอยด์ จึงเป็นอีกหนึ่งช่องทางการจัดจำหน่าย อีกหนึ่งผลผลิตของโครงการฯ ที่ช่วยนำเสนอผลิตภัณฑ์และคุณค่าของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้ถึงมือผู้บริโภคได้ง่ายยิ่งขึ้น นอกจากนี้แบ่งกล้วยแล้ว ชุมชนยังมีน้ำผึ้งป่าสาละวิน สมุดทำมีย้อมสีด้วยธรรมชาติ และข้าวหอมนิลที่ใช้การดำข้าววิถีดั้งเดิมเพื่อรักษาจมูกข้าวจัดจำหน่าย จัดเป็นเซตผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ กระตุ้นความสนใจของลูกค้า

• • • •

โครงการพัฒนาทักษะการประกอบการเพื่อชุมชนบนพื้นที่สูง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ศูนย์วิจัยนวัตกรรมการศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

'คุณค่า' ที่มากกว่า 'ผักอินทรีย์'

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสนธิ จังหวัดสุรินทร์

จากจุดเริ่มต้นที่อยากให้นักเรียนในพื้นที่ได้บริโภคอาหารกลางวันที่มีคุณภาพ นอกจากเนื้อสัตว์ที่ต้องสะอาดแล้ว พืชผักที่นำมาประกอบอาหารก็ควรปลอดภัยไร้สารเคมีเช่นกัน วันนี้จุดเริ่มต้นเล็ก ๆ นี้ได้ผลิดอกออกผลจนงอกงามกลายเป็นคนในตำบลหันมาปลูกผักอินทรีย์ปลอดสารพิษ จนสามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้แล้ว ยิ่งก่อให้เกิดกลุ่ม ‘สหกรณ์การเกษตรพืชผักอินทรีย์หนองสนธิ จำกัด’ ที่ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้คนในและนอกชุมชนได้บริโภค

นายสมเกียรติ สาระ หัวหน้าสำนักงานปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสนธิ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เล่าว่า พื้นที่ตำบลหนองสนธิ เคยทำโครงการปลูกผัก ปลูกข้าว โดยเฉพาะข้าวอินทรีย์อยู่ในระดับที่เข้มแข็ง แต่เมื่อพิจารณาผักที่ชุมชนต้องบริโภคกันทุกวัน ล้วนเป็นผักที่นำเข้ามาจากภายนอกชุมชน ซึ่งไม่ปลอดภัย อดทน. จึงเกิดความคิดว่า ‘ทำอย่างไร จะปลูกผักอินทรีย์ และสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในชุมชน’ เมื่อพิจารณาจากทุนในชุมชนเห็นว่า มีทั้งแหล่งน้ำ มีพื้นที่เพาะปลูก และมีผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ ประกอบกับ อดทน. เองก็มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชน จึงทำโครงการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในการเพิ่มคุณภาพและมาตรฐานผลผลิตทางการเกษตร เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้ มีอาชีพ ได้บริโภคพืชผักที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ และสุดท้ายคือ ชุมชนมีความมั่นคงทางอาหาร โดยชักชวนคนในชุมชนเข้ามาพูดคุย พร้อมกับรวบรวมผู้มีความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์เข้ามาเป็นทีมขับเคลื่อนการทำงาน

■ ใช้กิจกรรม ‘สร้างแรงบันดาลใจ’ สร้างพลังให้ผู้ร่วมเรียนรู้

สำหรับผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการฯ นายสมเกียรติ บอกว่า มีทั้งสิ้น 80 คน มาจากการรับสมัคร และการชักชวนของทีมงาน จากนั้นส่งต่อให้คณะกรรมการชุมชนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นตัวแทนจาก 10 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คน ทำหน้าที่คัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้ โดยกำหนดคุณสมบัติไว้คือ เป็นผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ และกลุ่มสตรีแม่บ้าน ซึ่งสัดส่วนของกลุ่มแม่บ้านจะมากที่สุด เพราะต้องดูแลครอบครัว

“เมื่อพิจารณาจากทุนในชุมชน เห็นว่ามีทั้งแหล่งน้ำ พื้นที่เพาะปลูก และมีผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ ประกอบกับ อดทน. เองก็มีบทบาทในการดูแลสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชน จึงทำโครงการฯ เพื่อให้คนในชุมชน มีรายได้ มีอาชีพ ได้บริโภคพืชผักที่ปลอดภัย”

นายสมเกียรติ สาระ

เมื่อได้ผู้ร่วมเรียนรู้ครบ ทีมงานเข้าไปชี้แจงที่มาที่ไปของโครงการฯ พร้อมกับสอบถามว่าต้องการปลูกผักแบบไหน คำตอบที่ได้ก็คือ ‘ทุกคนอยากปลูกผักอินทรีย์ เพราะขายได้ราคา และเพื่อสุขภาพของคนในชุมชน’ หลังจากสร้างความเข้าใจร่วมกันแล้ว ทีมงานจึงเริ่มกิจกรรมการอบรมผ่านเวทีสร้างแรงบันดาลใจ 3 วัน โดยใช้วิทยากรในชุมชน และจากสถาบันยูโคโนว

“การทำเกษตรถ้าไม่มีแรงบันดาลใจ พอทำไปเรื่อย ๆ มันจะรู้สึกท้อ แต่ถ้ามี ‘แรงบันดาลใจ’ เราก็จะพยายามจนสำเร็จ ผมมองว่า ‘ใจ’ สำคัญนะ จะถอยหรือจะสู้ต่อ ต้องมีใจฮึกเหิม อยากทำ ถ้าใจสู้ ยากแค่ไหนก็ทำได้” นายสมเกียรติ ย้ำพร้อมกับเล่าการทำกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจว่า ได้รับความอนุเคราะห์จากวัดให้ใช้สถานที่ โดยกิจกรรมแรกเริ่มต้นจากให้ทุกคนวาดรูปตัวเองและเป้าหมายชีวิตทั้งรายได้และประเภทของผักที่ต้องการปลูกลงในสมุด เพื่อว่าเขาต้องการเรียนรู้อะไร จากนั้นพาไปเรียนรู้ดูงานเรื่องการปลูกผักอินทรีย์ในรูปแบบเกษตรแปลงใหญ่ที่จังหวัดขอนแก่น เรื่องการบริหารจัดการสหกรณ์ การวางแผนปลูก การตลาด การรวมกลุ่ม และการทำโรงเรือน หลังดูงานเสร็จทุกคนเกิดความท้าทายในตนเอง และเกิดแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการปลูกผักเชิงธุรกิจ

ผลสานความร่วมมือทุกภาคส่วน...กลยุทธ์การทำผักอินทรีย์บ้านหนองสนิก

ข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจ และการเรียนรู้ดูงานทั้งหมด ถูกนำมาใช้ออกแบบหลักสูตรการปลูกผักอินทรีย์ จำนวน 10 วัน ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยภาคทฤษฎีเรียนรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ การเก็บเมล็ดพันธุ์ การเพาะพันธุ์ โรคมแมลง ทำน้ำหมักไล่แมลง ทำปุ๋ยหมัก การตรวจรับรอง การทำเกษตรอินทรีย์แบบมีใบรับรอง การขอมาตรฐานรับรอง การวางแผนการผลิต มาตรฐานโรงเรือน และการบันทึกแปลงปลูก ส่วนการฝึกปฏิบัติเรียนรู้จากวิทยากรปราชญ์ชุมชน และอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรสุรินทร์

เนื่องจากจังหวัดสุรินทร์ได้เลือกตำบลหนองสนิกเป็น ‘พื้นที่นำร่อง’ ในเรื่องผักอินทรีย์ จึงมีการประสานกับท็อปส์ ซูเปอร์มาร์เก็ต มาให้ความรู้เรื่องการทำบรรจุภัณฑ์ การเก็บ การตัดแต่ง การบรรจุ ส่วนสำนักงานสหกรณ์จังหวัดมาให้ความรู้เรื่องการรวมกลุ่ม การเป็นผู้ประกอบการในรูปแบบสหกรณ์ ขณะที่ด้านการตลาดก็มีสำนักงานพาณิชย์จังหวัดมาให้ความรู้และประสานงานกับภาคเอกชน กล่าวได้ว่า โครงการฯ นี้เป็นการผลสานความร่วมมือของคนทั้งจังหวัดโดยแท้จริง

นายสมเกียรติ บอกว่า ผู้ร่วมเรียนรู้บางคนแม้มีใจอยากทำ แต่ก็ไม่มีพื้นที่ อบต.หนองสนิกจึงจัดสรรพื้นที่สาธารณะจำนวน 9 ไร่ โดยแบ่งพื้นที่ปลูกขนาด 90 x 9 เมตร สำหรับ 33 คนที่ไม่มีพื้นที่และอาศัยอยู่ใกล้เคียงบริเวณนี้ ซึ่งทั้ง 33 คนจะแบ่งเป็น 6 กลุ่มย่อย เพื่อปลูกผักแต่ละชนิดตามช่วงวันที่กำหนด เช่น ผักชี ต้นหอม โหระพา ผักบุ้ง ค่ะน้า กวางตุ้ง จะต้องปลูกทุกวันที่ 5, 10 และ 15 ตามลำดับ

“ช่วงแรกให้ทุกคนปลูกผักอย่างอิสระ ขอแค่ปลูกให้งาม ปลูกให้ขึ้นก่อนเพื่อฝึกทักษะ สิ่งที่พบคือ ปลูกผักกันหลากหลายชนิดมาก แมลงศัตรูพืชก็มากเช่นกัน จนต้องรื้อผักออกทั้งหมด แล้วให้นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานมาช่วยแก้ไข ใช้แมลงดูแลพืชผักจนได้ผัก 6 ชนิดในแปลงหลัก คือ คะน้า กวางตุ้ง ผักบุ้ง ต้นหอม ผักชี ขึ้นง่าย ที่มีการวิเคราะห์ด้านการตลาดแล้วว่า คนกินกันทุกวัน”

ผักอินทรีย์สร้างรายได้ ลดรายจ่าย แถมสุขภาพดี

หลังจากเรียนรู้การปลูกผักอินทรีย์จนเชี่ยวชาญ วันนั้นนอกจากคนในชุมชนหนองสนิทจะได้บริโภคผักอินทรีย์ที่ปลอดภัยแล้ว พืชผักอินทรีย์แบรนด์ ‘หนองสนิท’ ยังขยายตลาดออกไปไกลถึงท็อปส์ ซูเปอร์มาร์เก็ต โรงพยาบาลสุรินทร์ สถานศึกษา รวมถึงร้านหมูกระทะแล้วอบต.หนองสนิทยังจัดให้มีตู้แช่จำหน่ายผักอินทรีย์และร้านกาแฟไว้บริการคนในชุมชนและคนนอกชุมชนที่เข้ามาเรียนรู้ดูงานอีกด้วย

“ภาพที่เห็นจินตนาการคือ ทุกวันประมาณตี 4 ผู้สูงอายุหลายคนจะมีความสุขอยู่กับการดูแลแปลงผัก ขณะที่กลุ่มแม่บ้านก็ผลิตเปลี่ยนหมუნเวียนกันมาบรรจุผักส่งท็อปส์ ซูเปอร์มาร์เก็ต โรงพยาบาล โรงเรียน และร้านหมูกระทะ ตามเวรที่กำหนดไว้ และระหว่างนั้นจะมีแม่บ้านนำผักใส่ตะกร้า ทั้งผักบุ้ง ผักคะน้า ที่ปลูกในแปลงหลังบ้านมาส่งให้อยู่เป็นระยะ” นายสมเกียรติ เล่าด้วยสีหน้าเปื้อนยิ้ม

เมื่อเห็นว่าการปลูกผักอินทรีย์ไม่ยาก และสร้างอาชีพ สร้างรายได้ได้จริง ๆ สมาชิกก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นจาก 80 คน เป็น 102 คน โดยทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า นอกจากจะได้ทำงาน ได้ดูแลครอบครัวแล้วยังสุขภาพดี และช่วยลดรายจ่ายได้อีกด้วย

จากจุดเริ่มต้นที่ต้องการให้นักเรียนในพื้นที่ได้บริโภคอาหารปลอดภัย และเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับคนในชุมชน วันนี้แปลงผักอินทรีย์เล็ก ๆ ในพื้นที่ส่วนกลางและพื้นที่ข้างบ้านได้กลายเป็นแปลงผักขนาดใหญ่ที่คนทั้งตำบลหันมาร่วมไม้ร่วมมือกันผลิต จนเกิดเป็น ‘สหกรณ์การเกษตรพืชผักเกษตรอินทรีย์หนองสนธิ จำกัด’ และกลายเป็น ‘พื้นที่ต้นแบบ’ ด้านการปลูกผักอินทรีย์ของจังหวัดสุรินทร์ ในที่สุด

ปลูกผัก ไม่ได้แค่ผัก...

นางมณฑนา พวงจันทร์ อาชีพเกษตรกร ที่หลังจากได้รับความรู้แล้วก็เปลี่ยนบทบาทจากผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการฯ มาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แทน เล่าว่า เธอเคยปลูกข้าวอินทรีย์มาก่อน แต่ยังไม่เคยปลูกผักอินทรีย์เพื่อขาย เคยแต่ปลูกกิน ตอนเข้าร่วมโครงการฯ แรก ๆ ตั้งใจว่าจะปลูกผักขาย แต่เมื่อลงมือทำจริง ๆ ก็เกิดความท้อแท้ขึ้นในใจว่าการอบรมทำให้เราได้ความรู้เรื่องการปลูกผัก เช่น ทำอย่างไรไม่ให้เกิดเชื้อรา วิธีปรับปรุงดิน จึงอยากถ่ายทอดความรู้ให้คนอื่น เพื่อให้คนหันมาปลูกเยอะ ๆ จะได้มีผักอินทรีย์ขายทุกวัน

“ภูมิใจมากที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้คนอื่นได้ ดีใจที่ทำให้คนในหมู่บ้านหันมาปลูกผักอินทรีย์ เพื่อสุขภาพจะได้ดีขึ้น โรคความดันเบาหวานจะได้ลดลง แถมรายได้ก็เพิ่มขึ้น แม้จะไม่มากแต่ก็อยู่ได้ บางคนลูกหลานไปโรงเรียนไม่มีค่าขนม แค่เดินออกมาที่แปลงผักก็ได้เงินแล้ว รายจ่ายยังลดลงด้วย โดยเฉพาะแต่ละสัปดาห์มีรายได้ประมาณ 700-800 บาท ดีกว่าปลูกข้าว เพราะปลูกข้าวได้ปีละครั้งก็ไม่พอกิน แต่ผักกินก็ได้ขายก็ได้ทุกวัน”

นางมณฑนา ย้ำว่า กระบวนการอบรมไม่เพียงแต่ทำให้เธอมีรายได้ลดรายจ่ายเท่านั้น แต่ยังทำให้เธอสนิทสนมกับคนในชุมชนมากขึ้น การได้พูดคุยกันทุกวันว่าใครปลูกผักอะไร ครอบครัวยังไง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้นตามไปด้วย แม้แต่คนในครอบครัวตกเย็นก็ได้มีโอกาสพูดคุยกัน ลูกหลานก็ได้มาช่วยกันทำงาน

ขณะที่ นางสอยดาว พวงจันทร์ อาชีพเกษตรกร ประธานกลุ่มธนาคารผัก บอกว่า เดิมเธอเคยทำงานโรงงานมาก่อน หลังจากกลับมาอยู่บ้านก็ทำนา เวลาว่างก็จับกลุ่มคุยกัน หลังจากเข้าร่วมโครงการฯ นี้ได้มาเจอเพื่อน แม้จะต้องตื่นตี 3 ทำงานในบ้านให้เสร็จ เพื่อตี 4 จะได้มาเก็บผักขาย มีรายได้ 700-800 บาทต่อสัปดาห์ รู้สึกว่าชีวิตตัวเองมีคุณค่ามากขึ้น จากแต่ก่อนต้องรอขายข้าวปีละครั้งเท่านั้น

“ตอนนั้นในหมู่บ้านไม่มีงานให้ทำ เราก็ต้องดิ้นรนออกไปหางานทำข้างนอก เพื่อจะได้มีเงินมาจุนเจือครอบครัว ไม่ต้องออกไปนอกพื้นที่ขายผักอย่างน้อยก็ได้วันละ 100 บาท ให้ลูกไปโรงเรียน 40 บาท ก็มีเงินเหลือเก็บ แถมยังได้ผักไปทำกับข้าว และทำให้สุขภาพดีอีกด้วย เป็นการทำงานที่สนุกและได้เรียนรู้อย่างมาก”

ป้าทองม้วน พวงจันทร์ อาชีพเกษตรกร รองประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านโนนจิว ตำบลหนองสนธิ เล่าว่า ป้าทำเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่ปี 2550 ก่อนหน้านั้นเป็นแกนนำกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในชุมชน เมื่อหมดหน้างานก็ชักชวนเกษตรกรในชุมชนปลูกผักอินทรีย์เพื่อสร้างรายได้ ป้าตั้งใจมาตลอดว่าอยากจะรวมกลุ่มเพื่อทำเกษตรอินทรีย์ ดีใจที่มีโครงการฯ นี้ เพราะช่วยให้การทำเกษตรอินทรีย์เป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งป้าเองก็เป็นทั้งผู้ร่วมเรียนรู้และเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ถ่ายทอดความรู้กับคนในชุมชนด้วย

สำหรับการปลูกผัก สมาชิกจะปลูกตามตารางที่กำหนดไว้ เพื่อให้ผลผลิตไม่ซ้ำกัน และสอดคล้องกับการจัดเมนูอาหารกลางวันของโรงเรียนในชุมชน และหมุนเวียนตามความต้องการของตลาดภายนอกด้วย โดยป่าจะปลูกผักอินทรีย์ในพื้นที่เพาะปลูกของตัวเอง ผักที่ปลูกจะมีทั้ง ฟักทอง ฟักเขียว มันเทศ แตงโม และผักสลัดเป็นหลัก แต่ช่วงนี้จะปลูกผักกาดแก้ว ฟักทอง และแตงไทย เมื่อได้ผลผลิตจึงจัดส่งไปยังพื้นที่ส่วนกลางของกลุ่มเพื่อดำเนินการจัดส่งไปยังโรงเรียนในชุมชนเพื่อประกอบอาหารกลางวันต่อไป ส่วนตลาดภายนอกก็จะส่งให้กับห้างสรรพสินค้า โรงพยาบาล ร้านหมูกระทะ และวางขายที่หน้าแปลงผักด้วย มีรายได้เฉลี่ยวันละ 400-600 บาท

“แต่ก่อนชาวบ้านนิยมปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น อ้อย มันสำปะหลัง เพราะปลูกขายแต่ละครั้งจะได้เงินเยอะ แต่เงินก็หมดไปกับการใช้หนี้ที่เป็นต้นทุนการปลูก เมื่อเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ถึงแม้จะไม่มีรายได้เป็นกอบเป็นกำ แต่ก็มีรายได้ทุกวัน ต้นทุนก็ลดลง เพราะไม่ได้ใช้สารเคมี ผักที่ปลูกขายก็บริโภคเอง รายจ่ายในครัวเรือนก็ลดลง ป้าเชื่อว่าการทำเกษตรอินทรีย์จะเป็นการสร้างรายได้ สร้างอาชีพ และสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับคนในชุมชนหนองสนธิ และเป็นส่วนหนึ่งในการส่งต่ออาหารปลอดภัยไปยังผู้บริโภคอีกทางหนึ่ง”
ป้าทองม้วน บอก

• • • •

“การทำเกษตรอินทรีย์จะเป็นการสร้างรายได้ สร้างอาชีพ และสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับคนในชุมชน และเป็นส่วนหนึ่งในการส่งต่ออาหารปลอดภัยไปยังผู้บริโภคอีกทางหนึ่ง”

โครงการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในการเพิ่มคุณภาพและมาตรฐานผลผลิตทางการเกษตร

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสนธิ จังหวัดสุรินทร์

แปรรูป 'เสื่อกกและฟื่อ' ฟื้นฟูมิปัญญาสร้างรายได้

ศูนย์การศึกษาอนุระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ

ต้นกกและผิอบายวเรียวสีเขียวที่ตัดจากพื้นที่ชุ่มน้ำถูกมัดเรียงรายฝั่งแดดตามพื้นที่ว่างในบ้านเรือนต่าง ๆ ก่อนจะถูกนำมาใช้ถักทอเป็นเสื่อเพื่อใช้ในครัวเรือน หรือเก็บไว้ใช้ในงานบุญประเพณีตามวิถีดั้งเดิมของชุมชน ทว่าในยามที่ราคายางพาราตกต่ำ รายได้หลักจากยางพาราเริ่มลดลง การสานต่อภูมิปัญญาและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่เสื่อกกและผิอ จึงเป็นความหวังและทางออกในการสร้างอาชีพเสริมให้แก่ผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ได้

ศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองบึงกาฬ (กศน.อำเภอเมืองบึงกาฬ) จังหวัดบึงกาฬ จึงจัดทำ โครงการพัฒนาอาชีพผลิตภัณฑ์จากกกและผิอพื้นที่ชุ่มน้ำโลก กุดทิง โดยมี นางรัศมี อีตผา ครูอาสาสมัคร กศน.อำเภอเมืองบึงกาฬ เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ

นางรัศมี กล่าวถึงแรงบันดาลใจสำคัญซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการทำโครงการฯ ว่า ต้นกกและผิอเป็นทุนทางธรรมชาติ ขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็มีทักษะในเรื่องการทอเสื่อเบื้องต้น เป็นภูมิปัญญาชุมชนที่มีการนำกกและผิอซึ่งเป็นพืชที่มีความเหนียว ทนทานมาทอเป็นเสื่อรองนั่ง ยามว่างจากการทำงานไว้ในครัวเรือน หรือไว้ใช้ทำกิจกรรมสอยดาวนำเงินเข้าวัด หรือทอเก็บไว้ใช้ในงานบุญต่าง ๆ ทำให้เริ่มมองเห็นประโยชน์ของกกและผิอที่มีในชุมชนในการนำมาแปรรูปสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างไร จนเกิดโครงการฯ นี้ขึ้นมา

สำหรับผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการฯ ทีมงานจะคัดเลือกจากแรงงานนอกระบบหรือผู้ว่างงานที่สนใจและอยากมีอาชีพเสริม ผู้สูงอายุที่มีพื้นฐานด้านการทอเสื่อ และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีทักษะพื้นฐานการแปรรูปกกและผิอ ในพื้นที่บ้านโพธิ์ทอง และบ้านทองสาย ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ ผ่าน ‘เวทีประชาคม’ โดยมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนคนที่สนใจเข้าร่วมประชุม

“เสียงตอบรับในชุมชนดีมาก ตอนแรกตั้งเป้าผู้ร่วมเรียนรู้ไว้ที่ 50 คน มาสมัครจริง 61 คน ซึ่งเราก็รับหมด บางส่วนอาจจะไม่ได้ร่วมกิจกรรม แต่เรารับเป็นเครือข่ายการทอเสื่อตามมาตรฐานที่โครงการฯ กำหนด”

หลังจากได้ผู้ร่วมเรียนรู้ครบ ทีมงานจึงจัดให้มีการประชุมเพื่อชี้แจงรายละเอียดโครงการฯ และจัดกิจกรรมสำคัญคือ ‘การสร้างเป้าหมายร่วมกันของกลุ่ม’ ที่บูรณาการมาจากฐานความรู้เดิมและการเข้าร่วมเวิร์กชอปกับ กศศ. โดยมีทีมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีเข้ามาช่วย

“ต้นกกและผิอเป็นทุนทางธรรมชาติ ขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็มีทักษะการทอเสื่อเบื้องต้น เป็นภูมิปัญญาชุมชน ทำให้เริ่มมองเห็นประโยชน์ของกกและผิอในชุมชน นำมาแปรรูปสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนได้ จนเกิดโครงการฯ นี้ขึ้นมา”

นางรัศมี อีตผา

จัดกระบวนการ พบว่า สิ่งที่บ้านต้องการมากที่สุดคือ **1. อยากรมีรายได้เพิ่มขึ้น 2. อยากรสร้างอัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน 3. อยากรมีสถานที่จำหน่ายสินค้า**

■ ใช้ข้อมูล 'บันไดผลลัพธ์' พัฒนาหลักสูตร การทอเสื่อกกและผือ

เพื่อให้การออกแบบกิจกรรมตอบโจทย์เป้าหมายที่ชัดเจน ทีมงานได้ร่วมกันทำ 'บันไดผลลัพธ์' เพื่อให้เห็นระดับผลลัพธ์ที่ต้องการในแต่ละขั้นของการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้สามารถออกแบบกิจกรรมและพัฒนาหลักสูตรได้ตรงเป้าประสงค์ โดยทีมงาน 25 คน ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น ทั้งนายก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เข้ามาช่วยด้านวิชาการ สำนักงานเกษตรจังหวัดบึงกาฬ ข้าราชการบำนาญ โรงเรียนโพธิ์ทองวิทยานุสรณ์ โรงเรียนบ้านทองสาย คณะคุณครู กศน. จากตำบลอื่นที่มีสภาพพื้นที่ใกล้เคียงกัน และยังมี **ดร.ยุทธนา วงศ์โสภานี** ที่เลี้ยงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เข้ามาให้คำแนะนำ

นางรัศมี เล่าต่อว่า เมื่อได้บันไดผลลัพธ์แล้ว ทีมงานเปิดโอกาสให้ชาวบ้านและสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้ได้หลักสูตรที่ตรงกับความต้องการ โดยความรู้ในหลักสูตรประกอบด้วยเรื่องคุณสมบัติของต้นกกและผือที่เกิดขึ้นเองในธรรมชาติ ทั้งความสำคัญและวิธีดูแลรักษา การพัฒนาทักษะการแปรรูป โดยบันไดผลลัพธ์จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมโครงการฯ จะต้องแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้ได้ 15 ชนิด

ทั้งนี้ ระหว่างอบรมวิทยากรและทีมงานจะคอยสังเกตและประเมินทักษะผู้เข้าร่วมว่า มีความเชี่ยวชาญในด้านใดเป็นหลัก ได้แก่ เรื่องการทอ การย้อมสี การตัดแบบ การเย็บประกอบ การสอย เพื่อคัดเลือกเป็นหัวหน้าทีมในแต่ละด้าน ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลคุณภาพมาตรฐานการผลิต

ในทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันยังมีการประเมินคุณภาพของผู้ร่วมเรียนรู้ว่าอยู่ในระดับไหน เช่น ทำได้บางส่วน ทำได้ทั้งหมด หรือทำได้และสามารถสอนผู้อื่นได้ เพื่อมอบหมายงานให้ตรงกับศักยภาพของผู้เข้าร่วม

นางดวงใจ ทุมชัย อาชีพเกษตรกรและแม่บ้าน ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า ปกติจะเห็นแม่ทอเสื่อกกอยู่เป็นประจำ จึงอยากทำเป็นบ้าง เริ่มจากเรียนรู้การทอเสื่อ ลวดลายเสื่อ การออกแบบ และการตัดเย็บ จนทุกวันนี้ทำได้ทุกขั้นตอน และได้ยกระดับตัวเองขึ้นมาเป็นวิทยากร รวมทั้งได้เป็นหัวหน้าดูแลฝ่ายผลิตในทุกกระบวนการ

"ผลงานชิ้นแรกคือ กล่องทิวชู ขายได้ราคา 199 บาท ภูมิใจมาก ไม่คิดว่าจะขายได้ราคาขนาดนี้ ส่วนเสื่อจากที่เคยทอขายได้ผืนละ 100 บาท ตอนนี้สามารถทอขายได้ราคาผืนละเกือบ 1,000 บาท ยิ่งพอเอามาแปรรูปเป็นกระเป๋า จากเสื่อผืนละ 100 บาทกลายเป็น 1,000-2,000 บาททันที ตอนนี้มีทดลองแปรรูปเป็นกล่องทิวชู กระเป๋า และของใช้ในบ้าน ซึ่งกระเป๋าจะขายในราคา 499 บาท ดีใจที่มีรายได้เพิ่ม จากที่ลงบัญชีไว้ก็ได้ประมาณ 6,000 บาทต่อเดือน ทุกวันนี้จากทำคนเดียวก็เริ่มขยายขยับส่งพ่อแม่ญาติ ๆ ช่างบ้านก็มาร่วมทำด้วย แม่ทอเสื่อ พ่อก็ทำหูกกระเป๋า ช่างบ้านสอยส่วนเราเอามาแปรรูป เป็นรายได้เสริมให้ครอบครัว และอยากให้ทุกคนในหมู่บ้านมีรายได้"

นางรัศมี เสริมต่อว่า โครงการฯ นี้ไม่เพียงสร้างอาชีพ สร้างรายได้เท่านั้น แต่ยังสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้แน่นแฟ้นขึ้นอีกด้วย เห็นได้จากพ่อของดวงใจ ที่เดิมอยู่บ้านเฉย ๆ วัน ๆ ไม่ค่อยพูดจากับใคร พอเห็นเมียเห็นลูกนั่งทอเสื่อทำกระเป๋า พ่อก็เข้ามาดู เห็นหูกกระเป๋าที่โครงการฯ ซ้อมมาใช้ในราคา 90-100 บาท ก็บอกว่าแบบนี้เขาทำให้ได้ กลายเป็นว่าโครงการฯ นี้ทำให้ครอบครัวของดวงใจมีอาชีพ มีรายได้กันทั้งครอบครัว โดยหูกกระเป๋าที่พ่อของดวงใจทำขึ้นทางโครงการฯ รับซื้อในราคา 60 บาท ทำให้ต้นทุนการทำกระเป๋าถูกลง

■ ออกแบบลายสร้าง ‘อัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์’ จากกกและผือ

ไม่เพียงการถักทอตัดเย็บที่ประณีตและการเพิ่มพูนทักษะการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกกและผือให้มีรูปแบบหลากหลายเพื่อสร้างรายได้เท่านั้น แต่ทุกคนต่างเห็นพ้องในการสร้างอัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ เพื่อสะท้อนรากฐานแห่งภูมิปัญญาในการพึ่งพาธรรมชาติ ด้วยการถักทอลายเส้นเป็น ‘ลายชั้นหมากเบ็ง’ ซึ่งเป็นลายทอเอกลักษณ์ประจำจังหวัดบึงกาฬ และเลือกใช้สีชาวม่วงเพื่อสะท้อนถึงพื้นที่ชุ่มน้ำและจังหวัดบึงกาฬด้วย ทั้งนี้ ‘ชั้นหมากเบ็ง’ คือ พานพุ่มดอกไม้ที่ชาวพื้นเมืองบึงกาฬและในแถบลุ่มน้ำโขงใช้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บูชาพระรัตนตรัยในโอกาสสำคัญทางพุทธศาสนา

“กว่าจะถอดลายชั้นหมากเบ็งได้ก็ใช้เวลาเป็นเดือน” นางดวงมาลา ทุมชัย อาชีพเกษตรกร ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า ลายชั้นหมากเบ็งที่ถอดแบบได้มีขนาดกว้าง 1.20 เมตร ยาว 2.10 เมตร พอได้ลายก็นำมาทอ แล้วก็ไปสอนเพื่อนบ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ และพี่สาว

“การทอเส้นลายชั้นหมากเบ็งใช้เวลาทอประมาณ 5 วัน ภายในหนึ่งเดือนจะทอได้ประมาณ 10 ผืน ขายได้ราคาสูงสุดประมาณผืนละ 700-800 บาท จะมีรายได้อยู่ที่ประมาณ 5,000-7,000 บาทต่อเดือน ถ้าทำแบบจริงจัง ตอนนี้ก็พยายามสอนลูกหลาน เพื่อนบ้านก็ทำกันเป็นครอบครัว เริ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ชีวิตครอบครัวเปลี่ยนไปเยอะมาก มีเงินจับจ่ายใช้สอยมากขึ้น ไม่ต้องไปหยอหยิมคนอื่น ถึงจะได้เงินน้อย แต่ก็มีความภูมิใจและมีความสุขมากที่ได้ทอเส้น แม้จะเหนื่อยอีกทน เพราะหัวใจรัก อยากรจะคิดลายทออื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อว่าจะได้ให้ลูกหลาน สืบทอดกันต่อไปในอนาคต”

เพิ่มกลยุทธ์การตลาด สร้าง 'กลุ่มวิสาหกิจชุมชน'

นางรัศมี บอกต่อว่า เพื่อให้มีรายได้อย่างต่อเนื่อง ทีมงานจึงจัดอบรมให้ความรู้ทั้งด้านการตลาด การบริหารจัดการการเงิน รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสอนทั้งเรื่องการตลาด การขายออนไลน์ ตอนนั้นก็เปิดเพจเฟซบุ๊กที่มีผู้ดูแล 3 คน เป็นคณะทำงาน 1 คน และสมาชิกกลุ่ม 2 คน ค่อย ๆ ให้เขาเรียนรู้ พร้อมกันนี้ ยังสอนเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน การบริหารรายรับ-รายจ่าย เพื่อให้เขาวิเคราะห์และจัดการรายได้ของตนเองได้ นอกจากนี้ยังได้บูรณาการเรื่องการรักษาสุขภาพอนามัย มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนสมบูรณ์ เข้ามาช่วยส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ระบาด. เข้ามาสนับสนุนผ้าในการทำหน้ากากอนามัย สำหรับแจกประชาชนฟรี และยังส่งไปที่ กสศ. ใช้ในการทำงานอีกด้วย

เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการเรียนรู้ ทีมงานได้จัด **'เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้'** เพื่อประเมินผลทักษะของผู้เข้าอบรม และภาพรวมโครงการสามารถแบ่งจำนวนผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในกระบวนการการผลิตได้ ดังนี้ การประกอบตัดแบบทากาว 30 คน ตัดเย็บ 20 คน สอยมือ 30 คน ส่วนระดับความพึงพอใจของผู้ร่วมเรียนรู้ อยู่ที่ 92.53 เปอร์เซ็นต์ และยังได้เห็นชุมชนแสดงศักยภาพ ชาวบ้านมีทักษะที่สามารถสร้างรายได้เพิ่ม เช่น จากทอเสื้อขายได้ฝืนละ 50 บาท ก็ได้เพิ่มเป็น 200 บาท ทำให้คุณภาพชีวิตของครอบครัวดีขึ้น โดยผู้ร่วมเรียนรู้และคนในชุมชนยังสามารถรวมกลุ่มจัดตั้ง **'กลุ่มวิสาหกิจชุมชน'** ในนาม **'กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกกและผือพื้นที่ชุ่มน้ำโลกกุดทิง'** เพื่อพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์สู่เชิงพาณิชย์ โดยหัวเรือสำคัญในการขับเคลื่อนคือ **นางอูตร คำชาติ อาชีพเกษตรกรประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกกและผือพื้นที่ชุ่มน้ำโลกกุดทิง** และมีนางรัศมี เป็นที่ปรึกษา

นางอูตร เล่าว่า เริ่มแรกเมื่อจัดตั้งกลุ่ม เธอพยายามบริหารคนให้ถูกกับลักษณะของงาน เริ่มจากสอบถามเขาก่อนว่า ทำอะไรเป็นบ้าง เช่น สอยเป็น เย็บเป็น หรือไม่ คนที่สอยเป็นแต่ยังไม่ประณีต ก็ต้องแนะนำเพิ่มว่าทำอย่างไรถึงจะขายได้ ถ้าทำหยาบก็จะเป็นอีกตลาดหนึ่ง แต่ถ้าทำดีราคาขายก็จะสูงขึ้นมา จากปกติเสื้อเส้นใหญ่ขายได้ฝืนละ 100 บาท แต่ถ้าทำดีเล็กกว่าเดิมจะได้ราคาเพิ่ม จากฝืนละ 100 บาท ก็ขายได้ฝืนละ 200 บาท หรือทอเสื้อ 1 ฝืน 500 บาท แต่ถ้า 2 คนช่วยกันทำได้เร็ว ก็แบ่งกันคนละ 250 บาท ถ้าทำ 10 วัน 10 ฝืน ก็ได้ 2,500 บาท ถ้าเทียบกับขายยางพาราตอนนี้เศรษฐกิจไม่ดี ยางพาราขายอยู่ที่กิโลกรัมละ 16 บาท ขาย 1 ตันก็ได้แค่ 1,500-1,600 บาท เราก็พยายามกระตุ้นให้เขาอยากทำ อยากมารวมกลุ่ม

"นอกจากได้ฝึกทักษะการทอเสื้อกกแล้ว สิ่งที่ภูมิใจมากคือการได้พัฒนาตนเองทั้งทักษะในการอยู่ร่วมกัน การบริหารจัดการคน การทำงานร่วมกับชุมชนจนเป็นที่ยอมรับและขยายผลส่งต่อไปยังชุมชนอื่น ๆ ที่สำคัญยังได้รับความรู้ด้านการตลาด รู้จักวิเคราะห์ตลาด เช่น กลุ่มวัยรุ่นชอบกระเป๋าสตางค์แบบไหน จากที่ไม่เคยทำมาก่อน มีเพจเฟซบุ๊กที่ช่วยให้คนทั้งประเทศหรือต่างประเทศเห็นสินค้าเรา ซึ่งอาจารย์รัศมีเข้ามาช่วยสอนตั้งแต่แรก เรารู้เลยว่าเราไม่ได้ทำอย่างโดดเดี่ยว ทั้งหมดนี้ทำให้คุณภาพชีวิตเราดีขึ้นมาก รายได้ตอนนี้เพิ่มขึ้นจากรายได้หลักเดือนละ 4,000-5,000 บาท ก็พอใจและมีความสุขมากแล้ว"

สำหรับในเรื่องการบริหารจัดการรายได้ของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกกและผือพื้นที่ชุ่มน้ำโลกกุดทิง นางรัศมี บอกว่า มีทั้งรายได้จากการผลิตและเงินปันผลหุ้นให้กับสมาชิก โดยมีการรวมหุ้น หุ้นละ 100 บาท แต่แต่ละคนลงได้ไม่เกิน 15 หุ้น เมื่อมีรายได้เข้ามาจะแบ่งเงินเป็น 2 ส่วน คือ ค่าบริหารจัดการ และเงินปันผล หาก 3-6 เดือนมีรายได้เข้ามา จะมีการปันผลตามจำนวนหุ้นของสมาชิก ถือเป็นรายได้ที่เพิ่มขึ้น นอกเหนือจากค่าจ้างจากกระบวนการผลิต

อย่างไรก็ดี แม้ววันนี้โครงการฯ จะจบลงแล้ว แต่ นางรัศมี บอกว่า กศน.อำเภอเมืองบึงกาฬ ภาคีเครือข่าย และชุมชน ยังพร้อมใจเดินหน้าสานต่อผลิตภัณฑ์แปรรูปกกและผือให้เป็นแหล่งสร้างรายได้และความเข้มแข็งให้ชุมชน โดยตอนนี้สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเข้ามาช่วยเรื่องการออกแบบบรรจุภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ ซึ่งตอนนี้ทางกลุ่มมีการนำผลิตภัณฑ์ไปคัดสรรมาตรฐาน ภายใต้แบรนด์ ‘ก.กก บึงกาฬ’ มีสำนักงานพาณิชย์จังหวัดที่เข้ามาส่งเสริมเรื่องการตลาด ธ.ก.ส. เข้ามาช่วยเหลือเกษตรกร และมีศูนย์จำหน่ายสินค้าที่ให้กลุ่มนำผลิตภัณฑ์ไปฝากขายได้ มีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เข้ามาช่วยเรื่องการทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์

นอกจากนี้ กศน.อำเภอเมืองบึงกาฬ ยังเตรียมพัฒนา ‘หลักสูตรท้องถิ่น’ ร่วมกับโรงเรียนโพธิ์ทองวิทยานุสรณ์ และโรงเรียนโนนคำพิทยาคม ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ โดยทางโรงเรียนได้เตรียมพื้นที่เพื่อสอนเด็กตั้งแต่การปลูกกก เนื่องจากลำพังเพียงการพึ่งพาจากธรรมชาติอาจไม่เพียงพอ ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่เริ่มปลูกกกกันบ้างแล้ว โดยมีเกษตรกรจังหวัดเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงพร้อมกันนี้ยังมีแผนการสร้าง ‘ศูนย์เรียนรู้ชุมชน’ เพื่อให้ผู้ที่สนใจ เด็กในโรงเรียนจากชุมชนอื่น ๆ มาเรียนรู้ร่วมกัน

ทุกวันนี้ผลิตภัณฑ์แปรรูปทั้งเสื่อสีธรรมชาติ หมวก ก่องทิชชู แจกกัน และกระเป๋าหลากหลายดีไซน์ที่ถูกถักทอขึ้นจากกกและผือด้วยฝีมือของผู้ด้อยโอกาส องค์ความรู้ที่ถูกส่งต่อไปยังชุมชนจนสามารถต่อยอดเป็นอาชีพได้ยังเป็นการ ‘สานฝัน’ ชาวบ้านได้อีกด้วย

• • • •

“นอกจากได้ฝึกทักษะการทอเสื่อกกแล้ว สิ่งที่ถูกใจมากคือ การได้พัฒนาตนเอง ทั้งทักษะการอยู่ร่วมกัน การบริหารจัดการคน การได้ทำงานร่วมกับชุมชน จนเป็นที่ยอมรับและขยายผลส่งต่อไปยังชุมชนอื่น ๆ”

โครงการพัฒนาอาชีพผลิตภัณฑ์จากกกและผือพื้นที่ชุ่มน้ำโลกกุดกิง

ศูนย์การศึกษาอนุระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองบึงกาฬ
จังหวัดบึงกาฬ

เกษตรอินทรีย์ผสานเทคโนโลยี 'บ้านโนนพริก' นวัตกรรมสร้างคุณภาพชีวิตจากฐานชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนพริก จังหวัดขอนแก่น

ความใส่ใจต่อคุณภาพชีวิตกำลังเป็นกระแสที่คนทั่วโลกให้ความสนใจ ไม่ว่าจะเป็นการดูแลสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการดำรงชีวิต การเลือกรับประทานอาหารปลอดภัยและการดูแลสุขภาพที่กลายเป็น ‘โอกาส’ สำคัญของประเทศไทยในฐานะประเทศเกษตรกรรม โดยเฉพาะพืช ผัก ผลไม้ อาหาร และเนื้อสัตว์ปลอดภัย ซึ่งเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ใช้ความรู้เดิมออกแบบการเรียนรู้ใหม่ให้ทันสมัย ใช้ได้จริง

เมื่อเห็นโอกาสดังกล่าว ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนพริก ตำบลโคกสง่า อำเภอลำดวน จังหวัดขอนแก่น ได้จัดทำโครงการยกระดับการประกอบอาชีพเสริมด้วยเทคโนโลยีเกษตรผสมผสานระบบอินทรีย์ เพื่อยกระดับทักษะการประกอบอาชีพเสริมปลูกพืชผักและการเลี้ยงสัตว์แบบครบวงจร ด้วยเทคโนโลยีเกษตรผสมผสานระบบอินทรีย์ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ ให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ โดยจุดมุ่งหมายของโครงการฯ คือ เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสซึ่งได้แก่ แรงงานนอกระบบ ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ผู้ว่างงาน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ให้เข้าถึงปัจจัยการผลิตในการทำอาชีพเสริม เช่น การปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ ทั้งระบบปลอดภัยและระบบอินทรีย์ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยเพิ่มทักษะความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนช่วยพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพ

ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน โดยการนำของ พ่อผอง เกตพิบูลย์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ก่อตั้งศูนย์ฯ มีความเชี่ยวชาญด้านระบบการบริหารจัดการเกษตรผสมผสาน รวมทั้งยังมีเครือข่ายพันธมิตรจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความพร้อมทั้งบุคลากร องค์ความรู้ ร่วมให้การสนับสนุน นำประสบการณ์ของพ่อผองและเครือข่ายซึ่งผ่านการบ่มเพาะมายาวนาน มาแปรเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ โดยขั้นแรกคือ การปรับทัศนคติของผู้ร่วมเรียนรู้ ด้วยจุดเริ่มต้นว่า ฐานชุมชนต้องดี ต้องเข้มแข็ง ต้องมีความรัก ความสามัคคี เกิดการเรียนรู้ในกลุ่มชุมชน เพื่อเสริมสร้างทัศนคติการดำเนินชีวิต การปรับเปลี่ยนแนวคิดวิธีการเพาะปลูกพืชผักผลไม้ และการเลี้ยงสัตว์จากที่เคยทำในเชิงพาณิชย์สู่ระบบอินทรีย์ รวมถึงทักษะความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน จากนั้นเป็นการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริงตามกระบวนการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์

“ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน โดยการนำของพ่อผอง เกตพิบูลย์ ผู้ก่อตั้งศูนย์ฯ มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการเกษตรผสมผสาน รวมทั้งมีเครือข่ายพันธมิตรจากหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมให้การสนับสนุน นำประสบการณ์ของพ่อผองและเครือข่ายซึ่งผ่านการบ่มเพาะมายาวนาน มาแปรเป็นหลักสูตรการเรียนรู้”

พ่อผอง เกตพิบูลย์

สำหรับกระบวนการอบรม**ชั้นกลาง** เป็นเรื่องของการถ่ายทอดนวัตกรรมและเทคโนโลยีการเพิ่มมูลค่าสินค้า เช่น การรักษา การยืดอายุ การแปรรูป และบรรจุภัณฑ์ **ขั้นตอนสุดท้าย** คือ เทคนิคการบริหารจัดการจำหน่ายสินค้า ผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์สู่มือผู้บริโภค และการเตรียมการรับรองมาตรฐานระบบอินทรีย์

พ่อผอง ในวัย 90 ปี แต่ยังพร้อมสำหรับการพัฒนาและช่วยเหลือพี่น้องในชุมชน บอกว่า อาชีพหลักของคนที่นี่คือทำนา การทำโครงการฯ นี้จึงไม่ใช่การยกระดับอย่างที่เคยทำมา แต่เป็นการเสริมด้วยเทคโนโลยีเกษตรผสมผสาน มีนวัตกรรมเข้ามารองรับ ตามด้วยระบบอินทรีย์ซึ่งหมายความว่าทุกอย่างที่ต้องปลอดภัยทั้งคนและสิ่งแวดล้อม

“แต่ก่อนในหลวง รัชกาลที่ 9 ทรงแนะนำให้พวกเราทำเกษตรผสมผสาน ทำเกษตรจะต้องประกอบด้วย 3 อย่าง 1. มีที่ดินเป็นของตัวเอง หรือยืมก็ได้ เช่าก็ได้ 2. มีน้ำ 3. มีความรู้ ถ้าไม่มี 3 อย่างนี้ไม่สำเร็จ ฉะนั้นเมื่อเรามีกิจกรรม 3 อย่าง เราไปรอดแน่ สิ่งที่เราต้องเติมให้เขา คือ ‘ความรู้’ สำคัญที่สุด”

■ ผลงานความรู้ภาคีเครือข่ายสร้าง ‘ต้นแบบ’ การเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง

สำหรับกระบวนการค้นหาผู้ร่วมเรียนรู้ของที่นี่แตกต่างจากโครงการทั่วไปคือ มิได้ดึงผู้นำชุมชนเข้ามาเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ แต่จะชวนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ในระดับโครงการฯ เช่น เชิญผู้ใหญ่บ้านของแต่ละชุมชนมารับรู้ว่าขั้นตอนของโครงการฯ เป็นอย่างไร และถึงขั้นตอนไหนแล้ว

ส่วนกระบวนการอบรมให้ความรู้ จึงเป็นการวิเคราะห์ชุมชนผ่านกระบวนการร่วมกันตั้งศูนย์ประชาคมและผู้ร่วมเรียนรู้ที่มีโอกาสเสนอความต้องการของตัวเองเพื่อการพัฒนาาร่วมกัน

นายสุรพงษ์ ด้านซ้าย ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าถึงกระบวนการคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้เข้าถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์จริง ๆ โดยมีการประชุมและออกแบบ 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกสำรวจเบื้องต้นหลังจากโครงการฯ ผ่านการพิจารณาแล้ว จะมีการสำรวจซ้ำอีกครั้งเพื่อให้เกิดความชัดเจน จากนั้นเชิญภาคีเครือข่ายทั้งใหม่และเก่าร่วมประชุม โดยเครือข่ายเก่าคือ วิทยาลัยการอาชีพพล สำนักวิจัยและ

นายสุรพงษ์ ด้านซ้าย

พัฒนาการเกษตร เขตที่ 3 ซึ่งช่วยเรื่องเกษตรอินทรีย์ วิสาหกิจชุมชน โสมฮักช่วยเรื่องเทคนิควิธีการในการผลิตพืชผักอินทรีย์ และด้านการตลาด ปลอดภัยสวนพืช ส่วนเครือข่ายใหม่ คือ โรงพยาบาลพล ซึ่งเป็นตลาดสีเขียว

สิ่งที่น่าสนใจซึ่งศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนพริก ทดลองทำคือ การสร้างต้นแบบเพื่อให้เห็นเป็นตัวอย่าง โดยติดตั้งระบบให้น้ำและปุ๋ยอัตโนมัติให้กับสมาชิกที่มีความพร้อมด้านเงินทุน และให้คนอื่น ๆ ในเครือข่ายได้ดูเป็นต้นแบบ ซึ่งจะทำให้ผู้สนใจได้ประเมินตนเองในการเข้าร่วมโครงการฯ

6 เดือนผ่านไป ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือ แนวคิดที่ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ตามมาด้วยรายได้ที่เพิ่มขึ้น การปลูกพืชผักและเลี้ยงปลาไว้กินเอง ช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือน ที่สำคัญเมื่อลดการใช้สารเคมีก็ช่วยทำให้สุขภาพดีขึ้นตามไปด้วย

แต่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ การทำให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่สุดในชุมชนกล้าที่จะออกมาร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเอง และการขยายเครือข่ายใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้นไม่ต่ำกว่า 10 แห่ง ทั้งภาครัฐและเอกชน

“วันที่เรานำผักไปส่งให้โรงพยาบาลพล ทางโรงพยาบาลถามว่า ถ้าหากเครือข่ายของเราที่ผลิตผักปลอดภัยจะขายสินค้า เขาก็พร้อมจะเสนอขายทางออนไลน์ให้เลย แต่เราก็ยังไม่พร้อม ถ้าพร้อมเขาก็จะช่วยหาตลาดให้ โรงพยาบาลเป็นเครือข่ายใหม่ เกิดความร่วมมือใหม่ สิ่งที่ได้คือ ช่องทางการตลาดเพิ่มมากขึ้น” นายสุรพงษ์ เล่าถึงสิ่งที่เกิดขึ้นและเสริมว่า สิ่งที่ได้จากโครงการฯ นี้มีมากกว่าที่ตั้งเป้าหมายไว้ “เราต้องการให้มีแปลงเกิดขึ้นสัก 50 แปลง และร่วมมือกับเครือข่ายที่เรารู้จัก แต่ตอนนี้เครือข่ายเพิ่มขึ้นมา 10 กว่าแห่ง ผลลัพธ์เกินคาดมาก แต่ที่เห็นชัดเจนคือ การมอบเครื่องมือช่วยเหลือเบื้องต้นให้ไปทำการเกษตร การติดตามและอบรม การลงพื้นที่ปฏิบัติ ทำให้เขาเห็นว่าเราทำจริง และพากันทำภาษาชาวบ้านคือ จับมือทำ เป็นองค์ประกอบที่ทำให้คนสนใจกันมากขึ้น ทำให้คนที่

ขาดแคลนจริง ๆ เริ่มก้าวออกมา ถ้าเขาเข้ามาแล้วจะทำให้สามารถดูแลชีวิตดูแลครอบครัวเขาได้มากขึ้น”

แม้ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการฯ จะเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม แต่หลักการแนวคิดสำคัญของทุนส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานคือ การสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาอาชีพของผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ซึ่งศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนพริก มีแนวทางที่จะทำให้ศูนย์เรียนรู้ฯ แห่งนี้เป็นศูนย์กลาง โดยมีกลุ่มโสมฮักเป็นฝ่ายการตลาด มีตลาดสดอำเภอพลเป็นจุดรองรับผลผลิต สิ่งที่จะต้องทำอย่างแรกคือ การบริหารจัดการน้ำ การเกษตรชีววิถี การพัฒนานวัตกรรม ซึ่งจะค่อย ๆ ดำเนินการเป็นระยะ ๆ

พ่อผอง บอกต่อว่า โครงการฯ นี้ทำให้เรามองเห็นปัญหาของชุมชนและแนวทางแก้ไข เช่น เรื่องน้ำ ทางแก้คือใช้น้ำอย่างไรให้ประหยัด เพราะไม่มีทุนสร้างแหล่งน้ำ ส่วนปัญหาที่ดินจะมีการให้ความรู้เรื่องการปรับปรุงบำรุงดิน ใช้ธรรมชาติเข้ามาเกื้อกูล ส่วนด้านการตลาดก็จะพัฒนาความร่วมมือกับเครือข่ายซึ่งเป็นการสร้างความมุ่งมั่นที่จะทำอย่างต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน

ดกผลกิ่งองกาว

แม้การพัฒนาต่อยอดจากที่ทำอยู่จะต้องใช้เวลา แต่ผลลัพธ์ที่ผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการฯ ได้รับก็ถือว่าน่าพอใจอย่างยิ่ง

แม่หนูทิพย์ นาริ่ง ผู้ร่วมเรียนรู้ อาชีพทำนา บอกว่า การทำนาเสี่ยงขาดทุนทุกปี เพราะขึ้นอยู่กับฟ้าฝน ปีไหนแล้งก็ไม่ได้ผลผลิต จึงต้องการหารายได้เสริมด้วยการปลูกผักอินทรีย์ ให้พอมีรายได้จากการขายผักเข้ามาวันละ 100-300 บาท

“เมื่อก่อนซื้อเขากินอย่างเดียว ตอนนี้อะไรก็หามาหาก็ขาย มีรายได้ทุกวัน ชีวิตดีขึ้น ถึงจะไม่มีข้าวหน้าแล้ง แต่มีผักเราก็พออยู่ได้ ในสวนของเรามีอาหารเยอะ ในบ่อก็มีปลา หน่อไม้ก็มี แค่นี้ก็ดีใจแล้ว”

ลูงหมาย นางาม อายุ 63 ปี ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า ก่อนนี้มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 400-500 บาท ซึ่งรายได้หลักมาจากการทำนา แต่เมื่อปรับเปลี่ยนมาปลูกผักอินทรีย์ไม่ใช้สารเคมี ส่งขายห้างสรรพสินค้า และโรงพยาบาล ทำให้มีรายได้เฉลี่ยวันละ 100-200 บาททุกวัน นอกจากนี้

การปลูกผักอินทรีย์แล้ว ยังเสริมด้วยการเลี้ยงเป็ด เลี้ยงปลา เลี้ยงวัว รวมทั้งปลูกผลไม้

“สุขภาพดีครับ แต่ก่อนไม่มีคนทัก แต่เดี๋ยวนี้มีคนอื่น ๆ สนใจเข้ามาถามว่าทำยังไง เลยกลายเป็นสนุกที่จะให้ความรู้คนอื่นต่อยอดเลยอยากไปเรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ จะได้เล่าให้คนอื่นฟังได้”

นอกเหนือจากการสร้างอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสแล้ว ผู้สูงอายุก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับประโยชน์จากการนำนวัตกรรมระบบให้น้ำและปุ๋ยอัตโนมัติ แบบตั้งเวลาให้น้ำและปุ๋ยไหลไปตามท่อ

บัววรรณ ซาปุย ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า ก่อนนี้เคยประกอบอาชีพทำนา แต่เมื่ออายุมากขึ้นการทำนาก็กลายเป็นงานหนักเกินกำลังผู้สูงอายุโครงการฯ นี้ช่วยให้บัววรรณได้รับความสะดวกในการดูแลแปลงผักเป็นอย่างมาก

“กำลังจะเลิกทำแล้วเพราะร่างกายไม่ไหว พอมีระบบน้ำอัตโนมัติก็มีกำลังใจขึ้น ทำเกษตรได้ไม่ต้องใช้แรงเยอะ ขายผักได้วันละ 100 บาท ขายชะอม แมงลัก ผักกระเจียบ ข่า ตะไคร้ จากที่ไม่มีรายได้เลย ก็รู้สึกดีใจ”

ผลผลิตที่เหลือกินนำมาขายสร้างรายได้ อาจเป็นผลลัพธ์ที่เห็นเป็นรูปธรรม แต่หากมองในแง่ของความยั่งยืนแล้ว บางทีอาจต้องมองถึงการใช้ประโยชน์ที่เอื้อแก่การดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่ง**ป้าทองรัตน์ นิทรา ผู้ร่วมเรียนรู้** มองว่า การมีกินโดยทำทุกอย่างที่จะต้องกิน เหลือกินก็ขาย นอกจากช่วยลดรายจ่ายเพิ่มรายได้แล้ว สิ่งสำคัญที่ได้มาอีกอย่างคือ **สุขภาพที่ดี**

“เมื่อก่อนเรามีแต่ซื้อ ปลาที่ซื้อ ไช้ก็ซื้อ แต่พอมานำเข้าโครงการฯ กับพ่อผอง ก็ปลูกตะไคร้ ปลูกผัก ถั่วฝักยาว เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ กินของที่เรารับเอง เหลือก็ขาย เมื่อก่อนทำนาใส่ปุ๋ยเคมีแต่เดี๋ยวนี้ไม่ใส่แล้ว ใส่แต่ปุ๋ยคอก ทำอย่างนี้สุขภาพแข็งแรงขึ้น ปลอดภัยจากสารเคมี ถ้ามีโครงการฯ อื่นก็อยากเข้าร่วมเพราะว่าอยู่ใกล้ศูนย์ฯ อยากอบรมอีก”

เช่นเดียวกับ ป้าบัวเรียง คำมูล ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า เมื่อเลิกใช้ปุ๋ยเคมีมาทำเกษตรอินทรีย์ รู้สึกว่าชีวิตดีขึ้น ไม่เพียงแต่รายได้ที่เพิ่มขึ้นแต่รวมถึงสุขภาพที่ดีขึ้นอีกด้วย

“สุขภาพดีกว่าเก่า คนแก่ก็แข็งแรงเพราะได้ออกกำลังกาย มีอาหารหุ อาหารตา ตื่นเช้ามาก็อยากไปดูสวนว่าเป็นยังไง ทำเกษตรอินทรีย์มีรายได้วันละ 400-500 บาท จากเดิมที่ได้เพียงวันละ 100-200 บาท เพราะขายผลผลิตได้มากขึ้น รวมทั้งไม่จำเป็นต้องซื้อหาพืชผักและอาหารอย่างแต่ก่อน เนื่องจากทุกอย่างมีพร้อมในสวนของตนเอง”

นี่คือเสียงสะท้อนจากการเข้าร่วมโครงการฯ กับศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนพริก ที่เป็นการเชื่อมเครือข่ายทั้งปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานราชการ ภาควิชาการ และภาคเอกชน เพื่อพัฒนาฐานอาชีพสำหรับชุมชน โดยมุ่งเน้นช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ ที่พัฒนาจากฐานชุมชนเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง

• • • •

“การทำเกษตรอินทรีย์จะเป็นการสร้างรายได้ สร้างอาชีพ และสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับคนในชุมชน และเป็นส่วนหนึ่งในการส่งต่ออาหารปลอดภัยไปยังผู้บริโภคอีกทางหนึ่ง”

โครงการยกระดับการประกอบอาชีพเสริมด้วยเทคโนโลยีเกษตรผสมผสาน
ระบบอินทรีย์

ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนพริก จังหวัดขอนแก่น

เพาะเมล็ดพันธุ์สู่ 'กล้าไม้' สร้างรายได้ชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มอีโต้น้อย จังหวัดบุรีรัมย์

สถานการณ์ภัยแล้งในจังหวัดบุรีรัมย์ที่ขยายวงกว้างและมีระยะเวลายาวนานต่อเนื่อง ส่งผลให้หลายพื้นที่รวมถึงบ้านโคกล่าม อำเภอลำปลายมาศ ไม่มีน้ำทำนาและปลูกพืชผลทางการเกษตรได้เลย เกษตรกรจำนวนมากแทบไม่มีรายได้ ใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก ชาวบ้านหลายคนต้องอพยพไปทำงานต่างถิ่นเพื่อหวังให้มีรายได้เลี้ยงปากท้องและชำระหนี้สิน

เพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาและช่วยเหลือชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มอีโต้้น้อย ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของคนทำการเกษตรแบบผสมผสาน โดยมี พ่อผาย สร้อยสระกลาง เป็นแกนนำถ่ายทอดความรู้ด้านการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการทำเกษตรผสมผสาน และการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร จึงทำโครงการสร้างปัญญาฝึกทักษะเพื่อพัฒนาอาชีพผู้ด้อยโอกาส

นายวีระ สิทธิสาร ผู้จัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มอีโต้้น้อย ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่า อาชีพหลักของชาวบ้านในชุมชนบ้านโคกล่ามคือ การทำนา ที่ต้องรอหน้าฝนอย่างเดียว แต่พอเจอภาวะฝนทิ้งช่วงที่ส่งผลให้สภาพพื้นที่แห้งแล้งมาตั้งแต่ปี 2561 จนถึงปัจจุบัน ทำให้ชาวนารู้สึกสิ้นหวัง หว่านข้าวแล้วเจอฝนแล้ง จึงส่งลูกหลานไปทำงานในเมือง หวังหาเงินมาช่วยจุนเจือครอบครัว ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าวจึงทำให้เราคิดทำโครงการฯ นี้ขึ้นมา เพื่อให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมและมีรายได้เพิ่มจากการทำนา

“ที่ผ่านมาศูนย์การเรียนรู้ฯ พยายามทำให้ชาวบ้านมีภูมิคุ้มกันจากการปลูกพืชผสมผสาน ทั้งไม้ผล ไม้ยืนต้น ผัก และเลี้ยงสัตว์ เราจึงใช้ฐานทุนเรื่องต้นไม้และเมล็ดพันธุ์ที่มีอยู่ในชุมชน สอนชาวบ้านเพาะกล้าไม้ขายเป็นอาชีพเสริม และหวังให้เกิดเครือข่ายคนเพาะกล้าไม้เพื่อช่วยเหลือแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้กัน”

“ที่ผ่านมาศูนย์การเรียนรู้ฯ พยายามทำให้ชาวบ้านมีภูมิคุ้มกันจากการปลูกพืชผสมผสาน ทั้งไม้ผล ไม้ยืนต้น ผัก และเลี้ยงสัตว์ เราจึงใช้ฐานทุนเรื่องต้นไม้และเมล็ดพันธุ์ที่มีอยู่ในชุมชน สอนชาวบ้านเพาะกล้าไม้ขายเป็นอาชีพเสริม และอยากให้เกิดเครือข่ายคนเพาะกล้าไม้เพื่อช่วยเหลือแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้กัน”

นายวีระ สิทธิสาร

สร้างแรงบันดาลใจ ปลูกฝังวิถีพอเพียง

แรงงานวัยหนุ่มสาวส่วนใหญ่ในอำเภอลำปลายมาศต่างทิ้งถิ่นไปทำงานต่างเมือง จึงทำให้ประชากรที่เหลือในชุมชนมีแต่ผู้สูงอายุ คนพิการ และแรงงานในภาคเกษตร ซึ่งในจำนวนนี้ 50 คนจาก 6 หมู่บ้าน ผันตัวมาเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ เนื่องจากงานเพาะกล้าไม้เป็นงานที่ไม่ต้องใช้แรงมาก โดยกระบวนการคัดเลือกจะดำเนินการผ่านกลุ่มเครือข่ายอีโต้้น้อย และคนเหล่านี้จะไปชวนเพื่อนต่อเป็นทอด ๆ เพราะรู้ว่าใครที่ต้องได้รับความช่วยเหลือ

“หลังจากคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้รอบแรกเสร็จ ทีมงานจะนำข้อมูล มาคัดกรองอีกครั้ง โดยยึดเกณฑ์ผู้มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท หากเป็นผู้สูงอายุต้องดูว่าพ่อกจะมีแรงงานหรือไม่ ซึ่งคนที่ได้รับการคัดเลือก ส่วนใหญ่จะมีบ้านอยู่ใกล้ศูนย์การเรียนรู้ หรือละแวกใกล้เคียงกัน เพื่อให้สามารถช่วยเหลือดูแลกันได้ขณะเข้าร่วมโครงการฯ”

นายวีระ บอกต่อว่า การเพาะกล้าไม้ถือเป็นอาชีพใหม่ของคนที่นี้ ในช่วงแรกชาวบ้านไม่มั่นใจว่าจะใช้ประกอบอาชีพได้จริง ทีมงานจึง ต้องสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้เข้าร่วมผ่านกิจกรรม **‘สร้างแรงบันดาลใจ’** เชิญ **พ่อคำเตื่อง ภาณี ปราชญ์ชาวบ้านของจังหวัดบุรีรัมย์** มาพูดคุยเรื่องการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือสร้างอาชีพ และยังมี **นายสมศรี สุริยะ** ที่มีรายได้จากการเพาะกล้าไม้ปีละหลายแสนบาท มาเล่าวิธีทำการตลาดของธุรกิจเพาะกล้าไม้ให้ฟัง เพื่อสร้างแรงจูงใจและสร้างความมั่นใจว่าการเพาะกล้าไม้เป็นอาชีพที่ทำได้ไม่ยาก และสร้างรายได้ได้จริง

การพูดคุยดังกล่าวไม่เพียงปลุกพลังใจให้ผู้ร่วมเรียนรู้ลุกขึ้นมาเรียนรู้และลงมือทำ แต่โครงการฯ ยังปลุกฝังแนวคิด **‘วิถีความพอเพียง’** เพื่อนำไปสู่การประกอบอาชีพบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชุมชน

“เราพยายามปรับแนวคิดเข้าสู่วิถีความพอเพียง อยากรู้ให้มีการแบ่งปันกันอย่างยุติธรรม เพราะแต่ละคนทำงานไม่เหมือนกัน เพื่อนำไปสู่การสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างภาคภูมิใจแล้วยังอยากให้คนที่เข้าร่วมเห็นคุณค่าของต้นไม้ว่าจะช่วยพลิกฟื้นทรัพยากรป่าของชุมชนให้กลับมา ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลอีกด้วย”

อบรมเพาะกล้าไม้ อาชีพใหม่ของชุมชน

นายวีระ บอกว่า เหตุผลที่เลือกส่งเสริมอาชีพ **‘เพาะกล้าไม้’** นอกจาก **‘ทรัพยากรป่าชุมชน’** เป็นทุนเดิม แต่เห็นว่า **‘กล้าไม้’** กำลังเป็นที่ต้องการของตลาด โดยเฉพาะกระแสโคกหนองนาโมเดล ทำให้คนที่กลับมาอยู่ภูมิลำเนาเริ่มอยากปลูกต้นไม้ อีกทั้งกลุ่มนายทุนและข้าราชการที่มีที่ดินก็ต้องการปลูกป่าในที่ดินเพิ่ม เพื่อขอยกเว้นภาษี คนกลุ่มนี้ต้องการกล้าไม้เป็นจำนวนมาก รวมถึงกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกพืชผสมผสานก็ต้องการกล้าไม้ไปปลูกในพื้นที่ด้วยเช่นกัน

ในกระบวนการอบรม โครงการฯ จะสอนเทคนิคการเพาะกล้าไม้ต่าง ๆ เช่น ไม้ป่า ไม้ยางนา ไม้แดง ไม้ประดู่ โดยวิทยากรที่มาอบรมมีทั้งวิทยากรของศูนย์การเรียนรู้ และวิทยากรจากเครือข่ายภายนอก เช่น เครือข่ายบุรีรัมย์นำอยู่ มาสอนเรื่องการเพาะพันธุ์ผัก และการเพาะไม้ป่าเพื่อขาย

ด้วยเป้าประสงค์ของโครงการฯ ที่ต้องการให้ **ผู้ร่วมเรียนรู้เพาะกล้าไม้เพื่อขาย ไม่ใช่เพาะเพื่อปลูก** ดังนั้นวิธีเตรียมดินและการบรรจุถุงจะแตกต่างกัน หากเป็นการเพาะเพื่อปลูกจะใช้ถุงขนาดใหญ่กว่าจะได้ลง

ต้นไม้ในแปลงได้เลย แต่การเพาะขายต้องมีเรื่องการขนส่ง จึงต้องใช้ถุงเล็ก ๆ กะทัดรัด ชนิดของพันธุ์ไม้ที่เพาะขายก็ต้องเหมาะสมกับความต้องการของตลาด โดยผู้ร่วมเรียนรู้จะได้เรียนรู้เรื่องพันธุ์ไม้ด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ในหลักสูตรการอบรม วิทยากรยังเสริมเทคนิค ‘การเล่าเรื่องต้นไม้’ ตั้งแต่การไปเก็บเมล็ดพันธุ์จากป่า เพื่อสร้างความน่าสนใจในการโพสต์ขายออนไลน์

“เราสอนการตลาดออนไลน์ด้วย สอนวิธีใช้งานเบื้องต้นทั้งไลน์และเฟซบุ๊ก เพื่อให้เขาใช้เป็น นอกจากนี้ ยังมีช่องทางประชาสัมพันธ์ผ่านสถานีวิทยุจังหวัดบุรีรัมย์ ถ้าเป็นตลาดปกติก็จะให้ผู้ร่วมเรียนรู้ฝึกเล่าให้ผู้ซื้อฟัง ในอนาคตนอกจากเพาะกล้าไม้ป่าแล้ว ทางกลุ่มจะขยายผลไปเพาะไม้ประดับเพื่อความสวยงามด้วย”

สำหรับฤดูกาลเพาะกล้าไม้ นายวีระ บอกว่า ไม้ป่าจะเริ่มเพาะหลังจากทำนาเสร็จ ในช่วงเกี่ยวข้าวเมล็ดพันธุ์จะเริ่มร่วง โดยเริ่มเพาะตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ธันวาคม มกราคม กุมภาพันธ์ ขายได้ประมาณเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน ซึ่งเป็นช่วงหน้าฝนที่เหมาะสมกับการปลูกต้นไม้พอดี

สร้างรายได้จากเมล็ดพันธุ์ท้องถิ่น

ภายหลังจากการอบรมเสร็จสิ้น เป็นที่น่ายินดีที่ผู้ร่วมเรียนรู้แม้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ ก็สามารถต่อยอดความรู้สู่การเพาะกล้าไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นอาชีพเสริม สร้างรายได้หลังการทำนาได้

“ทุกคนเริ่มจากศูนย์ แต่พอมาเข้าโครงการฯ ก็เพาะต้นไม้เป็น ทำให้มีรายได้ เพราะขายได้เลย” นายวีระ กล่าวอย่างภาคภูมิใจและเล่าว่า การเพาะกล้าไม้ทำไม่ยาก แคมีโรงเรือนเล็ก ๆ หลังบ้านก็ทำได้แล้ว จึงเหมาะสำหรับผู้สูงอายุ เพราะไม่ได้ใช้แรงมาก ที่สำคัญแม่หมู่บ้านจะแจกยาล้าง ก็ยังเพาะกล้าไม้ได้ เนื่องจากใช้น้ำน้อยกว่าการปลูกผักมาก จึงเหมาะกับภาวะแล้งในปัจจุบันมากที่สุด

“อย่าง ป้าสาย คัดชาญ อาชีพเกษตรกร ที่ปกติจะทำนา มีวัวอยู่ 3 ตัว ต้องไปเลี้ยงวัวเป็นประจำ ในนามีต้นประดู่ ต้นแดง เป็นจำนวนมาก ที่ผ่านมาก็เดินผ่านไปไม่เคยเห็นประโยชน์ ว่างข้างบ้านก็มีต้นมะเกลือ มีเมล็ดหล่นเป็นจำนวนมาก ได้แต่กวาดทิ้ง หลังจากเข้าร่วมโครงการฯ ป้าเริ่มเก็บเมล็ดพันธุ์มาเพาะ ทุกวันนี้ป้าสายเพาะกล้าไม้ขายได้เงินแล้วกว่า 2,000 บาท แทบทุกคนก็เริ่มขายกล้าไม้ได้แล้ว บางคนขายได้เงิน 10,000 กว่าบาท” นายวีระ เล่า

ป้าสายเสริมว่า “ช่วงแรก ๆ ก็ขายเพื่อนหัวเราะว่า เอาต้นมะเกลือมาขายทำไม แต่ที่ไหนได้ขายหมดเลย ขายครั้งแรกได้เงิน 2,000 บาท ดีใจจนน้ำตาไหล ป้าอยู่กับน้องสาว แต่ก่อนทำนาอย่างเดียว เพื่อนบอกให้มาอบรม ตอนแรกก็กลัวจะไม่รู้เรื่อง ใหม่ ๆ ก็ทำผิด ๆ ถูก ๆ แต่วิทยากรก็สอนจนกระทั่งทำได้ดีใจเพราะมีรายได้ ขายต้นไม้ได้ครั้งละ 50-100 บาท แต่รวมกันเข้าก็เป็นเงินจำนวนมาก”

สำหรับรายได้จากการขายกล้าไม้ นายวีระ บอกว่า หากผู้ร่วมเรียนรู้เป็นเจ้าของต้นไม้ รายได้ก็จะเป็นของเขาเลย ไม่ต้องนำมาเข้ากองกลาง แต่หากเป็น ‘กลุ่มธุรกิจ’ จะมีการปันรายได้เข้ากองกลาง ทำมากก็ได้มาก แล้วก็มีกลุ่มที่ยังทำไม่ได้ ติดต่อสื่อสารกันผ่านไลน์ เหมือนเป็นคลับของชุมชน

“ตอนนี้ราคาขายกล้าไม้ของศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นราคาพื้นฐาน ต้นละ 10 บาท ต้นทุนประมาณ 1 บาท แต่ขาย 10 บาท ถ้าสมาชิกนำมาฝากขายเราก็ขาย 10 บาท ศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งเป็นผู้ดูแลขอ 2 บาท ให้สมาชิก 8 บาท หรือ 7 บาท ขึ้นกับว่าขายได้ราคาเท่าไร แต่สมาชิกจะได้ไม่ต่ำกว่า 7 บาท”

ปัจจุบันผู้ร่วมเรียนรู้แทบทุกคนมีรายได้จากการขายกล้าไม้ มีทั้งการขายออนไลน์และออฟไลน์ จากรายได้เสริมเริ่มกลายมาเป็นรายได้หลัก และแน่นอนว่าเมื่อมีกิน มีใช้ ไร่นี้ สิ่งที่มาคือ ‘ความสุข’

นายคำบุง ขวาทัญ อาชีพเกษตรกร ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า ตอนนี้ทำหน้าที่ขายกล้าไม้ผ่านเฟซบุ๊กของตัวเอง และขายให้เพื่อนในกลุ่มด้วย โดยถ้ายูปรต้นไม้พร้อมเรื่องเล่า บอกราคา เช่น ขายกล้าไม้มะเกลือ จะอธิบายว่า เก็บมาจากแหล่งที่บ้าน เพราะว่าที่บ้านมีป่า เป็นป่าชุมชน เป็นป่าใหญ่ ที่บ้านเพาะต้นยางนา ต้นยางแดง ต้นประดู่ ต้นสัก ผักหวาน แต่ก่อนมีรายได้หลักจากการทำนาและรับจ้าง ตอนนี้นำปลูกลงต้นไม้ขายจากแรก ๆ อาศัยเป็นเพียงรายได้เสริม ตอนนี้กำลังจะเป็นรายได้ประจำแล้ว

ยายสุเพียร ปักกิ่ง อาชีพเกษตรกร ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า เมื่อก่อนคิดมากเรื่องหนี้สิน แต่ละวันนอนไม่หลับ พอมาทำแบบนี้รู้สึกสบายใจ และมีความสุขมากขึ้น โดยเฉพาะเวลาอยู่กับต้นไม้สีเขียว ๆ ดูเพลินตาเพลินใจดี ตอนนี้ไม่ต้องเอากล้าไม้มาวางขายแล้ว เพราะมีออเดอร์เข้ามาให้ไปส่งที่บ้านเขาเลยทีละ 100 ต้น

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้ร่วมเรียนรู้ ไม่เพียงสร้าง ‘รายได้’ ให้คนในชุมชนเท่านั้น แต่คือ ‘ความสุขและความเข้มแข็งของชุมชน’ ซึ่งทีมงานเชื่อว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จของโครงการฯ นี้ คือ การตั้งต้นทำงานจาก ‘ต้นทุนของชุมชน’

นายวีระ ยอมรับว่า โครงการฯ นี้ ทำให้เขาคิดได้ว่า ‘ฐานทุนของชุมชน’ เป็นสิ่งสำคัญ เมื่อก่อนเวลาคิดทำโครงการสร้างอาชีพ ไม่เคยย้อนคิดเลยว่าทุนที่เรามีคืออะไร เมื่อก่อนทำกล้วยฉาบ ขายดีมาก ทำอร่อย ยอดขายดีแต่ก็เจ๊ง เพราะเราไม่มีวัตถุดิบเลย ยิ่งเจอกับแล้ง กล้วยก็ไม่มี ต้องไปซื้อจากที่อื่น ต้นทุนก็ยิ่งสูงขึ้น แต่ที่สำคัญคือ โครงการฯ นี้ทำให้เขาได้เรียนรู้การทำงานกับผู้ด้อยโอกาสมากขึ้น

“เราได้เรียนรู้ว่า การทำงานกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสซึ่งมีความหลากหลายต้องใช้ความเมตตา และความอดทนในการทำงานเป็นสำคัญ ต้องเข้าใจทุนที่เขามี ระหว่างการอบรมจึงปรับใช้กลยุทธ์ให้หลากหลายเพื่อดึงให้เขามาเข้าร่วมทุกครั้ง บางครั้งเอาเงินที่ขายต้นไม้ได้ใส่ถุงและเขียนชื่อประกาศรายชื่อบุคคลที่ได้เงินค่าต้นไม้หน้าเวที แม้ว่าเงินจะเป็นเรื่องจำเป็น แต่ก็ต้องทำให้เขาเห็นคุณค่าของเงินด้วยเช่นกัน”

เห็นได้ว่า จาก ‘ฐานทุนของป่าชุมชน’ ทำให้คนบ้านโคกล่ามสามารถ ‘เพาะเมล็ดพันธุ์’ เล็ก ๆ ให้งอกงามสู่การเป็น ‘กล้าไม้’ เพื่อสร้างรายได้หล่อเลี้ยงผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

• • • •

“จาก ‘ฐานทุนของป่าชุมชน’ ทำให้คนบ้านโคกล่ามสามารถ ‘เพาะเมล็ดพันธุ์’ เล็ก ๆ ให้งอกงามสู่การเป็น ‘กล้าไม้’ เพื่อสร้างรายได้หล่อเลี้ยงผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้อย่างยั่งยืน”

โครงการสร้างปัญหาฝึกทักษะเพื่อพัฒนาอาชีพผู้ด้อยโอกาส

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มอีโต้บ้อย จังหวัดบุรีรัมย์

(ช่าง) ไฟฟ้าส่องสว่างนำทางที่มืดมน

มหาวิทยาลัยนครพนม จังหวัดนครพนม

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนครพนม เป็นสถานที่รองรับเด็กและเยาวชนจากจังหวัดนครพนมและจังหวัดใกล้เคียง เช่น สกลนคร มุกดาหาร ฯลฯ ทำให้ต้องดูแลเด็กและเยาวชนจำนวนมากเมื่อเทียบกับจำนวนเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ ด้วยสถานการณ์ที่เผชิญอยู่นี้ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้ามาหนุนเสริมการทำงานของเจ้าหน้าที่ไปพร้อม ๆ กับการฟื้นฟูศักยภาพและสร้างโอกาสให้กับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้

ผศ.บุญเยี่ยม ยศเรืองศักดิ์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม ผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาทักษะแรงงานอาชีพการซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า และระบบไฟฟ้าในบ้านพักอาศัยแก่แรงงานด้อยโอกาสพื้นที่จังหวัดนครพนม เล่าว่า มหาวิทยาลัยมีภารกิจทางวิชาการด้านการพัฒนาอาชีพเกี่ยวกับงานช่าง ร่วมกับภาคีเครือข่าย เช่น สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำนักงานคุมประพฤติ สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน และสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดนครพนม รวมทั้งสถานประกอบการเครื่องใช้ไฟฟ้าในจังหวัด ซึ่งเป็นกลไกการทำงานที่เข้มแข็ง โดยแต่ละหน่วยงานมีจุดแข็งและมีข้อจำกัดแตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ จึงนำมาสู่แนวคิดการทำโครงการฯ เพื่อเสริมความเข้มแข็งระหว่างองค์กร และพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานต่อยอดไปสู่การสร้างอาชีพให้เด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ จังหวัดนครพนม

“ที่ผ่านมาสถานพินิจฯ จัดคอร์สระยะสั้นฝึกทักษะอาชีพให้กับเด็กและเยาวชนอยู่บ้าง แต่ด้วยข้อจำกัดของบุคลากรที่มีครูฝึกอาชีพเพียง 1 คน ทำให้ไม่สามารถพัฒนาทักษะเด็กและเยาวชนได้ทั่วถึง ประกอบกับระยะเวลาในการควบคุมเด็กในแต่ละคดีแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถจัดเวลาฝึกได้ลงตัว มหาวิทยาลัยนครพนมทำงานบริการวิชาการแก่ชุมชนมาโดยตลอด เห็นว่าเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ส่วนใหญ่มักโดนคดีในช่วงประถมศึกษาปีที่ 6 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 และไม่ได้เรียนต่อ ทำให้ขาดโอกาสหลาย ๆ ด้าน จึงอยากแก้ปัญหานี้ด้วยการพัฒนาทักษะด้านอาชีพเฉพาะทาง เพื่อสร้างทางเลือกให้กับเด็กและเยาวชน โดยดึงภาคีเครือข่ายมาร่วมกันออกแบบหลักสูตรไม่ให้ซ้ำกับหลักสูตรทั่วไปที่มีอยู่” ผศ.บุญเยี่ยม กล่าว

นายเชษฐภักก์ วรรณจันทร์ ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดนครพนม กล่าวว่า โครงการฯ เข้ามาเติมเต็มปัญหาการขาดแคลนบุคลากรของสถานพินิจฯ เพราะครูฝึกเพียงคนเดียวไม่สามารถจัดคอร์สเรียนให้กับเด็กและเยาวชนทุกคนได้

“เด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ส่วนใหญ่มักโดนคดีในช่วงประถมศึกษาปีที่ 6 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 และไม่ได้เรียนต่อ ทำให้ขาดโอกาสหลาย ๆ ด้าน จึงอยากแก้ปัญหานี้ด้วยการพัฒนาทักษะด้านอาชีพเฉพาะทาง เพื่อสร้างทางเลือกให้กับเด็กและเยาวชน โดยดึงภาคีเครือข่ายมาช่วยกันออกแบบหลักสูตรไม่ให้ซ้ำกับหลักสูตรทั่วไปที่มีอยู่”

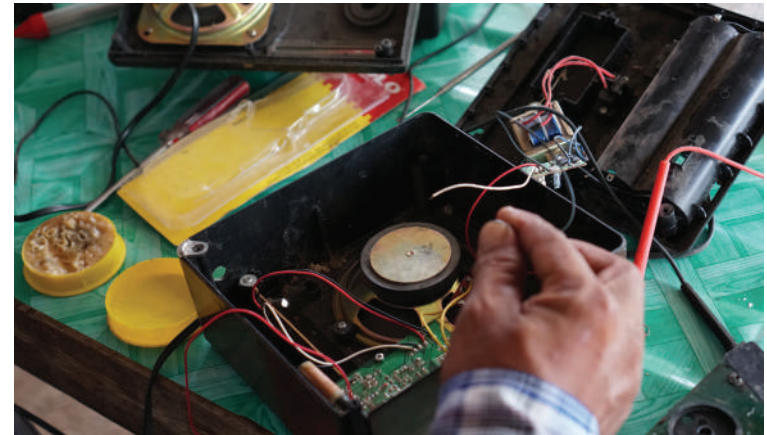
ผศ.บุญเยี่ยม ยศเรืองศักดิ์

“สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจ คือ เด็กในสถานพินิจฯ มีพฤติกรรมหลากหลาย ทั้งพื้นฐานบุคลิกภาพ พื้นฐานการศึกษา และสภาพจิตใจของเด็กที่แตกต่างกัน เด็กส่วนใหญ่มีปัญหาเสพติด จิตวิทยาในการบำบัดคนคือต้องมีอาชีพ ต้องมีเพื่อน ต้องมีครอบครัว เด็กถึงจะเลิกยาได้ สถานพินิจฯ ต้องการฝึกวิชาชีพให้กับเด็ก เพราะเรารู้ว่าเด็กชอบ ถ้ามีชั่วโมงฝึกเขาจะรีบเข้าเรียนเลย ยิ่งเรามีกิจกรรมให้ทำ เด็กจะไม่หลบหนี แต่เพราะเรามีบุคลากรที่ฝึกอาชีพได้เพียงคนเดียวนอกนั้นเป็นผู้คุมที่ไม่มีความรู้ด้านนี้ เมื่อเทียบกับจำนวนเด็กที่มีเราไม่สามารถจัดฝึกวิชาชีพให้ครอบคลุมได้”

■ ปฏิบัติการซ่อมแซมข้อผิดพลาด

สำหรับจุดเด่นของโครงการฯ นี้ ผศ.บุญเยี่ยม กล่าวว่า โครงการฯ ได้พัฒนาหลักสูตรให้เป็นหลักสูตรเฉพาะทาง ส่วนผู้ร่วมเรียนรู้จะคัดเลือกตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ได้แก่ 1. มีอายุ 15 ปีขึ้นไป 2. เป็นผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการด้วยตนเอง และ 3. มีฐานข้อมูลยืนยันว่าเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนจากสถานพินิจฯ หรือผู้ถูกคุมประพฤติ รวมทั้งหมด 150 คน หลังประชุมวางแผนกับภาคีเครือข่ายและรับสมัครเด็กและเยาวชนเข้าร่วม จากนั้นจึงจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับภาคีทุกหน่วยงานร่วมกับผู้ร่วมเรียนรู้ เพื่อจัดกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและเยาวชน

“ทีมงานใช้ข้อมูลที่ได้จากเด็ก ๆ ว่า มีข้อจำกัด มีความต้องการอะไร และสุดท้ายต้องสอนอะไรบ้าง เมื่อร่างหลักสูตรเสร็จแล้วจึงให้ภาคีทั้งหมดร่วมพิจารณาหลักสูตรและให้ข้อเสนอแนะ เชิญวิทยากรจากภายนอกที่มีความรู้ด้านการศึกษาและการฝึกวิชาชีพ 5 คน มาร่วมวิพากษ์และขยายผล จนได้โครงสร้างหลักสูตรที่ชัดเจน ส่วนรูปแบบและเทคนิคการสอนอาจแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของผู้ร่วมเรียนรู้” ผศ.บุญเยี่ยม กล่าว

‘ก่อนจะสร้างต้องซ่อมเสียก่อน’ เป็นบทเรียนที่ทีมงานได้รับการเปิดใจพูดคุยกับผู้ร่วมเรียนรู้ ซึ่งทีมงานค้นพบว่า เด็กส่วนใหญ่สนใจสานต่อทฤษฎีแต่ชอบปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ก่อนเริ่มต้นเนื้อหาเชิงทฤษฎี ทีมงานจะปรับทัศนคติด้วยการสร้างแรงจูงใจและแรงบันดาลใจ ใช้ ‘ใจ’ กระตุ้นให้เกิดการลงมือทำ หลังจากนั้นจึงค่อยพัฒนาทักษะวิชาชีพโดยเจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน แล้วให้เด็กนำความรู้ไปปฏิบัติจริง

“โครงการฯ จัดกิจกรรมให้มีการซ่อมบำรุงระบบไฟฟ้าในสถานพินิจฯ และในขั้นตอนสุดท้ายจะชี้ให้เด็กและเยาวชนเห็นว่าเมื่อออกไปแล้วเขาควรใช้ชีวิตต่ออย่างไร กลุ่มเยาวชนในสถานพินิจเป็นวัยรุ่น เราต้องไม่สร้างช่องว่างระหว่างตัวเรากับเขา แต่ดึงเขามาเป็นพวก ขณะเดียวกันเราก็เป็นพวกเขาด้วย คอยรับฟัง เรียนรู้ เข้าไปทำความเข้าใจ สร้างความสัมพันธ์ และละลายพฤติกรรม เราพบว่าเด็กที่ออกไปบางคนไปเรียนต่อ บางคนโทรกลับมาขอคำปรึกษา สะท้อนให้เห็นว่านอกจากความรู้ทางวิชาการแล้ว เขายังต้องการที่ปรึกษาชีวิต” ผศ.บุญเยี่ยม อธิบายกระบวนการทำงาน

ผู้ร่วมเรียนรู้ กล่าวว่า แม้ทุกคนเพื่อการเรียนทฤษฎีและชอบการลงมือปฏิบัติมากกว่า แต่การเรียนรู้อันหลักสูตรช่างซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าของโครงการฯ ทำให้พวกเขาเข้าใจความจำเป็นของการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เหมือนการก้าวขึ้นบันไดทีละขั้นเพื่อให้ไปถึงเป้าหมาย ทุกคนที่ผ่านหลักสูตรการอบรมจะได้รับใบประกาศจากโครงการ รับรองโดยคณบดี คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม และสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานนครพนม ใบประกาศนี้สามารถนำไปใช้สมัครงานและนำไปเทียบหน่วยกิตเพื่อศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นได้

นายสุกัญ ไซพันธ์ อาชีพช่างซ่อมทั่วไป ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า ก่อนหน้านี้เคยเข้าเรียนหลักสูตรช่างซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า แต่เป็นการเรียนภาคทฤษฎี จบหลักสูตรแล้วก็ยังไม่สามารถซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าจริง ๆ ได้ แต่การเรียนครั้งนี้ทำให้เขาลงมือทำงานได้อย่างมั่นใจ

“ผมเริ่มทดลองซ่อมวิทยุก่อน แต่หลังจากเรียนกับอาจารย์มาก็มาเปิดร้าน รับงานซ่อมตามบ้าน ถ้าขยันทำทั้งวันก็ได้วันละ 500-600 บาท” นายสุกัญ กล่าว

ความเป็นกันเองของอาจารย์ผู้สอนทำให้บรรยากาศการเรียนรู้อุณหภูมิทั้ง 5 วัน มีความสนุกสนานและรู้สึกเหมือนมีที่ปรึกษา ทำให้รู้สึกอุ่นใจ ส่วนทักษะที่ได้รับทำให้พวกเขาอยากพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อต่อยอดอาชีพต่อไป รวมถึงโอกาสทางอาชีพที่สถานพินิจฯ ทยอยยื่นให้ หากสนใจกลับมาทำงานหลังได้รับการปล่อยตัว

“เมื่อก่อนผมไม่มีความกล้า เพราะเคยโดนดุก็เลยกลัว แต่การเรียนรู้อันโครงการฯ นี้ ทำให้ผมกล้าคิด กล้าแสดงออกมากขึ้น” หนึ่ง (นามสมมติ) กล่าว

“การอยู่ที่นี้ไม่มีอิสระ ออกไปแล้วก็ไม่อยากกลับเข้ามาอีก แต่ที่นี่ให้โอกาสได้เรียนรู้ เราก็ค่อย ๆ หาประสบการณ์ไปก่อน ใครได้ออกไปแล้วสนใจทำงานต่อก็สามารถติดต่อกลับมาขอทำงานได้” สอง (นามสมมติ) กล่าว

“ทำให้ผมมองเห็นว่าคนเรามีความเก่งคนละด้าน คนหนึ่งอาจจะมีความรู้แต่ไม่เก่งทำงาน บางคนเก่งทำงานแต่อาจไม่ได้เรียนสูง ๆ งานช่างไฟเป็นงานที่ให้อิสระ ไม่ต้องอยู่ในกฎเกณฑ์มากเกินไป เราทำงานที่รับผิดชอบ เก็บงานเสร็จก็เรียบริ้อย เป็นงานที่ผมทำได้” สาม (นามสมมติ) กล่าว

■ หลักสูตรการสร้างชีวิตใหม่

หลักสูตรการซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าและระบบไฟฟ้าในบ้านพักอาศัย เป็นหลักสูตร 36 ชั่วโมง ใช้เวลาอบรม 30 ชั่วโมง และกิจกรรมอาสาซ่อมบำรุงอีก 6 ชั่วโมง อ้างอิงโครงสร้างหลักสูตรจากระเบียบสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานและหลักเกณฑ์ของมหาวิทยาลัย เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถนำชั่วโมงเรียนไปเทียบโอนหน่วยกิตเพื่อศึกษาต่อได้ ประกอบด้วยหัวข้อเรื่องเป้าหมายชีวิต ทักษะการซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าและการซ่อมระบบไฟฟ้าในบ้านพักอาศัย และกฎหมายการทำงาน กฎหมายแรงงาน และพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงานแห่งชาติ การอบรมเชิงปฏิบัติการใช้เวลา 5 วัน แบ่งผู้ร่วมเรียนรู้เป็น 5 กลุ่ม เพื่อให้วิทยากรดูแลได้อย่างทั่วถึงและใกล้ชิดมากที่สุด ทุกคนจะได้เรียนรู้ทักษะการซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น เตารีด หม้อหุงข้าว และการซ่อมระบบไฟฟ้าภายในบ้านพักอาศัย เช่น หลอดไฟ ฯลฯ

“โครงการฯ นี้ต้องการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ถ้าตัวเรามาสร้างความเหลื่อมล้ำคงไปต่อไม่ได้ เราจึงต้องแบ่งกลุ่มเพื่อดูแลเด็กให้ทั่วถึง เครื่องใช้ไฟฟ้าทุกบ้านเมื่อเสีย หากไม่ซื้อใหม่ก็ต้องจ้างช่างซ่อม ถือเป็นค่าใช้จ่าย เมื่อเด็กมีพื้นฐานช่างซ่อมไฟฟ้าก็สามารถลดรายจ่ายในบ้านได้ ในอนาคตถ้าเขาสนใจจริงจังก็น่าจะสามารถเรียนรู้เพิ่มเติมแล้วเข้ารับการศึกษาต่อที่สำนักพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อขอใบประกอบวิชาชีพและเปิดร้านเป็นของตัวเอง” ผศ.บุญเยี่ยม กล่าว

ทั้งนี้ มีประกาศกระทรวงกำหนดสาขาอาชีพที่อาจเป็นอันตรายต่อสาธารณะ ซึ่งต้องดำเนินการโดยผู้ได้รับหนังสือรับรองความรู้ความสามารถ คือ สาขาอาชีพช่างไฟฟ้าภายในอาคาร เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากช่างที่ไม่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะทาง หลักสูตรของโครงการฯ จึงเป็นโอกาสให้เด็กได้ต่อยอดอาชีพ สอนตั้งแต่เรื่องวงจรไฟฟ้า การใช้อุปกรณ์เครื่องมือ การซ่อมแซม และเส้นทางอาชีพในอนาคต ความคาดหวังของโครงการฯ นี้คือ ส่งให้เด็กไปถึงการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงานให้ได้

ผศ.บุญเยี่ยม เล่าถึงความเปลี่ยนแปลงในภาคการเกษตรของจังหวัดนครพนมว่า ปัจจุบันระบบเกษตรกรรมชุมชนในจังหวัดนครพนมหันมาใช้พลังงานจากแผงโซลาร์เซลล์มากขึ้น โดยเฉพาะระบบสูบน้ำ ถือเป็นโอกาสด้านอาชีพของเด็กและเยาวชนจากสถานพินิจฯ หากพวกเขาพัฒนาฝีมือจนชำนาญและมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ต่อไปในอนาคตจำเป็นต้องมีการซ่อมบำรุงและทำความสะอาด โอกาสตรงนี้สร้างรายได้ให้กับเด็ก ๆ เพราะพวกเขาอยู่ในชุมชนอยู่แล้ว

แน่นอนว่าหลักสูตรนี้ให้ความรู้และทักษะอาชีพ แต่สิ่งที่เด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการฯ มีมากกว่าวิชาความรู้ แต่เป็นภูมิคุ้มกันชีวิตที่เกิดขึ้นจากความไว้นือเชื่อใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวิทยากรและผู้ร่วมเรียนรู้ ผศ.บุญเยี่ยม บอกว่าสิ่งที่ตั้งใจเด็กและเยาวชนมาได้ คือ ความเป็นฮีโร่ในกลุ่ม ทั้งระหว่างผู้ร่วมเรียนรู้ด้วยกันเอง และระหว่างวิทยากรกับผู้เรียน

การสร้างชีวิตใหม่ให้เด็กและเยาวชนออกไปสู่สังคมด้วยความภาคภูมิใจ ไม่ใช่แค่การสร้างความหวัง แต่เป็นการสร้างโอกาสในชีวิตที่เกิดขึ้นได้จริงจากศักยภาพของตนเอง ความเชื่อมั่นและศรัทธาจากผู้ใหญ่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวสำคัญที่ทำให้เด็กและเยาวชนรู้สึกปลอดภัยเป็นความมั่นคงทางใจที่ทำให้พวกเขา รู้สึกว่าจะไม่ถูกปล่อยให้แคว้งคว้างระหว่างทางอีกต่อไป

• • • •

โครงการพัฒนาทักษะแรงงานอาชีพการซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า
และระบบไฟฟ้าในบ้านพักอาศัย แก่แรงงานด้อยโอกาสพื้นที่
จังหวัดนครพนม

มหาวิทยาลัยนครพนม จังหวัดนครพนม

ปั้นแรงงานฝีมือ ‘ช่างเชื่อมสแตนเลส’ รับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษนครพนม

มหาวิทยาลัยนครพนม จังหวัดนครพนม

‘จังหวัดนครพนม’ กลายเป็นเมืองที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ หลังรัฐบาลประกาศให้เป็น **‘เขตเศรษฐกิจพิเศษ’** จนได้รับการขนานนามว่าเป็น **‘ประตูสู่อาเซียน’** ที่เป็นศูนย์กลางด้านการคมนาคม ด้วยทำเลที่ตั้งมีชายแดนติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เชื่อมต่อไปเวียดนามและประเทศจีนตอนใต้ เห็นได้จากในช่วงที่ผ่านมาความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งปลูกสร้างหรือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมากมายในจังหวัดนครพนม และกำลังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะการก่อสร้างเส้นทางรถไฟรางคู่สายบ้านไผ่ (ขอนแก่น)-มหาสารคาม-ร้อยเอ็ด-มุกดาหาร-นครพนม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาแนวพื้นที่เศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) เชื่อมโยงโครงข่ายระบบขนส่งไปยัง สปป.ลาว

อาจารย์บุญเลิศ โพธิ์ขำ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม ผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาทักษะอาชีพช่างเชื่อมสเตนเลสให้กับประชากรวัยแรงงานที่ด้อยโอกาสในพื้นที่จังหวัดนครพนม ฉายภาพให้เห็นว่า หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวผ่านไปเกษตรกรส่วนหนึ่งในพื้นที่มักผันตัวเองจาก **‘เกษตรกร’** ไปเป็น **‘แรงงาน’** รับจ้างชั่วคราวค่าแรงต่ำ ทำงานแบกหามเพราะเป็นแรงงานไร้ฝีมือ หรือบางคนกลายเป็น **‘ผู้ว่างงานตามฤดูกาล’** ซึ่งยังต้องแบกรับภาระดูแลครอบครัวที่อยู่ข้างหลัง การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและคนในพื้นที่ให้เป็น **‘แรงงาน (ที่มี) ฝีมือ’** จะช่วยสร้างงาน สร้างอาชีพในชุมชน โดยเฉพาะ **‘ช่างเชื่อมสเตนเลส’** เป็นหนึ่งในทักษะอาชีพที่กำลังเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในจังหวัดนครพนม

อาจารย์บุญเลิศ กล่าวว่า งานเชื่อมสเตนเลสได้ค่าแรง 400-600 บาทต่อวัน เป็นงานที่ยกระดับขึ้นมาจากงานเชื่อมด้านอื่น ทำให้มีอัตราค่าแรงสูงกว่าช่างเชื่อมและแรงงานทั่วไป โดย **‘กลไกการทำงาน’** ประกอบด้วยกลไกภายในคือ คณะวิศวกรรมศาสตร์ ส่วนกลไกภายนอกได้แก่ สำนักพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด สภาอุตสาหกรรมจังหวัด หอการค้าจังหวัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลเวินพระบาท (กศน.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มาช่วยออกแบบและวิพากษ์หลักสูตร ขณะที่หน่วยงานในท้องถิ่นเข้ามาช่วยคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้

“หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวผ่านไป เกษตรกรส่วนหนึ่งมักผันตัวจาก ‘เกษตรกร’ ไปเป็น ‘แรงงาน’ ค่าแรงต่ำ ทำงานแบกหามเพราะเป็นแรงงานไร้ฝีมือ หรือบางคน กลายเป็น ‘ผู้ว่างงานตามฤดูกาล’ ซึ่งต้องแบกรับภาระดูแลครอบครัว การพัฒนาศักยภาพเกษตรกร และคนในพื้นที่ให้เป็น ‘แรงงาน (ที่มี) ฝีมือ’ จะช่วยสร้างงาน สร้างอาชีพ ในชุมชน”

อาจารย์บุญเลิศ โพธิ์ขำ

กระจายโอกาส สร้างงานในพื้นที่

โครงการฯ ดำเนินงานในพื้นที่อำเภอเมืองนครพนม อำเภอเรณูนคร และอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ผู้ร่วมเรียนรู้มาจากองค์การบริหารส่วนตำบล 5 แห่ง และเทศบาล 1 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่บริการวิชาการของมหาวิทยาลัยนครพนม ได้แก่ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลท่าค้อ 2) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลาง 3) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านผึ้ง 4) องค์การบริหารส่วนตำบลโคกหินแฮ่ 5) องค์การบริหารส่วนตำบลโนนตาล และ 6) เทศบาลตำบลเวินพระบาท โดยให้หน่วยงานท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ช่วยคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้พื้นที่ละ 25 คน รวมทั้งสิ้น 150 คน เหตุผลที่ต้องแบ่งกลุ่มเรียนรู้และจำกัดจำนวนผู้ร่วมเรียนรู้ เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้เกิดประโยชน์สูงสุด

ทีมงาน ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่าย และผู้ร่วมเรียนรู้ ได้ร่วมกันพิจารณาร่างหลักสูตร ให้ข้อเสนอแนะ วิพากษ์หลักสูตร จนออกมาเป็นคู่มือหลักสูตรการพัฒนาทักษะอาชีพช่างเชื่อมสแตนเลส ระยะเวลา 5 วัน ทั้งหมด 40 ชั่วโมง แบ่งเป็น 3 หน่วย ได้แก่

หน่วยที่ 1 การสร้างแรงบันดาลใจ เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้เห็นแนวทางการประกอบอาชีพในอนาคต เช่น ช่างเชื่อมหากมีเครื่องมือเครื่องมือสามารถเป็นผู้รับเหมารายย่อยได้ ฤดูกาลทำนาที่มีเครื่องจักรกลทางการเกษตรชำรุดก็สามารถรับงานได้ หรือแม้แต่การซ่อมแซมหลังคาบ้านเรือน และการยกระดับตัวเองเป็นแรงงานฝีมือที่ได้ค่าจ้างรายวันเพิ่มขึ้น

หน่วยที่ 2 การอบรมเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. การเชื่อมพื้นฐานด้านงานเหล็ก ใช้เวลา 2 วัน 2. การเชื่อมสแตนเลส และการสร้างผลิตภัณฑ์ ใช้เวลา 3 วัน ที่เอื้อให้ผู้เรียนที่มีพื้นฐานความรู้และทักษะงานช่างแตกต่างกันเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันได้

หน่วยที่ 3 การเป็นผู้ประกอบการชุมชน การให้แนวคิดการทำธุรกิจหรือการเป็นเจ้าของกิจการเบื้องต้น

เมื่อเรียนจบหลักสูตรจะได้ประกาศนียบัตรที่รับรองโดยคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม นำไปใช้ประกอบการสอบยกระดับกับสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน และเทียบโอนหน่วยกิตเพื่อเข้าศึกษาต่อในระบบ กศน. ได้

อาจารย์ชัยกร บางศิริ รองคณบดีฝ่ายบริหารและแผนยุทธศาสตร์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม และวิทยากรกล่าวว่า แต่ละพื้นที่จะได้รับชุดเครื่องมือพื้นฐานการเชื่อมที่สามารถนำไปปรับเหมืองงานรายย่อยได้ หรือหากจะรับงานใหญ่ร่วมกันภายในพื้นที่ก็ทำได้เช่นเดียวกัน ผู้ร่วมเรียนรู้แต่ละคนมีพื้นฐานงานช่างแตกต่างกัน บางคนเป็นลูกจ้างทำงานรายวันแต่ไม่มีเครื่องมือ บางกลุ่มอยู่ในพื้นที่ที่มีงบประมาณสนับสนุนและมีเครื่องมือ แต่ขาดแรงบันดาลใจและขาดแนวคิดในการทำธุรกิจ

“กลุ่มที่พอทำได้ เราก็ช่วยให้ไอเดียออกแบบงานให้จนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ชั้นวางสำหรับคว่ำงาน ชั้นใส่เครื่องปรุงในครัว เหล็กเส้นก่อสร้างแทนที่จะชั่งกิโลฯ ขายเป็นกิโลฯ ละ 2 บาท ก็นำมาสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นกระถางต้นไม้ สอดแทรกความรู้เรื่องการคำนวณเพื่อประมาณราคาขายคนในกลุ่มที่มีฝีมืออยู่แล้วก็เป็นพี่เลี้ยงให้กับคนที่ยังทำไม่เป็น บางคนเข้ากลุ่มมาฝึกจนมีฝีมือดีขึ้นแล้ว กลับไปรับจ้างได้ค่าแรงเพิ่มขึ้น บางคนเข้ามาแล้วได้รู้ตัวเองว่าไม่ชอบก็มี แต่ก็อยู่เรียนรู้จนจบได้เป็นทักษะติดตัวไป” อาจารย์ชัยกร กล่าว

■ ประยุกต์ ปรับปรุง แต่งเติมอย่างอิสระ

นอกจากการลงพื้นที่เพื่อติดตามงานแล้ว ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ผ่านมา ทางโครงการฯ สร้างไลน์กลุ่มเพื่อเป็นช่องทางสื่อสารการทำงาน หรือให้ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถขอคำปรึกษาจากวิทยากรได้ในกรณีเร่งด่วนและในระยะยาว

อาจารย์บุญเลิศ บอกว่า หากมองในแง่การยกระดับฝีมือแรงงานให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ เขาให้ 100 เปอร์เซ็นต์ เพราะโครงการฯ ได้สร้างคนที่มีฝีมือในการเชื่อมสแตนเลสถึง 150 คน กระจายไปตามชุมชนต่าง ๆ จากความมุ่งมั่นแรกที่โครงการฯ นี้จะช่วยชุมชน ช่วยสังคมได้ แต่ผลที่ได้กลับมากกว่านั้น คือ ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถรับงานเป็นผู้รับเหมารายย่อยได้ด้วยเครื่องมือช่างที่มอบให้ เช่น ที่ตำบลเวินพระบาทผู้ร่วมเรียนรู้นำความรู้ที่ได้รับไปช่วยซ่อมศาลาวัด ผู้นำท้องถิ่นก็ไปช่วยกันทำ ได้ทั้งค่าแรงได้ทั้งบุญ

ด้าน นายยุทธศิลป์ ป้องหลักคำ รองปลัดเทศบาลตำบลเวินพระบาท กล่าวว่า การร่วมมือกับคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม ซึ่งมีวิทยากรที่มีความรู้ทางวิชาการและมีทักษะงานช่าง เป็นการพัฒนาคนและพัฒนางานที่สร้างผลสัมฤทธิ์แก่ผู้ร่วมเรียนรู้ได้จริง

“ในอนาคตหากชุมชนมีงานที่เกี่ยวข้องกับงานเชื่อมที่ต้องลงทุนด้านโครงสร้าง ก็จะติดต่อคนเหล่านี้ให้มารับงาน หรือหากชุมชนมีการรวมกลุ่มอาชีพจดทะเบียนอย่างถูกต้อง และดำเนินการต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 1 ปีก็สามารถเสนอโครงการมาขอรับการสนับสนุนจากทางเทศบาลได้ แต่ต้องผ่านการพิจารณาจากสภาฯ อีกที เพื่อบรรจุไว้ในข้อเทศบัญญัติงบประมาณรายจ่าย” นายยุทธศิลป์ อธิบาย

อาจารย์บุญเลิศ ย้ำว่า หน่วยงานท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้โครงการฯ ขยายผลต่อไปได้ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลโนนตาล ให้งบประมาณเป็นกองทุนกู้ยืมแก่ผู้ร่วมเรียนรู้ในพื้นที่กลุ่มละ 1 แสนบาท

เพื่อนำไปบริหารจัดการเป็นเงินทุนหมุนเวียนต่อยอด สร้างงาน สร้างอาชีพ ถือเป็นจุดตั้งต้นที่ดีให้กับกลุ่มผู้ว่างงานและแรงงานในพื้นที่ที่ผ่านการอบรมจากโครงการฯ

นายธนกร เสนาสี อาชีพช่างซ่อมมอเตอร์ไซค์ ผู้ร่วมเรียนรู้จากตำบลเวินพระบาท ที่ซ่อมมอเตอร์ไซค์แต่งรถเป็นงานอดิเรกและชื่นชอบงานช่างอยู่แล้วเป็นทุนเดิม เมื่อมีโครงการฯ นี้เข้ามา เขารู้สึกสนใจเพราะงานซ่อมรถยนต์และจักรยานยนต์จำเป็นต้องใช้ทักษะงานเชื่อมเข้ามาประกอบด้วย เช่น การเชื่อมโครงเหล็ก เขาจึงสนใจเข้ามาฝึกทักษะฝีมือเพื่อนำไปประกอบอาชีพ

“การอบรมแค่ 5 วัน ทำให้เราสร้างงานชิ้นหนึ่งขึ้นมาได้ ผมรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่สุดยอดมาก ก่อนหน้านี้พวกผมเรียนอย่างเดียว แต่ตอนนี้ทำงานไปด้วยเรียนไปด้วย รายได้วันละ 200-300 บาท แบ่งกันก็อยู่ได้จากเดิมที่ไม่มีรายได้เลย” นายธนกร กล่าว

นายไพศาล เสนาสี เลขานุการปกครอง ตำบลเวินพระบาท เล่าว่า โครงการฯ นี้แตกต่างจากโครงการอื่นตรงที่สามารถนำไปต่อยอดสร้างงานสร้างอาชีพให้คนในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืน ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถนำทักษะความรู้ไปประกอบอาชีพและสร้างรายได้

ด้วยตนเอง มีเครื่องมือส่วนกลางที่ไม่ต้องลงทุนซื้อเองแต่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการสร้างงาน แก้ปัญหาผู้มีรายได้น้อยให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และสร้างนวัตกรรมด้วยตนเองได้

“ตอนนี้ทางท้องถิ่นวางแผนจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนให้กับร้านซ่อมมอเตอร์ไซค์ เพื่อเป็นช่องทางสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมต่อไป และวางแผนของงบประมาณสนับสนุนการสร้างอาชีพจากอำเภอเพื่อต่อยอดการทำงานให้เด็กและเยาวชนด้วยโอกาสในชุมชนสำหรับปีถัดไป ที่สำคัญคือ ทำให้เด็กและเยาวชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือได้รับการยอมรับจากสังคมด้วย” นายไพศาล กล่าว

นายมนู ช่วยรักษา อาชีพช่างซ่อมคอมพิวเตอร์ ผู้ร่วมเรียนรู้จากตำบลเวินพระบาท บอกว่า เขาเปิดร้านรับซ่อมคอมพิวเตอร์ หลังจากได้ฝึกฝนทักษะงานเชื่อม เขานำทักษะความรู้มาดัดแปลงสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นรายได้เสริม เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาด้านการตีเม็ดพร้าวที่ได้รับถ่ายทอดมาจากรุ่นพ่อ จึงชวนกลุ่มเยาวชนที่รู้จักมาฝึกทำเม็ด โดยเม็ดพร้าวเหล็กปกติราคาขายเล่มละ 200-300 บาท แต่เม็ดพร้าวเหล็กหนักแบบไม่มีดียว 9 นิ้ว ฝักและด้ามเป็นไม้พะยูน ปลูกสแตนเลสเข้าด้ามด้วยกาวอีพ็อกซี

ขายได้สูงถึงเล่มละ 800 บาท นอกจากนี้ ยังมีเตาอั้งโล่ที่ทำจากถังบรรจุน้ำยาแอร์ไม่ใช่แล้ว นำมาตัดผ่าออกแล้วเชื่อมประกอบใหม่ ตั้งราคาขายที่ 350 บาท

ความเปลี่ยนแปลงเชิงบวกไม่เพียงผลักดันผู้ร่วมเรียนรู้ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเท่านั้น อาจารย์บุญเลิศ ยังบอกอีกว่า ทางทีมงานก็ได้พัฒนาตัวเองด้วยเช่นกัน เมื่อก่อนคิดว่าตัวเองก็มีฝีมือระดับหนึ่ง แต่หลังจากได้เข้าร่วมอบรมกับ กสศ. ก็ได้พัฒนาตัวเองขึ้นไปอีก เช่น รู้จักวิธีการถอดบทเรียน ซึ่งเป็นวิธีการที่มีประโยชน์มาก ทำให้รู้จักการวิเคราะห์เป้าหมาย ว่าเราสามารถทำได้ตามเป้าหมายหรือไม่ เป็นกระบวนการที่สร้างแนวคิดพื้นฐานหรือเครื่องมือให้เรานำไปใช้กับชุมชน การทำวิจัย และการทำโครงการอื่นต่อไป

การพัฒนาบางครั้งสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่ทันตั้งตัว บางคนได้รับผลกระทบในเชิงบวกแต่หลายคนก็อาจได้รับผลกระทบในเชิงลบ การตั้งรับเชิงรุกด้วยการพัฒนาศักยภาพของตัวเองให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่เกิดขึ้นย่อมดีกว่าการอยู่เฉย เพราะเป็นการสร้างโอกาสและสร้างทางเลือกให้กับตัวเอง นี่จึงเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการปรับตัวเพื่อเปลี่ยนแปลง โดยไม่ได้ละทิ้งวิถีเดิม แต่เพิ่มเติมทักษะชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตัวเองไปพร้อม ๆ กับกระแสการพัฒนา

• • • •

“โครงการฯ นี้แตกต่างจากโครงการอื่นตรงที่สามารถนำไปต่อยอดสร้างงาน สร้างอาชีพให้คนในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม และยั่งยืน ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถนำทักษะความรู้ไปประกอบอาชีพและสร้างรายได้ด้วยตนเอง”

โครงการพัฒนาทักษะอาชีพช่างเชื่อมสเตนเลสให้กับประชากรวัยแรงงานที่ด้อยโอกาสในพื้นที่จังหวัดนครพนม

มหาวิทยาลัยนครพนม จังหวัดนครพนม

'ทอผ้าไหม' วิถีอาชีพใหม่บ้านอุโลก จังหวัดสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ชาวบ้านส่วนใหญ่ในตำบลอุโลก อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ต่างฝากชีวิตไว้กับการทำนา หรือการเกษตรเพียงอย่างเดียว เมื่อว่างเว้นจากการทำนา หลายคนแทบไม่มีอาชีพเสริม แม้ว่าในชุมชนจะมีที่ทอผ้า แต่ก็ยังไม่สามารถทอผ้าไหมให้เป็นที่ต้องการของตลาดได้ เนื่องจากขาดการพัฒนาทั้งคุณภาพของเส้นไหม ลวดลาย รวมถึงสีย้อมที่ยังนิยมใช้สีเคมี

คณะเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ได้จัดทำโครงการฝึกอบรมพัฒนาทักษะแรงงานเพื่อเพิ่มโอกาสในอาชีพด้านการผลิตผ้าไหม ให้ความรู้ด้านการเกษตรเข้ามาช่วยพัฒนากระบวนการผลิตผ้าไหมแบบครบวงจร เพื่อสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน โดยมี อาจารย์สุนิสา เยาวสกุลมาศ เป็นผู้รับผิดชอบโครงการฯ

อาจารย์สุนิสา เล่าว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ส่งเสริมให้คณะต่าง ๆ ทำกิจกรรมบริการวิชาการกับชุมชน โดยก่อนหน้านี้อาจารย์และอุตสาหกรรมเกษตรลงไปทำงานเรื่องสมุนไพรและอาหารสัตว์ในตำบลอุโลก พบว่าในชุมชนมีที่ทอผ้าอยู่เป็นจำนวนมาก และชาวบ้านเองก็อยากเรียนรู้เรื่องการย้อมสีธรรมชาติ จึงทำโครงการย้อมสีธรรมชาติจากเม็ดมะขาม แต่เป็นเพียงความรู้ขั้นพื้นฐานเท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ แต่พอได้เห็นความตั้งใจของชาวบ้านจึงเป็นแรงบันดาลใจให้เขียนข้อเสนอโครงการฯ ขอรับทุนจาก กสศ.

“เป้าหมายของโครงการฯ คือต้องการให้เกิดอาชีพที่มั่นคงในชุมชน โดยใช้ทุนชุมชนเป็นตัวตั้งต้น ทั้งทุนมนุษย์และภูมิปัญญา ซึ่งเดิมคนในตำบลอุโลกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ปลูกผัก มีบางบ้านทอผ้า เลี้ยงไหม ปลูกหม่อน แต่การทอผ้าเพื่อขายยังมีไม่มาก จึงอยากให้มีอาชีพทอผ้าไหมเกิดขึ้นในชุมชนแบบครบวงจร ตั้งแต่การทอผ้า เลี้ยงไหม ปลูกหม่อน ซึ่งผลผลิตสามารถนำมาขายได้ทุกอย่าง”

“เป้าหมายของโครงการฯ คือ ต้องการให้เกิดอาชีพที่มั่นคงในชุมชน โดยใช้ทุนชุมชนเป็นตัวตั้งต้น ทั้งทุนมนุษย์และภูมิปัญญา ซึ่งเดิมคนในตำบลอุโลกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ปลูกผัก มีบางบ้านทอผ้า เลี้ยงไหม ปลูกหม่อน แต่การทอผ้าเพื่อขายยังมีไม่มาก จึงอยากให้มีอาชีพทอผ้าไหมเกิดขึ้นในชุมชนแบบครบวงจร”

อาจารย์สุนิสา เยาวสกุลมาศ

วิเคราะห์ความต้องการ ‘สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน’

ทั้งนี้ ทีมงานกำหนดผู้ร่วมเรียนรู้ไว้ 80 คน จาก 11 หมู่บ้าน ในตำบลอุโลก เน้นไปที่ผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ ประกอบด้วย แรงงานนอกระบบที่มีรายได้ต่ำ ผู้สูงอายุ และเยาวชน ที่ทำการคัดเลือกจากคณะกรรมการชุมชน ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ทำหน้าที่สำรวจความต้องการและคัดกรอง ให้พ่อแม่ซักชวนลูกหลานเข้ามาร่วมกิจกรรม เนื่องจากต้องการ

ใช้ทักษะด้านเทคโนโลยีของคนรุ่นใหม่ เช่น ตลาดออนไลน์ โซเชียลมีเดีย มาช่วยสอนให้กับพ่อแม่ และเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างรายได้ให้ครอบครัว

สำหรับกระบวนการเรียนรู้เริ่มต้นด้วยการให้ผู้ร่วมเรียนรู้ ‘วิเคราะห์ชุมชน’ ว่า ในชุมชนตนเองมีทุนชุมชน หรือมีภูมิปัญญาอะไรบ้าง

“สิ่งที่เราพบคือ ในชุมชนมีองค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าไหมจำนวนมาก และสามารถนำมาเชื่อมโยงกันได้แบบครบวงจร บางหมู่บ้านมีแปลงปลูกหม่อนขนาดใหญ่ บางหมู่บ้านขายเส้นไหม บางหมู่บ้านชำนาญเรื่องการทอผ้า เพียงแต่เป็นข้อมูลที่ทุกคนไม่เคยรู้มาก่อน เพราะขาดการเชื่อมโยง”

หลังจากวิเคราะห์ชุมชนจนค้นพบ ‘ฐานทุนชุมชน’ ที่สำคัญแล้ว จึงให้ผู้ร่วมเรียนรู้ ‘วิเคราะห์ตัวเอง’ โดยให้ลองสร้างภาพฝันในอนาคตของตัวเองและครอบครัวว่าเป็นอย่างไร พบว่าบางคนอยากมีโรงทอผ้า อยากมีอาชีพทอผ้า หรือทำเกษตรพอเพียง ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เขาเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ขั้นตอนต่อไปคือ การปรับทัศนคติในการอยู่ร่วมกัน ผ่านกิจกรรม ‘รู้จักหัวใจ’ ให้ทุกคนทำความรู้จักกัน บางคนเคยเห็นหน้ากันแต่ไม่เคยพูดคุยกัน ซึ่งได้ผลดีมาก จากที่เคยนั่งแยกหมู่บ้าน พอทำกิจกรรมร่วมกันก็เริ่มมีการทักทายกันมากขึ้น ลูกหลานที่ตามมาด้วยก็เริ่มเล่นด้วยกัน

กระบวนการดังกล่าวไม่เพียง ‘เปิดใจ’ ผู้ร่วมเรียนรู้ให้เรียนรู้ร่วมกัน แต่ยัง ‘สร้างการมีส่วนร่วม’ โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมกันออกแบบการเรียนรู้ หรือเลือก ‘วิทยากร’ ด้วยตนเอง

“เราเปิดกว้างให้ทุกคนเสนอว่าอยากเรียนรู้เรื่องใด แม้ว่าคณะจะมีความรู้เรื่องสีย้อมจากเมล็ดมะขามก็ตาม ซึ่งสุดท้ายก็ได้ข้อสรุปว่าพวกเขาต้องการเรียนรู้เรื่องการย้อมสีธรรมชาติ การย้อมคราม การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ซึ่งเมื่อได้หลักสูตรร่วมกันแล้ว ก็ให้ชาวบ้านเลือกวิทยากรที่สอนสนุก สอนดี โดยวิทยากรที่ชาวบ้านต้องการคือ อาจารย์บันเทิง ว่องไว

ทายาทช่างศิลปหัตถกรรมของจังหวัดสุรินทร์ได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติของจังหวัด เป็นผู้มีความสามารถด้านการทอผ้า ซึ่งเรามีข้อตกลงกันว่า ทุกคนต้องเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้จนครบหลักสูตร ซึ่งทุกคนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี”

ฝึกกระบวนการผลิต ‘ผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ’

สำหรับการอบรมตลอดหลักสูตรของโครงการฯ จะใช้เวลา 20 วัน เรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม 5 วัน การย้อมสีธรรมชาติ การพัฒนาลายผ้า 10 วัน และการตลาดอีก 5 วัน มีระยะเวลาทำโครงการฯ ทั้งสิ้น 7 เดือน โดยทีมงานใช้วิธี ‘ลงทำงานในชุมชน’ เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้ สะดวกมากที่สุด

“เราเข้าใจวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน จึงลงไปจัดอบรมในชุมชนเลย ผู้ร่วมเรียนรู้มาตอนไหนก็ได้ เขาอาจจะมาสายหน่อย หรืออาจจะอยู่ไม่เต็มวัน บางคนต้องไปรับ-ส่งลูก ไปเอาควายเข้าคอก เมื่อเสร็จแล้วก็กลับมาอบรม ซึ่งตลอดระยะเวลาการทำโครงการฯ ทุกคนสนุกกันมาก

เพราะทุกกิจกรรมทำในหมู่บ้าน แคชั้บมอเตอร์ไซด์มา ไม่ต้องออกนอกพื้นที่ การเรียนภาคปฏิบัติจัดที่ศาลาประชาคมของหมู่บ้าน ผู้ร่วมเรียนรู้ได้ลงมือเองทั้งหมดทุกขั้นตอน โดยมีทีมงานเป็นผู้ช่วย”

สำหรับการอบรมเรื่อง ‘การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม’ สอนโดยอาจารย์จากคณะเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร ทั้งการวิเคราะห์ค่าดิน วิเคราะห์โรคและศัตรูพืช เรียนรู้สายพันธุ์ของหม่อนไหม การพัฒนาเส้นไหมให้ได้มาตรฐานตรานกยูงพระราชทาน ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็น การเรียนรู้จากของจริง หลายเรื่องเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ชาวบ้านไม่เคยรู้มาก่อน

“คนโบราณปลูกหม่อนจะไม่ตัดแต่งกิ่ง พอเราให้ความรู้เขาก็ไปตัดแต่งกิ่งแตกใบสวย ชาวบ้านมาเล่าให้ฟังว่า มีปัญหาเกี่ยวกับคนแก่ที่บ้านเวลาตัดกิ่งหม่อน แต่พอเขาได้ความรู้จากการอบรมว่าต้องตัดแต่งกิ่งหม่อนจะแตกใบได้สวย ก็ช่วยเปลี่ยนแนวคิดได้”

ส่วนความรู้ด้าน ‘การย้อมสีธรรมชาติ การทอผ้าไหม และพัฒนาลายผ้า’ มีอาจารย์บัณฑิตมาเป็นวิทยากร โดยอาจารย์ได้นำผ้าไหมที่มีลวดลายสวยงามและมีราคาสูงหลายหมื่นบาทมาให้ดูเป็นตัวอย่าง ซึ่งช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ร่วมเรียนรู้อยากพัฒนาฝีมือตนเอง อีกทั้งยังได้สอนเทคนิคการย้อมสี การทอผ้าลายมัดหมี่โบราณ วิธีมัดหมี่ มัดลายให้สวยเป็นธรรมชาติ รวมถึงการทอขายพื้นถิ่นประจำจังหวัดสุรินทร์

นางสาวจอมศรี ชัยหาญ อาชีพทำนา ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า เธอเคยทำงานในโรงงานที่กรุงเทพฯ จากนั้นกลับมาทำนาอยู่บ้าน ชอบทอผ้าแต่ยังทอไม่เก่ง เข้าร่วมโครงการฯ นี้เพราะอยากเรียนรู้ทักษะการย้อมสีธรรมชาติ เพราะเห็นว่าปลอดภัยและดีต่อสุขภาพมากกว่า

“เราไม่มีพื้นฐานเรื่องการย้อมสีธรรมชาติมาก่อน แม้ศูนย์หม่อนไหมจะจัดอบรมให้เป็นประจำ แต่ชาวบ้านไม่มีโอกาสไป โครงการฯ นี้เข้ามาให้ความรู้ถึงในชุมชน ทำให้ชาวบ้านได้ประโยชน์เต็มที่ สิ่งที่ได้รับจากการ

อบรมคือ ได้ความรู้เรื่องสีธรรมชาติ รู้ว่าต้นไม้ใบใหญ่รอบหมู่บ้านเก็บมาทำสีได้หมด ส่วนชุมชนก็มีผ้าไหมสีธรรมชาติที่หลากหลาย มีรายได้เพิ่มขึ้น การย้อมสีธรรมชาติทำให้ขายผ้าไหมได้ราคาสูงขึ้น”

‘กลุ่ม 6 สายน้ำ’ พัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อชุมชน

นอกจากนี้ โครงการฯ ยังมีการจัดอบรมหลักสูตรการตลาดและการประชาสัมพันธ์ผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ไหม เพื่อผลักดันให้ผลิตภัณฑ์ไหมเป็นที่ยอมรับ รวมถึงการเชื่อมโยงตลาดที่กว้างขึ้นทั้งช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อเพิ่มช่องทางการขายทั้งในและต่างประเทศ

อาจารย์สุนิสา เล่าว่า หลักสูตรการตลาดจะสอนการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ไหม ซึ่งที่ผ่านมาชาวบ้านก็ยังเขียนและถ่ายทอดไม่เป็น จะมีอาจารย์สาขาการจัดการมาช่วยสอนวิธีการขายของแบบออนไลน์และออฟไลน์ การโพสต์ข้อความ การไลฟ์สด เทคนิคการพูดและวิธีทำให้นักติดตามเป็นแฟนเพจ นอกจากนี้ยังได้เพิ่มเติมความรู้ด้านการทำบัญชี การคิดต้นทุน มีสมุดบัญชีครัวเรือนแจกให้ พร้อมทั้งสอนให้จดบันทึกต้นทุน ซึ่งวิธีนี้จะรู้วิธีตั้งราคาผ้าไหม เพื่อกำหนดราคาขายขั้นต่ำได้

“ก่อนหน้านี้ เห็นผ้าไหมอยู่ในก็ จะต่อราคา เพราะอยากได้ของถูก แต่เมื่อมาทำโครงการฯ ทำให้รู้เลยว่ากว่าจะได้ผ้าไหมแต่ละผืนไม่ใช่เรื่องง่าย ก็จะสอนให้ชาวบ้านตั้งราคาแบบเผื่อต่อ ตอนนี้ก็คิดคำนวณต้นทุนและการตั้งราคากันได้เกินครึ่งแล้ว”

ทุกวันนี้ ผู้ร่วมเรียนรู้มีทักษะด้านการตลาดดีขึ้น สามารถเล่าเรื่องร้อยเรียงคำพูดเพื่อขายสินค้าทางออนไลน์ได้ อีกทั้งยังมีช่องทางการขายผ้าไหมใหม่ ๆ เกิดขึ้น ล่าสุดได้รวมกลุ่มกันภายใต้ชื่อ ‘กลุ่ม 6 สายน้ำ’ สื่อความหมายถึง 6 ชุมชนที่มาร่วมกันเพื่อเป็น ‘ศูนย์การเรียนรู้เพื่อชุมชนของตำบลอุโลก’

“งบประมาณที่ได้จากโครงการฯ นอกจากจัดกิจกรรมอบรมแล้ว ทีมงานยังนำไปจัดซื้ออุปกรณ์ เช่น กี่ทอผ้า เครื่องคันหัวหมี่ ตัดตั้งไว้ที่บ้านแกนนำของกลุ่ม เพื่อเป็นพื้นที่ให้สมาชิกมาเข้าใช้ในราคาไม่แพง โดยให้กลุ่มบริหารจัดการกันเอง อย่างน้อยก็ใช้เป็นศูนย์การเรียนรู้ เพื่อสร้างอาชีพให้ชาวบ้านในชุมชน หากชาวบ้านยังทอไม่เป็น ก็มารับจ้างสาวไหมในยามว่างได้ หรือมารับจ้างทอ ทำให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน โดยปัจจุบันผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติสามารถขายได้ราคาเพิ่มสูงขึ้นจากเดิม 1,000 บาท เพิ่มเป็น 3,000-5,000 บาท” อาจารย์สุนิสา เล่า

“ใจมันรัก ทำแล้วมีความสุข เดินคนเดียวไม่ได้ต้องเดินเป็นกลุ่ม” นางสาวจอมศรี กล่าวเสริมและเล่าว่า การมารวมกลุ่มกันทำให้มีแรงกระตุ้นช่วยกันทำงาน แม้แต่ผู้ใหญ่บ้านก็ทำงานด้วยความทุ่มเทสนุกไปด้วยกัน ทำให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคี ส่วนการทอผ้าไหมของกลุ่ม 6 สายน้ำตอนนี้มีทั้งขายเอง ฝากญาติขาย จะใช้วิธีการกระจายการตลาดให้หลากหลาย อยากให้สมาชิกกลุ่มได้ขายผ้า มีอาชีพที่มั่นคง พออยู่พอกิน อยากพากลุ่มไปสู่หมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว เน้นวิถีไทยบ้านที่ปลูกหม่อน เลี้ยงไหมทอผ้า ไปจนครบวงจร

ด้าน นางพันพงษ์ อยู่ประพันธ์ ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า แต่ก่อนเคยเป็นช่างเครื่องทอผ้าในโรงงาน แต่ไม่เคยทอผ้าใหม่ ไม่เคยมัดลายมาก่อน เมื่อมาร่วมกิจกรรมเห็นว่า งานผ้าไหมเป็นงานฝีมือที่สวยงาม ตอนแรกช่วยกรอด้วยซึ่งเป็นงานยากและละเอียด แต่ก็ไม่ถนัดใจ ใช้วิธีเรียนรู้ไปพร้อมกับเพื่อนในกลุ่ม ตอนนีทอสร่งและทอผ้าพื้นได้ทั้งผืนแล้ว

“ผ้าผืนแรกที่ขายได้คือผ้าถุง ตอนนีขายผ้าทอฝีมือตัวเองไปแล้วกว่า 10 ผืน ผ้าหนึ่งผืนใช้เวลาในการทอประมาณ 10 วัน ตั้งใจว่าจะทอผ้าขายเพื่อส่งลูกเรียน ตอนอบรมชอบเรียนเรื่องมัดลาย และยังได้รู้จักคนในหมู่บ้านมากขึ้น”

รายได้ รอยยิ้ม และความสุขที่สะท้อนออกมาจากคำบอกเล่าของชาวบ้านในตำบลอุโลกคือตัวชี้วัดถึงความสำเร็จของโครงการฯ ได้เป็นอย่างดี โดยหัวใจสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านเปิดใจเรียนรู้จนสามารถนำไปประกอบอาชีพให้เกิดรายได้ที่มั่นคงและสร้างการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งได้คือ ‘การสร้างการมีส่วนร่วมโดยไม่ยึดเหนี่ยวความรู้’

“สิ่งที่ทีมงานได้เรียนรู้จากการทำโครงการฯ คืออย่ายึดเหนี่ยวความรู้ให้ชาวบ้าน เพราะหากชาวบ้านไม่ต้องการก็ไปต่อไม่ได้ การทำงานต้องตอบสนองต่อความต้องการของชาวบ้านจริง ๆ ต้องลงพื้นที่จริง ลงมือทำจริง จึงจะประสบความสำเร็จได้ ที่สำคัญต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และร่วมออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ด้วยตัวเอง เราพบว่า ชาวบ้านมีกระบวนการคิดที่เปลี่ยนไป มีการพัฒนาทักษะการตั้งคำถาม เริ่มอยากเรียนรู้ อยากลองผิดลองถูก และเกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ”

ทั้งนี้ ในอนาคตทีมงานอยากสร้างความเข้มแข็งผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์ เช่น ดักแด่ ซาไบหม่อน รังไหมขัดผิว เพื่อให้เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้ชุมชนได้อย่างแท้จริง

• • • •

โครงการฝึกอบรมพัฒนากทักษะแรงงานเพื่อเพิ่มโอกาสในอาชีพด้านการผลิตผ้าไหม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

“รายได้ รอยยิ้ม และความสุขที่สะท้อนออกมาจากคำบอกเล่าของชาวบ้านในตำบลอุโลกคือตัวชี้วัดถึงความสำเร็จของโครงการฯ ได้เป็นอย่างดี โดยหัวใจสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านเปิดใจเรียนรู้จนสามารถนำไปประกอบอาชีพให้เกิดรายได้ที่มั่นคงและสร้างการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งได้คือ การสร้างการมีส่วนร่วมโดยไม่ยึดเหนี่ยวความรู้”

ย้อมสีธรรมชาติ สร้างมูลค่าเพิ่ม 'ผ้าไหมสุรินทร์'

มูลนิธิวิจัยชุมชน จังหวัดสุรินทร์

เพราะอยากเห็นแรงงานด้อยโอกาสในพื้นที่ตำบลจารพัด อำเภอสี่ขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ มีรายได้เพิ่มขึ้นเดือนละ 3,000 บาท มูลนิธิขวัญชุมชน จึงทำโครงการเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานสร้างสรรค์กลุ่มแรงงานนอกระบบขาดโอกาสในชุมชน จังหวัดสุรินทร์ เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ได้พัฒนาสานต่องาน ‘วิสาหกิจผ้าไหม’ ที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจครัวเรือน

■ ถึงภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้

จังหวัดสุรินทร์เป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีวัฒนธรรมการทอผ้าไหมมายาวนาน และผ้าไหมยังเป็นสินค้าที่ทำรายได้เข้าสู่จังหวัดไม่ต่ำกว่าปีละ 600 ล้านบาท ทว่าชาวบ้านในหลายพื้นที่ รวมถึงตำบลจารพัดยังประสบปัญหาขายผ้าไหมไม่ได้ราคา กลายเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

นางสุภาพร ทองสุข มูลนิธิขวัญชุมชน ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่า จากการลงพื้นที่ทำงานเกี่ยวกับสุขภาพของแรงงานนอกระบบในจังหวัดสุรินทร์พบว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีอาชีพทอผ้า แต่การทอผ้ามักทำในลักษณะเร่งทำ เร่งขายในราคาต่ำกว่าทุน เพราะต้องการเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายรายวันในครอบครัว อีกทั้งผ้าทอส่วนใหญ่ยังใช้กระบวนการย้อมด้วยสีเคมีเพื่อความรวดเร็ว ทำให้ขายไม่ได้ราคา ส่งผลเสียต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

“ผ้าไหมช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจครัวเรือนรองจากงานเกษตร อีกทั้งพื้นที่ตำบลจารพัดยังมีฐานทุนการทอผ้าที่สำคัญ ตำบลนี้มีทั้งหมด 20 หมู่บ้าน 2,251 ครัวเรือน ในจำนวนนี้มีครัวเรือนที่ทอผ้าอยู่ 1,050 ครัวเรือน หากนำที่ทอผ้าของ 1,050 ครัวเรือนมาเรียงต่อกัน ตำบลจารพัดก็เปรียบดังโรงงานทอผ้าขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์”

สำหรับวิธีการคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้ได้ดำเนินการร่วมกับคณะทำงาน แกนนำคนทอผ้าที่มาจากตัวแทนแต่ละกลุ่มบ้าน ตัวแทนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนสถานศึกษา ผู้ใหญ่บ้าน กศน.ตำบล จำนวน 20 คน ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกลั่นกรองผู้ร่วมเรียนรู้ โดยยึดตามเกณฑ์คุณสมบัติของโครงการฯ ประกอบด้วย แรงงานนอกระบบที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คนพิการ เยาวชนนอกระบบการศึกษา คนว่างงาน และผู้สูงอายุ จำนวน 70 คน

“งานผ้าไหมช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจครัวเรือนรองจากงานเกษตร อีกทั้งพื้นที่ตำบลจารพัดยังมีฐานทุนการทอผ้าที่สำคัญ มีครัวเรือนที่ทอผ้าอยู่ 1,050 ครัวเรือน หากนำที่ทอผ้าทั้งหมดมาเรียงต่อกัน ตำบลจารพัดก็เปรียบดังโรงงานทอผ้าขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์”

นางสุภาพร ทองสุข

เติม 'ทักษะ 4 ด้าน' เพิ่มมูลค่าธุรกิจ ให้ผู้ประกอบการผ้าไหม

สำหรับกระบวนการเรียนรู้ใช้เวลา 2-3 วัน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่พอมิทักษะการทอผ้าบ้างแต่ยังขาดทักษะการมัดหมี่และมัดลาย
2. กลุ่มในสายพานการผลิตผ้าไหมเพียงบางส่วน เช่น ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และทอผ้า รับจ้างผลิตงานบางส่วน เช่น มัดลาย ย้อมผ้า ทอผ้า และ
3. กลุ่มไม่มีทักษะ โดยจัดกลุ่มคละกัน เพื่อช่วยหนุนเสริมความรู้ระหว่างกัน ผ่าน 'กระบวนการเรียนรู้ 4 โมดูล (Module)'

นางสุภาพร เล่าว่า โมดูลที่ 1 การอบรมเพื่อวางเป้าหมายของการเป็นผู้ประกอบการผ้าไหม 'การเรียนรู้เรื่องตัวตน และการวางแผนการเงิน' โดยมี นางสุพรรณิ เวียงคำ ประธานสถาบันการเงินตำบลเวียงจังหวัดพะเยา เป็นวิทยากร ขวนผู้ร่วมเรียนรู้ปรับ Mindset ใหม่ ในการวิเคราะห์ระบบการเงินครัวเรือน ฝึกบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่าย การคิดหาวิธีลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น โดยวิเคราะห์รายจ่ายเล็ก ๆ น้อย ๆ ในครัวเรือนที่เสียไป การบันทึกค่าใช้จ่ายในการผลิตผ้าไหม และหาวิธีการเพิ่มรายได้ โดยให้คิดถึงการหารายได้รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน รายงวด เพื่อปูทางไปสู่เป้าหมายการมีรายได้เพิ่ม 3,000 บาทต่อเดือน

โมดูลที่ 2 ให้ความรู้ 'ทักษะการย้อมสีธรรมชาติ' ให้ได้มาตรฐาน มี แม่สีนวล หมวกทอง กลุ่มทอผ้าสีธรรมชาติบ้านน้ำใสได้ จังหวัดอุดรดิษฐ์ ที่เชี่ยวชาญด้านสีธรรมชาติที่ได้มาตรฐานอุตสาหกรรมครัวเรือน มาให้ความรู้ ซึ่งการพัฒนาทางเลือกผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติจะเป็นอีกทางหนึ่งในการเพิ่มมูลค่าสินค้าผ้าไหมทอมือ

โมดูลที่ 3 การอบรม 'การวางแผนโมเดลธุรกิจ' เกี่ยวกับ 'ธุรกิจผ้าไหม' โดยมีเครือข่ายของคนรุ่นใหม่ (โพลีคาร์ม) ซึ่งชำนาญเรื่อง 'กิจการเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise' มาช่วยมองโมเดลธุรกิจร่วมกับชาวบ้าน

“บริษัทโพลีคาร์ม เป็นผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่ทำงานผ้าทอพื้นบ้าน มาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการทำงานกับชุมชน และการตลาด การคิดราคาขายที่เป็นธรรม ในกระบวนการเรียนรู้โมดูลที่สามนี้ยังมีกลุ่มผู้ประกอบการทางสังคมจากบริษัท ๑ 4 ๑ มาให้ความรู้เรื่องการคิดต้นทุน ราคาสินค้า การเล่า Story สินค้า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความรับผิดชอบต่อผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม ที่ต้องซื้อสัตย์ต่อลูกค้า ทำให้เห็นว่าบางคนอาจขยับขึ้นเป็นผู้ประกอบการได้ บางคนอาจจะอยู่ในระดับแรงงานนอกระบบกลุ่มทอผ้า แต่ก็สามารถพัฒนาเป็นแรงงานทอผ้าที่คิดต้นทุนและกำไรของตัวเองได้ ที่สำคัญการอบรมยังทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้เกิดโอเคใจว่าจะขายแค่ผ้าอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องเล่า Story กระบวนการผลิตผ้าในฐานะงานหัตถศิลป์ได้ด้วย”

สุดท้าย โมดูลที่ 4 คือ 'การทำให้ผู้ประกอบการในชุมชนรู้จักกับวิธีการตลาดออนไลน์' มี นายอนุกุล ทรายเพชร จากบริษัทโพลีคาร์ม จำกัด ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ ที่ทำการตลาดออนไลน์ขายข้าวอินทรีย์ของอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ มาให้ความรู้เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับกลุ่มเยาวชนผู้ประกอบการผ้าไหมรุ่นใหม่ que เข้าถึงสื่อออนไลน์ เป็นอีกหนึ่งช่องทางในการกระจายสินค้าผ้าทอในชุมชน

นางสุภาพร เล่าว่า การอบรมนอกจากจะดึงเครือข่ายผู้ประกอบการรุ่นใหม่มาแลกเปลี่ยนความรู้และสร้างแรงบันดาลใจแล้ว วิทยากรยังแบ่งกลุ่มคนทอผ้าในหมู่บ้านเป็น 5 กลุ่ม ให้ช่วยกันตั้งชื่อแบรนด์ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของแต่ละกลุ่มบ้าน ทำให้ได้ Story เรื่องเล่าของ 5 แบรนด์ผ้าไหมในตำบลจางพัต ประกอบด้วย แบรินด์แคปรือ (บ้านจันทร์แสง) แบรินด์คำปะมา (บ้านพม่า) แบรินด์ผู้หญิงมัดหมี่ผู้ชายทอผ้า (บ้านโคกเจริญ) แบรินด์ร้อยสีพันลาย (บ้านพันสี) และแบรินด์โสดสะดอไพร (บ้านไพรบ้านสตอ และบ้านโสภาเป็รียง)

ผลจากกระบวนการเรียนรู้เรื่องการสร้างแบรนด์สินค้าและตลาดออนไลน์ เกิดผลดีกับกลุ่มที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้วและมีคนรุ่นใหม่อยู่ในกลุ่มที่ช่วยกันเปิดขายออนไลน์ กล่าวคือ กลุ่มเยาวชนทอผ้าที่มีทักษะการขายออนไลน์ เมื่ออบรมเสร็จก็สามารถเขียน Story บอกเล่าเรื่องราวผลงานผ้าไหมสีธรรมชาติของตนเอง หรือกระบวนการผลิตที่ใช้สีธรรมชาติ ลวดลายผ้า และคิดใหม่ว่าจะขายในราคาที่ไม่ต่ำเกินไปเพื่อช่วยยกระดับผ้าทอของชุมชน ประกอบกับการเล่าเรื่องที่น่าสนใจ จึงช่วยเพิ่มมูลค่าราคาผ้าไหมได้อย่างดี

■ ผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ มูลค่าเพิ่มของชุมชน

ทุกวันนี้ผู้ร่วมเรียนรู้หลายคนจากที่มีทักษะการทอผ้าเท่ากับศูนย์ก็สามารถยกระดับตนเองไปสู่การสร้างอาชีพได้ บางคนไม่เคยย้อมสีธรรมชาติ ไม่เคยทอผ้า แต่เมื่อได้เข้ามาเรียนรู้ปรากฏว่าทำได้ทั้งทอผ้าและย้อมสีธรรมชาติ ส่วนผู้ที่มีทักษะอยู่แล้วก็ก้าวสู่ออาชีพ มีทักษะด้านการย้อมสีธรรมชาติดีขึ้น ที่สำคัญระหว่างการเรียนรู้ยังเกิดการ

พัฒนาปรับปรุงยุคตลาดลายใหม่ ๆ ของกลุ่มช่างทอในชุมชนด้วย เช่น การประยุกต์ลาย ‘ดาวล้อมเดือน’ และ ‘ลายโกนเนียง’ หรือ ‘हनอนใหม่’ ที่ทันสมัยมากขึ้น โดยหลังจากปรับเปลี่ยนทักษะการมัดลาย การย้อมสีธรรมชาติ ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถขายผ้าไหมได้ในราคาที่สูงขึ้น จากราคาปกติ 1,300 บาทต่อผืน เป็นผืนละ 2,500-4,500 บาท ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของลาย สี และเทคนิคการย้อมที่สม่ำเสมอ ทุกคนจึงมีความท้าทายอยากย้อมสีธรรมชาติให้ชำนาญมากขึ้น เพื่อร่วมกันสร้าง ‘คุณค่า’ และ ‘มูลค่าเพิ่ม’ ให้กับผ้าไหมงานหัตถศิลป์ของชุมชน

“จากเดิมเวลาย้อมสีไม่เคยซัง ดวง วัด ใช้แค่กะเอา ไม่ได้มาตรฐาน แม้สีนวลซึ่งเป็นวิทยากรก็ได้กำชับว่าต้องซัง ดวง วัดตามสูตร หากยังใช้วิธีกะเอาด้วยสายตาจะทำให้สีไม่สม่ำเสมอ และจะไม่ได้สีตามที่ลูกค้าต้องการ ทำให้สินค้าโดนตีกลับ เพราะสีไม่เหมือนเดิม แต่หากทำตามมาตรฐานจะทำก็ครั้งก็ได้สีสันทึบแน่นอน และคงทนถูกใจลูกค้า”

ความมุ่งมั่นของมูลนิธิขวัญชุมชนและความร่วมมือของเครือข่ายผู้นำชุมชน ทำให้ปัจจุบันผู้ร่วมเรียนรู้ประมาณ 50 คน สามารถสร้างรายได้จากการทอผ้า ซึ่งช่องทางการจำหน่ายสินค้าจะมีทั้งขายผ่าน

พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อในหมู่บ้าน และขายผ่านช่องทางออนไลน์ซึ่งเป็นช่องทางใหม่ที่ได้จากการฝึกอบรม ที่สำคัญการหันมาผลิตย้อมสีธรรมชาติเป็นอีกหนึ่งทางเลือก ที่ช่วยฟื้นฟูภูมิปัญญาโบราณของชุมชนเขมรอีสานใต้ ทั้งการย้อมครั้ง ย้อมเข ย้อมประโศด และความพยายามในการต่อยอดฟื้นฟูวิธีการย้อมใหม่ด้วยครามธรรมชาติซึ่งเป็นแม่สีที่ย้อมได้ยากและได้เลือนหายไปจากชุมชนนานแล้ว

นางสาวโพนมเพ็ญ ผ่องใส ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า ก่อนหน้านี้ทำงานเป็นผู้ช่วยเกษตรกร พอติแม่อายุมากแล้วจำต้องกลับมาดูแลแม่ ตอนกลับมาก็เคืองกว้างอยู่พักหนึ่งเพราะไม่รู้ว่าจะทำอาชีพอะไร พอที่บ้านมีที่ทอดผ้า ตอนเด็กเคยช่วยแม่สาวไหมและกักไหม พอมีความรู้เรื่องการทอผ้าและมัดหมี่อยู่บ้าง จึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการฯ เพราะอยากเรียนรู้การมัดลายและการย้อมสีธรรมชาติที่ได้มาตรฐานที่หาวัตถุดิบได้ง่าย ๆ ในชุมชน เช่น ใบยูคาลิปตัส สมอ และมะม่วง

“การเข้าอบรมทำให้ได้ความรู้ใหม่เรื่องการทอและการประยุกต์ลายการย้อมผ้า มีโอกาสได้เรียนรู้ตัวเอง รู้ค่าใช้จ่ายตัวเอง ตัดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นออกไป ช่วงที่ออกจากงานประจำกลับมาอยู่บ้านก็กังวลมากกลัวไปไม่รอด แต่เมื่อเข้าโครงการฯ ทำให้เกิดความมั่นใจ ซึ่งจากการพูดคุยกับเพื่อนในกลุ่มพบว่า ทุกคนแบ่งปันช่วยเหลือ รู้สึกมั่นใจมากขึ้นเชื่อมั่นว่าเมื่อกลับมาอยู่บ้านมีรายได้แน่นอน ตอนนี้กำลังฝึกคิดต้นทุนราคาผ้า และฝึกเล่าเรื่องเวลาโพสต์ขายออนไลน์”

ด้าน นางสาวสุภาพร พรหมริ้ว อาชีพแม่บ้าน บอกว่า เธอไม่เคยทอผ้ามาก่อนในชีวิต เคยรับจ้างมัดลายมีรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ โครงการฯ นี้ทำให้เธอมีทักษะการย้อมสีธรรมชาติเพิ่มขึ้น และยังได้เพื่อนและเครือข่ายที่คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

“ตอนนี้สนใจอยากทอผ้าเป็นอาชีพเสริม ครอบครัวทั้งพ่อและสามีก็สนับสนุนทำก็ทอผ้าให้และนำช่างบ้านก็มีทอผ้าโบราณ มีคนคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำตลอด ตั้งเป้าหมายไว้ว่าอยากมีรายได้เดือนละ 15,000 บาท ซึ่งต้องทำได้”

นางสุภาพร บอกว่า นอกจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นแล้ว ความสัมพันธ์ในชุมชนก็แน่นแฟ้นขึ้นจากเดิมที่ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างอยู่ แข่งขันกันเอง แต่ละหมู่บ้านแทบไม่ค่อยได้มาเจอกัน โครงการฯ นี้ได้เปิดประตูแห่งโอกาสหลาย ๆ อย่าง ทั้งการฟื้นฟูความรู้ภูมิปัญญาผ้าทอของชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาทักษะอาชีพทอผ้าและลายมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ ทั้งยังเกิดการเชื่อมโยงทักษะของคนรุ่นเก่า และคนรุ่นใหม่เข้าด้วยกัน เกิดแหล่งเรียนรู้ผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติได้ถุ่นเรือน ทั้งช่างทอและเยาวชนที่สนใจมาช่วยกันทำงานเรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ ร่วมกันซึ่งผลที่เกิดขึ้นนี้ล้วนมาจากฐานคิดการทำงานพัฒนาที่มองเห็น ‘โอกาส’ ในการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน อันนำไปสู่การสร้างฐานเศรษฐกิจระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อเนื่องไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนต่อไป

ผ้าไหมทอมือย้อมสีธรรมชาติแห่งตำบลจารพัต ไม่เพียงถูกถักทอด้วยความหวังในการมีรายได้หล่อเลี้ยงชีวิต แต่เส้นใยไหมที่เชื่อมโยงเกี่ยวพันยังสะท้อนถึงสายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นและเข้มแข็งของชุมชน

• • • •

“โครงการฯ นี้ได้เปิดประตูแห่งโอกาสหลายด้าน ทั้งการฟื้นฟูความรู้ภูมิปัญญาผ้าทอของชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาทักษะอาชีพทอผ้าและลายมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ ทั้งยังเกิดการเชื่อมโยงทักษะของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่เข้าด้วยกัน”

โครงการเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานสร้างสรรค์
กลุ่มแรงงานนอกระบบขาดโอกาสในชุมชนจังหวัดสุรินทร์

มูลนิธิวัณขุมชน จังหวัดสุรินทร์

ฝึกอาชีพผู้สูงอายุ ผลิต 'สินค้าจากสมุนไพร' ในชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่
จังหวัดนครราชสีมา

สภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงทุกวันนี้ ไม่เพียงทำให้ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสองแคว จังหวัดนครราชสีมา ต้องเผชิญกับปัญหาคนว่างงานและมีผู้ด้อยโอกาสจำนวนมากเท่านั้น แต่ในชุมชนยังพบผู้สูงอายุจำนวนมากที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว ประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิต การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสมีงานทำจะช่วยสร้างรายได้และความภาคภูมิใจในการพึ่งพาตนเอง องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ ได้จัดทำโครงการส่งเสริมอาชีพผลิตยาหม่องและน้ำยาเอนกประสงค์ในผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส ตำบลมะเกลือใหม่ เพื่อลดรายจ่าย สร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่

นางสะปอย ชัยประเสริฐ ผู้รับผิดชอบโครงการ เล่าว่า ปัจจุบันผู้สูงอายุกำลังเป็นกลุ่มประชากรหลักของตำบลมะเกลือใหม่ จากประชากรกว่า 8,000 คน เรามีผู้สูงอายุมากถึง 1,400 คน ที่สำคัญคือ ผู้สูงอายุเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังต้องรับผิดชอบดูแลครอบครัว โดยเฉพาะการเลี้ยงดูลูกหลาน เนื่องจากพ่อแม่ไปทำงานที่อื่นและฝากเด็กไว้กับปู่ย่าตายาย เราจึงอยากหาช่องทางเพิ่มรายได้ที่นอกเหนือไปจากเบี้ยยังชีพ

“ยาหม่อง น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า และน้ำยาปรับผ้านุ่ม เป็นของจำเป็นที่ต้องใช้ทุกวัน น่าจะทำได้ ก็เลยคุยกันใน อบต. ว่า ทำโครงการฯ นี้ดีไหม เจ้าหน้าที่ อบต. ซึ่งเป็นนักวิชาการงานทั่วไปก็เห็นดีด้วย เพราะหากทำเองได้น้อยก็ช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือนบางส่วน หากสามารถผลิตขายได้ก็จะเกิดการสร้างงาน มีรายได้ แม้ว่าจะไม่มากมาย ได้ค่าแรงวันละ 100-200 บาท ก็ยังดี”

“ยาหม่อง น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า และน้ำยาปรับผ้านุ่ม หากทำเองได้ อย่างน้อยก็ช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือน หากสามารถผลิตขายได้ก็จะเกิดการสร้างงาน มีรายได้ แม้ว่าจะไม่มากมาย ได้ค่าแรงวันละ 100-200 บาท ก็ยังดี”

นางสะปอย ชัยประเสริฐ

■ ฝึกผลิต ‘ยาหม่อง-น้ำยาซักล้าง’ จากสมุนไพร

ในการดำเนินงาน ทีมงานเริ่มต้นจากคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้จำนวน 80 คน เน้นไปที่กลุ่มผู้สูงอายุที่ยังร่วมกิจกรรมไหว ร่องลงมาคือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และเยาวชนในพื้นที่ โดยขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชน อบต. และ อสม. ช่วยคัดกรองในเบื้องต้น จากนั้นส่งต่อให้ประชาคมหมู่บ้านถนัดกรอกอีกครั้ง เนื่องจากไม่รู้ข้อมูลของแต่ละครอบครัวเป็นอย่างดี หลังจากได้ผู้ร่วมเรียนรู้ครบแล้ว ทีมงานจะลงไปพูดคุยให้ข้อมูลรายละเอียดการทำโครงการฯ อีกครั้ง

นางสะปอย เล่าว่า กระบวนการอบรมจะมีการสอนวิธีทำยาหม่อง และน้ำยาอเนกประสงค์ทั้งหมด 4 ผลิตภัณฑ์ คือ น้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน น้ำยาปรับผ้านุ่ม และยาหม่อง จัดอบรมหลักสูตรละ 4 วัน รวม 16 วัน มีการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

“ก่อนการอบรมจะพาไปดูงานที่โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ จากนั้นจะแบ่งผู้ร่วมเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อยเพื่อให้ได้เรียนรู้ครบทั้ง 4 หลักสูตร ซึ่งวิทยากรมีทั้งผู้เชี่ยวชาญเรื่องน้ำยาจากสารอินทรีย์ และปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน ทุกคนจะได้เรียนรู้และลงมือทำทุกขั้นตอน ทุกหลักสูตร ไม่มีใครหนีหาย ส่วนใหญ่เรียกร้องให้จัดอบรมเร็ว ๆ เพราะอยากทำเป็น”

โครงการฯ จะสอนวิธีการทำพื้นฐานในรูปแบบการใช้สารเคมีที่จำหน่ายในท้องตลาด รวมถึง **‘สูตรไร้เคมี’** ที่เน้นผลิตจาก **‘สมุนไพรในท้องถิ่น’** ซึ่งกำลังเป็นที่ต้องการของตลาด

“เราสอนทำผลิตภัณฑ์ทั้งแบบเคมีและอินทรีย์ด้วย แต่พยายามเน้นให้ชุมชนใช้อินทรีย์ แต่บางคนก็ยังอยากทำแบบใช้สารเคมี เพราะเขายังชินกับของที่เคยใช้ ก็ต้องค่อย ๆ ให้เขาลองเรียนรู้ด้วยตัวเอง เรานำสูตรอินทรีย์มาสอนเพื่อให้ลองเปรียบเทียบ พอใช้น้ำยาซักล้างแบบอินทรีย์แล้วมือไม่ลอก ไม่เป็นขุย พอกลับไปใช้แบบเคมีแล้วเป็น บางคนจะรู้ว่าตนเองแพ้ เพราะหากไปบอกให้ยกเลิกสูตรเคมีเลย ชาวบ้านคงไม่ยอมรับ”

ทั้งนี้ ผลิตภัณฑ์อินทรีย์จากพืชและสมุนไพรในท้องถิ่น ประกอบด้วย **‘น้ำยาซักผ้าสูตรอินทรีย์’** จะมีส่วนผสมของมะละกอกับมะกรูด **‘น้ำยาล้างจานอินทรีย์’** ทำจากมะกรูดและมะนาว ส่วน **‘ยาหม่องสมุนไพร’** ได้หมอสุนทรมืออดีซึ่งผลิตขายเพื่อส่งออกมาถ่ายทอดเคล็ดลัทธิวิชาการผลิตให้ ซึ่งใช้ส่วนผสมทั้งพิมเสน การบูร น้ำมันยูคาลิปตัส วาสลีน พาราฟิน น้ำมันเมล็ดพืงพอน และน้ำมันไพร ส่วน **‘น้ำยาปรับผ้านุ่ม’** ยังไม่มีสูตรอินทรีย์ เพราะสูตรที่ใช้ผลิตเป็นสูตรสำเร็จรูป แต่ก็มีการเติมขมิ้นและมะขามลงไปด้วย

“การทำยาหม่องและน้ำยาอเนกประสงค์เป็นงานที่ไม่ซับซ้อน เหมาะกับผู้สูงอายุและคนพิการ แค่ทำตามขั้นตอน รู้ว่าต้องใส่อะไรก่อนหลัง และรู้เทคนิคการกวาด วัตถุดิบที่ใช้มีทั้งเคมีและส่วนผสมจากสมุนไพรอินทรีย์ที่ปลูกในชุมชน”

นอกจากการสอนทำทั้ง 4 ผลิตภัณฑ์แล้ว ทีมงานยังได้เติมความรู้ให้ผู้ร่วมเรียนรู้สนใจ เช่น วิธีทำข้าวหมาก แชมพูสระผม และสบู่ก้อน รวมทั้งวิธีทำน้ำหมักจุลินทรีย์จากหมักกล้วย

■ สร้างแบรนด์ **‘OK ORGANIC’** กำตลาด เข้าถึงชุมชน

แม้ผู้ร่วมเรียนรู้จะฝึกฝีมือจนสร้างผลิตภัณฑ์ทั้ง 4 ชนิด มาแจกจ่ายใช้งานได้จริงในชุมชนแล้ว ก็ยังไม่สามารถการันตีได้ว่าจะนำไปสู่การสร้างอาชีพที่ยั่งยืนได้ การเสริมองค์ความรู้ **‘กลยุทธ์ทางการตลาด’** หรือหลักการในการทำผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก

“ในหลักสูตรจะมีการอบรมวิธีผลิต การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และการวางแผนการตลาดให้แก่ผู้ร่วมเรียนรู้ หลังจบการอบรมคณะทำงานได้ถอดบทเรียน ให้ช่วยกันคิดรูปแบบการขาย วิธีการขาย การออกแบบบรรจุภัณฑ์ โดยจากประสบการณ์การผลิตน้ำดื่มบรรจุขวดแบรนด์ **‘กล้าดี’** ขายมาหลายปี อนาคต.มะเกลือใหม่ จึงเลือกใช้ขวดน้ำดื่มเป็นบรรจุภัณฑ์ของน้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน และน้ำยาปรับผ้านุ่ม เพราะต้นทุนราคาขวดไม่แพง รวมทั้งมีการสร้างแบรนด์ **‘OK ORGANIC’** เพื่อขายผลิตภัณฑ์อินทรีย์ ส่วนราคาขายถ้าเป็นกลุ่มน้ำยาอเนกประสงค์จะอยู่ที่ 10-15 บาท ส่วนยาหม่องสมุนไพร ราคา 20-50 บาท สำหรับการผลิตจะใช้วิธีทำงานร่วมกัน และส่วนผสมจากธรรมชาติก็มาจากสวนครัวในบ้าน ทั้งมะกรูดและมะนาว”

เมื่อถามถึงเรื่องการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย นางสาวปอยบอกว่า โครงการฯ จะเน้นทำ ‘การตลาดแบบเข้าถึงชุมชน’ เน้นการจำหน่ายจากวงในขยายสู่วงนอก พร้อมทั้งเตรียมตั้งกลุ่ม ‘วิสาหกิจชุมชน’

“เราเน้นตลาดในชุมชนก่อน ไม่ใช่เริ่มแข่งกับรายใหญ่ แต่ให้เริ่มจากวงใน ถ้าเราขายคนข้างบ้านไม่ได้ เราจะไปขายใครได้ คนที่เป็นญาติ พี่น้อง ต้องทำให้เขายอมรับสินค้าเราให้ได้ก่อน ยังไม่ต้องกระโดดไปต่อบลอื่น หมู่บ้านอื่น ดังนั้นวิธีการขายของผู้ร่วมเรียนรู้จึงเป็นการนำเสนอขายหม่องให้เป็นของชำร่วยในงานศพ งานบุญ เมื่อได้ออร์เดอร์มาแล้วทางกลุ่มก็ช่วยกันทำ รายได้ก็นำเข้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างขออนุญาตจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ตอนนี้การทำงานจะใช้วิธีการกระจายงานไปตามกลุ่มย่อย มีหน่วยงานกลางทำหน้าที่รับออร์เดอร์ จัดเก็บ และกระจายรายได้ แต่ละกลุ่มมีประธาน เภรัญญิก และเลขานุการ สมาชิกแต่ละคนมาลงหุ้นกัน เรื่องการจัดแบ่งรายได้ให้เป็นที่สมาชิกกลุ่มตกลงกัน”

ผลลัพธ์จากการทำตลาดแบบเข้าถึงคนในชุมชน ทำให้มีคำสั่งซื้อยาหม่อง น้ำยาล้างจาน เป็นของชำร่วยสำหรับแจกในงานต่าง ๆ จากในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งทางกลุ่มฯ ยังอยู่ระหว่างประสานกับสหกรณ์ฟาร์มวัวนมในพื้นที่ เพื่อเสนอขายน้ำยาล้างจานสูตรอินทรีย์สำหรับล้างถังนม นอกจากนี้พวกเขายังนำความรู้ที่ได้รับไปคิดค้นพัฒนาผลิตภัณฑ์สูตรใหม่ ๆ ด้วยการเพิ่มส่วนผสมสมุนไพรชนิดอื่น ๆ เช่น มะเฟือง เพื่อสร้างความหลากหลายและมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์

■ สร้างรายได้ผู้สูงวัย กำไรคือ ‘ความสุขของชุมชน’

ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ทั้ง 4 ชนิดที่มาจากฝีมือผู้สูงวัยและผู้ด้อยโอกาสในโครงการฯ ทำให้หลายครัวเรือนลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ซึ่งแม้จะไม่มาก แต่ก็เป็น ‘ความหวัง’ ในการต่อชีวิตของใครหลายคน

“โครงการฯ นี้สร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้มารวมกลุ่มกัน ได้ทำผลิตภัณฑ์ใช้เองเพื่อลดรายจ่าย เมื่อขายได้ก็เป็นผลพลอยได้ เราอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงในชีวิตของชาวบ้าน อยากให้เขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ถึงแม้ไม่มาก เราไม่ได้ให้เขาจาก 1 ไป 10 แค่นับขั้นขึ้นมาทีละนิด จากที่ไม่เคยมีรายได้เลย ก็พอมีเงินซื้อกับข้าววันละ 20-30 บาท แค่นี้ก็อาจเพียงพอแล้ว บางคนแม้มีเงินแค่ 100 บาท ก็มีความหมายมาก” นางสาวปอย กล่าว

ด้าน นางแพรว พงศ์วิเศษ อาชีพแม่บ้าน ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าให้ฟังว่า มาเข้าร่วมอบรมเพราะมีเวลาว่าง ไม่รู้จะทำอะไร พอรู้ว่าจะมีโครงการสอนทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า ก็สนใจ อยากทำเป็น เมื่อมาอบรมจึงรู้ว่าได้ประโยชน์ถึง 3 ทาง คือ มีเพื่อน ได้ความรู้ และสุดท้ายช่วยลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ปกติที่บ้านจะซื้อผงซักฟอกเดือนละ 3 กิโลกรัม ประมาณ 100 กว่าบาท น้ำยาปรับผ้านุ่ม 45 บาท ใช้ 2 สัปดาห์ก็หมดแล้ว พอเราทำน้ำยาซักผ้าเอง ช่วยลดการซื้อ ได้เดือนละไม่ต่ำกว่า 200 บาท

ที่สำคัญผลิตภัณฑ์อินทรีย์ยังใช้วัตถุดิบจากพืชผลและสมุนไพรธรรมชาติในชุมชน ทำให้ชาวบ้านได้ใช้ ‘ทุนจากทรัพยากรในท้องถิ่น’ ซึ่งทั้งประหยัดและปลอดภัย อีกทั้งการได้มาพบปะรวมกลุ่มกันยังทำให้พวกเขา ‘มีความสุขและความสามัคคี’ มากขึ้น

นางบานเย็น จงสูงเนิน อาชีพเกษตรกร ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า ตอนอบรมเลือกทำผลิตภัณฑ์สูตรอินทรีย์เพราะไม่ชอบใช้สารเคมี ในสวนหลังบ้านมีวัตถุดิบจากธรรมชาติ ทั้ง มะละกอ มะนาว มะกรูด เวลาทำก็ลงทุนซื้อเฉพาะสารตั้งต้นเท่านั้น ทำให้ได้ใช้ของที่ปลอดภัยและประหยัดได้มาก

“ในสวนมีของเยอะแยะ หล่นก็ทิ้งหมด พอเราเริ่มทำน้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจานสูตรอินทรีย์ เดียวนี้แทบจะไม่ปล่อยทิ้งให้เน่าเสีย ทำใช้เองเป็นประจำ ตั้งแต่มาอบรมไม่เคยซื้อของพวกนี้อีกเลย คุ่มค่ามากที่ได้มาเรียน ป้ามาอบรมไม่เคยขาด และเป็นคนที่ไม่เคยนั่งข้างหลังเลย ตอนนี้ได้รับเลือกให้เป็นประธานรุ่น ทุกวันนี้อารมณ์ดี นอนก็มีความสุข

หลังง่าย ที่สำคัญเพิ่งเห็นคนในชุมชนกระตือรือร้นที่จะทดลองทำก็โครงการฯ นี้ เวลาเดินในหมู่บ้าน ชาวบ้านก็พูดกันแต่เรื่องนี้ ไม่ใช่แค่หมู่บ้านเดียวนะ แต่มีถึง 12 หมู่บ้าน มีประโยชน์มากจริง ๆ ได้ทั้งความรู้ และได้ประหยัดเงิน”

นางบานเย็น ย้ำว่า การรวมกลุ่มกันทำให้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้กัน เวลามาเจอกันก็คุยกันเสียงดัง สิ่งที่ได้จากโครงการฯ อันดับแรกคือความสุข จะได้ไม่เป็นโรคอัลไซเมอร์ มีเพื่อน กินข้าวร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน อันนี้คือกำไรของผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

องค์ความรู้และความสุขที่พรั่งพรูออกมาจากคำบอกเล่าของผู้ร่วมเรียนรู้ล้วนสะท้อนถึงความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากโครงการฯ ได้เป็นอย่างดี โดยสิ่งที่ทีมงานวาดหวังไว้ คือ การรักษาคุณภาพและธุรกิจให้ยั่งยืนคู่ลูกคู่หลาน เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้อย่างพอเพียงตามวิถีของธุรกิจชุมชน

• • • •

โครงการส่งเสริมอาชีพผลิตยาหม่อง และน้ำยาเอนกประสงค์
ในผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส ตำบลมะเกลือใหม่

องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ จังหวัดนครราชสีมา

สร้างงานจาก 'ทุนชุมชน' สร้างความสุขที่พอเพียง

ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา
จังหวัดนครราชสีมา

เมื่อโลกเปลี่ยนไปตามกระแสนิยม ผู้คนจึงเลือกที่จะละทิ้งถิ่นฐานไปทำงานในเมืองมากกว่าการสร้างงานจากฐานทรัพยากรในท้องถิ่น ขณะที่การเกษตรก็มุ่งไปที่ปริมาณผลผลิต ทั้งการทำเกษตรเชิงเดี่ยว การใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่ตามมา ทั้งปัญหาหนี้สิน สุขภาพ และความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ซึ่งวันข้างหน้าพวกเขาอาจจะไม่สามารถใช้สินทรัพย์จากธรรมชาติเหล่านี้ในการสร้างรายได้ไปอีกต่อไป

“ชาวบ้านไม่ตระหนักถึงทุนเดิมที่มีอยู่” นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล ศูนย์ฝึกอบรบเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา จังหวัดนครราชสีมา กล่าวถึงปัญหาที่พบในชุมชน และเล่าว่าส่วนใหญ่ก็หันไปเดินตามกระแสนิยม ลืมพื้นฐานการเกษตรดั้งเดิมที่เคยมี บางคนแม้จะทำเกษตรอยู่บ้าง แต่ทำแบบไม่เต็มร้อย มีทรัพย์สินที่นักขายหมดเพื่อใช้หนี้ เมื่อตามกระแสนิยมไปแล้ว โอกาสจะหวนกลับคืนนั้นก็แทบไม่มี

เพื่อดึงชาวบ้านให้หวนกลับมาเห็นคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่น และใช้วิถีชีวิตที่พอดีกับตนเอง ศูนย์ฝึกอบรบเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา จังหวัดนครราชสีมา ได้จัดทำโครงการเสริมสร้างทักษะพัฒนาอาชีพสู่ความยั่งยืน เพื่อนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างความสุขในชีวิตอย่างพอเพียง

นายสุวัฒน์ชัย เล่าว่า ศูนย์ฝึกอบรบเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา เป็นองค์กรภาคประชาชน และเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง อบรมให้ความรู้ทั้งทางทฤษฎีและฝึกปฏิบัติ เพื่อเพิ่มทักษะแก่คนที่ยังไม่มีประสบการณ์ให้สามารถเข้าสู่อาชีพที่เป็นวิถีชีวิตเกษตรพอเพียงได้ โดยเน้นแนวทางการพึ่งตนเองที่จับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรม ปลูกแล้วต้องมีกิน มีแจก มีแลก มีขาย มีบ้านอายุชีวิต เราอยากให้ความรู้และสร้างแรงบันดาลใจให้คนในพื้นที่มีแนวทางการใช้ชีวิตที่สร้างความยั่งยืน

เริ่มต้นที่ ‘เปลี่ยนความคิด ปรับทัศนคติ’

ศูนย์ฝึกอบรบเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ดำเนินงานโครงการเสริมสร้างทักษะพัฒนาอาชีพสู่ความยั่งยืน ในพื้นที่ 2 ตำบล 5 หมู่บ้าน ในอำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ตำบลตลาดไทร และตำบลโนนตูม โดยตั้งเป้าผู้ร่วมเรียนรู้ไว้ 50 คน เน้นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์

“ศูนย์ฝึกอบรบเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา และเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง อบรมให้ความรู้ทั้งทางทฤษฎีและฝึกปฏิบัติ เพื่อเพิ่มทักษะแก่คนที่ไม่มีประสบการณ์ให้สามารถเข้าสู่อาชีพวิถีชีวิตเกษตรพอเพียงได้ โดยเน้นแนวทางการพึ่งตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม ปลูกแล้วต้องมีกิน มีแจก มีแลก มีขาย มีบ้านอายุชีวิต”

นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล

นางสาวดวงจันทร์ จำปามูล ทิมงาน เล่าว่า จากประสบการณ์การทำงานในชุมชนมาหลายโครงการ ซึ่งเดิมจะเน้นพัฒนาเกษตรกรรม แต่พบว่ายังมีอีกหลายกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือ และยังไม่มียุทธศาสตร์เข้ามาช่วยเหลืออย่างจริงจัง นั่นคือ กลุ่มคนพิการ คนยากจน แรงงานนอกระบบ ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และผู้สูงอายุ โครงการฯ นี้ จึงมุ่งหวังส่งเสริมช่วยเหลือคนกลุ่มนี้เป็นหลัก โดยเลือกใช้แนวทางการอบรมเกษตรผสมผสานเพื่อนำไปสู่การประกอบอาชีพ

“สำหรับแนวทางการคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้ฯ ซึ่งเป็นประชาชนชาวบ้าน จะลงพื้นที่พบผู้นำหมู่บ้านเพื่อบอกเล่ารายละเอียดของโครงการฯ เพื่อให้เห็นประโยชน์ที่เขาจะได้รับ จากนั้นผู้นำหมู่บ้านจะช่วยกันค้นหาผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนด และสามารถเดินทางไป-กลับได้ ซึ่งผลคัดเลือกนอกจากจะเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านแล้ว ยังมีกลุ่มคนที่ตกลูกจากกรุงเทพฯ มาเข้าร่วมด้วย”

ในการอบรม ผู้ร่วมเรียนรู้ทั้ง 50 คน จะต้องเข้าอบรมหลักสูตรทั้งหมด 20 วัน โดย 5 วันแรกเป็นการปรับทัศนคติผ่านกิจกรรมที่ชื่อว่า ‘สายธารชีวิต’ ให้ทุกคนได้ลองทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต

“กิจกรรมนี้มีจุดประสงค์เพื่อสร้างความคุ้นเคย รู้จักวิเคราะห์ตนเอง และปรับทัศนคติใหม่ รูปแบบของกิจกรรมเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้ผู้ร่วมเรียนรู้เล่าประวัติของตัวเอง ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทำให้แต่ละคนเห็นว่าบางคนทุกข์ยากมาก ไม่มีแม่ข้าวกิน มีคนทุกข์กว่า ด้อยกว่า แต่ยังสามารถประคับประคองตัวเองได้ เป็นแรงบันดาลใจให้พวกเขาเกิดทัศนคติใหม่ รวมทั้งยังเห็นอกเห็นใจ พร้อมเดินไปด้วยกัน ช่วยเหลือกัน”

หลังจากสร้าง ‘พลังใจ’ ให้ผู้ร่วมเรียนรู้พร้อมเดินทางต่อแล้ว กิจกรรมต่อมาคือ ‘กิจกรรมละลายพฤติกรรม’ เพื่อกระชับความสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยความสนุกสนาน ใช้กิจกรรมเกมมาเป็นเครื่องมือแบ่งกลุ่ม

เพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายใหม่ ๆ นอกจากนี้ยังมีการพาไป ‘ศึกษาดูงาน’ ทั้งในและนอกพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ของวิทยากรในเครือข่าย เช่น สวนสมุนไพร พื้นที่ดินเค็ม พื้นที่แห้งแล้ง สวนผักหวานป่า และการปลูกป่าแบบประณีต (การปลูกป่าปลูกพืชแบบหลากหลายแทบไม่เหลือพื้นที่ว่างต่อตารางเมตร) รวมทั้งโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ในพื้นที่ของตนเองได้

“จากการศึกษาดูงาน พบว่า ผู้ร่วมเรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดหลังจากได้เห็นของจริง มีการแลกเปลี่ยนความรู้กับวิทยากร เครือข่าย เริ่มรู้ว่าในบ้านของตนเองมีต้นทุนอยู่มากมาย และมีความหวังในการกลับไปเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรของตัวเอง เพื่อเอาชนะปัญหาสภาพพื้นที่และดินฟ้าอากาศ โดยไม่รบกวานธรรมชาติ”

■ **อบรม ‘การเกษตร’ ต่อยอดตามความถนัด**

หลังจากปรับทัศนคติเพื่อสร้างความมุ่งมั่นในการเรียนรู้แล้ว โครงการฯ ได้เดินทางจัดอบรม ‘ทักษะทางการเกษตร’ โดยเน้นการสร้างอาชีพจากฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และให้ความรู้เชิงลึกตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

นางสาวดวงจันทร์ เล่าว่า กระบวนการอบรมทักษะการเกษตรมีมากถึง 30 วิชา แต่ละวิชามุ่งให้ความรู้เชิงลึกตั้งแต่การปลูก แปรรูป และขาย โดยก่อนจบการอบรมในแต่ละวัน ทุกคนจะต้องสรุปบทเรียนทั้งรายกลุ่มและรายบุคคลเพื่อเติมเต็มส่วนที่ยังสงสัยให้เข้าใจอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่รวมกลุ่มกันไม่ได้ทิมงานใช้วิธีสื่อสารผ่านไลน์แทน แต่พอเริ่มลงพื้นที่ได้ ทิมงานจะลงไปพบผู้ร่วมเรียนรู้ที่ละหมู่บ้าน เรียกมาอบรมเป็นกลุ่มย่อย ๆ

ตามมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม สอนเรื่องการปรับปรุงบำรุงดิน ทำปุ๋ย ทำฮอร์โมนจากจุลินทรีย์แบบครบวงจร เมื่อจบการอบรมทุกคนจะได้รับ ฮอร์โมนจากจุลินทรีย์กลับไปใช้ เมื่อใช้แล้วได้ผลก็ต้องทำต่อเนื่องทันที

นอกจากนี้ ยังอบรมเรื่องการขยายพันธุ์ การตอน การเปลี่ยนยอด การเสริมราก การเพาะเมล็ดไม้ผล ไม้ยืนต้น ซึ่งเป็นเมล็ดพันธุ์ที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น สะเดา ประดู่ ไม้แดง โดยสอนตั้งแต่การเก็บเมล็ดมาเพาะพันธุ์เอง เพื่อลดต้นทุน เมื่อเพาะเป็นกล้าไม้ก็นำไปปลูกต่อหรือขายต้นกล้าก็ได้ ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้หากนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน จะช่วยลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ได้

“นาข้าวหรือผลไม้ที่ร่วงเร็วเกินไป เราก็สามารถเพิ่มฮอร์โมนหมักให้พืชได้ เมื่อพืชได้รับสารอาหารจะส่งผลไปถึงรากและโคนต้น ปัญหาดินแข็งกระด้าง ไม่มีรูอากาศ ฮอร์โมนจะช่วยปรับโครงสร้างดินให้ดีขึ้น รากพืชก็ดูดซึมธาตุอาหารได้เยอะขึ้น ทำให้พืชชองงาม นอกจากนี้ ในตารางการอบรมยังสอนเรื่องการปลูกกล้วย เมื่อได้ผลผลิต ก็สอนการแปรรูปกล้วย

เป็นกล้วยฉาบ กล้วยอบเนย เค้กกล้วย กล้วยนึ่ง เมื่อเสร็จแล้วก็นำไปขาย ผู้ร่วมเรียนรู้บอกว่า สามารถนำไปเดินขายในตลาดนัดหมู่บ้าน หรือตลาดร้านค้าประชารัฐ”

อย่างไรก็ดี ผลจากการอบรมทั้ง 30 วิชา ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้มีความสนใจ สามารถต่อยอดสร้างอาชีพ และเกิดทักษะ ก้าวสู่การเป็นวิทยากรส่งต่อองค์ความรู้แก่ผู้อื่นได้

นางสาวนันทรัตน์ แสนศรี อาชีพทำนา ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า อาศัยทำนาในที่ดินของน้องสาว ก็พอหาเลี้ยงพี่น้องในบ้านได้ เธอชอบและรักต้นไม้ จึงอยากจะเลือกทำเป็นอาชีพเสริม เมื่อได้อบรมทำให้รู้ถึงขั้นตอนที่ถูกต้องในการเพาะกล้าไม้ วิธีปลูกต้นไม้ในหน้าแล้ง เป็นโครงการฯ ที่มีประโยชน์ ช่วยให้เรามีความรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้มาก่อน และทำให้มีอาชีพเสริมที่ช่วยเพิ่มรายได้ให้มากขึ้น

สนับสนุน 'ทุนสร้างอาชีพ' เพื่อความสุขที่ยั่งยืน

นอกจากต่อเติมทักษะความรู้ด้านการเกษตรตามวิถีพอเพียงให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส โครงการฯ ยังมีทุนสนับสนุนการประกอบอาชีพ โดยจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้สร้างอาชีพ สร้างรายได้ สามารถพึ่งพาตนเอง และอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข

“หลังเรียนรู้จบทุกขั้นตอน เราจะให้ผู้ร่วมเรียนรู้ลองคิดกันว่าอยากจะทำอาชีพอะไร โดยให้พิจารณาจากฐานทุนในชุมชนหรือสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนที่จะนำมาใช้ขับเคลื่อนได้ เมื่อเลือกอาชีพที่ต้องการได้แล้วให้เขียนรายละเอียดสิ่งที่ต้องการเป็นอุปกรณ์ตั้งต้น เพื่อรับการสนับสนุนทุนในการพัฒนาอาชีพ ซึ่งได้มา 3 กลุ่มอาชีพ คือ 1. การขยายพันธุ์พืช จำนวน 20 คน ต้องการคีมตอนกิ่ง ผ่าสแลน ถุงดำ ถังสำหรับหมักปุ๋ยชีวภาพ ทำฮอร์โมน และน้ำยาไล่แมลงศัตรูพืช 2. กล้ายถาบ จำนวน 18 คน ต้องการกระทะ ตะแกรงพักอาหารหลังทอด ตะหลิว และอุปกรณ์สไลซ์กล้วย และ 3. เค้กกล้วย จำนวน 12 คน อยากได้หม้อหนึ่ง อุปกรณ์ทำเค้ก กะละมัง ตะแกรงร่อน แป้ง น้ำตาล น้ำมันพืช เป็นต้น และแม้ว่าผู้ร่วมเรียนรู้จะเลือกอาชีพเพียง 3 อาชีพจากที่จัดอบรมให้ถึง 30 วิชา ก็เชื่อว่าความรู้ที่ได้ไปจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ ต่อยอดเป็นอาชีพเสริมได้ทั้งในกลุ่มและรายบุคคล”

ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้ค้าขายไม่ขาดทุน ทีมงานยังได้จัดอบรมให้ความรู้ด้านการเงินและบัญชี เพื่อให้คำนวณต้นทุนและกำไรได้อย่างถูกต้อง

“เราจัดอบรมเรื่องการทำบัญชีค่าใช้จ่าย วิธีคิดต้นทุน วิธีจัดบันทึก โดยเฉพาะค่าแรงขั้นต่ำ ต้องคิดเป็นรายชั่วโมง ห้ามเหมาค่าแรง ไม่เช่นนั้นจะขาดทุน ส่วนการตลาดจะเน้นไปที่การตลาดใกล้ตัว เพราะประหยัด หากสามารถขายได้ดีจะหาตลาดกลางน้ำ และตลาดปลายน้ำต่อไป”

ปัจจุบันผู้ร่วมเรียนรู้เริ่มมีรายได้แล้ว ทั้งจากการขายพันธุ์ต้นไม้ กล้ายถาบและกล้วยหนึ่ง แม้แต่คนพิการที่ทำกล้วยยถาบที่ไม่สามารถทำทุกกระบวนการเองได้ เช่น การสไลซ์กล้วย ก็เกิดการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน โดยให้คนพิการทำหน้าที่ปอกกล้วยและบรรจุสินค้า เมื่อขายได้มีกำไรก็จะปันบางส่วนเข้ากลุ่มและนำรายได้ที่เหลือมาแบ่งปันแก่สมาชิก

นายดิเรก พิทักษ์ อาชีพทำนา ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า เขาเป็นแรงงานคืนถิ่นที่ตัดสินใจเข้ามาร่วมโครงการฯ เพราะเห็นว่าเป็นโอกาสที่จะได้เรียนรู้ทักษะอาชีพใหม่ ๆ หลังออกจากงานที่กรุงเทพฯ มาได้ 2 ปี และยังมีรายได้ไม่สม่ำเสมอ

“กลับมาอยู่บ้านเพราะต้องดูแลพ่อแม่ ผู้ใหญ่บ้านจึงชวนมาอบรม เราเลือกอาชีพเพาะพันธุ์กล้วยไม้ โดยเห็นว่าจะเป็นอาชีพเสริมหลังทำนาได้ ซึ่งไม่เคยมีความรู้เรื่องพันธุ์ไม้มาก่อน แต่การอบรมสามารถถ่ายทอดให้ตัวเองเพาะพันธุ์ต้นผักหวานได้มากกว่า 50 ต้นแล้ว”

ทุกวันนี้ขายดีเรกลงมือแปลงที่ดินที่เคยว่างเปล่าให้กลายเป็นพื้นที่เพาะพันธุ์กล้วยไม้ แม้จะยังมีรายได้ไม่มากนักเพราะอยู่ในช่วงเริ่มต้น แต่เขาก็มีความสุข และเชื่อว่าอาชีพเกษตรกรนั้น ต่อยอดได้ไม่มีที่สิ้นสุด

“เดิมมองว่าอาชีพเกษตรกรด้อยค่า แต่เมื่อมาทำด้วยตัวเองก็ไม่ใช่ว่าอย่างที่คิด เกษตรทำให้คนมีความสุข สามารถดำรงชีวิตให้ดีขึ้นได้ ที่ผ่านมามองเห็นแต่ไม่มีโอกาสไปศึกษา ตอนนี้มีกำลังใจขึ้นมาก ในกระบวนการเรียนรู้ที่ชอบที่สุดคือ การเพาะพันธุ์กล้วยไม้ เพาะผักหวาน และเตรียมดิน ทำแล้วมีความสุข มีเพื่อน สามารถนำความรู้ไปต่อยอดได้อีกมาก”

‘รายได้และความสุข’ ที่เกิดขึ้นกับผู้ร่วมเรียนรู้ นับเป็นความภาคภูมิใจที่สร้างความสุขใจให้แก่ทีมงานอย่างมาก และพวกเขายังพร้อมเดินทางหน้าสานต่องานเพื่อสร้างอาชีพให้ชาวบ้านอย่างมั่นคง

“วันที่มอบทุนสำหรับตั้งต้นกลุ่มอาชีพ มีความสุขมาก น้ำตาไหลเลย” นางสาวดวงจันทร์ กล่าวด้วยน้ำเสียงตื่นตันใจ และเล่าว่า ตลอดระยะเวลาการอบรมเราเห็นพัฒนาการว่า ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ คิดวิเคราะห์เป็น เห็นความกระตือรือร้น อยากทำ อยากเรียนรู้ และทุกคนใส่ใจในสิ่งที่เรียนรู้ ซึ่งพวกเราทีมงานทุกคนก็มีความสุขที่ได้เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ทุกคนลุกขึ้นมาสร้างอาชีพจากฐานทรัพยากรที่มีอยู่ได้ และทุกคนที่อยู่เบื้องหลัง ทั้งเรา ทีมงาน ต้องขอบคุณ กสศ. ที่ทำให้เราได้ส่งต่อโอกาสให้คนอื่น”

นับเป็นอีกโครงการดี ๆ ที่นำ ‘โอกาส’ มาผสานกับ ‘ทุนชุมชน’ จนนำไปสู่การ ‘สร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างความสุข’ ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

• • • •

“ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ วิเคราะห์เป็น เห็นความกระตือรือร้นอยากทำ อยากเรียนรู้ และทุกคนใส่ใจในสิ่งที่เรียนรู้ ซึ่งทีมงานทุกคนก็มีความสุขที่ได้เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ทุกคนในชุมชนลุกขึ้นมาสร้างอาชีพจากฐานทรัพยากรที่มีอยู่ได้”

โครงการเสริมสร้างทักษะพัฒนาอาชีพสู่ความยั่งยืน

ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา จังหวัดนครราชสีมา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

มัดคุเทศก์ชุมชน+สื่อออนไลน์ เพิ่มรายได้ให้ชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลยางใหญ่
จังหวัดอุบลราชธานี

เมื่อทุเรียนภูเขาไฟเริ่มโตงโตงและติดตลาด พ่อค้าคนกลางต่างก็มุ่งหน้าไปท่าเรือน้ำเย็น จังหวัดอุบลราชธานี แหล่งที่นายหลาง กอมพนม นายกองค้การบริหารส่วนตำบลยางใหญ่ บอกว่า “ของเราไม่ใช่แค่ทุเรียนภูเขาไฟ แต่ของเราเป็นทุเรียนปล่องภูเขาไฟพันธุ์น้อยตั้งอยู่กลางอำเภอเมืองน้ำเย็น”

ด้วยรสชาติที่หวาน มัน ไร้กลิ่น ทำให้ทุเรียนจากอำเภอเมืองน้ำเย็นมีราคาสูงกว่าที่อื่น แต่ขณะที่ราคาสูงกว่าในตลาด เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนกลับได้ราคาเท่าเดิมหรือต่ำกว่า

“บางที่พ่อค้าคนกลางก็มากดราคาเรา” นางสาวเพ็ญจันทร์ กุลบุตร อาชีพเกษตรกร ชาวสวนทุเรียน จากอำเภอเมืองน้ำเย็นบอก

การถูก ‘กดราคา’ ไม่ได้ทำให้เฉพาะเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเสียโอกาสในการขายสินค้า ให้มีราคาสูงขึ้น แต่ยังทำให้ ‘พ่อค้า’ ในอำเภอขาดโอกาสในการนำทุเรียนของท้องถิ่นมาสร้าง รายได้ให้ตัวเอง ขณะที่ผู้บริโภคซึ่งก็คือคนในพื้นที่ก็ขาดโอกาสในการกินทุเรียนรสเลิศ เพราะ ถูกกลุ่มพ่อค้าคัดเอาเฉพาะ ‘ของดี’ ไปจนเกือบหมด

■ ‘น้ำเย็น’ ไม่ได้มีแค่ทุเรียน

เพราะอันที่จริงจากทุเรียนภูเขาไฟที่อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีอาณาบริเวณ ติดกับอำเภอเมืองน้ำเย็น จังหวัดอุบลราชธานี ทำให้ ‘ทุเรียนปล่องภูเขาไฟ’ ของอำเภอเมืองน้ำเย็นได้รับความนิยมตามไปด้วย แต่ในความเป็นจริง ไม่ได้มีเฉพาะทุเรียนภูเขาไฟเท่านั้นที่เป็นของดีของ อำเภอ แต่ที่นี่ยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่น่าสนใจอีกหลายแห่ง อีกทั้งอาหารประจำถิ่นชาวยแดน ก็มีรสชาติไม่แพ้ที่อื่น ขณะที่ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวหลายแห่งก็ตั้งอยู่ท่ามกลางวิวหลักล้าน คือ ทิวทัศน์ภูเขาพนมดงรัก เพียงแต่ยังขาดการบริหารจัดการที่ดีพอ ซึ่ง ‘การบริหารจัดการ’ ในที่นี้ หมายถึง การจัดการระบบข้อมูลเชิงพื้นที่ของชุมชน การเชื่อมเครือข่ายของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยว รวมถึงการทำตลาดและการทำประชาสัมพันธ์ในระบบออนไลน์

“ที่ผ่านมาเราพยายามจะสร้างอาชีพตามนโยบายของรัฐ พยายามกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น ให้เข้มแข็ง และพยายามทำให้ต้นทุนการผลิตถูกลง แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จในลักษณะ การทำงานแบบครบวงจร ซึ่งหมายถึง ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ **ต้นน้ำ** คือ ต้นทางการผลิต ทั้งหมด เช่น การเกษตร การปลูกพืช ผลไม้ **กลางน้ำ** คือ การขนส่ง เช่น อาชีพค้าขาย งานบริการ

“เมื่อพิจารณาจากทุนในชุมชน เห็นว่ามีทั้งแหล่งน้ำ พื้นที่เพาะปลูก และมีผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ ประกอบกับ อบต. เองก็มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชน จึงทำโครงการฯ เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้ มีอาชีพ ได้บริโภคพืชผักที่ปลอดภัย”

นายปัญญา สะนัย

ปลายน้ำ คือ การแปรรูป และส่งไปจำหน่ายนอกพื้นที่ รวมถึงผู้บริโภค ทั้งที่อยู่ในจังหวัดและจากที่อื่น ๆ” **นายปัญญา สมนัย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลยางใหญ่** ระบุ พร้อมกับย้ำว่า ที่ผ่านมายังไม่เคยประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของอำเภออย่างจริงจัง

นายปัญญา บอกว่า จะมีเฉพาะกลุ่มคนที่ชอบและมีทักษะด้านนี้ ส่วนคนอื่น ๆ ก็มองว่า ไม่เกี่ยวกับตัวเองเพราะเป็นเรื่องของการท่องเที่ยว ซึ่งเขามองว่าจริง ๆ แล้วทุกคนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งหมด ซึ่งถ้าดู จากของดีหรือทุนในชุมชนคือ การเกษตร เรามีผลไม้ขึ้นชื่ออย่างทุเรียน และเกษตรกรผู้ปลูกก็อยากตั้งราคาเอง อยากให้มีสวนผลไม้ปลอดสาร อยากส่งขายต่างประเทศ และจากการพูดคุยกับชาวบ้านส่วนใหญ่บอกว่า ไม่ได้อยากปลูกแค่ทุเรียนเพียงอย่างเดียว เพราะมันขายได้ฤดูกาลเดียว อยากปลูกอย่างอื่นด้วย ซึ่งเมื่อไล่ดูต้นทุนด้านอื่น ๆ เช่น อาหารประจำถิ่น ไร่พื้นเมือง ธรรมชาติที่สวยงาม ป่าชุมชนชาห้วย 1,700 ไร่ ก็จะเห็นว่า ทุกคนในชุมชนล้วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเกือบทั้งหมด เมื่อวิเคราะห์ แล้วเห็นว่า ทุกภาคส่วนล้วนเกี่ยวข้อง กระบวนการที่จะทำให้ทุกภาคส่วน มาทำความเข้าใจร่วมกัน และกำหนดเป้าหมายร่วมกันคือ การจัดเวทีเพื่อ ทำความเข้าใจ

นายปัญญา ใช้โอกาสดังกล่าวผ่านการทำ**โครงการพัฒนามัคคุเทศก์ชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยใช้สื่อออนไลน์ เพื่อเพิ่มรายได้และสร้างโอกาสในพื้นที่** เป็นเวทีกำหนดทิศทางการพัฒนา พื้นที่ของตำบล ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน โดยเฉพาะ การทำตลาดออนไลน์ที่ทั่วโลกกำลังให้ความสำคัญกันอยู่ในขณะนี้

“ตลาดออนไลน์กำลังมาแรง แต่ก็ยังมีสิ่งที่ชาวบ้านขาดคือ ทักษะ การขายของออนไลน์ ความสามารถและทักษะด้านการจัดการสื่อสาร รวมถึงการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย ตัวอย่างเช่น ถ้านักท่องเที่ยวอยาก มาดูสวนทุเรียนภูเขาไฟด้วยตัวเองจะอย่างไร หากกลุ่มตลาดออนไลน์

ขายโปรแกรมทัวร์ออกไปแล้ว นี่จึงเป็นที่มาของโครงการฯ นี้ เพื่อจะได้ ทำงานร่วมกันทั้งระบบ เป็นต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ที่ไม่ได้มีแค่การผลิตแล้วนำไปขาย แต่จะนำการท่องเที่ยวเพิ่มเข้ามาด้วย”

ต้องจัดระบบ และสร้างเครือข่ายท่องเที่ยว ครอบคลุม

ดังนั้น ภายใต้โครงการฯ นี้ ทีมงานจากองค์การบริหารส่วนตำบล ยางใหญ่ จึงตั้งเป้าหมายพัฒนาศักยภาพผู้ร่วมเรียนรู้ไว้ 120 คน เหตุผล เพราะต้องการให้โครงการฯ นี้เป็นที่รู้จักของคนทุกกลุ่ม และต้องการให้ ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด

ผู้ร่วมเรียนรู้ประกอบด้วย 3 กลุ่มหลัก ๆ กลุ่มแรกคือ **กลุ่มเกษตรกร ต้นน้ำ หรือกลุ่มผู้ผลิตสินค้า** กลุ่มที่สอง คือ **กลุ่มพ่อค้า** และกลุ่มที่ 3 คือ **กลุ่มงานบริการ หรือมอเตอร์ไซค์รับจ้าง** นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มคนว่างงาน 20 คน ผู้สูงอายุ 5 คน กลุ่มที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 5 คน ทั้งหมดจะ รวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่เข้ามาสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน

นายปัญญา บอกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ของผู้ร่วมเรียนรู้เป็นเกษตรกร ที่เหลือเป็นกลุ่มงานบริการ เช่น วินมอเตอร์ไซค์ พ่อค้า แม่ค้า ที่ขาย ผลิตภัณฑ์การเกษตร อาหาร ซึ่ง 3 กลุ่มนี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว

เมื่อมีผู้ร่วมเรียนรู้จำนวนมาก กระบวนการทำงานก็ซับซ้อนเช่นกัน นายปัญญา อธิบายว่า ในช่วงเริ่มต้นค่อนข้างวุ่นวาย แต่มีกระบวนการ พูดคุยและทำความเข้าใจกันอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการจำแนกผู้ร่วมเรียนรู้ ออกเป็นต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ตามแผนที่วางไว้ ทำให้กระบวนการ ทำงานเป็นไปตามแผน มีระบบ และเป็นขั้นตอนมากขึ้น สามารถพัฒนาศักยภาพแต่ละกลุ่มได้ตรงกับความต้องการ ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มต้นน้ำ ที่เป็นเกษตรกรก็ให้ความรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรอินทรีย์ เช่น

การดูแลดิน ดูแลต้นไม้ การทำปุ๋ย ส่วนกลางน้ำหรือกลุ่มพ่อค้าก็ให้ความรู้ เรื่องการตลาด การสร้างตัวตนในโลกออนไลน์ การค้าขาย สำหรับกลุ่มงาน บริการ โครงการฯ เน้นให้ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสาร การนำเสนอข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ฯลฯ

“เราให้ความรู้กับกลุ่มเกษตรกรเรื่องการดูแลสวน วิธีการพัฒนาสวน ให้เป็นระบบอินทรีย์เพื่อให้ได้รับมาตรฐานคุณภาพของผลผลิต GMP¹ โดยมีวิทยากรจากเกษตรอำเภามาเป็นผู้ให้ความรู้ เพราะก่อนหน้านี้ไม่มีใครรับรองมาตรฐานเลย ซึ่งตอนนี้กลุ่มที่เข้าร่วมกับเราได้เข้าสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานแล้ว 15 คน ขั้นตอนต่อไปก็คือการทำโฆษณา เพราะเรามีช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่ดี”

ทั้งนี้ นายปัญญา บอกอีกว่า การให้ทักษะอาชีพ หรือความรู้แก่ผู้ร่วมเรียนรู้ต้องอยู่ในโจทย์คือ การพัฒนาทักษะออนไลน์เพื่อการท่องเที่ยว เราต้องไม่หลุดประเด็นนี้ นอกจากนั้นยังมีการพูดคุยหรือกันเป็นรายกลุ่ม เพื่อหาเป้าหมายรอง เช่น กลุ่มวินมอเตอร์ไซค์หากสามารถให้บริการ

¹ GMP คือ มาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์ เป็นเกณฑ์ควบคุมการผลิต (Good Manufacturing Practice) ตลอดจนกระบวนการควบคุมให้ปฏิบัติตามของกองบริหารคุณภาพผลิตภัณฑ์แห่งรัฐหรือชุมชนนั้น ๆ เพื่อการวิจัย การผลิต การบริโภค และการประกอบการค้าที่ดีขึ้น

มากกว่าการรับส่งให้ถึงที่หมาย คือมีข้อมูลให้ลูกค้า เช่น บอกได้ว่าส้มตำที่ไหนอร่อย สถานที่ท่องเที่ยวที่ไหน สวนที่ไหน กิจกรรมของชุมชนที่ไหน น่าสนใจ ตรงนี้ก็จะช่วยสร้างประโยชน์ให้กับเครือข่ายอื่น ๆ

สร้างรายได้ด้วย ‘ออนไลน์’

สำหรับ ‘ตลาดออนไลน์’ ถือเป็นแพลตฟอร์มขนาดใหญ่ เนื่องจากผู้ร่วมเรียนรู้หรือกลุ่มลูกค้าไม่ได้แคบดังเช่นตลาดในตัวอำเภอ หรือในตัวจังหวัดอีกต่อไป แต่มันคือ ‘โลกทั้งใบ’ โลกที่ผู้คนจะมาซื้อและขายสินค้าผ่านช่องทางที่เรียกว่า ‘ออนไลน์’

เมื่อตลาดใหญ่ขึ้นลูกค้าก็มีมากขึ้น นั่นหมายความว่า ‘ผู้ค้า’ ก็มีมากขึ้นเช่นกัน ทำให้การแข่งขันบนตลาดออนไลน์สูงขึ้นเป็นเงาตามตัว ดังนั้น การเอาตัวรอดบนตลาดออนไลน์จึงเป็นทักษะสำคัญ

“นอกจากทักษะเฉพาะกลุ่มอาชีพ กระบวนการที่เราเดิมให้กับชุมชนซึ่งเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ทั้ง 3 กลุ่ม คือ เรื่องการตลาดออนไลน์ เช่น การสร้างคอนเทนต์ การถ่ายรูปเพื่อการโฆษณาโดยใช้โทรศัพท์มือถือ การไลฟ์สด โดยอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ ส่วนวิทยากรอีกกลุ่มคือ ผู้ประกอบการออนไลน์ที่ประสบความสำเร็จ มีผู้ติดตามมากกว่าแสนคน เป็นคนรุ่นใหม่บ้านเราเอง เช่น ไร่นาฟ้าเอ็นดู ซึ่งเรื่องตลาดออนไลน์ ผู้ร่วมเรียนรู้ทั้ง 3 กลุ่มต้องเรียนรู้เหมือนกันทั้งหมด”

มีทักษะ มีความรู้ มีความมั่นใจ รายได้จะตามมา

นายวันชนะ ปราโมทย์ อาชีพขับมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ผู้ร่วมเรียนรู้ที่ในอดีตเคยเป็นคนถีบสามล้อ แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปจึงหันมาขับมอเตอร์ไซค์รับจ้าง บอกว่า การได้รับความรู้จากอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ ทำให้มีความมั่นใจมากขึ้น เพราะจะสามารถสื่อสารสิ่งที่มีไปยังกลุ่มลูกค้าหรือผู้ร่วมเรียนรู้ได้อย่างถูกวิธี

“ผมประจำอยู่ บขส. ครบ รายได้ 6,000-8,000 บาทต่อเดือน ตอนนี้มีมันอาจจะยังเพิ่มขึ้นไม่มากนัก แต่เราพอรู้จักการใช้โทรศัพท์ที่ได้มากกว่าการโทรเข้าโทรออก และเล่นไลน์ เริ่มมีการใช้สื่อสารกับลูกค้า เริ่มแนะนำที่พัก ที่กิน และที่ท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว เพราะเราประจำอยู่แถวขนส่ง ประโยชน์เรื่องรายได้อาจยังไม่ชัด แต่ได้เรื่องเครือข่าย และความไว้วางใจของลูกค้า”

“ถ้าเราทำได้ ลูกค้าก็จะมีช่องทางในการสั่งจองสินค้าและบริการได้ ราคาที่อยู่ในเกณฑ์ที่ถูกต้อง สินค้าที่ได้อีกก็ปลอดภัย เพราะได้รับจากเกษตรกรโดยตรง กินแล้วสบายใจ” ซึ่งนายปัญญาและชาวบ้านที่ร่วมเรียนรู้ทุกคนมั่นใจว่า ตลาดออนไลน์จะช่วยทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะจะทำให้ลูกค้าเห็นถึงกระบวนการผลิต เห็นบรรยากาศที่เป็นจริงในออนไลน์ก่อนจะมาสัมผัสของจริง ขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างความไว้วางใจ มีผลต่อการสร้างคุณค่าชาวสวนเอง และทำให้ลูกค้ารู้จัก

“ต้องขอบคุณโครงการฯ นี้ ที่ทำให้ค้นพบศักยภาพตัวเอง เมื่อก่อนไม่คิดว่าตัวเองจะทำได้ แต่พอได้ทดลองทำ มีพี่เลี้ยง มีเพื่อนเกษตรกรคนอื่น ๆ คอยแนะนำ เราก็อทำได้” นายวันชนะ ย้ำ

วันนี้แม้ภาพความสำเร็จในเรื่องรายได้อาจจะยังไม่ชัดเจน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือ เครือข่ายและทีมงานด้านการท่องเที่ยว ชาวบ้านได้เห็นแนวทางการทำตลาดออนไลน์ ขณะที่ทีมงานจากองค์การบริหารส่วนตำบลยางใหญ่ ก็ได้เข้าใจกระบวนการพัฒนาอาชีพที่ ‘ใช้ชุมชนเป็นฐาน’ ชัดเจนยิ่งขึ้น

“เมื่อก่อนเราก็พัฒนาไปตามนโยบาย เราไม่มีกระบวนการทำงานกับชุมชนในลักษณะที่เป็นการชวนคิด ชวนคุย ชวนวิเคราะห์เรื่องความต้องการด้านอาชีพ และหันมาคิดว่าชุมชนมีต้นทุนอะไร ปกติก็ดูว่าสังคมต้องการอะไร เราก็อทำตามเขาไป และก็ไม่มีใครไปติดตามผลว่าชาวบ้านประสบความสำเร็จด้านอาชีพหรือไม่ แต่โครงการฯ นี้ ทำให้เรามั่นใจว่า เมื่อชาวบ้านทำงานบนฐานความรู้ที่ตัวเองมี เช่น เรื่องเกษตร เรื่องการบริการ และความรู้เรื่องการตลาดออนไลน์จะทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นแน่นอนหากสถานการณ์กลับมาเป็นปกติ” นายปัญญา กล่าวทิ้งท้ายอย่างมั่นใจ

• • • •

โครงการพัฒนามัคคุเทศก์ชุมชนในการบริหารจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยใช้สื่อออนไลน์เพื่อเพิ่มรายได้
และสร้างโอกาสในพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลยางใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี

ทอสายใย ทอจิตวิญญาณ สานตำนาน 'เสื่อกกบ้านแดง'

คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลบ้านแดง จังหวัดอุบลราชธานี

‘เสื่อกกบ้านแดง’ สินค้าขึ้นชื่อของตำบลบ้านแดง อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี แต่ใครจะรู้ว่าปัจจุบันเสื่อกกบ้านแดงกำลังประสบปัญหาเรื่องคุณภาพเสื่อที่มีมาตรฐานไม่เท่ากัน คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลบ้านแดง อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี มองเห็นโอกาสในการพัฒนามาตรฐานเสื่อกกบ้านแดง ผ่านการทำโครงการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าของเสื่อกก

■ ย้อนทวนปัญหา...เพื่อเดินต่อ

นางสีดา พิทักษา ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลบ้านแดง เล่าว่า เดิมการทำเสื่อกกของชาวบ้านในพื้นที่นี้จะทำกันอย่างแพร่หลายที่บ้านโนนบก ส่วนบ้านแดงและบ้านทมทำกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ในปี 2555-2556 มีโครงการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเข้ามาในชุมชน นำโดยมูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต จึงส่งตัวแทน 5 คนเข้าร่วมเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ซึ่งกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมตัวของชาวบ้านในพื้นที่ในนาม ‘กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านแดง’ ทำหน้าที่จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ ทั้งการจัดกิจกรรม การทอ และจำหน่ายเสื่อกกของชุมชน

กระทั่งปี 2557-2558 กระแสความต้องการของเสื่อกกมีมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านในอำเภอตระการพืชผลหันมาทอเสื่อกกเพิ่มขึ้น จนเกิดแบรนด์ ‘เสื่อกกบ้านแดง’ แต่ในระยะหลังเสื่อกกบ้านแดงเริ่มถูกตั้งคำถามจากพ่อค้าคนกลางถึงขนาดและมาตรฐานของเสื่อแต่ละผืน เนื่องจากชาวบ้านหลายคนยังทอเสื่อตามความเคยชิน ทำให้เสื่อมีความแตกต่างกัน หากปล่อยทิ้งไว้ในระยะยาวย่อมไม่เกิดผลดี คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลบ้านแดงจึงทำโครงการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าของเสื่อกก ชักชวนกลุ่มสตรีจาก 3 หมู่บ้านเป้าหมาย คือ บ้านโนนบก บ้านทม และบ้านแดง มาพูดคุยชี้แจงรายละเอียดและประโยชน์ของโครงการฯ เพื่อ ‘สร้างเป้าหมายร่วมกัน’

“ตอนชาวบ้านรู้ว่าเราได้รับงบประมาณ ชาวบ้านมองว่า เราคือผู้รอความหวัง รัฐมีหน้าที่จัดสรรงบประมาณให้เพียงอย่างเดียว แต่โครงการฯ นี้ต้องคิดและลงมือทำด้วยตนเอง เราจึงต้องหาวิธีการพูดคุยและหลายกำแพงเหล่านี้”

“กลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลบ้านแดง ได้สะท้อนมุมมองของ ‘คนทำงาน’ ที่น่าสนใจ คือ ความเข้าใจ รู้จริง เกี่ยวกับบริบทในพื้นที่ของตนเอง ทำให้สามารถกระจายโอกาสให้เข้าถึงผู้ที่ขาดโอกาสได้อย่างแท้จริง”

นางสีดา พิทักษา

นางสีดา เสริมว่า ลำพังการพูดคุยเพียงอย่างเดียวไม่สามารถสร้าง การรับรู้ และทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้เห็นภาพชัดเจน เธอจึงใช้คลิปวิดีโอ รูปภาพ ในกิจกรรมต่าง ๆ เป็น ‘เครื่องมือ’ สร้างความเข้าใจ โดยมีภาคีเครือข่าย อย่าง **อบต.บ้านแดง** มาช่วยสนับสนุนอุปกรณ์ต่าง ๆ ทำให้การขับเคลื่อน งานราบรื่นขึ้น

ไม่ใช่แค่ ‘ทำ’ แต่ต้อง ‘เข้าใจ’

กลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลบ้านแดง ได้สะท้อนมุมมองของ ‘คนทำงาน’ ที่น่าสนใจ คือ **ความเข้าใจ รู้จริง** เกี่ยวกับบริบทในพื้นที่ของ ตนเอง ทำให้สามารถกระจายโอกาสให้เข้าถึงผู้ที่ขาดโอกาสได้อย่างแท้จริง ดังเช่นในกิจกรรมแรกที่มีการลงพื้นที่เก็บข้อมูลผู้ร่วมเรียนรู้ที่เป็นคนพิการ เห็นสภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบากไม่สามารถประกอบอาชีพใด ๆ ได้เลย ทำให้ทีมงานเห็นตรงกันว่า ควรให้สิทธิกับสมาชิกในครอบครัวได้เข้าร่วม โครงการฯ เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปสร้างรายได้เลี้ยงดูครอบครัว

นางสีดา เล่าเสริมว่า เธอและทีมงานได้ระดมความคิดเห็นร่วมกัน เกี่ยวกับผู้ร่วมเรียนรู้ที่มีความพิการทางสมอง ซึ่งมีหลายคนในแต่ละ หมู่บ้านว่าจะสามารถดึงคนเหล่านี้เข้าร่วมโครงการฯ ได้อย่างไร

“หลักสำคัญที่พวกเรายึดถือมาตลอดคือ เราต้อง ‘ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง’ เราประชุมร่วมกันว่าต้องกระจายโอกาสไปสู่คนที่ยากลำบาก อย่างแท้จริง ฉะนั้นตอนลงพื้นที่ทีมงานทุกคนจึงช่วยกันหาข้อมูล พูดคุย ซักถาม เพื่อหาแนวทางการช่วยเหลือคนพิการทางสมอง ซึ่งจริง ๆ แล้ว เขาสามารถทำงานที่ไม่ซับซ้อนได้ เช่น รับจ้างตัดเศษด้ายเสื่อกกในราคา **ฝืนละ 25 บาท**”

กระบวนการลงพื้นที่อย่างเข้มข้นเช่นนี้ ทำให้ทีมงานสามารถคัดเลือก ผู้ร่วมเรียนรู้ได้จำนวน 150 คน เป็นผู้ว่างงาน ผู้สูงอายุ ผู้ถือบัตรสวัสดิการ แห่งรัฐ คนพิการ และแรงงานนอกระบบ จากนั้นจึงออกแบบหลักสูตร

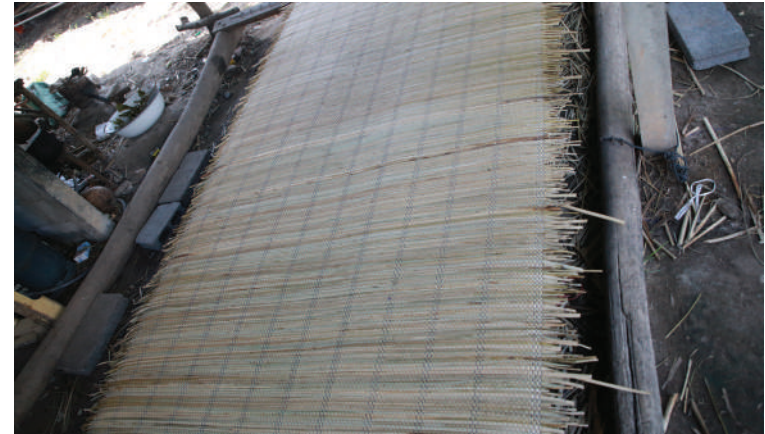
การเรียนรู้ โดยมีตัวแทนจาก **กศน.อำเภอตระการพืชผล โรงเรียน บ้านหม และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล** มาร่วมออกแบบหลักสูตร จากนั้นก็จัดประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการฯ ทั้งหมด โดยมี **นายกมล หอมกลิ่น ตัวแทนจากสื่อสร้างสุข** มาพูดสร้างแรงบันดาลใจเติมไฟให้กับ ทีมงานและผู้ร่วมเรียนรู้

นางสีดา เล่าต่อว่า ในการประชุมทีมงานเปิดเวทีให้ผู้ร่วมเรียนรู้ เขียนความต้องการที่มีต่อตัวผลิตภัณฑ์ว่า ต้องการเปลี่ยนแปลง หรือการ หนุนเสริมในด้านใด จากนั้นให้ออกมานำเสนอ พบว่าเรื่อง que ผู้ร่วมเรียนรู้ อยากเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือ มาตรฐานเสื่อกก

เมื่อทุกคนเห็นภาพการทำโครงการฯ ชัดเจนขึ้น กระบวนการต่อมา คือ การเติมไอเดียและความคิดสร้างสรรค์ ด้วยการพาไปศึกษาดูงานที่ หมู่บ้านนาโป่ง ตำบลทรายมูล อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร ที่ชาวบ้าน ทำอาชีพทอเสื่อกกขาย เพื่อให้เห็นความแตกต่างของเสื่อกกบ้านแดงกับ เสื่อกกของพื้นที่อื่น และเพื่อให้เกิดไอเดียสร้างสรรค์ต่อยอดผลิตภัณฑ์ของ ชุมชน โดยยังคงอนุรักษ์เอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ ซึ่งหลายคนเห็นตรงกันว่า การทำ ‘เสื่อกพับ’ น่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ของแบรนด์เสื่อกกบ้านแดง เพื่อเพิ่มทางเลือกให้กับผู้บริโภค

‘เสื่อกกบ้านแดง’ มาตรฐานต้องเท่ากัน

นางสีดา เล่าต่อว่า นอกจากปัญหาเรื่องมาตรฐานแล้ว มีอีกหลาย ปัญหาที่ผู้ร่วมเรียนรู้สนใจ เช่น เสื่อไม่สูบน้ำซึ่งเกิดจากการนำกกไปแช่น้ำ ด้วยระยะเวลาานหรือสั้นจนเกินไป ปัญหาเสื่อขึ้นราจากการเก็บกกไว้ใน พื้นที่ชื้น การเย็บริมขอบเสื่อ การทำฟิม ซึ่งเป็นอุปกรณ์สำคัญที่ใช้ในการ ทอเสื่อกก โดยได้รับการเติมความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านที่มีประสบการณ์ ทำเสื่อกกมายาวนาน คือ **นางสาววันนา พุดผา และนางสาวมนเทียน ศรีมาฤทธิ์** สอนเรื่องการทอเสื่อกก ตั้งแต่วิธีการคัดเลือกกก การนำกก

ไปแช่ในน้ำเพื่อให้อกเหนียว นุ่ม ไม่ฉีกขาดง่าย การเก็บรักษากกไม่ให้โดนโอหมอกเพื่อไม่ให้เกิดเชื้อรา หรือแม้กระทั่งวิธีการตากแดดที่ต้องตากทั้งหมด 3 แดด ก่อนนำไปขึ้นกึ่งเพื่อทอให้ได้มาตรฐาน ซึ่งมาตรฐานของเสื่อกกบ้านแดงนั้น เสื่อต้องมีขนาด (กว้างคูณยาว) 1.5 x 3 เมตร, 2 x 4 เมตร, 1 x 1.8 เมตร, 1 x 2 เมตร และ 1.5 x 10 เมตร เป็นต้น ซึ่งลูกค้าสามารถสั่งทำขนาดพิเศษ หรือขนาดอื่น ๆ ได้ โดยจะกำหนดความยาวและความกว้างอย่างเป็นมาตรฐานต่อไป

นอกจากเสื่อกกขนาดเต็มผืนแล้ว การได้ลงพื้นที่ไปศึกษาดูงานที่จังหวัดยโสธร ยังทำให้เกิดการพัฒนาเสื่อเป็นรูปแบบใหม่ อย่าง ‘เสื่อพับ’ ซึ่งมีขนาดมาตรฐานอยู่ที่ 1.5 x 2 เมตร

อีกหนึ่งกรรมวิธีที่สำคัญ และถือเป็นเอกลักษณ์ของเสื่อกกบ้านแดง คือ การเย็บริม โดย **นางสาวรัศมี ขันที** และทีมงานที่ผันตัวมาเป็นวิทยากร ร่วมกับ **นางบุญสร เหลากลม ชาวบ้าน** โดยส่วนริมของเสื่อกกบ้านแดง จะใช้ผ้าที่ย้อมด้วยสีธรรมชาติเป็นสีแดง ทำให้เสื่อกกแต่ละผืนมีเฉดสีที่ต่างกัน แม้ว่าการเย็บริมจะเป็นหน้าที่เพียงเล็กน้อย แต่ก็เป็นส่วนสำคัญที่ขาดไม่ได้ โดยผู้เย็บจะได้ค่าตอบแทนผืนละ 20-25 บาท

กระบวนการสำคัญของการทำเสื่ออีกอย่างหนึ่ง คือ การทำ ‘พิม’ ซึ่งเป็นอุปกรณ์สำคัญ เป็นท่อนไม้มีรูห่างกันประมาณ 1 นิ้ว ไว้สำหรับสอดเชือกและกกให้ประสานกัน แต่ไม่ค่อยได้รับความสนใจมากนัก เนื่องจากใช้แรงมาก และมักเป็นหน้าที่ของผู้ชาย โครงการฯ นี้จึงให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้เรียนรู้เรื่องการซ่อมพิมเบื้องต้น เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซ่อม โดยได้ช่างพิมฝีมือดีอย่าง **ลุงผาง วงศ์คำ** และ **ลุงสงวน นิกุล** มาเป็นวิทยากรให้ความรู้

หลังได้รับการเติมเต็มองค์ความรู้เรื่องการทำเสื่อกกให้ได้มาตรฐานครบถ้วนแล้ว ก็ถึงกระบวนการเติมความรู้เรื่อง ‘การตลาด’

แต่เดิมนั้นการขายเสื่อกกของชาวบ้านตำบลบ้านแดงทั้ง 3 หมู่บ้าน จะขายผ่านพ่อค้าคนกลาง และรับออเดอร์จากผู้ประกอบการ เช่น โรงแรม สถานที่จัดงานต่าง ๆ หรือวัด ราคาจึงค่อนข้างต่ำ แต่ในปัจจุบันที่อีคอมเมิร์ซหรือการตลาดออนไลน์เข้ามามีบทบาทอย่างมากกับคนทั่วโลก ทีมงานมองเห็นโอกาสในการ ‘เปิดตลาด’ ให้เสื่อกกบ้านแดงโลดแล่นสู่สายตาคนนอก **สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอตระการพืชผล** จึงประสานภาคีเครือข่ายชวนผู้ที่มีความรู้ความสามารถเรื่องการตลาดออนไลน์เข้ามาหนุนเสริมองค์ความรู้ให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ ตั้งแต่วิธีการทำความเข้าใจกับ

ตลาดออนไลน์ การทำเว็บเพจ หรือร้านค้าออนไลน์บนเฟซบุ๊ก การถ่ายภาพ การเขียนบอกเล่ารายละเอียดสินค้า จนเกิดเป็นเพจ ‘เสื่อกกแจ้วโนนบก’ เป็นเว็บเพจกลางที่ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถนำสินค้าไปวางจำหน่ายได้

■ แสงสว่างแห่งความหวัง

ในที่สุดกระบวนการเรียนรู้ที่อัดแน่นไปด้วยแสงแห่งความหวังของชาวบ้านจาก 3 ตำบลของอำเภอตระการพืชผลก็เริ่มส่องแสง

ป้าสมนึก เทพรินทร์ อาชีพเกษตรกร ผู้ร่วมเรียนรู้ ตำบลบ้านแดง เล่าว่า เธอทำนาและปลูกต้นกกเป็นอาชีพหลัก ทอเสื่อกกเป็นอาชีพเสริม แต่ด้วยปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และราคาพืชผลตกต่ำ ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอน รายได้ที่เคยได้รับก็ไม่แน่นอน ตามไปด้วย ทั้งยังไม่เพียงพอกับรายจ่ายในแต่ละเดือน แม้จะทอเสื่อกกเป็นอาชีพเสริม แต่ความสามารถในการทอก็ยังไม่ดีเท่าที่ควร นึกอยากทออย่างไรก็ทอ ทอเสร็จก็ส่งขายให้กลุ่ม ไม่เคยสนใจเรื่องมาตรฐานใด ๆ

วันหนึ่งเธอเริ่มเห็นว่าชาวบ้านที่ทำเสื่อกกขนาดมาตรฐานขายได้ราคาดี แต่เสื่อของเธอกลับขายไม่ได้ราคา เธอจึงเริ่มหันมาสนใจเรื่องการสร้างมาตรฐานสินค้าด้วยการเข้าร่วมโครงการฯ นี้

ป้าสมนึก เล่าต่อว่า ความคาดหวังของเธอที่มีต่อโครงการฯ นี้ คือ การได้เรียนรู้เรื่องมาตรฐานของเสื่อกก การผลิตและใช้กกให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงการหาช่องทางการตลาดใหม่ ๆ เพื่อให้ขายเสื่อกกได้มากขึ้น

“ตื่นเต้นมาก ตอนที่ได้ไปศึกษาดูงานที่บ้านนาโป่ง ตำบลทรายมูล อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร ทำให้เราอยากสร้างสรรคพัฒนาเสื่อกกแบบเต็มผืนมาเป็นเสื่อกกแบบพับ”

หลังได้ไอเดียการทำเสื่อกกในรูปแบบเสื่อพับ ป้าสมนึกยังได้เรียนรู้เทคนิคการปลูกต้นกกให้มีประสิทธิภาพโดยไม่มีหญ้ามารบกวน ทำให้ต้นกกเจริญเติบโตได้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้วิธีการทอเสื่อให้ได้มาตรฐาน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของโครงการฯ นี้ ที่ช่วยพัฒนาศักยภาพในการทอเสื่อกกของเธอให้ดียิ่งขึ้น

“เดิมที่เราก็พอมีความรู้เรื่องการทอเสื่ออยู่บ้าง แต่โครงการฯ นี้เข้ามาเติมเทคนิคที่จะทำให้เสื่อมีคุณภาพมากขึ้น ตั้งแต่การเลือกกกที่ต้องรอให้ต้นอายุประมาณ 3 เดือนจึงจะตัด การแช่กกก็ต้องใส่น้ำให้พอดี เพราะถ้ามากเกินไปจะทำให้กกหดลงและซ้าได้ง่าย ส่วนการตากแดดนั้นจะต้องตาก 3 แดด หรืออย่างน้อย 3 วัน และต้องเก็บในที่ที่ไม่มีลมพัดขึ้น เพื่อให้กกเหนียว นุ่ม อันเป็นเอกลักษณ์ของเสื่อกกบ้านแดง” ป้าสมนึก กล่าว

เมื่อเข้าใจวิธีการดูแลวัตถุดิบให้มีประสิทธิภาพแล้ว ป้าสมนึกจึงเริ่มทอเสื่อด้วยองค์ความรู้ที่ได้รับ ซึ่งแน่นอนว่าครั้งนี้เธอเลือกจะทอเสื่อพับมากกว่าเสื่อเต็มผืน เพราะมองว่าเป็นสินค้าที่ยังไม่ค่อยมีในท้องตลาด แต่ก็ยังคงทอเสื่อเต็มผืนควบคู่ไปด้วย โดยหลังจากที่เธอทอเสื่อกกจำหน่าย ทั้ง 2 รูปแบบตามขนาดมาตรฐานที่โครงการฯ กำหนด รายได้ก็เพิ่มขึ้น

“หลังจากคำนวณโดยหักต้นทุนแล้ว กำไรที่ได้จะอยู่ที่ประมาณ 10,000-12,000 บาท ซึ่งมากกว่าเดิมก่อนเข้าโครงการฯ ที่จะมีกำไรแค่ประมาณ 5,000-6,000 บาทเท่านั้น รายได้ที่มากขึ้นตรงนี้ทำให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือน อีกทั้งยังมีเหลือเป็นเงินออมเพื่อใช้ในยามจำเป็นอีกด้วย” ป้าสมนึก พูดย่างมั่นใจ

นอกจากการกระจายโอกาสไปสู่ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสในชุมชนให้มีความรู้เพื่อสร้างรายได้สร้างอาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแล้ว อีกหนึ่งผลลัพธ์สำคัญที่เกิดขึ้นจากโครงการฯ นี้ คือ บทบาทของกลุ่มสตรีที่มีมากขึ้น นางสาวศิดา ย้ำว่า แม้จะมีการรวมกลุ่มสตรีมาก่อนหน้านี้แล้ว แต่การนำทีมงานและผู้ร่วมเรียนรู้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงการฯ นี้ ทำให้กลุ่มสตรีมีความเข้มแข็งขึ้น จนมีการกำหนดแนวทางและการดำเนินงานต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ อย่างชัดเจน เพื่อพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็ง ถือเป็นการสะท้อนแนวคิด ‘สร้างโอกาส สร้างงาน สร้างชุมชน’ ได้อย่างแท้จริง

• • • •

โครงการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าของเสื่อกก ตำบลบ้านแดง
อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลบ้านแดง จังหวัดอุบลราชธานี

“แม้จะมีการรวมกลุ่มสตรีมาก่อนแล้ว แต่การนำทีมงานและผู้ร่วมเรียนรู้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงการฯ นี้ ทำให้กลุ่มสตรีมีความเข้มแข็งขึ้น จนมีการกำหนดแนวทางและการดำเนินงานต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ อย่างชัดเจน เพื่อพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็ง ถือเป็นการสะท้อนแนวคิด ‘สร้างโอกาส สร้างงาน สร้างชุมชน’ ได้อย่างแท้จริง”

ป็นนักขายมือทอง...ขายผลิตภัณฑ์ชุมชน ลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง

ศูนย์การศึกษาอนุระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอป่าติ้ว
จังหวัดยโสธร

หลายคนอาจไม่ทราบว่าชาวบ้านที่อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร มีฝีมือในการตัดเย็บเสื้อผ้าในระดับที่แบรนด์ระดับโลกต้องจ้างให้ตัดเย็บกระเป๋าลายดอกไม้สวยงามส่งขายไปทั่วโลก โดยเฉพาะเกาหลีและญี่ปุ่น ในส่วนของผลิตภัณฑ์ชุมชนคือ หมอนชนิด หมอนสี่เหลี่ยม ที่มีขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ ส่งขายไปทั่วประเทศและทั่วโลกเช่นกัน โดยในจำนวนนี้กว่าครึ่งก็มาจากชุมชนแห่งนี้

ไม่เฉพาะเรื่องของการตัดเย็บเท่านั้น สินค้าจำพวกเกษตรอินทรีย์ก็ยี่ห้อหนึ่งอยู่ในใจผู้บริโภคเช่นกัน หลายรายผลิตไม่ทันเพราะทั้งปลูก ทั้งขาย ทำให้โอกาสในการเพิ่มปริมาณการผลิตทำได้ไม่เต็มที่

ชาวบ้านหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ที่ผลิตหมอนชนิดหลายแห่งในอำเภอป่าต้วก็ยังรับบทเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้ขาย แม้จะทำให้เกิดรายได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยโดยไม่จำเป็นต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง แต่ก็ยังขาดโอกาสในการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ รวมถึงการออกแบบสินค้าใหม่ ๆ ออกสู่ตลาด

“เรามองว่าตรงนี่คือข้อจำกัด หากผู้ผลิตได้ทำบทบาทของตัวเองอย่างเต็มที่ คือออกแบบตัดเย็บสินค้านวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น จากนั้นให้ผู้ขายที่มีทักษะและเชี่ยวชาญกว่ามารับบทบาทนี้ ก็จะช่วยยกระดับมาตรฐานสินค้า และสร้างรายได้ให้กับกลุ่มคนที่ไม่มีทักษะและไม่มีสินค้าเป็นของตัวเอง” นายประสิทธิ์ชัย ทองปนต์ ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร ผู้รับผิดชอบโครงการ ชี้ให้เห็นข้อจำกัดของชุมชน ขณะเดียวกันก็แสวงหาโอกาสให้ชาวบ้านทั้งที่เป็นผู้ผลิตสินค้าและกลุ่มผู้ว่างงานผ่านโครงการนักขายมือทองของชุมชน

■ มีคนผลิต...ต้องมีคนขาย

ในทางการตลาด หรือในระบบสายพานการผลิต ประสิทธิภาพและคุณภาพของสินค้าจะเกิดขึ้นน้อยมากหากผู้ผลิตต้องมารับบทบาทเป็นผู้ขายด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่ต้องการทักษะและความรู้ด้านการออกแบบ และการควบคุมคุณภาพสินค้าเกษตรประเภทอาหาร

“ชาวบ้านหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ที่ผลิตหมอนชนิดหลายแห่งในอำเภอป่าต้ว ก็ยังรับบทเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้ขาย แม้จะทำให้เกิดรายได้ อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง แต่ก็ยังขาดโอกาสในการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ รวมถึงการออกแบบสินค้าใหม่ ๆ ออกสู่ตลาด”

นายประสิทธิ์ชัย ทองปนต์

นายประสิทธิ์ชัย บอกว่า หากดูความโดดเด่นของอำเภอป่าต้ว คือ เป็นแหล่งผลิตสินค้างานหัตถกรรม และอาหาร แต่ข้อจำกัดของชุมชนคือ **‘ขาดทักษะการขายสินค้า’** หลายชุมชนเมื่อผลิตสินค้าหรือได้รับการส่งเสริมให้ผลิตสินค้ามักสะดุดตรงปลายน้ำคือ เรื่องการขาย ที่ขายที่สุดกก็ต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง ทำให้ถูกตรราคา หลายรายต้องเลิกผลิตกลางคัน เพราะไม่เห็นช่องทางในการสร้างรายได้

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องก็พยายามหาทางแก้ไขปัญหานี้ เช่น ทำร้านค้าชุมชน จัดนิทรรศการ ออกบูธจำหน่ายสินค้า แต่ยังมีข้อจำกัดเนื่องจาก **‘การขาย’** เป็น **‘ทักษะเฉพาะ’** ศูนย์การศึกษาอนุระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร ที่มีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาทักษะอาชีพให้กับชุมชน เห็นถึงข้อจำกัดนี้ จึงได้ริเริ่มโครงการนักเรียนมือทองขึ้นเพื่อให้เป็นตัวกลางในการจำหน่ายสินค้าของชุมชน

“จริง ๆ แล้ว ไอเดียของโครงการนักเรียนมือทอง เราต่อยอดมาจากโครงการของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม คือ ให้การอบรมทักษะการขายออนไลน์ ซึ่งเป็นหลักสูตรกลางแต่เนื้อหาค่อนข้างเป็นทฤษฎีมากเกินไป ชุมชนไม่ได้เอาไปใช้จริง พอมีโครงการของ กสศ. เราก็เลยคิดว่าน่าจะเอามาผนวกกันได้ โดยอาศัยหลักสูตรกลาง และก็พัฒนาหลักสูตรไปพร้อม ๆ กับชาวบ้าน” นายประสิทธิ์ชัย บอก

เหตุผลหนึ่งที่โครงการฯ นี้มองเห็น คือ ชุมชนป่าต้วมีของดีเยอะ และปัจจุบันก็ไม่ได้มีแค่การทำหมอนชนิด ยังมีผลิตภัณฑ์เกษตรซึ่งเป็นเกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะข้าวที่ผลิตและส่งขายไปในหลาย ๆ พื้นที่ แต่อีกด้านหนึ่ง ก็ยังมีกลุ่มคนที่ขาดโอกาส ไม่มีรายได้ เพราะไม่มีสินค้าและผลิตภัณฑ์เป็นของตัวเอง ดังนั้นโครงการนักเรียนมือทองจะช่วยปิดช่องว่าง และสร้างโอกาสให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ได้อีกทางหนึ่ง

ไครบาย ขายอย่างไร

ภายใต้โครงการนักเรียนมือทอง ผู้ร่วมเรียนรู้จึงแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มคนที่ว่างงานและไม่มีรายได้ 2. กลุ่มผู้ผลิตที่ต้องการเพิ่มทักษะการเป็นนักขาย ซึ่งคณะกรรมการได้คัดเลือกจากพื้นที่ของ 3 ตำบลในอำเภอป่าต้ว ได้แก่ ตำบลโพธิ์ไทร ตำบลโคกนาโก และตำบลเชียงเพ็ง จำนวน 50 คน

“ผู้ร่วมเรียนรู้อายุตั้งแต่ 15-59 ปี เป็นนักศึกษา กศน. ที่อยู่ในพื้นที่มีรายได้ไม่ถึง 20,000บาท/ปี มีสินค้าก็ได้ ไม่มีก็ได้”

นายประสิทธิ์ชัย บอกว่า เมื่อได้ผู้ร่วมเรียนรู้ครบตามเงื่อนไขของโครงการฯ ทีมงานและผู้ร่วมเรียนรู้จะร่วมกันออกแบบและพัฒนา **‘หลักสูตรนักเรียนมือทอง’** โดยรอบแรกวิทยากรจะทำการอบรมเจ้าหน้าที่จาก กศน.อำเภอป่าต้วเพื่อเป็นนักขายมือทอง จากนั้นมีการประเมินและพัฒนาหลักสูตร และรอบสองอบรมนักขายมือทองตัวจริง เนื้อหาหลักสูตรนักเรียนมือทอง ประกอบด้วย กระบวนการวิเคราะห์ตลาดโดยทฤษฎี 4P (Price Plan Product Promotion) การถ่ายรูปสำหรับนำเสนอสินค้า เทคนิคการเล่าเรื่อง (Storytelling) รวมถึงการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

กระบวนการอบรมเน้นการปฏิบัติจริง เช่น การหาจุดเด่นของสินค้า สร้างคอนเทนต์ คิดคำ ฝึกถ่ายรูป ทำภาพประกอบ ซึ่งการอบรมรอบแรก ได้รับการตอบรับค่อนข้างดี มีการโพสต์สินค้าเยอะมาก จึงได้เปิด Group นักขายมือทองขึ้นมา เป็นกลุ่มปิดสำหรับผู้เข้าอบรม ซึ่งกำลังจะไปได้ดี เพราะคนเริ่มติดใจ มาสะดุดตอนเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้การฝึกทักษะการขายขาดความต่อเนื่อง

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม การพัฒนานักขายมือทองของชุมชนก็ยังคงดำเนินต่อไปแม้จะติดขัดหลายเรื่อง เช่น การทำบรรจุภัณฑ์เมื่อมีออร์เดอร์ รวมไปถึงเทคนิคบางอย่าง เช่น การวางตัวหนังสือบนภาพ

นางสาวอาลอน คำข้าว อาชีพผลิตหมอน ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า เธอทำสินค้าขายหลายอย่าง หลัก ๆ คือ ทำหมอน เวลาว่าง ๆ ก็ทำแหมม ปกติก็โพสต์เล่น ๆ ในเฟซบุ๊กส่วนตัว ก็มีคนมาคอมเมนต์ถามถึงรสชาติ และราคา ตอนนั้นก็อยากลองทำขาย แต่คิดไม่ออกว่าจะตั้งราคา ถ่ายรูป หรือเล่าเรื่องอย่างไรให้หมอน่ากินและน่าสนใจ

“ครูสอนเทคนิคการเล่าเรื่อง เช่น ถ้าเราโพสต์ขายแหมมตรง ๆ ว่า ขายราคาก็บาทก็ได้ แต่ถ้าสร้างความน่าสนใจด้วยการถ่ายเป็นคลิปสั้น ๆ ให้เห็นขั้นตอนและกระบวนการผลิต ผู้บริโภคก็จะเห็นว่าแหมมของเรา ทำมาจากอะไร วัตถุดิบที่ใช้เป็นอย่างไร ให้ความรู้พร้อมบอกวิธีการกิน พอลองทำแบบนี้มีคนเข้ามาทักเยอะขึ้น”

นอกจากขายผลิตภัณฑ์ของตนเอง นางสาวอาลอน กล่าวอย่างภาคภูมิใจว่า ออร์เดอร์แหมมเพิ่มขึ้นจากเดิมปกติขายได้ไม่ถึง 20 ชิ้น พอได้มาอบรมครั้งนี้ ทำให้บางวันขายได้ถึง 100 ชิ้น

ก้าวต่อไปของนักขายมือทอง

แม้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จะทำให้การอบรมเพื่อพัฒนาทักษะนักขายมือทองต้องสะดุดลง แต่อย่างน้อย กระบวนการทำงานในรอบหลายเดือนของโครงการฯ ก็ทำให้เกิดการเรียนรู้และยกระดับการพัฒนาอาชีพของกลุ่มครู กศน. เช่น การวิเคราะห์ช่วงวัยของผู้ร่วมเรียนรู้ โดยผู้รับผิดชอบโครงการฯ ชี้ว่า เหตุผลหนึ่งที่ยังทำให้เกิดนักขายมือทองไม่ได้ตามเป้า คือ กระบวนการจัดกลุ่มของผู้ร่วมเรียนรู้

“หากถามว่าทำไมถึงยังไม่เกิดนักขายมือทองตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เราวิเคราะห์พบว่าเป็นเพราะความแตกต่างทางช่วงวัยของผู้ร่วมเรียนรู้ ที่มีช่วงอายุ 15-59 ปี วัยรุ่นก็จะเรียนรู้ได้เร็วหน่อย โดยเฉพาะเรื่องการถ่ายรูป การโพสต์สินค้า การเขียนคำบรรยายสำหรับการโพสต์ การวางสินค้า การสร้างสตอรี่ของสินค้า การดึงจุดเด่นของสินค้า เขาจะมานั่งรวมกลุ่มคุยกันว่า ข้อดีของสินค้าคืออะไร ความแตกต่างของแต่ละสินค้า สินค้าตัวนี้ดีกว่าเจ้าอื่นยังไง แต่สำหรับกลุ่มที่สูงวัยแม้หลายคนจะทำได้แต่จะไปช้ากว่ากลุ่มเด็ก ๆ อันนี้ต้องยอมรับ ซึ่งระยะต่อไปก็ต้องปรับให้ผู้ร่วมเรียนรู้ที่วัยใกล้กันได้มาเรียนรู้ร่วมกัน” นายประสิทธิ์ชัย บอก

• • • •

“กระบวนการทำงานในรอบหลายเดือนของโครงการฯ ก็ทำให้เกิดการเรียนรู้และยกระดับการพัฒนาอาชีพของกลุ่มครู กศน.”

โครงการนักขายมือทองของชุมชน

ศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอป่าติว
จังหวัดยโสธร

'ข้าวเหนียว เดอ grill' สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้ชุมชน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร

ใครจะรู้ว่า ‘ข้าวเหนียว’ ธรรมดาที่เราคุ้นชินกันอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน จะสามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่ สะดุดตา และสามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้คนในชุมชนได้...

จังหวัดสกลนครเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีนโยบายส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ จนเกิดความร่วมมือระหว่างผู้ทำเกษตรอินทรีย์ ผู้แทนกลุ่มเกษตรกร และหน่วยงานภาครัฐ ภายใต้คำขวัญ ‘การพัฒนาเกษตรอินทรีย์วิถีสกลนคร’ ส่งผลให้จังหวัดสกลนครกลายเป็นแหล่งผลิตข้าวเหนียวอินทรีย์ของประเทศ ซึ่งเป็นต้นทุนสำคัญที่นำไปสู่การทำโครงการพัฒนาทักษะแรงงานสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรข้าวรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัล โดยคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร ที่มี ผศ. ดร.พัชชา เศรษฐฐากา เป็นหัวหน้าโครงการ

ใช้ทุนเดิม...เดิมมุมใหม่

ผศ. ดร.พัชชา เล่าว่า แม้ข้าวเหนียวอินทรีย์จะเป็นต้นทุนที่ดีของจังหวัดสกลนคร แต่ด้วยความคุ้นชินเดิม เกษตรกรยังคงผลิตข้าวเหนียวขายได้ในราคาต่ำ และนี่คือจุดเริ่มต้นที่ทำให้ ผศ. ดร.พัชชา และคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย ‘บูรณาการ’ ความรู้ทั้งเรื่องการผลิต การตลาด และการสื่อสารเข้ามาช่วยกันสร้างคุณค่าและมูลค่าให้ข้าวเหนียวอินทรีย์ของจังหวัดสกลนคร ภายใต้แบรนด์ ‘ข้าวเหนียว เดอกริลล์’ ให้กับคนในชุมชนตำบลเชียงเครือ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ในพื้นที่ 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองหอยหมู่ 4 และหมู่ 17 บ้านโนนศาลา บ้านหนองสนม บ้านโคกสะอาด บ้านโนนสว่าง บ้านนาคำไฮ และบ้านโนนเบ็ญ โดยมีผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งหมด 50 คน

การคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้เริ่มต้นจากการประชุมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จากนั้นจึงลงพื้นที่คัดเลือกและคัดกรองผู้ร่วมเรียนรู้จากใบสมัคร เน้นผู้ที่มีรายได้น้อย และต้องมีอาชีพทำนา เมื่อได้ผู้ร่วมเรียนรู้ครบตามจำนวน ทีมงานได้ออกแบบหลักสูตรการฝึกทักษะอาชีพ แบ่งเป็น 4 หลักสูตรคือ 1. เมล็ดพันธุ์ การทำปุ๋ยชีวภาพและการใช้ไตรโคเดอร์มา 2. การแปรรูป ผลิตภัณฑ์จากข้าวเหนียวในรูปแบบข้าวต้มมัดถววน ซีเรียลบาร์ และข้าวโป่ง 3. ออนไลน์ และ 4. การดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งก่อนเริ่มกระบวนการอบรมจะมีการประชุมทีมงานก่อนเพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน และเพื่อวางแผนการทำงานให้สอดคล้องกันได้อย่างลงตัว

“แม้ข้าวเหนียวอินทรีย์จะเป็นต้นทุนที่ดีของจังหวัดสกลนคร แต่ด้วยความคุ้นชินเดิมเกษตรกรยังคงผลิตข้าวเหนียวขายได้ในราคาต่ำ จึงได้ ‘บูรณาการ’ ความรู้ทั้งเรื่องการผลิต การตลาด และการสื่อสารเข้ามาช่วยกันสร้างคุณค่าและมูลค่าให้ข้าวเหนียวอินทรีย์ของสกลนคร ภายใต้แบรนด์ ‘ข้าวเหนียว เดอกริลล์’ ”

ผศ. ดร.พัชชา เศรษฐฐากา

■ ผลงานองค์ความรู้เก่าใหม่...สร้างแบรนด์ 'ข้าวเหนียว เดอกริลล์'

หลังจากเตรียมความพร้อมให้ทีมงาน และจัดการองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ลงตัว ก็มาถึงการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่งานนี้ ผศ. พัดชา บอกว่า 'ป่วนมากเหมือนกัน' เพราะระยะเวลาในการดำเนินโครงการฯ มีเพียง 6 เดือน ทีมจึงต้องเตรียมงานทั้งหมดไว้ล่วงหน้า **หลักสูตรแรก** คือ การเรียนรู้เรื่องเมล็ดพันธุ์ การทำน้ำหมัก และการทำเชื้อไตรโคเดอร์มา **หลักสูตรที่สอง** การทำแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยได้ทำข้าวโป่งและซีเรียลบาร์ รวมถึงข้าวต้มมัดญวนไปให้ผู้ร่วมเรียนรู้ทดลองชิม เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ พร้อมกับตั้งคำถามว่า "ถ้าสินค้าเป็นแบบนี้ ในราคาเท่านี้ เราจะซื้อไหม ตอนแรกทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า 'แพงเกินไป' แต่พอผ่านกระบวนการทำข้าวต้มมัดญวนที่ค่อนข้างยุ่งยาก ที่ต้องห่อแบบสี่เหลี่ยม ซึ่งกว่าจะห่อได้ก็ยาก แลเมื่อนึ่งเสร็จก็ต้องแช่น้ำเย็น เพื่อให้สีใบตองสวยสม่ำเสมอ ทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า 'ไม่แพง'

ขณะที่ฝ่ายผลิตกำลังฝึกทักษะการแปรรูป ฝ่ายการตลาดก็จะสร้างเพจเฟซบุ๊กไว้รอ เมื่อผลิตสินค้าเสร็จก็ได้ขายได้ทันที ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้มีกำลังใจที่จะพัฒนาตัวเองและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ดียิ่งขึ้น โดยระหว่างทำเพจ ทีมจะซื้อโฆษณาเพื่อสร้างกระแสให้คนสนใจและเข้ามาเป็นสมาชิก เมื่อเรียนรู้การแปรรูปครบแล้ว ก็ต้องมาเรียนรู้เรื่องวิธีการสร้างเพจ และการดูแลเพจอีกครั้ง

ในการประชุมในวันแรก ทีมจะคอยสังเกตการณ์ผู้ร่วมเรียนรู้ว่าใครมีความสามารถด้านไหน จะได้สนับสนุนได้ถูกทาง เช่น คนที่เก่งด้านเทคโนโลยีก็จะดึงเข้ามาเป็นแอดมินเพจ ส่วนคนที่เก่งเรื่องการทำอาหารก็ให้ทำเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ใครเก่งเรื่องถ่ายภาพ เขียนเรื่องราวได้ก็ให้นำเสนอภาพเล่าเรื่องผ่านเพจ

กิจกรรมการทำข้าวต้มมัดญวนครั้งแรกผ่านไปด้วยดี ก่อนเริ่มการอบรมครั้งต่อไป เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ทีมงานให้ผู้ร่วมเรียนรู้นำอุปกรณ์บางส่วนมาเอง เช่น ใบตอง จากนั้นแบ่งกลุ่มกันทำข้าวต้มมัดญวนสำหรับใช้เป็นอาหารว่างระหว่างการอบรม 60 นาที เป็น 'อุบาย' ให้ผู้ร่วมเรียนรู้ และได้ฝึกฝีมือไปในตัว

หลักสูตรออนไลน์ มีตั้งแต่การถ่ายภาพ การทำเนื้อหา การสร้างและการดูแลเพจ เช่น ถ่ายภาพอย่างไรให้ผลิตภัณฑ์ดูน่าสนใจ โดยทีมงานจะยกสตูดิโอย่อย ๆ ไปให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้เรียนรู้จากของจริง ซึ่งแนวคิดนี้ได้มาจากเพจขายของออนไลน์ต่าง ๆ ที่เพจไหนมีเนื้อหาดี ภาพสวยก็จะได้รับความนิยม ซึ่งการเรียนรู้ก็เป็นไปตามศักยภาพความสามารถของผู้ร่วมเรียนรู้และบริบทของพื้นที่ โดยมีเทคนิคเล็ก ๆ คือ ภาพถ่ายที่เกี่ยวข้องกับอาหารต้องดูสะอาด

การเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักสูตรสุดท้ายที่ผู้ร่วมเรียนรู้จะได้เรียนรู้ โดยเน้นการทำบัญชีครัวเรือน “พอได้ ยิน คำว่า ‘บัญชีครัวเรือน’ ทุกคนบอกไม่ยากทำเลย” ทีมงานเลยออกแบบการเรียนรู้ใหม่ คิดกันว่าทำอย่างไรให้เขาอยากทำบัญชีครัวเรือน จึงเชิญ **นายณฤทธิ์ คำธิศรี ปราชญ์ชาวบ้าน** มาเล่าเรื่องของการใช้ชีวิตอย่างไรให้มีความสุข และประสบความสำเร็จบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง แล้วจึงเข้าสู่เรื่องการจัดการชีวิตได้ดี ทีมงานเห็นว่า **‘บัญชีครัวเรือน’** เป็นสิ่งสำคัญ จึงออกแบบสมุดบัญชีครัวเรือนให้สวยงามน่าใช้ ชื่อว่า **‘ใช้ เช็ก ชัด’** และ **‘สมุดบัญชีสร้างสุข’** ให้ผู้ร่วมเรียนรู้รู้สึกอยากทำ อยากจดบันทึก โดยทีมงานได้ออกแบบร่วมกับผู้ร่วมเรียนรู้

นอกจากสมุด **‘ใช้ เช็ก ชัด’** แล้ว ระหว่างกระบวนการอบรม ทีมงานได้มีการจัดทำคู่มือไว้ให้ผู้ร่วมเรียนรู้ใช้ทบทวนได้ตลอดเวลา

ผศ. ดร.พัชรา กล่าวต่อว่า เนื่องจากระยะเวลาการทำโครงการฯ สั้นเพียง 6 เดือน ฉะนั้น 3 เดือนแรกทุกอย่างต้องเสร็จ และ 3 เดือนหลังต้องขายได้ เราวางแผนไว้ว่า 6 เดือนผู้ร่วมเรียนรู้ต้องมีรายได้อย่างน้อย 10 เปอร์เซ็นต์ ดังนั้นจึงต้องฝึกทักษะอาชีพกับการตลาดควบคู่กันไป เพราะการทำให้คนรู้จักสินค้าต้องใช้เวลาพอสมควร ซึ่งระหว่างทางมีปัญหามากมาย เช่น เครื่องมือไม่ได้มาตรฐาน อย. และไม่ยอมให้ผู้บริโภคเสี่ยง ซึ่งในเชิงวิทยาศาสตร์เรารู้อยู่แล้วว่าต้องทำอย่างไร แต่ด้วยระยะเวลาและความเข้าใจในตัวผู้ร่วมเรียนรู้ที่ต้องทำให้เขามีรายได้ก่อน เพื่อให้เขามีกำลังใจทำโครงการฯ ต่อ จึงใช้วิธีขายแบบต้มสลดไปก่อน แต่สิ่งที่พบคือพอต้มขายสด ปรากฏว่าระยะเวลาเก็บรักษาสั้น ทำให้ข้าวต้มมัดเสียเมื่อต้องจัดส่งต่างจังหวัด ซึ่งในอนาคตคิดว่าจะต้องหยุดเรื่องการยืดอายุผลิตภัณฑ์ต่อไป

กระบวนการติดตาม ‘เจ็อนไซ’ สำคัญ ให้งานประสบผลสำเร็จ

และแล้วแบรนด์ **‘ข้าวเหนียว เดอกริลล์’** โดยเฉพาะข้าวต้มมัดญวน ก็ได้เวลาออกสู่ตลาด ผ่านเพจ **‘ข้าวเหนียว เดอกริลล์’** และ Lazada โดยช่วงเริ่มต้นทีมงานมีกระบวนการติดตามอย่างใกล้ชิด

ผศ. ดร.พัชรา บอกว่า การทำงานจะประสบผลสำเร็จได้ หัวใจสำคัญอยู่ที่ **‘กระบวนการติดตาม’** ซึ่งทีมงานจะติดตาม 2 กลุ่ม คือ ผู้ร่วมเรียนรู้ และลูกค้า หากลูกค้ามี Feedback กลับมา เธอจะ Capture หน้าจอส่งไปให้ผู้ร่วมเรียนรู้ทราบทางไลน์ทันที เพื่อให้เขารู้สึกว่าอันไหนดี ไม่ดีอย่างไร เช่น เค็มไป หวานไป โดยเธอจะส่งให้ดูทุกครั้ง ทั้งนี้ เพื่อให้พวกเขาเรียนรู้สถานการณ์และพัฒนาสินค้าให้ดียิ่งขึ้น

“ตอนที่เปิดขายออนไลน์ เราให้เขาถ่ายรูปขั้นตอนการส่งให้เรา ดูทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการแพ็คเกจสินค้าว่าถูกต้องเรียบร้อยหรือไม่ แพ็กก็โหมง ส่งก็โหมง การจำหน่ายของทำอย่างไร หากเสียก็ต้องส่งให้ลูกค้าใหม่ จนเขาทำได้ จึงปล่อยให้เขาทำเอง โดยลูกค้าสั่งซื้อออนไลน์ได้จากช่องทาง Lazada Shopee และเพจข้าวเหนียว เดอกริลล์ ในราคามัดละ 25 บาท 1 กล่องมี 4 มัด ราคา 100 บาท ไม่รวมค่าส่ง ซึ่งลูกค้าก็มีทั้งจากกรุงเทพฯ เชียงใหม่ และภาคใต้ ที่หลายเสียงบอกว่า อร่อยมาก อยากกินมานาน”

ผศ. ดร.พัชรา เล่ากระบวนการติดตามงาน

พัฒนา ‘ข้าวเหนียว เดอกริลล์’ พัฒนาการในพื้นที่

ในโลกที่เทคโนโลยีกำลังเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์มากขึ้น โดยเฉพาะการซื้อขายสินค้าบนออนไลน์ การขายสินค้าออนไลน์ได้กลายเป็นทักษะใหม่ที่ต้องเรียนรู้ **อาจารย์ศิริริณา คำตะเนตร ทีมงาน** ผู้รับหน้าที่อบรมหลักสูตรออนไลน์ บอกว่า เหตุผลที่เลือกให้มีการเรียนรู้เรื่องขายออนไลน์ เพราะเข้าถึงกลุ่มคนได้มาก ไม่จำเป็นต้องมีหน้าร้าน ไม่ต้องมีต้นทุนค่าเช่า อยู่บ้านก็สามารถขายได้ แต่ความเข้มข้นของหลักสูตรออนไลน์ไม่ใช่แค่เพียงโพสต์ขายของ ตอบแชตลูกค้าเพียงอย่างเดียว แต่อาจารย์ศิริรินายังใส่เนื้อหาอื่น ๆ เพิ่มลงไปหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นการถ่ายภาพสินค้า การสร้างคอนเทนต์ การโฆษณาบนสื่อโซเชียล

“รูปภาพและคอนเทนต์ที่ดี เป็นตัวช่วยสร้างคุณค่าให้สินค้ามีมูลค่ามากขึ้น ถ้าภาพสวยคอนเทนต์ดีก็จะส่งผลให้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ดูน่าเลือกซื้อบริโภคไปด้วย” อาจารย์ศิริริณา อธิบายถึงการวางแผนการตลาดที่ครอบคลุม ไม่ใช่แค่โพสต์ขายธรรมดาทั่วไปเพียงแค่นั้น แต่จะต้องเจาะกลุ่มผู้บริโภคและโปรโมตสินค้าให้ดูน่าสนใจ จนผู้บริโภคสนใจซื้อผลิตภัณฑ์ส่งผลให้เกิดการขายและมีรายได้ในที่สุด

นางเพ็ญธิดา เดชภูมิ อาชีพเกษตรกร ผู้ร่วมเรียนรู้ ผู้ดูแลเพจ ‘ข้าวเหนียว เดอกริลล์’ เล่าว่า เธอได้ความรู้จากโครงการฯ นี้หลายอย่าง ทั้งการทำน้ำหมักชีวภาพ การทำเชื้อไตรโคเดอร์มา การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวในรูปแบบข้าวต้มถนวน ข้าวพอง และข้าวโป่ง โดยที่ข้าวต้มมัดถนวนจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ง่ายที่สุดเนื่องจากมีวิธีการทำไม่ยาก ส่วนข้าวพองจะทำในรูปแบบซีเรียลบาร์ที่เรียกว่า ‘มินิบาร์’ จะต้องใส่ใจในเรื่องอุณหภูมิและการตัดแบ่งชิ้นต้องประณีตได้รูป แต่ข้าวโป่งนั้นจะยากที่สุดเนื่องจาก

ต้องใช้แรงในการนวดแป้งมาก ใช้ความละเอียดอ่อนในการรีด ก่อนจะนำไปตากแดด ตัดเป็นวงกลม แล้วจึงนำมาปิ้ง ซึ่งในท้ายที่สุดเธอและผู้ร่วมเรียนรู้ทุกคนสามารถทำได้ทั้ง 3 ผลิตภัณฑ์

นอกจากได้ฝึกทักษะอาชีพทำข้าวต้มญวน ข้าวพอง และข้าวโป่งแล้ว เธอได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดในการทำการตลาดออนไลน์อีกด้วย เมื่อก่อนมองว่าการตลาดออนไลน์เป็นเรื่องไกลตัว ไม่เคยคิดว่าจะต้องมาขายของออนไลน์ แต่พอได้เรียนรู้ก็เห็นช่องทางและโอกาสในการสร้างรายได้ให้ตนเอง จนทุกวันนี้เราสามารถใช้โซเชียลมีเดียเป็นพื้นที่ในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ โดยไม่ต้องเสียค่าเช่าพื้นที่หน้าร้าน

“จากเดิมที่เราไม่มีความกล้าที่จะทำเรื่องการตลาดออนไลน์เลย แม้แต่จะกดเข้าไปตอบลูกค้าก็ยังไม่กล้า แต่ตอนนี้สามารถทำได้ทุกอย่างตั้งแต่ตอบลูกค้า สร้างโพสต์ถ่ายรูปขายของ และที่สำคัญรู้สึกว่าตัวเองรอบคอบมากขึ้น จะต้องถ่ายรูปเก็บหลักฐานทุกขั้นตอนไว้เพื่อป้องกันการเกิดปัญหา แม้จะมีสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แต่ก็ไม่ได้กระทบต่อยอดขายการสั่งซื้อสินค้าของกลุ่มแต่อย่างใด”

เมื่อถามถึงรายได้ นางเพ็ญธิดา บอกว่า ดีพอสมควร โดยเธอและเพื่อน ๆ จะนัดหมายมาทำข้าวต้มมัดญวนขายผ่านเพจ **ข้าวเหนียว เดอgrill Lazada และ Shopee** ซึ่งมีออเดอร์เข้ามาอย่างต่อเนื่องจนขายหมดทุกรอบ โดยแต่ละรอบจะสร้างรายได้เพิ่มให้เธอประมาณ 800 บาท ต่อสัปดาห์ หรือ 3,000-4,000 บาทต่อเดือนเลยทีเดียว

และนี่คือหนึ่งตัวอย่างของการใช้ฐานทุนในชุมชนทั้งภูมิปัญญาชาวบ้านและความรู้ทางวิชาการจากมหาวิทยาลัยในพื้นที่มาสร้างอาชีพ สร้างรายได้ เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

• • • •

“เมื่อก่อนมองว่าการตลาดออนไลน์เป็นเรื่องไกลตัว ไม่เคยคิดว่าจะต้องมาขายของออนไลน์ แต่พอได้เรียนรู้ก็เห็นช่องทางและโอกาสในการสร้างรายได้ให้ตนเอง จนทุกวันนี้สามารถใช้โซเชียลมีเดียเป็นพื้นที่ในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ โดยไม่ต้องเสียค่าเช่าพื้นที่หน้าร้าน”

โครงการพัฒนากิจกรรมแรงงานสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรข้าวรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัล

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร

เครื่องปั้นดินเผาเชิงเครือ...สร้างสุขคนในชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลเชิงเครือ จังหวัดสกลนคร

ในอดีตตำบลเชียงเครือได้ชื่อว่าเป็น ‘บ้านปั้นหม้อ’ ที่มีชื่อเสียงโด่งดังของจังหวัดสกลนคร เนื่องจากมีภูมิปัญญาการปั้นเครื่องปั้นดินเผาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ผสมผสานกับสภาพดินในพื้นที่ที่มีคุณภาพ ทำให้เครื่องปั้นดินเผาของเชียงเครือมีชื่อเสียงโดดเด่นในเรื่องความทนทานในการใช้งาน เช่น ความแข็งแรงทนทาน การเก็บความเย็นของเครื่องปั้นดินเผา และเอกลักษณ์เฉพาะตัวอีกอย่างหนึ่งคือ การใช้ไฟต่ำในการเผา ทำให้เครื่องปั้นดินเผาเชียงเครือมีลักษณะแตกต่างจากที่อื่น

เมื่อกระแสเครื่องปั้นดินเผาได้รับความนิยม จึงเกิดการเลียนแบบ ทำให้ในปัจจุบันเครื่องปั้นดินเผาที่วางขายในพื้นที่ตำบลเชียงเครือกว่า 80 เปอร์เซ็นต์มาจากที่อื่น ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำส่งผลให้คนในชุมชนบ้านเชียงเครือหันไปประกอบอาชีพอื่น เครื่องปั้นดินเผาเชียงเครือจึงค่อย ๆ ลดความสำคัญลง กระทั่งเหลือผู้สืบทอดภูมิปัญญาเพียงแค่มัคคน

‘ของดี’ ต้องมีการสานต่อ

“เรา มีความคิดที่อยากสืบทอดภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาของเราไว้ ไปพร้อม ๆ กับการให้คนในพื้นที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้นควบคู่กับการสร้างรายได้ให้คนในชุมชน” คือ จุดเริ่มต้นที่ทำให้ นางวินัส ประสุนงค์ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงเครือ จังหวัดสกลนคร จัดทำโครงการการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และการปั้นเครื่องปั้นดินเผา เพื่อหนุนเสริมทักษะความรู้เกี่ยวกับการปั้นดินเผาตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ ตั้งแต่การเรียนรู้เรื่องคุณสมบัติของดินเชียงเครือ การปั้น การออกแบบ การแกะสลัก ที่มีรูปแบบการปั้นแตกต่างไปจากงานปั้นแบบเดิมที่เน้นแค่การใช้งานเพียงอย่างเดียว มาเป็นเครื่องปั้นดินเผาเชียงเครือที่มีรูปแบบใหม่ สวยงาม สามารถใช้งานได้หลายรูปแบบ แต่ยังคงความทนทานของผลิตภัณฑ์ไว้เช่นเดิม

สำหรับผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการฯ มีจำนวน 60 คน จาก 7 หมู่บ้าน คือ 1. บ้านเชียงเครือ 2. บ้านโพนสว่าง 3. บ้านดอนเชียงบาลน้อย 4. บ้านดอนเชียงบาลใหญ่ 5. บ้านป่าหว้าน 6. บ้านนาคำไฮ 7. บ้านโคกสว่าง ประกอบด้วยผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ว่างงาน และคนพิการ โดยมีผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้านทำหน้าที่คัดกรองและคัดเลือกให้ตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

“เรา มีความคิดที่อยากสืบทอดภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาของเราไว้ ไปพร้อม ๆ กับการให้คนในพื้นที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้นควบคู่กับการสร้างรายได้ให้คนในชุมชน”

นางวินัส ประสุนงค์

เนื่องจากเป็นคนในชุมชนจึงรู้ว่าผู้ร่วมเรียนรู้คนไหนตรงตามเกณฑ์ของโครงการฯ

“คาดหวังว่าท้ายที่สุดผู้ร่วมเรียนรู้จะได้เรียนรู้ทักษะการปั้นดินเผาจนสามารถหารายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้” นางวินัส ย้า

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การทำโครงการฯ ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้ นางวินัสในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการฯ จึงหาเพื่อนร่วมทีมและภาคีเครือข่ายเข้ามาช่วยขับเคลื่อนงาน เช่น เจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคมที่เข้ามาช่วยเรื่องการทำสื่อ การถ่ายภาพ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนเข้ามาช่วยเรื่องเอกสารบทเรียนในหลักสูตร ส่วนการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการปั้นดินเผาก็ได้ **อาจารย์อติชาติ เต็งวัฒนโชติ มาเป็นวิทยากร**

นางวินัส เล่าต่อว่า เนื่องจากโครงการฯ นี้เป็นการทำงานร่วมกับชาวบ้านจำเป็นต้องอาศัย **‘ผู้นำชุมชน’** เป็น **‘ตัวกลาง’** เชื่อมประสานการทำงานระหว่างทีมงานกับผู้ร่วมเรียนรู้ โดยทีมงานจะมีการพูดคุยกับผู้นำชุมชนอยู่เสมอเพื่อทำความเข้าใจในเนื้อหาให้ตรงกัน

“การพูดคุยจะใช้วิธีจัดประชุม บอกเล่าแผนการทำโครงการฯ อย่างละเอียด รวมถึงงบประมาณที่ได้รับเพื่อให้เกิดความโปร่งใส ทั้งนี้ เพื่อให้การทำโครงการฯ บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้” นางวินัส เล่าวิธีการทำงาน

‘ปั้นดิน’ ให้เป็นเงิน

เมื่อผู้ร่วมเรียนรู้พร้อม ทีมงานพร้อม วิทยากรพร้อม ก็ถึงเวลาเรียนรู้ทักษะการปั้นดินเผาตามหลักสูตรที่โครงการฯ ออกแบบไว้ โดยเน้นการเรียนรู้จากพื้นที่จริง สัมผัสจริง ซึ่งเริ่มต้นจากการพาไปดูแหล่งดินเผาในพื้นที่ เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้เห็นคุณค่าของ **‘ดิน’** ที่เป็นทุนทรัพยากรในพื้นที่ ไปพร้อมกับเรียนรู้คุณสมบัติของดินบ้านเชียงเครือ ต่อด้วยขึ้นรูปดินด้วยแป้นหมุน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านเชียงเครือ

“เรากำหนดให้ผู้ร่วมเรียนรู้ขึ้นรูปทรงง่าย ๆ เล็ก ๆ ก่อน ตอนแรกจะไม่เน้นความสวยงาม แต่อยากให้เขาได้ลองหยิบจับและปั้นดินขึ้นมา หรือที่เราตั้งชื่อสั้น ๆ ว่า **‘การเล่นดิน’** เพื่อสร้างความกล้าและให้เขาออกจากกรอบความคิดเดิม ๆ ที่ปั้นแล้วจะต้องสวยงามเท่านั้น” อาจารย์อติชาติ

วิทยากรในโครงการฯ อธิบายแนวคิดในการถ่ายทอดความรู้ พร้อมบอกเหตุผลที่เข้ามาเป็นวิทยากรในโครงการฯ นี้ว่า เขามีเป้าหมายในใจคืออยากให้คนในชุมชนบ้านเชียงเครื่องมือรายได้จากงานปั้นดินเผา และอยากให้งานปั้นดินเผาบ้านเชียงเครื่องกลับมาโลดแล่นอยู่ในตลาดอีกครั้ง

ด้วยเหตุนี้การให้ความรู้ในช่วงเริ่มต้นจึงพยายามสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ก่อน ให้ผู้ร่วมเรียนรู้ปั่นงานออกมาจากใจ ออกมาจากความกล้า ไม่ต้องกังวลเรื่องความสวยงาม ขอเพียงแค่กล้าที่จะปั้นออกมาแล้วทำที่สุดความสวยงามจะตามมาเอง

“ผมจะเสริมเทคนิคเล็ก ๆ น้อย ๆ เข้าไป เพราะบางทีภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่ก็ติดอยู่แล้ว แต่บางสิ่งที่เราเรียนมา ผมก็จะเสริมเข้าไปเพื่อให้เกิดความสวยงามและเกิดมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้ามากขึ้น โดยเป้าหมายปลายทางที่ผมตั้งใจไว้คือ เครื่องปั้นดินเผาต้องใช้ได้จริง และต้องขายได้ เพราะถ้าใช้ไม่ได้ไม่จริง ผู้บริโภคเห็นว่ามันใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ เขาก็จะไม่ซื้อ” อาจารย์อติชาติ เล่าเทคนิคการถ่ายทอดความรู้

เมื่อตั้งต้นว่าต้องสร้างรายได้จากการปั้นให้เกิดขึ้น อาจารย์อติชาติพยายามมองหา ‘จุดขาย’ ของเครื่องปั้นดินเผาเชียงเครื่อง นำจุดเด่นเรื่องความทนทานมาต่อยอดด้วยการตกแต่ง ไม่ว่าจะเป็นการปั้นติดแปะ เช่น ปั้นดอกไม้ตกแต่งเพิ่มเติม หรือการแกะสลักลวดลาย การแกะสลักภาพเสมือนจริง เป็นต้น ถือเป็นเทคนิคใหม่ที่อาจารย์อติชาติเสริมเข้าไปในหลักสูตร ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้หลายคนได้แสดงออกถึงความสามารถในการตกแต่ง และความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่

ปัน...เปลี่ยนชีวิต

ผลจากความทุ่มเทสานต่อภูมิปัญญาการปั้นเครื่องปั้นดินเผาเชียงเครื่อง ส่งผลให้วันนี้บ้านเชียงเครื่องมือผู้ปั้นดินเผาเพิ่มขึ้นจากเดิมที่เหลือน้อยอยู่เพียง 5-6 คน เพิ่มขึ้นเป็น 12 คน ซึ่งใน 12 คนเป็นเยาวชนในพื้นที่ 3 คน ที่นำทักษะความรู้สมัยใหม่ทั้งการออกแบบ การปั้นดินเผา รูปแบบใหม่ ๆ การตกแต่งให้สวยงาม มาใช้เพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ ส่งผลให้บ้านเชียงเครื่องเกิดผู้สืบทอดภูมิปัญญาที่เป็นคนรุ่นใหม่ในพื้นที่เพิ่มขึ้นอีก ที่สำคัญคือพื้นที่แห่งนี้ได้กลายเป็น ‘พื้นที่เรียนรู้ร่วม’ ที่คนในชุมชนหลายช่วงวัยได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พุดคุยสารทุกข์สุกดิบกัน จากคนที่เคยเห็นกันผ่าน ๆ ก็เปลี่ยนมารู้จัก ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นภาพความสัมพันธ์ที่ไม่เคยเห็นมาช้านานในชุมชนแห่งนี้

นางวินัส เล่าว่า เมื่อก่อนคนในชุมชนต่างคนต่างอยู่ ไม่มีการพุดคุยสื่อสารระหว่างกัน แต่โครงการฯ นี้ เป็นเหมือนศูนย์รวมความสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุในชุมชนหันมาพุดคุยกันมากขึ้น ใช้กระบวนการปั้นดินเผาเป็น ‘ตัวเชื่อม’ ให้คนในชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์กันทั้งผู้ร่วมเรียนรู้ เด็กและเยาวชน และทีมงาน จนกลายเป็นความผูกพัน

“การทำงานร่วมกันกับชาวบ้าน ทำให้เราเห็นความตั้งใจ การใส่ใจฝึกฝนทดลองเรียนรู้ด้วยตัวเอง สิ่งนี้ยิ่งทำให้รู้สึกที่เราต้องดูแลเอาใจใส่เขาให้มากขึ้น จนสุดท้ายกลายเป็นความผูกพัน กลายเป็นความสัมพันธ์ที่เราเปิดรับพวกเขาเข้ามาในชีวิตแบบไม่รู้ตัว” นางวินัส เล่า

นอกจากความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นของคนในชุมชนแล้ว สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น คือ โครงการฯ นี้ ‘เปิดโอกาส’ ให้คนพิการในชุมชนได้กลับมาเห็น ‘คุณค่า’ ของตัวเองอีกครั้ง

“เดิมคนพิการเหล่านี้ใช้ชีวิตอยู่เพียงแคในบ้านของตัวเองเท่านั้น การที่เราดึงคนกลุ่มนี้ให้ออกมาจากความเป็นอยู่เดิม ๆ ขึ้นได้ไม่ได้ไม่เป็นไร อย่างน้อยก็เปิดโอกาสให้เขากล้าลองทำสิ่งใหม่ ๆ บ้าง การที่เขาได้ปั้นดิน ก็ทำให้คลายทุกข์ใจลงได้บ้าง ยิ่งได้มีโอกาสพูดคุยปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในชุมชน ยิ่งทำให้เขารู้สึกว่าเขาไม่ได้อยู่โดดเดี่ยวอีกต่อไป” นางวินัส เล่า ด้วยสีหน้าเป็นอันยิ้ม

นางนภารัตน์ จันทระวงศ์ อาชีพเกษตรกร ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า แต่ก่อนเธอปั้นแต่แบบเดิม ๆ แต่พอเข้าร่วมโครงการฯ อาจารย์บอกว่า อยากจะปั้นอะไรก็ได้ลองปั้นเลย ทำให้เรามีพื้นที่ในการแสดงออกมากขึ้น พอเริ่มปั้นเป็นก็พยายามไปศึกษาต่อจากอินเทอร์เน็ต นำผ้ามัดย้อมของ จังหวัดสกลนครมาทดลองตกแต่งงานเครื่องปั้นดินเผาเชิงเครือ เป็นการ รวมผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของจังหวัดไว้ในชิ้นงานเดียวกัน

นางวินัส เสริมว่า นางนภารัตน์คือผลสำเร็จสำคัญของโครงการฯ ที่สามารถนำความรู้จากหลักสูตรมาต่อยอดจนสามารถสร้างสรรค์ ชิ้นงานที่มีความผสมกลมกลืนระหว่างผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของจังหวัดได้ เป็นอย่างดี และที่สำคัญการเรียนรู้จากการลงมือคิดและทำด้วยตัวเอง ทำให้เธอยกระดับตัวเองขึ้นมาเป็นวิทยากรสอนตกแต่งเครื่องปั้นดินเผา ด้วยผ้าได้

“หลังจากที่ทาง กศน.จังหวัดสกลนคร ได้เข้ามาศึกษาดูงานของ โครงการฯ ก็มีการติดต่อขอให้นางนภารัตน์ไปช่วยเป็นวิทยากรสอนเรื่องการตกแต่งผลิตภัณฑ์ให้” นางวินัส ย้ำ

นางสาวศรุตฯ สังกิจ เขาวชนผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าถึงสาเหตุที่ทำให้ เธอก้าวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในโครงการฯ ว่า โดยส่วนตัวเธอชอบงานศิลปะ อยู่แล้ว เห็นโครงการฯ นี้เปิดรับสมัครจึงตัดสินใจเข้าร่วม เพราะมองเห็น ถึงประโยชน์ที่สามารถตอบโจทย์ความฝันของเธอในอนาคตที่ต้องการ เปิดธุรกิจเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาเป็นอาชีพเสริม

“นอกจากฝันที่อยากทำธุรกิจเครื่องปั้นดินเผาแล้ว หนูยังต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญา การปั้นดินเผาเชียงเค리오ไว้ไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลาอีกด้วย”

กล่าวได้ว่า กระบวนการปั้นดินเผาเชียงเคเรือ คือ ‘เครื่องมือ’ ที่ร้อยรัดให้คนในชุมชน หลากหลายช่วงวัยหันมาใส่ใจดูแลฐานทุนดี ๆ ของชุมชน ทั้งทรัพยากรดิน และองค์ความรู้เรื่อง การปั้นดินเผาเชียงเคเรือ จนทำให้ ‘ศูนย์เครื่องปั้นดินเผาเทศบาลเชียงเคเรือ’ แห่งนี้กลายเป็น ‘ศูนย์กลาง’ ในการรวมคนที่มีใจรักในภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนบ้านเชียงเคเรือ จนเกิดเป็นพื้นที่ เรียนรู้ร่วมให้คนหลายกลุ่มหลายช่วงวัยได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จากเดิมที่ใช้ชีวิตแบบ ต่างคนต่างอยู่ในพื้นที่ของตัวเอง

วันนี้แม้ว่ารายได้จากการทำเครื่องปั้นดินเผาเชียงเคเรือจะยังไม่เกิดขึ้นชัดเจน แต่สิ่งที่ เกิดขึ้นที่ถือว่าบรรลุเป้าหมายของโครงการฯ คือ การสานต่อภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผา เชียงเคเรือ โดยเฉพาะอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้สืบทอดภูมิปัญญา จาก 6 คนเป็น 12 คน ซึ่งเป็น เยาวชนในพื้นที่ 3 คน ทำให้มั่นใจได้ว่า นับจากนี้ไป ‘เครื่องปั้นดินเผาเชียงเคเรือ’ จะยังคงอยู่ คู่ชุมชนต่อไป

• • • •

“กระบวนการปั้นดินเผาเชียงเคเรือ คือ ‘เครื่องมือ’ ที่ร้อยรัดให้คนในชุมชนหันมาใส่ใจดูแลฐานทุนดี ๆ ของชุมชน ทั้งทรัพยากรดิน และองค์ความรู้การปั้นดินเผา จนทำให้ ‘ศูนย์เครื่องปั้นดินเผาเทศบาลเชียงเคเรือ’ กลายเป็น ‘ศูนย์กลาง’ ในการรวมคนที่มีใจรักในภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนบ้านเชียงเคเรือ จนเกิดเป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมให้คนหลายช่วงวัยได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน”

โครงการการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และ การปั้นเครื่องปั้นดินเผา

องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงเคเรือ จังหวัดสกลนคร

เพิ่มมูลค่า จากสิ่งไร้ค่า กระบวนการเพิ่มรายได้จากบ้านน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร

วิทยาลัยชุมชนยโสธร จังหวัดยโสธร

บ้านน้ำอ้อมและบ้านโนนยาง จังหวัดยโสธร เป็นชุมชนที่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม สำหรับการทอผ้าไหม โดยผู้ทอผ้าส่วนมากเป็นกลุ่มสตรีสูงอายุ และเนื่องจากผ้าไหมมีราคาแพง ความนิยมลดลง ทำให้รายได้จากการทอผ้าไหมขายลดลงตามไปด้วย

ในกระบวนการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อทอผ้า ก่อให้เกิดผลพลอยได้ (By Product) ที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่นได้ อาทิ ลูกหม่อน รังไหม ดักแด้ และมูลไหม ดังนั้น โครงการพัฒนาทักษะเกษตรกรเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตและวัสดุเหลือใช้จากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้า ที่ดำเนินงานโดยวิทยาลัยชุมชนยโสธร จึงมีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้เพิ่มเติมที่เกิดจากขั้นตอนการทอผ้าไหม

สำหรับบทบาทหลักของวิทยาลัยชุมชนยโสธรคือ การทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางความรู้ของชุมชน เห็นต้นทุนที่เป็นข้อได้เปรียบนั่นคือ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทอผ้า มีฝีมือและสร้างผลผลิตคุณภาพสูงออกมาได้อย่างต่อเนื่อง ทว่าขณะเดียวกันเกษตรกรกลุ่มนี้ ก็ยังมีจุดอ่อนอยู่ที่การขาดองค์ความรู้ที่เท่าทันยุคสมัย เช่น เทคโนโลยีในการผลิตรูปแบบใหม่ ๆ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ หรือการขายบนแพลตฟอร์มออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือทิ้ง

เพิ่มมูลค่า จากสิ่งไร้มูลค่า

ในกระบวนการผลิตสินค้า มักเกิดสิ่งๆ ที่เรียกว่า ‘เหลือทิ้ง’ และไม่ได้นำกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด กลายเป็นสิ่งต้องกำจัดทิ้ง แต่ในขณะที่ทรัพยากรโลกกำลังลดลงและมีอยู่จำกัด การนำวัสดุเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตมา ‘สร้าง’ ผลิตภัณฑ์ใหม่กำลังเป็นที่นิยม

เช่นเดียวกับกระบวนการทอผ้าไหมที่บ้านน้ำอ้อมและบ้านโนนยาง จังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของกลุ่มสตรีที่เป็นกลุ่มแม่บ้านและส่วนใหญ่สูงวัย และวิทยาลัยชุมชนยโสธรมีแนวคิดเข้าไปสร้างรายได้จากวัสดุส่วนเกินที่เหลือจากการทอผ้าไหม อาทิ รังไหม ลูกหม่อน ฯลฯ จึงเข้าไปชักชวนให้เข้าร่วมโครงการฯ

“ตอนแรกที่เราเข้ามาในหมู่บ้าน เห็นชาวบ้านปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ คิดว่าอีกไม่นานอาชีพนี้คงจะหมดไปจากชุมชน พอสอบถามชาวบ้านก็ได้ข้อมูลว่า

“วัสดุที่เหลือจากการทอผ้า เช่น รังไหม ซึ่งมีคนนำมาทำเป็นสินค้าอื่น เช่น สบู่ เราก็มองว่าหากส่งเสริมให้ชาวบ้านทำได้ ชาวบ้านจะมีรายได้เพิ่มขึ้น และเมื่อคนรุ่นหลังเห็นว่าการทอผ้ามีรายได้มากพอที่จะเลี้ยงตัวเอง เลี้ยงครอบครัว พวกเขาอาจจะกลับมาฝึกฝนการทอผ้า สืบทอดอาชีพ และความรู้ของคนรุ่นย่ารุ่นยายต่อไป”

นายชัยวิวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์

งานทอผ้าเป็นงานหนัก ต้องใช้เวลาฝึกฝนนาน เพราะส่วนใหญ่ทำเองทุกขั้นตอนตั้งแต่การเลี้ยงไหม ปลูกหม่อน ตัดใบหม่อน สาวเส้นไหม ไปจนถึงการทอ กว่าจะได้ผ้าหนึ่งผืนใช้เวลาประมาณสองเดือน คนเลี้ยงไหมไปไหนไม่ได้ ต้องดูแลตลอดเวลา ปัญหาอีกอย่างคือ เมื่อมีการเลี้ยงไหมกันเยอะ พื้นที่ในการปลูกหม่อนก็น้อย ใบหม่อนก็ไม่เพียงพอ ต้องซื้อจากที่อื่นไหมกินหม่อนอย่างเดียว แต่ในหมู่บ้านใบหม่อนยังไม่พอที่จะเลี้ยง เพราะระบบน้ำมีปัญหา” นายชัยวิวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์ ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าภาพรวมของชุมชน

นายชัยวิวัฒน์ เล่าต่อว่า ปัญหาที่พบระหว่างทางของการทำโครงการฯ คือ ต้องจัดการกับระบบน้ำ อย่างน้อยก็เพื่อลดต้นทุนที่ต้องหมดไปกับการซื้อใบหม่อน กิโลกรัมละ 25 บาท ที่แต่ละครัวเรือนต้องจ่ายไม่น้อยกว่า 7,500 บาทต่อเดือน ชาวบ้านพยายามหาที่ปลูกหม่อน แต่ติดปัญหาขาดแหล่งน้ำ ซึ่งจริง ๆ บ้านนี้มีแหล่งน้ำคือ น้ำอ้อม ตามชื่อหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านต้องเสียค่าไฟหรือค่าน้ำมันเพื่อสูบน้ำขึ้นมาใช้รดต้นหม่อน ทำให้รายได้ที่ควรจะได้หมดไปกับค่าไฟ”

ด้วยสาเหตุนี้การทำงานในช่วงเริ่มต้นจึงมุ่งไปในเรื่องการเก็บข้อมูลเรื่องปริมาณวัสดุส่วนเกินจากการทอผ้า มาเป็นการจัดการระบบน้ำ สำหรับการปลูกหม่อน

“ซึ่งตามเป้าหมายโครงการฯ คือการสร้างอาชีพให้กับกลุ่มคนด้อยโอกาสและมีรายได้น้อย วิทยาลัยชุมชนยโสธรมีแนวคิดที่จะเพิ่มรายได้จากวัสดุเหลือทิ้งจากการผลิต กรณีนี้คือวัสดุที่เหลือจากการทอผ้า คือ รังไหม ซึ่งมีคนนำมาทำเป็นวัสดุอื่น เช่น สบู่ เราก็มองว่าหากส่งเสริมให้ชาวบ้านทำได้ ชาวบ้านจะมีรายได้เพิ่มขึ้น และเมื่อคนรุ่นหลังเห็นว่าการทอผ้ามีรายได้มากพอที่จะเลี้ยงตัวเอง เลี้ยงครอบครัว พวกเขาอาจจะกลับมาฝึกฝนการทอผ้า สืบทอดอาชีพและความรู้ของคนรุ่นย่ารุ่นยายต่อไป แต่จากการพูดคุยสอบถาม พบว่า ต้นทุนที่สูงจากการทอผ้าคือ

การเลี้ยงไหม เนื่องจากพื้นที่ขาดการจัดการระบบน้ำที่ดี ก็เลยต้องปรับแผน เพราะเราต้องช่วยเรื่องระบบน้ำที่ใช้รดต้นหม่อนก่อน ถ้าไม่ทำตรงนี้ ขั้นตอนอื่นก็ไปต่อไม่ได้” นายชัยวิวัฒน์ บอก

ด้วยเหตุนี้ทีมงานจึงประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อม ๆ กับการลงพื้นที่ติดตั้งเครื่องสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ ลงทุนด้านต้นหม่อนนัดหมายพูดคุยกับชาวบ้านเรื่องการดูแลระบบน้ำ โดยติดตั้งเครื่องสูบน้ำไว้บริเวณพื้นที่รอบอ่างน้ำซึ่งเป็นเสมือนพื้นที่กลางหรือแปลงรวมที่ชาวบ้านมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน ให้ชาวบ้านเป็นผู้บริหารจัดการกันเอง

เมื่อมีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ ชาวบ้านก็สามารถลดต้นทุนค่าไฟและใบหม่อนไปกว่า 7,500 บาทต่อเดือน รอยยิ้มของพี่แสงจันทร์ รัตนวัน อาชีพเกษตรกร ผู้ร่วมเรียนรู้ สะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นอย่างดี

“ดีใจมาก อย่างน้อยเราก็ไม่เสียเงินค่าใบหม่อน ค่าไฟ เดือนหนึ่งก็หลายบาท” พี่แสงจันทร์ บอก

พี่แสงจันทร์ เป็น 1 ใน 15 คนที่เป็นผู้ร่วมเรียนรู้จากบ้านน้ำอ้อม การมีระบบการให้น้ำนอกจากจะช่วยลดต้นทุนการผลิตกว่า 7,500 บาทลงได้แล้ว ความรู้จากโครงการฯ โดยเฉพาะการนำของเหลือทิ้ง เช่น รังไหม มาสร้างรายได้ เป็นสิ่งที่เธอก็อยากรู้มานาน

“จริง ๆ เราก็พอรู้มาบ้างว่า ของพวกนี้สามารถนำไปแปรรูปทำผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ได้ แต่เราไม่มีความรู้ ไม่รู้ว่าเขาทำกันอย่างไร จะออกไปอบรมข้างนอกก็ไม่ได้ เพราะต้องดูแลรับผิดชอบที่บ้าน ยิ่งถ้าช่วงเลี้ยงไหมเราแทบจะออกไปไหนไม่ได้เลย กิจกรรมที่วิทยาลัยชุมชนฯ มาทำร่วมกับชาวบ้าน ทำให้เราเห็นโอกาสในการหารายได้เพิ่ม และได้ความรู้เรื่องการแปรรูป ต่อจากนี้คงไม่ต้องทิ้งอีกต่อไป”

ระดมผู้รู้ สู่การสร้างอาชีพ

สิ่งที่เกิดขึ้นกับพี่แสงจันทร์ และชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่บ้านน้ำอ้อมและบ้านโนนยาง เกิดขึ้นเพราะการประสานงานกันระหว่างทีมงานจากวิทยาลัยชุมชนยโสธร ที่จัดหาวิทยากรที่เชี่ยวชาญด้านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การจำหน่าย และการตลาด มาร่วมกันวางแผนการพัฒนาทักษะอาชีพ จัดทำเนื้อหาของโครงการฯ สร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเป็นแบบแผนในการฝึกอบรม

สำหรับการคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้เบื้องต้นจะต้องเป็นผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และทอผ้า จำนวน 50 คน จากการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นกลุ่มเริ่มต้นในการฝึกฝนอบรม

ส่วนแผนการพัฒนาทักษะตั้งอยู่บนเป้าประสงค์ที่ต้องการช่วยเกษตรกรให้เพิ่มรายได้จากการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทอผ้าไหม โดยเห็นโอกาสจาก ‘ผลิตภัณฑ์เกี่ยวเนื่อง’ ที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม เช่น ผลหม่อน ดักแด่ และมูลไหม เศษใบหม่อน เศษรังไหม เศษผ้าไหม สิ่งเหล่านี้ล้วนสามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการ

แปรรูปและจัดจำหน่ายต่อไปได้ เช่น การนำดักแด้มาแปรรูปเป็นอาหาร การนำเศษผ้าไหม มาประดิษฐ์เป็นของใช้

นอกจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกี่ยวเนื่องแล้ว กระบวนการเรียนรู้ยังให้ความสำคัญกับ **‘Digital Marketing’** ที่จะนำเทคโนโลยีออนไลน์มาช่วยเรื่องการขาย การเข้าถึงกลุ่มลูกค้า และการสื่อสารกับผู้บริโภคโดยตรง เช่น การเปิดร้านเป็นผู้ใช้งานในสื่อสังคมออนไลน์อย่าง Facebook Line และ Instagram

“เนื่องจากเราทำงาน 2 หมู่บ้าน คือบ้านน้ำอ้อมและบ้านโนนยาง อย่างที่บอกไปตอนแรก คือเราต้องการคลี่คลายปัญหาการจัดการระบบน้ำของบ้านน้ำอ้อม จึงทำให้เสียเวลาตรงนั้นไปหลายเดือน เมื่อบวกกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้การพัฒนาทักษะด้านการตลาดออนไลน์ล่าช้า เพราะทีมงานต้องการให้ทั้งสองหมู่บ้านเริ่มต้นด้าน Digital Marketing ไปพร้อม ๆ กัน” นายชัยวิวัฒน์ บอก

กระนั้นก็ตาม แม้สถานการณ์จริงในพื้นที่จะทำให้การดำเนินงานล่าช้า แต่จากคำยืนยันของชุมชนที่เข้าร่วมโครงการฯ ได้พิสูจน์ชัดว่า **โครงการฯ นี้ช่วยยกระดับแนวทางการสร้างอาชีพให้แก่ชุมชนได้อย่างตรงจุด โดยเฉพาะเรื่องของการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการขาย การพัฒนาทักษะ และความคิดเรื่องการมองเห็นวัสดุเหลือทิ้งสามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ได้** ซึ่งกระบวนการทั้งหมด ทำให้ชาวบ้านสามารถสร้างรายได้จากอาชีพปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทอผ้าได้มากขึ้น รวมถึงมีการฝึกทักษะการนำเอา **‘วัสดุเหลือทิ้ง’** เดิม มาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ที่ขายได้ ทำให้ลดการสูญเสียต้นทุนไปอย่างเปล่าประโยชน์ นับว่าเป็นการใช้ความสร้างสรรค์มาแก้ปัญหารายได้ของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

• • • •

โครงการการพัฒนาทักษะเกษตรกรเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตและวัสดุเหลือใช้
จากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และทอผ้า

วิทยาลัยชุมชนยโสธร จังหวัดยโสธร

“โครงการฯ นี้ช่วยยกระดับแนวทางการสร้างอาชีพให้แก่ชุมชนได้อย่างตรงจุด โดยเฉพาะเรื่องของการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการขาย การพัฒนาทักษะ และความคิดเรื่องวัสดุเหลือทิ้งสามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ได้”

ยกระดับอาชีพ “นวดไทย” สร้างงานสร้างอาชีพให้คนมุกดอาหาร

วิทยาลัยชุมชนมุกดอาหาร จังหวัดมุกดอาหาร

อำเภอนิคมน้ำจืด จังหวัดมุกดาหาร เป็นอำเภอตั้งใหม่ที่ยกระดับขึ้นมาจาก ‘นิคมสร้างตนเอง’ จังหวัดมุกดาหาร ชาวบ้านที่นี่ส่วนใหญ่ ทำไร่ ทำสวน บางส่วนรับจ้าง บางส่วนออกไปทำงานต่างเมือง มีหน่วยงานอย่างเทศบาลตำบลโชคชัยรับหน้าที่สนับสนุนงบประมาณในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และมีหน่วยงานด้านการศึกษาอย่างวิทยาลัยชุมชนมุกดาหารทำหน้าที่ให้ความรู้ทั้งทางด้านวิชาการ และวิชาชีพ ซึ่งบทบาทของวิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร คือ การสอนระดับอุดมศึกษา ทั้งอนุปริญญา และประกาศนียบัตร นอกจากนี้ก็เป็นการดูแลชุมชนในเรื่องของการพัฒนาอาชีพ เน้นการฝึกอบรมระยะสั้น

■ ‘นวดไทย’ โอกาสสร้างรายได้ให้ตนเองและชุมชน

นางสาววัชรารัตน์ ชนะเคน วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร กล่าวว่า ที่ผ่านมามีคนในชุมชนอำเภอนิคมน้ำจืดหลายคนเคยอบรมอาชีพนวดไทยมาบ้างแล้ว แต่ไม่ได้รับการรับรองจากกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ ทำให้ไม่สามารถทำงานในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพด้านการนวดไทยที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีตัวแทนของชุมชนซึ่งเป็นนักศึกษาแพทย์แผนไทย วิทยาลัยชุมชนมุกดาหารมาปรึกษาว่า ทางวิทยาลัยฯ จะจัดอบรมให้ได้หรือไม่ ประกอบกับเห็นว่าพื้นที่อำเภอนิคมน้ำจืดมีศักยภาพในการประกอบอาชีพการนวดไทย เนื่องจากมีการสร้างกังหันลมเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งคาดว่าจะในอนาคตจะมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนชุมชนแห่งนี้ จึงทำโครงการสร้างคนสร้างงานกับการนวดไทยเพื่อสุขภาพ เพื่อฝึกทักษะอาชีพให้กับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน

นางสาววัชรารัตน์ เล่าต่อว่า ตอนแรกจะฝึกอบรมแค่ 30 คน แต่เพราะอยากเปิดโอกาสให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสในพื้นที่มากขึ้น จึงเพิ่มผู้ร่วมเรียนรู้เป็น 90 คน จาก 3 ตำบล คือ ตำบลร่มเกล้า ตำบลกกแดง และตำบลโชคชัย และเพื่อไม่ให้เกิดความซับซ้อนเรื่องผู้ร่วมเรียนรู้ จึงแยกผู้ร่วมเรียนรู้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เกษตรกร และคนว่างงาน

“เกษตรกรที่ส่วนใหญ่ปลูกยางพารา ทำไร่ ซึ่งต้องการหารายได้เสริม ซึ่งผู้สูงอายุหรือกลุ่มผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเราก็จัดให้อยู่ในกลุ่มนี้ หากเป็นผู้สูงอายุที่ว่างงานก็จะอยู่ในกลุ่มผู้ว่างงาน ถ้าไม่แยกแบบนี้จะสับสน เพราะแต่ละคนจะมีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเหมือนกัน เราเลยแบ่งเป็นสองประเภท”

“พื้นที่อำเภอนิคมน้ำจืดมีศักยภาพในการประกอบอาชีพการนวดไทย ซึ่งคาดว่าจะในอนาคตจะมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนชุมชนแห่งนี้ จึงทำโครงการสร้างคนสร้างงานกับการนวดไทยเพื่อสุขภาพ เพื่อฝึกทักษะอาชีพให้กับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน”

นางสาววัชรารัตน์ ชนะเคน

ยกระดับฝีมือการนวดไทยให้ได้มาตรฐานสากล

เมื่อจัดกลุ่มและทำความเข้าใจกับผู้ร่วมเรียนรู้แล้ว ขั้นตอนต่อมาเป็นเรื่องการฝึกทักษะการนวดไทย ซึ่งกระบวนการคัดเลือกหลักสูตรต้องตอบโจทย์ผู้เรียน คือ ต้องประกอบอาชีพได้ หรือสามารถเปิดกิจการเล็ก ๆ ของตนเองได้ในอนาคต โดยรูปแบบการนวดมี 2 ประเภท คือ นวดราชสำนัก และการนวดเชลยศักดิ์ ซึ่งมีความแตกต่างคือ **นวดราชสำนัก** คือ การนวดที่ใช้เฉพาะมือนั้น มีระยะห่างระหว่างผู้นวดและผู้ถูกนวด 1 หัตถบาส ห้ามบิดดัดผู้ถูกนวด ส่วนการ**นวดเชลยศักดิ์** สามารถใช้ศอก เข่า เข่า บิด ดัด ดึง ตบ ตี มีความใกล้ชิดกันระหว่างผู้นวดและผู้ถูกนวด

ส่วนลักษณะการประกอบอาชีพด้านการนวดไทยมีดังนี้ **1. นวดเพื่อสุขภาพ** เป็นการให้บริการนวดเพื่อสุขภาพ หรือเพื่อผ่อนคลาย ในสถานพยาบาลหรือสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ โดยผู้ที่ประกอบอาชีพได้จะต้องผ่านการอบรมหลักสูตรการนวดไทยเพื่อสุขภาพ จำนวน 150 ชั่วโมง ที่ได้รับการรับรองจากกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ และสามารถเปิดสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเองได้ **2. ผู้ช่วยแพทย์แผนไทย** ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยหมอนวดไทย (ผู้ที่มีใบประกอบวิชาชีพนวดไทย หรือเวชกรรมไทย) ปฏิบัติหน้าที่ภายใต้การควบคุมของผู้ประกอบวิชาชีพนวดไทย หรือเวชกรรมไทยในสถานพยาบาลเท่านั้น

สำหรับกระบวนการฝึกอบรม **วิทยาลัยชุมชนมุกดาหารจะจัดฝึกอบรม 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรนวดไทยเพื่อสุขภาพ 150 ชั่วโมง และ หลักสูตรนวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ 60 ชั่วโมง** ใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรมประมาณ 40 วันซึ่งทั้ง 2 หลักสูตรเป็นหลักสูตรที่ผู้รับบริการชอบ วัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพราคาไม่แพง ผู้ผ่านการอบรมสามารถดำเนินการได้เอง มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ ซึ่งตามกฎหมายแล้ว

อบรมหลักสูตรใดสามารถปฏิบัติงานได้ตามหลักสูตรที่ผ่านการอบรมเท่านั้น หมายความว่า ถ้าผ่านการอบรมนวดไทย 150 ชั่วโมงก็จะทำได้เฉพาะนวดตัว ไม่สามารถนวดเท้าได้ ถ้าจะนวดเท้าก็ต้องมีใบวุฒิบัตรรับรองว่าผ่านการอบรมในหลักสูตรนวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ ที่ได้รับการรับรองจากกรมสนับสนุนบริการสุขภาพก่อน นอกจากนี้ข้อกำหนดในการเปิดสถานประกอบการเพื่อสุขภาพหรือร้านนวดนั้น ผู้ขอเปิดจะต้องผ่านการอบรมนวดไทยเพื่อสุขภาพ 150 ชั่วโมง และขึ้นทะเบียนเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ประกอบการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ

สิ่งที่ผู้ร่วมเรียนรู้จะได้รับหลังผ่านการฝึกอบรมคือ

1. ใบวุฒิบัตรผ่านการอบรมหลักสูตรนวดไทยเพื่อสุขภาพ 150 ชั่วโมง ภาษาไทยและอังกฤษ
2. ใบวุฒิบัตรผ่านการอบรมหลักสูตรนวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ 60 ชั่วโมง ภาษาไทยและอังกฤษ
3. ใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ โดยเอกสารข้อ 1 และ 2 วิทยาลัยชุมชนเป็นผู้ออกให้ ส่วนเอกสารข้อ 3 ออกโดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร

ผู้ที่ผ่านการอบรมหรือได้รับวุฒิบัตรในหลักสูตรนวดไทยเพื่อสุขภาพ 150 ชั่วโมง สามารถพัฒนาทักษะอาชีพ โดยการนำเอกสารดังกล่าวพร้อมด้วยรายงานการเก็บเคส จำนวน 100 เคส ยื่นขอสอบยกระดับมาตรฐานฝีมือแรงงาน สาขาพนักงานนวดไทยระดับ 1 กับสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานมุกดาหาร ผู้ที่ผ่านการทดสอบนี้ สามารถไปทำงานในต่างประเทศได้ และได้รับการรับรองรายได้ตามข้อกำหนดมาตรฐานฝีมือแรงงาน สาขาพนักงานนวดไทยระดับ 1 ในครั้งนี้มีผู้สนใจในการพัฒนาทักษะและยกระดับมาตรฐานฝีมือแรงงาน จำนวน 30 คน ผ่าน 25 คน

เมื่อเห็น 'โอกาส' ก็เห็น 'อาชีพ'

นางปวีณา พรหมจันทร์ อาชีพเกษตรกร อดีตแคชเชียร์จากจังหวัดภูเก็ตที่กลับมาใช้ชีวิตชาวสวนและเป็นคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวที่บ้านเกิด คือ ตำบลโชคชัย อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดมุกดาหาร เธอกลับมาทำสวนบนที่ดินแปลงเล็ก ๆ ข้างบ้าน ปลูกผักไว้กิน ปลูกสมุนไพรไว้ขาย มีรายได้ 2,000 กว่าบาทต่อเดือน สำหรับใช้ในการดูแลสามชีวิต คือ ตัวเธอเอง ลูกน้อยวัยขวบกว่า และแม่ที่สูงอายุ

นางปวีณา เห็นโอกาสในการพัฒนาทักษะ เพราะในสมัยที่อยู่ภูเก็ต อาชีพนวดเป็นอีกอาชีพที่มีรายได้ค่อนข้างดี หากพัฒนาฝีมือและทักษะการนวดให้เกิดความชำนาญ ก็สามารถต่อยอดเป็นกิจการเล็ก ๆ ของตัวเอง โดยปวีณาเป็นผู้ร่วมเรียนรู้คนแรกของตำบลโชคชัยที่ลงชื่อเป็นนักเรียนนวดไทย และเมื่อถึงเวลาอบรม เธอก็เช่นกันที่เข้าเรียนโดยไม่ขาด มักจะมาแต่เช้า และนั่งแถวหน้าเป็นประจำทั้งจัดบันทึก

ทุกประโยชน์ที่ครูสอน ประเด็นไหนไม่เข้าใจเธอก็สอบถาม ฝึกนวดจบครบชั่วโมง เก็บเศษครบจำนวนตามหลักสูตร และเป็น 1 ใน 25 นักเรียนนวดไทยที่กำลังเข้ารับการทดสอบเพื่อยกระดับมาตรฐานฝีมือแรงงานสาขาพนักงานนวดไทยระดับ 1 จากกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน จากเดิมที่มีรายได้ 2,000 บาทต่อเดือนจากการทำสวน ทุกวันนี้อาชีพนวดทำให้เธอมีรายได้เพิ่มอีก 4,000-5,000 บาท ส่วนหนึ่งมาจากลูกค้าประจำที่ติดใจ 'ฝีมือ' นวดของเธอ

“ดีใจมากค่ะ ทักษะนี้มันจะติดตัวเราไปตลอด ไม่เหมือนอาชีพอื่น เช่น การค้าขายถ้าเศรษฐกิจไม่ดีเราก็ไม่ได้เงินแล้ว แต่การนวดตามชุมชนที่ชาวบ้านทำเกษตร เขาก็มีการปวดเมื่อยอยู่ตลอด เราไม่ต้องลงทุนอะไรแล้วตอนนี้ก็กำลังพัฒนาเรื่องสมุนไพร ครูก็สอนเรื่องน้ำสมุนไพร ยาหม่อง ลูกประคบ ที่บ้านก็ทำเกษตรอยู่แล้ว เลยอยากต่อยอดตรงนี้ ถ้าในอนาคตมีทุนอาจจะเปิดร้านนวดเป็นของเราเอง” นางปวีณา เล่าถึงอนาคต

เกิดกลไก '4 ประสาน' เพื่อสร้างอาชีพในชุมชน

ในด้านการสร้างรายได้ให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงทุนและความรู้ นางปวีณาคือตัวแทนความสำเร็จของโครงการสร้างคนสร้างงานกับการนวดไทยเพื่อสุขภาพ ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการทำงานทำให้เกิดผลอีกหลายเรื่อง อาทิ เกิดเครือข่ายผู้สูงอายุ เกิดแนวทางการปลูกสมุนไพรขายส่งโรงงานผลิตยา เนื่องจากอำเภอนิคมน้ำอ่าวศรีอยุธยา ก็ให้เป็นต้นแบบเมืองสมุนไพร มีโรงงานผลิตยาแผนไทยที่ได้มาตรฐาน GMP ของโรงพยาบาลนิคมคำสร้อยมานานกว่า 10 ปี มาต่อยอดในเรื่องการใช้ประโยชน์กับการนวด เช่น ลูกประคบ น้ำมันนวดสมุนไพร ครีมนวดสมุนไพร ยาหม่อง และนอกจากรายได้ที่เพิ่มขึ้น โครงการฯ ยังก่อให้เกิด 'กลไก 4 ประสาน' เพื่อสร้างอาชีพในระดับอำเภอ ที่ประกอบด้วย เทศบาลตำบลร่มเกล้า อบต.กกแดง อบต.โชคชัย และวิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร

นางสาววัชรภรณ์ เล่าว่า นอกจากกลไกการทำงานข้างต้นแล้ว โครงการฯ นี้ยังทำให้วิทยาลัยฯ เห็นช่องทางในการพัฒนาหลักสูตรที่จะตอบสนองความต้องการของผู้สนใจอาชีพนวดไทยเพื่อสุขภาพ คือ การนำ 2 หลักสูตรมารวมกันเพื่อให้ผู้สนใจสามารถต่อยอดทักษะและทำงานได้อย่างต่อเนื่อง โดยเมื่อผ่านการอบรม สามารถสมัครงาน หรือเปิดสถานประกอบการเพื่อสุขภาพได้ทันที หรือหากจะไปสอบยกระดับเพื่อทำงานต่างประเทศก็สามารถทำได้ เพราะเรามีเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับอาชีพนี้หมดแล้ว ขอเพียงผ่านระบบของวิทยาลัยฯ เส้นทางไปสู่การประกอบอาชีพนวดไทยก็ดูสดใส

“ตอนนี้เราได้ส่งรายชื่อ 59 คนเพื่อขึ้นทะเบียนผู้ผ่านการอบรมกับกรมสนับสนุนบริการสุขภาพเรียบร้อยแล้ว โดยทั้ง 59 คนมีสิทธิ์ไปสอบเพื่อขอใบรับรองการยกระดับมาตรฐานฝีมือแรงงาน สาขาพนักงานนวดไทยกับสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานมุกดาหาร ซึ่งจะเป็นอีกหนึ่งหน่วยงานหนึ่งที่เข้ามาช่วยเรา”

อย่างไรก็ตาม นางสาววัชรภรณ์ กล่าวต่อว่า การพัฒนาหลักสูตรการเกิดกลไกการทำงานระดับตำบล หรือการที่มีหลาย ๆ หน่วยงานเข้ามาสนับสนุนนับเป็นเรื่องที่ดี แต่สิ่งสำคัญที่ทำให้เธอมุ่งมั่นกับการพัฒนาอาชีพให้ชุมชนท้องถิ่นมาตั้งแต่เข้ารับราชการใหม่ ๆ คือ ชาวบ้านสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพ สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัวได้ ดูแลตนเองลดรายจ่ายในการดูแลสุขภาพ เช่น หากคนในครอบครัวปวดเมื่อยก็สามารถนวดรักษาให้ได้ ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปรับบริการที่โรงพยาบาล

“การทำงานกับชุมชนทำให้เราเห็นความเปลี่ยนแปลงของนักเรียนทุกคน วันหนึ่งมีนักเรียนมาบอกว่า ครูวันนี้มีลูกค้ำมานวด ได้ค้ำนวด 200-300 บาทต่อลูกค้ำ 1 คน หรือเขาทำให้ลูกค้ำผ่อนคลายจากอาการปวดเมื่อยได้ ลูกค้ำชม และมีการโทรจองคิว มันทำให้เราภูมิใจมากที่สุด เพราะมันเห็นผลเชิงประจักษ์ว่า เขานำความรู้และทักษะไปสร้างรายได้ได้จริง ๆ”

วันนี้แม้โครงการฯ จะจบลงแล้ว แต่ผู้ร่วมเรียนรู้บางคนยังต้องการพัฒนาฝีมือต่อ เช่น เรียนต่อด้านการนวดรักษาอาการ ซึ่งจะเปิดอบรมโดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร ขณะที่บางคนสนใจหลักสูตรผู้ช่วยแพทย์แผนไทย ส่วนชุมชนเองก็เริ่มให้ความสนใจ สนับสนุนการประกอบอาชีพจากองค์กรท้องถิ่นในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพนวดไทยเกิดความมั่นใจ และเห็นเส้นทางการสร้างรายได้ต่อไปในอนาคต

• • • •

“ชาวบ้านสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพ สร้างรายได้ เลี้ยงครอบครัวได้ ดูแลตนเอง ลดรายจ่ายในการดูแลสุขภาพ เช่น หากคนในครอบครัวปวดเมื่อย ก็สามารถนวดรักษาให้ได้ ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ไปรับบริการที่โรงพยาบาล”

โครงการสร้างคนสร้างงานกับการนวดไทยเพื่อสุขภาพ

วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร

'สร้างอาชีพ' เสริม 'คุณค่า' คนพิการ

มูลนิธิเพื่อพัฒนาคนพิการ อำเภอบัวใหญ่
จังหวัดนครราชสีมา

มูลนิธิเพื่อพัฒนาคนพิการ ทำงานกับคนพิการในหลายพื้นที่มานานกว่า 10 ปีแล้ว โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ทั้งนำพาคนพิการให้เข้าถึงสิทธิ การรับกายอุปกรณ์ จดทะเบียนคนพิการ หรือการรับเบี้ยยังชีพ แต่เมื่อทบทวนดูแล้วพบว่า สิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการที่ยังขาด คือ การส่งเสริมคนพิการให้มีอาชีพ มีรายได้ และสามารถพึ่งพาตัวเองได้

ใช้ฐานทุนเดิม เสริมงานใหม่ ‘สร้างอาชีพ’ ให้คนพิการ

โครงการสร้างพลังคนพิการประกอบอาชีพของเครือข่ายกลุ่มคนพิการของมูลนิธิเพื่อพัฒนาคนพิการ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ดำเนินงานโดยมูลนิธิเพื่อพัฒนาคนพิการ อำเภอบัวใหญ่ มี นางพัชราภรณ์ ชนภัณฑารักษ์ เป็นผู้รับผิดชอบโครงการฯ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้คนพิการมีอาชีพ มีรายได้ และพึ่งพาตนเองได้ จากต้นทุนการทำงานของมูลนิธิฯ มาต่อยอดการทำงานกับคนพิการในพื้นที่อำเภอบัวใหญ่จำนวน 150 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนพิการที่มูลนิธิฯ เคยทำงานด้วย

ก่อนจะเริ่มส่งเสริมอาชีพ โจทย์แรกในการดำเนินงานของมูลนิธิฯ คือ จัดกิจกรรมถอดบทเรียนผู้ร่วมเรียนรู้จำนวน 150 คน โดยแบ่งเป็น 7 กลุ่ม ตามอาชีพเดิมที่แต่ละคนทำมาก่อนหน้านี้ ได้แก่ ช่างซ่อม ค่าขาย เกษตรผสมผสาน เลี้ยงสัตว์ จักสาน ช่างเสริมสวยตัดผม และตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งจากการคัดกรองข้อมูลร่วมกับผู้นำชุมชน พบว่ายังสามารถจัดกลุ่มของผู้ร่วมเรียนรู้ได้เป็น 3 กลุ่มหลัก ๆ คือ 1. กลุ่มที่ทำแบบต่อเนื่องและมีรายได้ 2. กลุ่มที่ทำ ๆ หยุด ๆ ไม่ต่อเนื่อง และ 3. กลุ่มที่หยุดทำ จากนั้นจึงจัดกระบวนการถอดบทเรียนเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก เช่น พิจารณาประเภทใดมีรายได้เท่าไร มีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร เพื่อทำความเข้าใจและส่งเสริมอาชีพให้คนพิการแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยของคนพิการกลุ่มต่าง ๆ โดยช่วงแรกเน้นไปที่กลุ่มที่ทำ ๆ หยุด ๆ และกลุ่มที่หยุดทำ จำนวน 92 คน

“ความช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนเพียงรูปแบบเดียว ไม่สามารถใช้ได้กับคนพิการทุกคน เพราะแต่ละคนมีความพิการ มีสภาพกาย สภาพจิตใจ ทักษะคิด ความพร้อม และได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวไม่เท่ากัน ดังนั้นการพัฒนาคนพิการจึงต้องออกแบบเฉพาะบุคคล นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ต่อว่าใครอยากจะทำอะไร มีต้นทุนด้านความรู้หรือวัสดุอื่นหรือไม่ ต้องสนับสนุนอะไรเพิ่มเติม ซึ่งเทคนิคที่ทีมงานใช้คือ การลงพื้นที่พูดคุยทุกบ้าน เพราะต้องการเห็นบริบทจริงของคนพิการทุกคน”

“ความช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนเพียงรูปแบบเดียวไม่สามารถใช้ได้กับคนพิการทุกคน เพราะแต่ละคนมีความพิการ มีสภาพกาย สภาพจิตใจ ทักษะคิด ความพร้อม และได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวไม่เท่ากัน ดังนั้นการพัฒนาคนพิการจึงต้องออกแบบเฉพาะบุคคล นำข้อมูลมาวิเคราะห์ต่อว่า ใครอยากจะทำอาชีพอะไร”

นางพัชราภรณ์ ชนภัณฑารักษ์

■ **สาน ‘เปลญวนและหมวก’ อาชีพที่คนพิการต้องการ**

เมื่อได้ข้อมูลเชิงลึกของคนพิการทั้ง 3 กลุ่มแล้ว ทีมงานได้จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สอบถามความคาดหวังด้านอาชีพ รายได้ และความรู้เพิ่มเติมที่ต้องการ โดยพิจารณาร่วมกับศักยภาพทางร่างกาย และความสอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ จึงเลือกอาชีพสานเปลญวนและหมวก ตามที่คนพิการต้องการ โดยมีกลุ่มแม่บ้านห้วยแคน ซึ่งทำอาชีพสานเปลญวนและหมวก มาช่วยสร้างแรงบันดาลใจ

กระบวนการอบรมใช้เวลา 30 ชั่วโมง เน้นการปฏิบัติ ให้ทำจนกว่าจะทำได้ หลังการอบรมจะมีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างคนพิการด้วยกัน ให้ทุกคนนำผลงานที่ทำมาโชว์ในกลุ่ม และให้เพื่อน ๆ ช่วยกันประเมินทั้งฝีมือ และกำหนดราคาขาย

เมื่อคนพิการทำการวิเคราะห์ทุนที่มี จึงพบว่า การทำเปลญวนไม่เกินศักยภาพที่พวกเขาจะทำได้ และไม่ต้องลงทุนมาก เพียงแต่ลงทุนซื้อเศษผ้า 25 บาท ได้เปล 2 ปาก ขายราคาปากละ 60 บาท ทำเสร็จภายใน 1 วัน คนพิการก็ตื่นตื่น ทำเสร็จขายได้ทันที เนื่องจากวัฒนธรรมของชาวอีสาน นิยมใช้เปลญวนผูกไว้นอนเล่นทั้งที่บ้านและในทุ่งนา จึงมีตลาดรับซื้อตลอดเวลา ส่วนการสานหมวก ก็ใช้วัสดุจากต้นกกไหลที่ส่งเสริมให้ปลูกในบ้าน อาชีพทั้งสองประเภทสามารถทำได้ตลอดเวลาไม่ต้องออกไปรับจ้างนอกบ้าน ในระยะยาวจะส่งเสริมให้กลุ่มแบ่งหน้าที่เป็นฝ่ายผลิต ฝ่ายการตลาด และฝ่ายควบคุมคุณภาพ

จากประสบการณ์การทำงาน ทำให้มูลนิธิฯ เกิดข้อค้นพบว่าการประกอบอาชีพใด ๆ **ควรต้องมีอาชีพเสริมเพิ่มรายได้** คนพิการบางคนมีอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า แต่บางวันไม่มีงาน หรือรู้สึกเบื่อก็ก็นำอาชีพอื่นมาเสริม ต้องทำหลายอย่าง ห้ามทำอย่างเดียว จากการถอดบทเรียนการทำงานพบว่า มีคนพิการหลายคนกลางวันปลูกผัก กลางคืนสานเปล สานหมวก

นอกจากจะเพิ่มรายได้แล้วยังเพิ่มความสุขให้ชีวิต โดยผู้ร่วมเรียนรู้ที่ฝึกทักษะการสานเปลจะได้รับผ้าเป็นทุนตั้งต้นคนละ 10 กิโลกรัม หากต้องการมากกว่านี้ก็สามารถซื้อเพิ่มเติมได้ในราคาทุน ส่วนผู้ที่สานหมวกจะมีทีมไปให้ความรู้เรื่องการปลูกกกไหล หรือกรากินไว้ใช้ ส่วนการส่งเสริมการตลาด อยู่ระหว่างดำเนินการ แต่ผู้ร่วมเรียนรู้บางส่วนมีการเปิดขายออนไลน์กันบ้างแล้ว

■ **ถอดบทเรียนอาชีพ ‘เติมความรู้ใหม่’**

การจัดกิจกรรมถอดบทเรียนร่วมกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการประกอบอาชีพคนพิการในกลุ่มอาชีพเดียวกัน จนเกิดเครือข่ายการประกอบอาชีพของคนพิการในพื้นที่ ผลพลอยได้จากกระบวนการนี้ คือ คนพิการเกิดความมั่นคงทางใจ หลายคนเกิดความภาคภูมิใจในตัวเองเมื่อได้เป็นผู้แนะนำความรู้ให้กับเพื่อนคนพิการคนอื่น บางคนเมื่อประกอบอาชีพมีรายได้ สามารถเลี้ยงตัวเองได้ ก็ได้รับการยอมรับจากคนในหมู่บ้าน

ที่สำคัญ ผู้ร่วมเรียนรู้อีก 72 คนที่เหลือซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอาชีพอยู่แล้ว ใน 7 ประเภทคือ ช่างซ่อม ค้าขาย เกษตรผสมผสาน เลี้ยงสัตว์ จักสาน ช่างเสริมสวยตัดผม และตัดเย็บเสื้อผ้า ทางมูลนิธิฯ ได้จัดกระบวนการถอดบทเรียนเชิงลึกถึงความต้องการที่จะพัฒนาอาชีพให้ดีขึ้น หรือข้อจำกัดบางอย่าง เพื่อจะให้ความรู้และส่งเสริมให้คนพิการกลุ่มนี้สามารถประกอบอาชีพต่อไปได้ ซึ่งสุดท้ายแล้วใน 72 คนนี้ ก็ยังสนใจที่จะเรียนรู้วิธีการสานหมวกและเปลญวนเป็นความรู้ติดตัวเพื่อสร้างรายได้เพิ่ม

ตาเคน บุตรโชติ อาชีพสานแห คนพิการทางการเคลื่อนไหว เล่าว่า เดิมประกอบอาชีพสานแห และทำเกษตรปลูกผักกินเองบ้างเพื่อลดรายจ่าย สานแห 1 ปาก ใช้เวลา 3 เดือน ขายได้ราคา 900-1,000 บาท แต่โครงการฯ นี้ ทำให้ตาเคนเห็นโอกาสในการประกอบอาชีพที่หลากหลายเพื่อสร้างรายได้เลี้ยงตนเอง จึงสนใจเรียนถักเปลเพิ่มเติม ซึ่งตาเคนมีทักษะการสานแหอยู่แล้ว การเรียนรู้เรื่องการถักเปลเพิ่มเติมจึงไม่ใช่เรื่องยาก **ปัจจุบันนี้ตาเคนถักเปลญวนได้เดือนละ 50-70 ปาก และมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นเดือนละเกือบ 4,000 บาท**

สำหรับคำแนะนำในการทำงานกับคนพิการ มูลนิธิฯ แนะนำว่า ต้องรู้จักความพิการแต่ละประเภท และปมเด่น ปมด้อย เช่น คนพิการด้านสติปัญญาชอบงานบริการ ชอบเลี้ยงสัตว์ ชอบความบันเทิง ทำให้คาดหวังมากไม่ได้ คนพิการการเคลื่อนไหวมีทักษะในการเป็นช่าง ช่างเสริมสวย ช่างตัดเย็บ ช่างซ่อม แต่กลุ่มพิการสติปัญญาจะไม่ค่อยชอบอาชีพช่าง

■ 'สร้างอาชีพ' เสริม 'คุณค่า' ให้คนพิการ

“ขอยกถึงเจ้าของเหมือนกัน” (ฉันก็ทั้งในตัวเองเหมือนกัน) **‘ป้าเปี้ย’ นางสมบัติ บานเย็น อาชีพเกษตรกร คนพิการทางการเคลื่อนไหว** แขนขาเกร็ง แต่สามารถเคลื่อนไหวด้วยตนเอง ทำงานได้ สามารถปลูกผักสร้างรายได้เลี้ยงแม่และหลานอีก 5 คนได้

“ป่าปลูกผักทุกอย่าง และกินทุกอย่างที่ปลูก ตลาดกินผักอะไร ป้าก็ปลูกผักชนิดนั้น ทั้งพริก มะเขือ ผักบุ้ง ตะไคร้ แมงลัก ต้นหอม และเลียงไก่อ ปลูกผักมานานกว่า 18 ปีแล้ว ป้ารู้จักนิสัย (คุณลักษณะพิเศษ การดูแลการบำรุงรักษา) ของผักทุกชนิด ทุกอย่างเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ทั้งวิธีปรับปรุงดิน การเลือกพันธุ์ผัก ทำน้ำหมักจุลินทรีย์ ทำจากพืชผักในสวน หมักเอาไว้ 3 เดือนแล้วไปผสมกับน้ำอีกที”

ป้าเปี้ย บอกว่า กระบวนการอบรมทำให้ป่าได้เพื่อน ได้เงิน เวลาไปประชุมก็ได้เอาผักไปขายด้วย ได้ตั้งกลับบ้านทุกวัน อยากจะให้มีการอบรมทุกวันจะได้ไม่ต้องไปขายผักไกล ๆ

“มีคนมาถามซื้อผักถึงบ้าน ป้าก็ให้ไปเก็บเองในสวน แผนการตลาดของป่าเริ่มแรกก็แจกให้ก่อน เขาถูกใจก็กลับมาซื้อ อยากผืนให้ไกลไปให้ถึง ต้องการรายได้วันละ 300 บาท ตลอดเดือน เท่าค่าจ้างรายวัน มันใจว่าทำได้แน่นอน ทั้งจากการขายผักและขายไข่ไก่ ต้องทำให้ได้ตามเป้าหมายทุกคนมีเป้าหมาย ถ้าไม่มีความหวังก็จะอยู่ไม่ได้ ขอยกถึงเจ้าของเหมือนกัน ที่ทำได้ ถ้าไม่เคยผิดพลาดในชีวิต แสดงว่าไม่เคยลงมือทำ”

ป้าเปี้ย บอกว่า รายได้ในแต่ละวันเอามาใช้จ่ายหมุนเวียนในบ้าน และใช้หนี้ ธ.ก.ส.ที่กู้มาสร้างบ้าน ภูมิใจที่ปลูกผักให้คนอื่นกินได้ ไม่เคยน้อยใจว่าพิการ เพราะหูได้ยิน ตาก็เห็น สื่อสารได้ ไหว้พระก็ได้

นางสาวสมจิตร ชาปัญญา อาชีพเย็บผ้า บอกว่า เย็บผ้ามานานแล้ว ก่อนเข้าโครงการฯ นี้ก็รับตัดเย็บชุดให้ลูกค้าในหมู่บ้านมานานหลายสิบปี ได้ค่าแรง 200-300 บาทต่อชุด มีงานให้ทำแทบไม่ทัน อยู่ได้สบาย ๆ เมื่อทางมูลนิธิฯ ขวนให้ไปเป็นตัวอย่างด้านการตัดเย็บเสื้อผ้าแก่คนพิการ เอาผลงานตัดเย็บไปให้ผู้ร่วมเรียนรู้คนอื่นดู ให้ขึ้นไปพูดบนเวที เมื่อก่อนคิดว่าตัวเองอ่อนแอ เวลาถามเรื่องความพิการ น้ำตาจะไหลทุกที แต่เมื่อพูดไปพูดมาน้ำตาก็หมดไปเอง เพราะแก้ปมของตัวเองได้

“จากการที่ได้พูดให้คนอื่นฟัง ทำให้เราสบายใจได้ ขวนให้คนพิการทำงานเพื่อให้เขาอยู่ได้ด้วยตัวเอง คนมักจะรู้สึกว่าเป็นภาระ แต่อยากให้คนพิการคิดว่า เขาสามารถเลี้ยงดูตัวเองได้ ขอให้มีความมั่นใจจากที่เคยฝันไว้ ตอนนี้ทำได้แล้ว เมื่อเราให้โอกาสคนพิการเขาก็ทำได้”

นางสาวสมจิตร บอกต่อว่า หลังการอบรมได้มีโอกาสพัฒนาฝีมือในการตัดเย็บ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ทำให้ไม่มีรายได้จากการตัดเย็บชุด ก็เปลี่ยนมาเย็บหน้ากากอนามัย นำเศษผ้าไหมที่เหลือจากการตัดเย็บมาทำกระเป๋าสตรี วางขายในหมู่บ้าน และขายในงานเวลามูลนิธิฯ พาไปออกงาน มีรายได้เพิ่ม ตอนนั้นก็เพิ่มอาชีพเสริมเลือกสานหมวกจากกกไหล หรือกรราชินี คิดหลายและแบบใหม่ ๆ แต่ยังคงอยู่ในขั้นตอนการฝึก ผลงานยังไม่ค่อยดีนัก พยายามปรับปรุงแบบและลายใหม่ ๆ จนเกิดรายได้เดือนละพันกว่าบาท นอกเหนือจากเบี้ยยังชีพ

นางพัชราภรณ์ กล่าวทิ้งท้ายว่า ถึงแม้มูลนิธิฯ จะทำงานกับคนพิการมานาน แต่โครงการฯ นี้ทำให้เกิดข้อค้นพบว่า **จุดเริ่มต้นในการพัฒนาและส่งเสริมคนพิการ** นอกจากต้องทำความเข้าใจข้อจำกัดของคนพิการ **เข้าใจบริบทรอบตัวแล้ว ต้องทำให้เขาเกิดความมั่นคงทางใจ คนพิการส่วนใหญ่ต้องการมีอาชีพและรายได้เลี้ยงตัวเอง เขาไม่ต้องการให้ใครมองว่าเป็นภาระ** คนพิการต้องการที่จะมีอาชีพที่เหมาะสมตามศักยภาพที่เขาจะทำได้ และส่วนใหญ่ต้องการเรียนรู้และประกอบอาชีพที่หลากหลาย โดยเฉพาะคนพิการสูงอายุ ส่วนการสนับสนุนเด็กพิการ หรือคนพิการแต่กำเนิดก็ต้องคอยพุง พาเขาทำให้เขาค่อย ๆ เรียนรู้และเติบโตขึ้น

การทำงานกับคนพิการต้องมีพี่เลี้ยง การอบรมหลายครั้ง ถ้าคนพิการไม่มีพี่เลี้ยง เขาไม่สามารถเดินทางมาได้ ดังนั้นการพัฒนาคนพิการต้องสร้างฐานชุมชน และครอบครัวควบคู่กันไป

• • • •

โครงการสร้างพลังคนพิการประกอบอาชีพของเครือข่ายกลุ่มคนพิการ

มูลนิธิเพื่อพัฒนาคนพิการ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

'มัดหมี่' มัดใจ สืบสานภูมิปัญญาผ้าทอพื้นถิ่นชัยภูมิ

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจัตุรัส
จังหวัดชัยภูมิ

หากลองค้นหา ‘ของดีเมืองชัยภูมิ’ ในอินเทอร์เน็ต ‘ผ้าไหมมัดหมี่’ เป็นชื่อของดีลำดับต้น ๆ ที่ปรากฏขึ้นบนหน้าจอของระบบการสืบค้น โดยเฉพาะการทอผ้าเท่านั้น ชาวชัยภูมิยังเชี่ยวชาญตั้งแต่ต้นน้ำของการทอผ้า คือ การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม สาวไหม และเตรียมเส้นไหม ไปจนกระทั่งกระบวนการทอที่มีการออกแบบลายผ้าจากแรงบันดาลใจรอบตัว ซึ่งจากการบันทึกพบว่าจังหวัดชัยภูมิมีลายผ้าโบราณที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปมากกว่า 539 ลาย และพบผ้าบางชิ้นมีอายุถึง 200 ปี

‘ไหมมัดหมี่’ ตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจจังหวัดชัยภูมิ

สำหรับจังหวัดชัยภูมิ การทอผ้าไหมและอุตสาหกรรมทอผ้าเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัด จากข้อมูลทีรายงานตามแผนพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2561-2564 โดยคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดชัยภูมิ (ก.บ.จ.) ระบุว่า ประเภทอุตสาหกรรมในจังหวัดชัยภูมิที่มีการจ้างงานมากที่สุดคือ อุตสาหกรรมเครื่องแต่งกาย อุตสาหกรรมสิ่งทอ และอุตสาหกรรมกระดาษ โดยอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ เป็นพื้นที่หนึ่งที่กลุ่มคนวัยแรงงานนิยมออกไปทำงานนอกพื้นที่ ทำให้อำเภอจัตุรัสเป็นอำเภอที่มีการจ้างงานมากที่สุดและมีจำนวนโรงงานตั้งอยู่หนาแน่นเป็นอันดับ 2 ของจังหวัดชัยภูมิ

ทว่านับวันการทอผ้าด้วยมือแบบโบราณกลายเป็นวิถีที่ห่างหายไปจากผู้คนและชุมชน เพราะขาดคนรุ่นหลังสืบสานต่อ ผ้าทอกลายเป็นเรื่องของคนยุคเก่าและล้ำสมัย ทั้งที่ตลาดผ้ายังให้ความสนใจ ผ้ามัดหมี่ยังเป็นที่ต้องการของนักสะสม รวมถึงนักท่องเที่ยว

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการบริหารจัดการชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้ จึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมอาชีพทอผ้าสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ในพื้นที่ 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลหนองบัวบาน ตำบลสัมปอ่ย ตำบลบ้านกอก และตำบลหนองบัวใหญ่ เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้า อีกทั้งยังเล็งเห็นว่า การทอผ้ามัดหมี่สามารถเป็นช่องทางสร้างอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้แก่แรงงานนอกระบบ ผู้ว่างงาน และผู้สูงอายุในชุมชน โดยเป้าหมายของโครงการฯ สอดรับกับแผนพัฒนาของจังหวัด ที่มีการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยภูมิด้านการพัฒนาสิ่งทอผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่งเสริมให้มีการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตวัตถุดิบ การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า

“เป้าหมายของโครงการฯ ต้องการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีทักษะอาชีพเพื่อเป็นช่องทางสร้างรายได้ ให้เขาสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตัวเอง ขณะเดียวกันก็ได้สืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าให้คงอยู่”

นางสาวพิมพ์วรรณ ชัยศรี

และสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ การพัฒนาระบบตลาดและประชาสัมพันธ์ รวมถึงการพัฒนาเครือข่ายและศักยภาพผู้ประกอบการท้องถิ่นด้วย

■ **สานต่อ ‘องค์ความรู้การทอผ้าไหม’ สร้างอาชีพให้คนในชุมชน**

นางสาวพิมลพรรณ ชัยศรี นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบโครงการฯ กล่าวว่า การเรียนรู้เรื่องการทอผ้า มีทั้งองค์ความรู้และเทคนิคการทอจำเป็นต้องมีการฝึกฝนทักษะเพื่อสั่งสมประสบการณ์ผ่านการสังเกตและการลองผิดลองถูก จนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญอยู่ในเนื้อในตัวของแต่ละบุคคล เดิมทีการทอผ้านิยมทอไว้ใช้ในครัวเรือน แต่ต่อมามีการพัฒนาไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์มากขึ้น ถือเป็นโอกาสสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับคนท้องถิ่น หลายชุมชนมีผู้รู้ด้านการทอผ้าอยู่ในชุมชน แต่ยังคงขาดการส่งต่อองค์ความรู้และทักษะให้กับคนรุ่นหลัง หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เข้ามาส่งเสริม อาชีพทอผ้าและคนทอผ้าก็จะค่อย ๆ เลือนหายไป

สำหรับผู้ร่วมเรียนรู้ใช้วิธีคัดเลือกจากคนที่สนใจทั้งหมด 50 คน ใน 4 ตำบล ทั้งนี้ จากการสำรวจมีกลุ่มคนที่มีความรู้เรื่องการทออยู่ที่ตำบลสัมป่อย ผู้ร่วมเรียนรู้มีอายุเฉลี่ยประมาณ 50 ปี บางพื้นที่ก็มีเยาวชนที่เพิ่งเข้าเรียนมหาวิทยาลัยสนใจมาเข้าร่วมเรียนรู้อยู่บ้าง แต่ก็เป็นส่วนที่น้อยกว่าผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่ไม่มีรายได้ มีแค่บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ หรือคนที่ทำการเกษตรบางคนรายได้เฉลี่ยต่อปียังไม่ถึงห้าหมื่นบาท เป้าหมายของโครงการฯ จึงต้องการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีทักษะอาชีพเพื่อเป็นช่องทางสร้างรายได้ ให้เขาสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตัวเอง ขณะเดียวกันก็ได้สืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าให้คงอยู่

ผศ. ดร. อัญชลี ชัยศรี อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ทีมงานเล่าว่า ตำบลสัมป่อย อำเภอจัตุรัส มีกลุ่มเครือข่ายทอผ้าประจำชุมชนอยู่แล้ว ภายใต้ชื่อ ‘กลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมมัดหมี่ บ้านสัมป่อย’ มีนางอัมพวัลย์ ภักดี อาชีพทอผ้า เป็นประธานกลุ่มฯ

นางอัมพวัลย์ กล่าวว่า แม้จะมีการตั้งกลุ่มสตรีทอผ้า แต่ก็ไม่ได้รวมกลุ่มกันทำงาน แต่ใช้วิธีจ้างงานให้ไปทอที่บ้านของตนเอง ปกติทางกลุ่มปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทอผ้าเอง แต่ไม่ได้ทำการตลาดในวงกว้าง

อาศัยรับออเดอร์จากกลุ่มเครือข่ายหรือคนรู้จักตามลายที่ถูกค้าเลือกส่งขายทั้งในประเทศและต่างประเทศ วิธีการทอจึงขึ้นอยู่กับจำนวนออเดอร์ที่เข้ามาในแต่ละช่วง บางช่วงออเดอร์เยอะ โหมดไม่พอก็ต้องหาซื้อเพิ่มจากที่อื่น เช่น จากศูนย์หมอนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ชัยภูมิ ฯลฯ แล้วแบ่งงานแยกส่วนกันทำ ช่วงไหนไม่มีออเดอร์ก็ไม่ได้ทอ การทอผ้าจึงเป็นอาชีพเสริมที่ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นอาชีพทางเลือก

“งานที่เป็นอาชีพเสริมคนที่นี่มักไม่คิดค่าแรง ไม่คิดค่าเสียเวลา คิดแต่ค่าวัสดุใบเอาเข้าจริงกำไรต่อผืนได้อยู่ที่ประมาณ 300-400 บาท แต่สำหรับผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการฯ นี้ เราแบ่งค่าจ้างค่าทอเป็นค่าแรงให้เขาก่อนเลย ตั้งแต่ในช่วงต้นที่ยังไม่ได้กำไรจากการขายผ้า เพื่อให้เขาเห็นว่าการทอผ้าสร้างรายได้ได้จริง” นางอัมพัลย์ กล่าว

■ **ผสานทุกหน่วยงานร่วมเป็นกลไกสืบสานการทอผ้าไหมมัดหมี่**

นอกจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจัตุรัสที่เป็นแม่ข่ายแล้ว กลไกการทำงานในโครงการส่งเสริมอาชีพทอผ้าสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นยังประกอบด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ที่เข้ามาช่วยให้ความรู้ และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยภูมิ ที่เข้ามาให้อาหารเกี่ยวกับการเลือกลวดลายผ้าเพื่อวางหลักสูตรการฝึกอบรมการทอผ้าไหมแก่ผู้ร่วมเรียนรู้ จนออกมาเป็นแนวทางเรียนรู้การทอผ้า 3 ลาย ได้แก่ ผ้าทอลายพื้นหรือลายขัด ผ้าทอลายน้ำไหล และผ้ามัดหมี่ขอ ซึ่งเป็นลายทอโบราณ

“ทีมงานมีการประชุมกันเพื่อเลือกผ้าเอกลักษณ์ประจำอำเภอได้ออกมาเป็นผ้ามัดหมี่ทอโบราณ 1 ลาย ส่วนอีก 2 ลายเป็นผ้าลายพื้นฐานก่อนทอลายโบราณได้จะต้องพัฒนาทักษะการทอ 2 ลายพื้นฐานให้ได้ก่อน เนื่องจากผู้ร่วมเรียนรู้โครงการฯ มีทั้งผู้ที่ทอเป็นและทอไม่เป็น กระบวนการเรียนรู้จึงเริ่มต้นจากผ้ามัดหมี่ที่ทอได้ง่ายที่สุด คือ ผ้าลายขัด ให้คนที่พอมี

ทักษะเป็นที่เลี้ยงช่วยสอนคนที่ไม่เป็นเลย อนาคตหากมีการพัฒนาต่อยอดก็จะรณรงค์ให้ทอผ้ามัดหมี่ลายโบราณเพิ่มอีก 1 ลาย” นางอัมพัลย์ เล่าถึงแผนการทำงาน

เมื่อเอ่ยถึงเอกลักษณ์โดดเด่นของผ้าไหมมัดหมี่บ้านส้มป่อย นางอัมพัลย์ บอกว่า ผ้ามัดหมี่ของที่นี่เป็นผ้าไหมสีสด ชักแล้วสีไม่ตก เป็นไหมแท้เนื้อแน่นที่เกิดขึ้นจากการสาวไหมและการทอด้วยมือ มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ได้แก่ ลายดอกแก้วโคมเจ๊ก ลายขอใหญ่ และลายขอนารี ปัจจุบันได้ดัดแปลงการทอให้มีลายบน ลายล่าง (หัวแดงตีนแดง) และหัวสีตามที่ลูกค้าต้องการ

หลักสูตรการฝึกอบรมการทอผ้าไหมแบ่งฐานการเรียนรู้ออกเป็น 2 กลุ่มตามทำเลที่ตั้งของพื้นที่ ตำบลส้มป่อยจัดฐานการเรียนรู้ร่วมกับบ้านหนองบัวบาน ส่วนตำบลบ้านกอกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุจัดกิจกรรมร่วมกับบ้านมะเกลือ โดยผู้ร่วมเรียนรู้ทั้ง 2 กลุ่ม จะได้เรียนรู้ขั้นตอนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ตั้งแต่กระบวนการมัดหมี่ มัดย้อม การทอผ้าไหมตามขนาดมาตรฐาน การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และการส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้วยสื่อออนไลน์

“เรากำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ว่ามีช่วงเวลาที่วัน หลังจากนั้นทั้ง 2 กลุ่มแบ่งกันไปติดตามแจกจ่ายงานตามบ้าน การเรียนมัดย้อมใช้เวลา 3 วัน ก็เข้าสู่ขั้นตอนการฝึกทักษะการทอผ้า โดยมีพื้นที่กลางให้ผู้ร่วมเรียนรู้เข้ามาฝึกฝีมือตอนไหนก็ได้ตามสะดวก เราอยากให้ทุกคนได้เรียนรู้ร่วมกันทุกขั้นตอน แต่ไม่ได้เน้นว่าต้องทำได้เชี่ยวชาญทุกขั้นตอน ตรงนี้ขึ้นอยู่กับความชอบของแต่ละคนด้วย บางคนถนัดมัดย้อมก็ทำมัดย้อมไปก่อนได้ค่าแรง 150 บาท ส่วนคนทอก็ได้ค่าแรง 300 บาท ผ้าผืนหนึ่งอาจใช้คนทอหลายคน คนหนึ่งทอผ้าพื้นคนหนึ่งทอลาย ผ้าหนึ่งผืนใช้เวลาทอประมาณหนึ่งเดือน ขายได้ราคาผืนละ 3,000 บาท แบ่งรายได้กันตามงานที่ทำ ส่วนกำไรก็นำมาเป็นทุนสำหรับลงทุนต่อ” นางอัมพัลย์ อธิบาย

นางสาวสุปราณี แผล่พิ้ว ผู้ร่วมเรียนรู้ตำบลหนองบัวบาน เล่าว่า เธอประกอบอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า จึงมีความสนใจเรื่องผ้าทอเป็นพิเศษ ประกอบกับเคยเห็นแม่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมาตั้งแต่เด็ก จึงอยากเรียนรู้วิธีการมัดหมี่ มัดย้อม และการทอผ้า เพื่อเป็นช่องทางสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง

“ตอนนี้ทอผ้าพื้นแบบไม่มีลายได้แล้ว ส่วนการย้อมยังไม่รู้ระดับการผสมสีที่แน่นอนว่าต้องผสมประมาณไหนไม่ให้สีจืดหรือเข้มจนเกินไปก็ต้องทำและฝึกฝนต่อไปเรื่อย ๆ” นางสาวสุปราณี กล่าว

ผศ. ดร.อัญชลี กล่าวว่า การทอผ้าหากมองเป็นเรื่องอาชีพแล้ว ผู้ทอยังต้องมีใจรัก เนื่องจากเป็นงานละเอียดและต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบและประยุกต์ลวดลายผ้าให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ซื้อ เมื่อทอเสร็จทางกลุ่มได้จัดจำหน่ายสินค้าผ่านหน้าร้านบริเวณปั้มน้ำมัน ปตท. อำเภอจัตุรัส ทุกวันอาทิตย์ และโครงการฯ ได้จัดอบรมให้ความรู้ผู้ร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการขายออนไลน์ผ่านทาง Shopee และ Lazada เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของกลุ่มเข้าตาและเข้าถึงผู้ซื้อในวงกว้างมากขึ้น

“สิ่งที่ชุมชนทำอยู่สอดคล้องกับงานนโยบายจังหวัดที่กำหนดให้แต่ละอำเภอสวมผ้าไทย และให้ระบุว่า แต่ละอำเภอมียุคเด่นอะไรบ้าง เรื่องผ้าทอจึงเป็นเรื่องที่ถูกจุดประกายขึ้นมา ผู้ร่วมเรียนรู้ 50 คนที่ร่วมโครงการฯ สามารถสร้างรายได้จากออร์เดอร์ของหน่วยงานราชการในพื้นที่ได้ด้วย เพราะถูกกำหนดเป็นระเบียบให้เจ้าหน้าที่แต่งกายด้วยชุดที่แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของอำเภออยู่แล้ว” ผศ. ดร.อัญชลี กล่าว

การรวมกลุ่มเรียนรู้ผ้าทอในโครงการส่งเสริมอาชีพทอผ้าสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ผ้าไหมของกลุ่มเป็นที่รู้จักในจังหวัดมากขึ้น ปัจจุบันกำลังอยู่ระหว่างการขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เพื่อรับรองมาตรฐานคุณภาพและการันตีถึงความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างโอกาสให้ได้รับการสนับสนุนเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไปในอนาคต

นางอัมพวัลย์ กล่าวต่อว่า เมื่อจังหวัดชัยภูมิจัดประกวดงานผ้า ยังระบุมาว่า อำเภอจัตุรัส มีการรวมกลุ่มทอผ้าให้นำผ้าส่งเข้าประกวดด้วย ถ้าเราไม่ได้ทำโครงการฯ ไม่มีการประชาสัมพันธ์ ก็คงไม่มีใครรู้จักผ้าไหมของเรา ที่ผ่านมาก็ส่งผ้าลายมัดหมี่ขอโบราณแบบขอคั้นควบซึ่งเป็นลายที่เป็นเอกลักษณ์เข้าประกวด ส่วนที่ตำบลบ้านกอกร่วมมือกับ อบต. สนับสนุนให้ทำเป็น ศูนย์เรียนรู้การทอผ้า โดยมี อบต. ช่วยสนับสนุนงบประมาณ

‘ความดั้งเดิม หรือความโบราณ’ หาใช่ ‘ความล้ำหลัง’ เสมอไป หากผู้คนยุคใหม่มองเห็น ‘คุณค่า’ แล้วนำเสนอความพิเศษที่มีอยู่ให้สังคมได้ประจักษ์ เมื่อคุณค่าที่ถูกสั่งสมมาอย่างยาวนานผสมผสานเข้ากับความคิดสร้างสรรค์ การสร้างโอกาส และช่องทางการตลาดออนไลน์ ก็สามารถแปรเปลี่ยนเป็น ‘มูลค่า’ ให้กับผ้าทอมัดหมี่ สร้างงานสร้างอาชีพให้คนในชุมชนท้องถิ่น ไปพร้อม ๆ กับการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าที่มีมาแต่ดั้งเดิม

• • • •

“เมื่อคุณค่าที่ถูกสั่งสมมาอย่างยาวนาน ผสมผสานเข้ากับความคิดสร้างสรรค์ การสร้างโอกาส และการตลาดออนไลน์ ก็สามารถแปรเปลี่ยนเป็น ‘มูลค่า’ ให้กับผ้าทอมัดหมี่ สร้างงานสร้างอาชีพ ให้คนในชุมชนท้องถิ่น ไปพร้อม ๆ กับการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า ที่มีมาแต่ดั้งเดิม”

โครงการส่งเสริมอาชีพทอผ้าสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

ต่อลมหายใจผ้าไหมสาวกวย...

โรงเรียนบ้านโพธิ์กระสังข์
จังหวัดศรีสะเกษ

อาชีพใด ๆ ก็ตามหากเริ่มต้นจากฐานความรู้ของชุมชน บวกกับได้รับโอกาสจากหน่วยงานในพื้นที่ และการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง มากกว่าครึ่งมักประสบความสำเร็จและเกิดความยั่งยืน

แนวคิดนี้ได้รับการพิสูจน์แล้วจากโครงการต่อลมหายใจผ้าไหมสาวกายเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชน ที่ดำเนินการโดยโรงเรียนบ้านโพธิ์กระสังข์ จังหวัดศรีสะเกษ

จากผ้าไหมที่ทอใช้กันเองในครัวเรือน สู่ผ้าไหมที่เป็นรายได้เสริมให้กับเกษตรกรชุมชน ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ และเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ความนิยมในการสวมใส่ผ้าไหมลดลง ส่งผลให้คนทอผ้าลดลง ความรู้ด้านการทอผ้าก็เริ่มหายไป

เพราะแต่ไหนแต่ไรมา ‘อาชีพทอผ้า’ มักส่งต่อและสืบทอดกันในลักษณะรุ่นต่อรุ่น ย่ายายสอนให้แม่ แม่ส่งต่อให้ลูกสาว ขณะที่กระบวนการส่งต่อคือ การทอให้เห็น และใช้ให้หยิบยืมจับนี้ทำให้เด็ก ๆ ค่อย ๆ ซึมซับความรู้ที่ละเอียดละน้อย และเมื่อมีมิมัดกล้ำมที่แข็งแรงมากพอ ก็จะเข้าสู่กระบวนการทออย่างเป็นเรื่องเป็นราว

ดังนั้น การทอผ้าในช่วงที่ผ่านมา คือการทอด้วยจิตวิญญาณ ทอเพราะเห็นคุณค่าของฝืนผ้า มากกว่าการทอเพื่อทำเป็น ‘ผลิตภัณฑ์’ แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป การนำวัฒนธรรมการทอมาสานต่อเป็นงานอาชีพเพื่อสร้างรายได้จนเจือจางจนกระทั่งไม่ใช่เรื่องผิดกติกาแต่อย่างใด และเมื่อไม่นานมานี้ด้วยการสนับสนุนจากหลาย ๆ ฝ่ายทำให้การทอผ้าไหมที่เกือบจะถูกลืมไปแล้ว กลับมามีลมหายใจได้อีกครั้ง และที่สำคัญ กลุ่มคนที่น่าผ้าไหมทรงคุณค่าของชุมชนกลับมาคือ ‘กลุ่มเยาวชน’

■ เริ่มต้นด้วย ‘ค้นหาความรู้’

สำหรับการพัฒนาอาชีพ การเริ่มต้นด้วย ‘ความรู้’ ถือเป็นบันไดขั้นแรก โดยเฉพาะความรู้ในเรื่องอาชีพดั้งเดิม เนื่องจากมีคนหลงผิดหลงถูกไว้ให้แล้ว กรณีผ้าทอโซดละเวก็เช่นกัน ผ้าไหมโซดละเวเป็นผ้าไหมทอมือขึ้นชื่อของตำบลโพธิ์กระสังข์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งก่อนหน้านั้น ผ้าไหมของชุมชนแห่งนี้กำลังเผชิญกับภาวะขาดคนสืบทอด เนื่องจากคนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่คอยให้ความสนใจ สาเหตุมาจาก ไม่เห็นคุณค่า ขาดแรงบันดาลใจในการสืบทอด และรายได้จากการขายผ้าไหมก็ไม่ดีเหมือนในอดีตเนื่องจากผู้คนลดความนิยมลง

“กระบวนการทำงานยังทำให้กลุ่มเด็ก ๆ ค้นพบแนวทางการสืบทอด คือ ‘เก็บ แคะ เกิด’ ซึ่งหมายถึง การ ‘เก็บ’ ข้อมูลผ้าทอและผู้รู้ในชุมชนนำไปสู่การ ‘แคะ’ ลวดลายและเทคนิคการทอ กระทั่ง ‘เกิด’ ผ้าทอโซดละเวพื้นใหม่ภายใต้ภูมิปัญญาดั้งเดิม”

สิบเอกวินัย โพธิ์สาร

เมื่อเยาวชนกลุ่มหนึ่งมีโอกาสทำโครงการที่เรียกว่า Active Citizen เพื่อต่อลมหายใจอันรวยรินของผ้าทอของบรรพบุรุษ โดยการนำของ **สิบเอกวินัย โพธิสาร หรือ ครูแอ๊ด** ซึ่งผลของการทำโครงการฯ ในครั้งนั้น นอกจากจะทำให้คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจว่า ผ้าไหมที่ส่งต่อสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจะไม่สูญหายไปในวันของพวกเขาแล้ว กระบวนการทำงานยังทำให้กลุ่มเด็ก ๆ ค้นพบแนวทางการสืบทอดคือ **‘เก็บ แคะ เกิด’** ซึ่งหมายถึงการ **‘เก็บ’** ข้อมูลผ้าทอและผู้รู้ในชุมชน นำไปสู่การ **‘แคะ’** ลวดลายและเทคนิคการทอ กระทั่ง **‘เกิด’** ผ้าทอโชดละเวผืนใหม่ ภายใต้ภูมิปัญญาดั้งเดิม

“เราเกิดและเติบโตในชุมชนที่โดดเด่นเรื่องการทอผ้า เห็นคนเฒ่าคนแก่ทอมาตั้งแต่เกิด และก็เริ่มเห็นหลายบ้านไม่ทอผ้ากันแล้ว ก็ที่เคยมีอยู่เกือบทุกบ้านถูกรื้อ เอาไม้ไปทำอย่างอื่น ก็คิดมาตลอดว่าจะทำอย่างไรดี พอมีโครงการที่ส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน เราเลยสนใจเรื่องนี้ ชวนน้อง ๆ ที่สนิทมาทำงานร่วมกัน แรก ๆ พวกเขาไม่เข้าใจหรอกว่าจะฟื้นฟูการทอผ้าไปทำไม เพราะเราเองก็ไม่ได้ใส่ ทอก็ยาก” แม้จะเห็นว่า การทอผ้าเป็นเรื่องยาก แต่ด้วยความที่มี DNA ของช่างทออยู่ในตัว ครูแอ๊ดและเยาวชนบ้านโพธิ์กระสังข์ก็ได้ศึกษาและเรียนรู้กระบวนการทอผ้าจากคนเฒ่าคนแก่ได้อย่างรวดเร็ว

จากนั้นเสียงกึ่งที่เคยเงียบก็กลับมาส่งเสียงอีกครั้ง เยาวชนหลายคนเริ่มทอผ้าเป็น คนเฒ่าคนแก่ที่หูดตาฟ้าฟางมองไม่ค่อยเห็นก็ช่วยตัวเองไปเป็น **‘ผู้รู้’** ทำหน้าที่แนะนำกระบวนการ และขั้นตอนการทอให้กับคนรุ่นลูกรุ่นหลาน กระบวนการเหล่านี้ ทำให้ **‘ผ้าไหมโชดละเว’** ที่ลมหายใจกำลังรวยรินกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง

และเมื่อเกิดการตลาดแนวใหม่คือ การขายออนไลน์ รวมถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะนโยบายที่ให้ข้าราชการทั้งในระดับตำบลและระดับจังหวัดหันมาสวมใส่ **‘ผ้าไหม’** อันเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ทำให้ผ้าไหมโชดละเว เริ่มเป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น

กระนั้นก็ตามแม้จะมีความต้องการผ้าไหมเพิ่มขึ้น แต่ข้อจำกัดคือ **‘ผู้ผลิต’** หรือคนทอผ้า ที่ยังมีจำนวนไม่มากพอ

“จริง ๆ เราอยากจะทำไปอีก 4 หมู่บ้านในเขตของโรงเรียน เพราะยังมีเด็กว่างงาน ไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร บางส่วนไม่ออกไปทำงานที่อื่นเพราะต้องดูแลคนเฒ่าคนแก่ แต่ตอนนั้นเรายังขาดกระบวนการและแนวทางส่งต่อ ขาดงบประมาณสนับสนุน เพราะตอนทำโครงการเยาวชนมีเด็ก ๆ หลายคนสนใจและเริ่มทอเป็น แต่สิ่งที่ขาดคือเครื่องมือและงบประมาณที่จะทำให้การฝึกฝนการทอผ้าจนเกิดความชำนาญและกลายเป็นอาชีพได้ **โครงการฯ จาก กศศ. จึงเป็นเหมือนโอกาสที่ทำให้พวกเรามีโอกาสทำงานกันอย่างต่อเนื่อง**”

ครูแอ๊ด เล่าว่า เท่าที่พูดคุยพวกเขาก็พอมีทักษะพื้นฐานอยู่บ้าง จึงถามเขาว่าสนใจจะทำโครงการเรื่องผ้าเพื่อพัฒนาตัวเองด้วยไหม เขาก็สนใจแล้วก็สมัครเข้ามา มีกลุ่มเยาวชน กศศ. เด็กว่างงาน เด็กยากจนเด็กที่ไม่ทำงานอยู่บ้านเลย ๆ เราก็ดึงเข้ามาเข้าร่วมโครงการฯ นี้

ค้นหาคนต่อลมหายใจและสืบทอด

สำหรับขั้นตอนและกระบวนการทำงาน การต่อยอดความรู้ด้านการทอผ้าคือ การค้นหาคนมาสานต่อและสืบทอด คุณสมบัติอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากต้องเป็นคนขาดโอกาสว่างงาน ไม่มีอาชีพ สิ่งหนึ่งที่ควรมีเป็นคุณสมบัติติดตัวคือ ต้องรักในการทอผ้า หรือหากยังไม่มี DNA ของคนทอผ้า ก็ต้องเปิดใจรับกระบวนการและขั้นตอนที่ยุ่งยากด้วยความมุ่งมั่นอดทน

“เพราะการอดทนรอ คือคุณสมบัติพื้นฐานของช่างทอ” ครูแอ๊ด บอก

ซึ่งก็น่าจะจริง เพราะกว่าจะเรียงเส้นไหมในแนวตั้งที่ละเส้น และค่อย ๆ พู่งกระสวยใส่เส้นไหมในแนวขวางอีกทีละเส้น จนกระทั่งออกมาเป็นผืนผ้าที่มีลวดลายสวยงาม ล้วนต้องใช้เวลา และการอดทนรออย่างไม่มีเงื่อนไข

ดังนั้น ผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการต่อลมหายใจผ้าไหมขาวกายเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชน ในเบื้องต้นส่วนหนึ่งเป็นเยาวชนกลุ่มเดิมที่เคยทำงานร่วมกันเมื่อครั้งทำโครงการเยาวชน เนื่องจากหลายคนมีทักษะพื้นฐานด้านการทอผ้า และเข้าใจกระบวนการทอผ้า แต่ยังขาดอุปกรณ์และเครื่องมือสำหรับการทอผ้า อีกกลุ่ม คือ คนว่างงานในชุมชน และชุมชนรอบ ๆ อีก 4 หมู่บ้านรวม 50 คน โดยที่หลายคนอาจจะยังไม่มีทักษะ และความรู้ด้านการทอผ้า บางคนอาจถนัดเรื่องการย้อม ก็เอามาร่วมพัฒนาทักษะเพื่อให้เขาได้มีอาชีพ

แต่ไม่ว่าจะถนัดทอหรือย้อม ทั้งหมดต้องลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชนร่วมกัน

ทั้งนี้ กระบวนการเก็บข้อมูลนั้น ครูแอ๊ด บอกว่า สิ่งที่ชอบอยู่คือ ไม่ใช่ตัว ‘ข้อมูล’ ที่ผู้ร่วมเรียนรู้ต้องลงพื้นที่ไปสอบถาม แต่เป็นการทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้รู้จักชุมชนตนเอง รู้จักคนที่พวกเขาต้องไปปฏิสัมพันธ์ด้วย อีกทั้งวิธีการเก็บ และบันทึกข้อมูลจะทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้อดทนต่อ

แรงกดดันต่าง ๆ ระหว่างการทำงาน ซึ่งมันเป็นทักษะการทำงานพื้นฐานของคนทอผ้า

“หลายคนอยู่แต่ในบ้าน ไม่ค่อยได้ออกไปพบปะใคร การเก็บข้อมูลจะทำให้พัฒนาทักษะการสื่อสาร เพราะงานของเราเป็นเรื่องการทอผ้า การขายของ บางครั้งต้องอธิบายให้คนซื้อที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้านเรารู้ว่า ขั้นตอนการทอเป็นอย่างไร ยากหรือง่าย เขาจะได้เข้าใจกระบวนการว่ากว่าจะได้ผ้าไหมแต่ละผืนต้องใช้เวลาและความอดทน”

พ้นจากการเก็บข้อมูล และทำความเข้าใจชุมชน กระบวนการถัดมาเป็นเรื่องการแกะลาย ตรงนี้ ครูแอ๊ด บอกว่าเป็นความรู้เริ่มต้นของช่างทอ

“การแกะลายนี้สำคัญ เพราะลายผ้ามันก็ต้องเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย เราคนรุ่นใหม่ก็ต้องสามารถสร้างสรรค์ลายใหม่ ๆ ได้ด้วยตัวเอง แต่ก็ต้องไม่ลืมลายเก่า ๆ และการแกะลายจะส่งผลไปถึงขั้นตอนการวางเส้นไหม การมัดลาย หรือมัดหมี่ และการทอ”

บนความตั้งใจ และความมุ่งมั่น บวกกับความต้องการสานต่อศิลปะพื้นถิ่นของชุมชน อีกทั้งผลงานของคนรุ่นครูก็สร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้กว่า 50 ชีวิตมีพัฒนาการด้านการทอผ้ามากขึ้น อาทิ ผู้ร่วมเรียนรู้ 10 คนผ่านการทอในระดับที่เรียกว่า Professional สามารถทอหลายยากได้ และเริ่มต้นทอผ้าขายเพื่อหารายได้ ในจำนวนนี้บางรายที่ไม่มีก็เกเป็นของตัวเอง ก็รับจ้างกลุ่มทอ ขณะที่บางรายแม้จะไม่ได้ชอบและไม่ถนัดด้านการทอ แต่ก็พบว่ากระบวนการพัฒนาอาชีพทำให้พวกเขาค้นพบตัวเอง นั่นคือ เรื่องการยอม

“เราพยายามเรื่องทอแล้ว แต่ว่าเราถนัดเรื่องการย้อมสีมากกว่า มันสนุก และคอยลุ้นว่าวัสดุที่เราเอามาผสมกันมันจะได้สีอะไรบ้าง” นางสาวกัญญารัตน์ โพธิ์สุวรรณ ผู้ร่วมเรียนรู้ ที่เป็นคนว่างงานบอกถึงการค้นพบความชอบของตนเองในเรื่องการทอผ้า ซึ่งก่อนที่จะมาฝึกทักษะการย้อมผ้า เธออยู่บ้านเฉย ๆ ไม่มีอาชีพ เมื่อครูแอ๊ดอธิบายถึงความสำคัญของโครงการฯ เธอจึงสนใจเข้าร่วม

ต่างกับ นางสาวสุพัตรา ทองแสง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านโพธิ์กระสังข์ ผู้ร่วมเรียนรู้ ที่มีทักษะด้านการทอผ้ามาบ้าง โดยฝึกฝนและเรียนรู้จากยาย แต่ที่ผ่านมาไม่ได้ร่ำเรียนอย่างจริงจัง ๆ จัง ๆ เมื่อขาดคนรุ่นใหม่ที่สืบทอด เธอจึงตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มอีกครั้ง และมุ่งมั่นศึกษาทำความเข้าใจการทอผ้ามากกว่าเดิม

จนตอนนี้ เธอคือ 1 ใน 10 คนที่ผ่านการฝึกฝนจนเข้าสู่ระดับ Professional

“หนูเรียนรู้จากคุณยาย พอเห็นยายเลี้ยงไหมเราก็ช่วยเลี้ยงด้วย ช่วยเก็บไหม นึ่งดูยายสาวไหม ตอนนั้นก็แค่ดูแต่ก็ไม่สนใจ เพราะเรายังเด็กเกินไป คิดว่าการทอผ้ามันยาก พอครูแอ๊ดมาชวน และบอกว่าบ้านเราคนทอผ้าเริ่มน้อยลง เราต้องช่วยกันสานต่อ และก็อยากหารายได้เพิ่มด้วย จึงมาฝึกฝนต่อกับโครงการฯ” นางสาวสุพัตรา เล่า

ทั้ง 2 คน เริ่มมีรายได้จากการทอผ้าเข้ามาบ้างแล้ว แม้จะยังไม่มาก แต่ก็เริ่มจุดเริ่มต้นที่ดี เพราะหากฝึกฝนจนชำนาญ บวกกับการตลาดที่ครูแอ๊ดพยายามขายทั้งออนไลน์และออฟไลน์ น่าจะทำให้ผ้าทอโซดละเวและผ้าชนิดอื่น ๆ เป็นที่รู้จัก และเป็นที่ต้องการของกลุ่มคนที่นิยมสวมใส่ผ้าไหมมากขึ้น

“ในด้านการตลาดเรามีการโพสต์เฟซบุ๊กส่วนตัวและเพจ นอกจากนั้นก็ยังมีคนนอกเข้ามาดูกิจกรรมการทอผ้า อีกวิธีหนึ่งที่ทำแล้วได้ผลคือ การออกร้าน หรือจัดบูทตามสถานที่ราชการ กรณีมีงาน ซึ่งจะทำให้ผ้าโซดละเวเป็นที่รู้จักมากขึ้น” ครูแอ๊ด บอก

ถึงตรงนี้แน่นอนว่ากระบวนการต่อลมหายใจให้ผ้าทอโซดละเว ดำเนินงานมาอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เพราะนอกจากจะทำให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจ และให้ความสำคัญกับการทอผ้าเด็ก ๆ ซึ่งเป็นสมาชิกในทีมเริ่มมีรายได้เป็นของตนเอง

วันนี้ผ้าทอโซดละเวถูกปลุกกระแสน้ำขึ้นมาอีกครั้ง แต่จะส่งต่อลมหายใจแห่งผ้าทอโซดละเวได้ไม่น้อยแค่ไหน ก็ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนว่าจะช่วยกันสานต่อคุณค่าและมูลค่าผ้าไหมโซดละเวไว้ได้ไม่น้อยเพียงใด

• • • •

“ถึงตรงนี้ แน่ใจว่ากระบวนการต่อลมหายใจให้ผ้าทอโซดละเว ดำเนินงานมาอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เพราะนอกจากจะทำให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจและให้ความสำคัญกับการทอผ้า เด็ก ๆ ซึ่งเป็นสมาชิกในทีมเริ่มมีรายได้เป็นของตนเอง”

โครงการต่อลมหายใจผ้าไหมชาวกว๊านเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชน

โรงเรียนบ้านโพธิ์กระสังข์ จังหวัดศรีสะเกษ

ใช้เกษตรปลอดภัย-ผ้าไทยย้อนมรดกชาติ สร้างงานผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่จังหวัดเลย

สถาบันไทเลยเพื่อการพัฒนา (กลุ่มก่อการดีเลย) จังหวัดเลย

ทุกวันนี้ไม่เพียงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ที่ทำให้เยาวชนจำนวนมากไม่น้อยต้องหลุด ออกจากระบบการศึกษา ทว่าพวกเขายังต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากสังคมและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ รายล้อมรอบตัว ทั้งปัญหาเด็กติดเกม การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน การตั้งครกที่ไม่พร้อม ปัญหา ยาเสพติด ที่อาจนำไปให้พวกเขาหลงเดินผิดทาง กลายเป็นประชากรวัยแรงงานที่ด้อยคุณภาพ ดังเช่น ตำบลเอราวัณ อำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย หนึ่งในพื้นที่ห่างไกลที่ยังคงมีปัญหาเยาวชน ออกนอกระบบการศึกษาอยู่เป็นจำนวนมาก

ก่อกองดีเลย สานต่อก่ออาชีพ

สถาบันไทยเลยเพื่อการพัฒนา (กลุ่มก่อกองดีเลย) องค์กรสาธารณประโยชน์ในจังหวัดเลย ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาในด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว ได้ตระหนักถึงปัญหาเยาวชนนอกระบบ การศึกษา จึงจัดทำโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพให้กับเยาวชนวัยแรงงานและผู้ด้อย โอกาสในชุมชนท้องถิ่น

นายกิตติพงษ์ ภาชี สถาบันไทยเลยเพื่อการพัฒนา เล่าว่า อำเภอเอราวัณ เป็นพื้นที่ห่างไกล กลุ่มก่อกองดีซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวของบุคคลที่สนใจการทำงานพัฒนาในด้านเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ปี 2552 จึงปรับปรุงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในหมู่บ้านเป็นห้องสมุดชุมชน สร้างเยาวชนอาสา ส่งเสริมการอ่าน โดยพัฒนาศักยภาพกลุ่มเด็กที่เป็นแกนนำให้มีทักษะการเล่านิทาน การอ่านนิทาน การจัดกิจกรรม เป็นที่อาสาสมัครร่วมกันนำหนังสือนิทานไปจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้เด็ก ในวันเสาร์-อาทิตย์ตามหมู่บ้านต่าง ๆ จึงมีความคิดอยากส่งเสริมเยาวชนนอกระบบการศึกษา ผู้ด้อยโอกาส ผู้มีรายได้น้อยในพื้นที่ให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตามความถนัด และมีศักยภาพที่จะพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิตต่อไป

นายกิตติพงษ์ มีแนวคิดพัฒนาอาชีพด้าน ‘เกษตรปลอดภัยและการย้อมผ้าสีธรรมชาติ’ เนื่องจากเป็นฐานทุนเดิมของชุมชน โดยตั้งเป้าอบรมให้เยาวชนวัยแรงงานและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ประกอบไปด้วยแรงงานนอกระบบ ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ผู้ว่างงาน ผู้สูงอายุ และกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน จำนวน 50 คน ใช้วิธีชักชวนเด็กที่รู้จักให้ไปชวนเพื่อนต่างหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5-10 คน ส่วนกลุ่มผู้ด้อยโอกาสเน้นไปที่เกษตรกร 3 กลุ่ม คือ 1. คนที่ทำเกษตรผสมผสานแล้วอยากจะทำ

“เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้ทดลอง พัฒนาสีย้อมธรรมชาติจากทรัพยากร ในท้องถิ่นด้วยตนเอง เพื่อสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ เชี่ยวชาญจากองค์กรเอกชนมา เติมความรู้เรื่องการทำ ‘ผ้ามัดย้อม’ เพื่อเปิดมุมมองใหม่ ๆ ในรูปแบบที่ กันสมัย”

นายกิตติพงษ์ ภาชี

มีตลาดหรือนำความรู้ไปต่อยอด 2. คนที่ทำเกษตรเคมี แล้วอยากเปลี่ยนมาทำเกษตรผสมผสานหรือเกษตรปลอดภัย 3. กลุ่มที่อยากจะประกอบอาชีพอะไรก็ได้ในชุมชน นอกจากนี้ ยังไปปรึกษากับผู้นำชุมชนให้ช่วยแนะนำเกษตรกรที่มีความตั้งใจ หรือผู้มีรายได้น้อยที่ยังนทำงาน ชักชวนให้เข้าร่วมโครงการฯ

สร้างอาชีพ ‘ย้อมฝ้ายด้วยสีธรรมชาติ’

การดำเนินงานเริ่มจากการประชุมชี้แจงรายละเอียดโครงการฯ เพื่อฉายภาพรวมให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ซึ่งถือเป็นกระบวนการคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้ที่มีความตั้งใจจริงไปในตัว เมื่อได้ผู้ร่วมเรียนรู้ครบตามจำนวนแล้ว จะแยกผู้เข้าร่วมไปอบรมตามกลุ่มอาชีพที่สนใจ

นายกิตติพงษ์ เล่าว่า ผู้ร่วมเรียนรู้ที่สนใจการย้อมผ้าสีธรรมชาติส่วนใหญ่จะมีต้นทุนองค์ความรู้เรื่องการทอผ้าอยู่แล้ว แต่เป็นแบบชาวบ้านที่ทอใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนการให้ความรู้เรื่องสีธรรมชาติจะมีสมาชิกจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมอาชีพสตรีบ้านพรประเสริฐเดิมเป็นวิทยากร และมีวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้เพิ่ม โดยเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้ทดลองพัฒนาสีย้อมธรรมชาติจากทรัพยากรในท้องถิ่นด้วยตนเอง เพื่อสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ ไม่เพียงความรู้เรื่องการย้อมเส้นด้ายฝ้ายหรือผ้าทอด้วยสีธรรมชาติเท่านั้น โครงการฯ ยังเชิญวิทยากรจากองค์กรเอกชน อำเภอยั่งยืน มาเติมความรู้เรื่องการทำ ‘ผ้ามัดย้อม’ เพื่อเปิดมุมมองใหม่ ๆ มีดีไซน์ที่ทันสมัย และการมัดย้อมสไตรล์ญี่ปุ่นที่กำลังโด่งดังในตลาด

นางฐิติมา ชาวพล อาชีพเกษตรกร ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า ก่อนหน้านี้เคยทำงานบริษัทเอกชนในเมืองรับผลิตจิวเวลรี่ แต่มีปัญหาแพ้สารเคมีรุนแรง จึงตัดสินใจกลับบ้านเกิดเพื่ออยู่กับธรรมชาติและมองหาอาชีพที่

มั่นคง สนใจอยากฝึกฝนการทำผ้าฝ้ายทอมือซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนในพื้นที่ จึงเข้าร่วมโครงการฯ เพราะอยากเรียนรู้กระบวนการย้อมสีธรรมชาติ รู้จักพืชต่าง ๆ เพื่อนำมาต่อยอดกับการทำผ้าฝ้ายในอนาคต และที่สำคัญคือ เป็นโอกาสที่จะได้เรียนรู้กระบวนการทำงานและรู้จักชุมชน

“จากการอบรมทำให้ได้รู้จักพืชให้สีมากขึ้น โดยพืชท้องถิ่นนำมาทำสีได้แทบทุกชนิด เช่น ดาวเรือง ถ่ม ต้นประดู่ เปลือกประดู่ ใบหูกวาง ดอกกุหลาบ และที่ชอบมากที่สุดคือ ได้สนุกกับการทดลองใหม่ ๆ เช่น ทดลองนำไปสีกมาย้อมซึ่งจะได้สีเขียว แต่ทั้งนี้เฉดสีที่ได้ก็ขึ้นอยู่กับสารประกอบ อาทิ น้ำหมักธรรมชาติที่ช่วยในการย้อมสี เช่น น้ำปูนใส น้ำด่าง น้ำโคลนสารส้ม ที่มีความเป็นกรด-ด่างต่างกัน ทำให้เฉดสีเปลี่ยนไป ตัวอย่างเช่น ใบสักถ้านำไปต้มแล้วนำไปย้อมกับสารส้มอาจจะได้สีเขียว แต่ถ้านำไปต้มใหม่แล้วจุ่มในน้ำด่างก็จะได้สีอีกเฉดหนึ่ง ตอนนี้มีไอเดียอยากนำสมุนไพรอย่างใบกะเพรามาทำผ้าฝ้ายสีใบกะเพราก็ได้ ได้ทั้งผลิตภัณฑ์และเรื่องเล่าที่น่าสนใจ”

เพิ่มมูลค่า 'เกษตรปลอดภัย' ใส่ใจสุขภาพ

ทุกวันนี้พืชผักปลอดสารพิษเป็นที่ต้องการของตลาดมาก เพราะนอกจากจะดีต่อสุขภาพของผู้บริโภคแล้ว เกษตรกรผู้ปลูกยังปลอดภัยจากสารเคมี อีกทั้งยังช่วยเพิ่มโอกาสในการจำหน่ายผลผลิตให้เกษตรกรมากขึ้น

นายกิตติพงษ์ เล่าว่า ตอนแรกตั้งเป้าไว้ยากให้ทำเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง แต่การจะพลิกจากเคมีไปสู่อินทรีย์เป็นเรื่องยาก ต้องใช้เวลา จึงเน้นที่การทำเกษตรปลอดภัยก่อน เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้ค่อย ๆ เรียนรู้ และปรับตัว จะได้มีกำลังใจเปิดรับการเปลี่ยนแปลง กระบวนการเรียนรู้เกษตรปลอดภัยเริ่มต้นด้วยการพาไปศึกษาดูงานที่ศูนย์ปราชญ์พอषัพันธ์ บุญอาจ จังหวัดหนองบัวลำภู ดูงานเสร็จให้ทุกคนกลับมาวางแผนว่าจะทำอะไร ในแปลงเกษตรของตนเอง นอกจากนี้ยังมีการอบรมการปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมี การปรับปรุงดิน การทำปุ๋ยหมักใช้แทนปุ๋ยเคมี การปลูกพืชตามฤดูกาลเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลง ซึ่งมีหลายคน ที่กลับไปทำปุ๋ยหมักใช้เองที่บ้าน

นางวิไลพร พรมราช อาชีพเกษตรกร ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า ที่ผ่านมามีทำเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกผักหลายชนิดหมุนเวียนกันไป มีทั้งข้าวโพด บวบ บวบหอม บวบเหลี่ยม ผักสลัด ผักขึ้นฉ่าย ต้นหอม และมันแกว เดิมทีปลูกแบบใช้สารเคมี แต่ระยะหลังพยายามหันมาทำเกษตรอินทรีย์ กระทั่งมารู้จักโครงการฯ ก็สนใจ เพราะอยากได้ความรู้ใหม่ ๆ และอยากมีกลุ่มไว้แลกเปลี่ยนความรู้กัน ตอนนี้เริ่มเลี้ยงหมูเพื่อนำขี้หมูมาทำปุ๋ยใช้เอง ไม่ต้องซื้อปุ๋ยเคมี

ส่งเสริมกลยุทธ์การขาย 'สินค้าออนไลน์'

มีอาชีพ ผลิตสินค้าได้ยังไม่พอ ต้องขายได้ด้วย โครงการฯ จึงจัดอบรมหลักสูตร 'การใช้เทคโนโลยีสื่อออนไลน์' ให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้เรียนรู้ เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด และสามารถจำหน่ายสินค้าออนไลน์ เทรนด์การค้าขายที่กำลังได้รับความนิยม

นายกิตติพงษ์ เล่าว่า ตอนนี่วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไปแล้ว ทุกคนมีโทรศัพท์มือถือใช้ ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรหรือคนรุ่นใหม่ หากสามารถขายทางออนไลน์ได้ก็จะเพิ่มช่องทางการค้าขายได้มากขึ้น ยิ่งช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 คนยิ่งซื้อสินค้าออนไลน์มากขึ้น ก็เข้าทางเราพอดี จากที่ไม่เคยเชื่อว่าการใช้สื่อออนไลน์จะขายผลผลิตได้ พอทดลองโพสต์ขายข้าวโพด 3 วันก็หมดแล้ว จากเดิมที่กว่าจะขายหมดก็ใช้เวลา 2 สัปดาห์ ตอนนี้มีออเดอร์เข้ามาเยอะมาก ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้ ต้องเรียนรู้วิธีการจัดการผลผลิตให้เพียงพอต่อการขายด้วย

"การอบรมหลักสูตรการใช้เทคโนโลยีสื่อออนไลน์จะสอนรวมกันทั้งหมด มีวิทยากรทั้งจากกรมการพัฒนาชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่ม Startup ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่เก่งเรื่องสื่อออนไลน์มาให้ความรู้เรื่องภาพรวมของการขายสินค้าออนไลน์ และกระแสผู้บริโภคความนิยมซื้อสินค้าอะไรบ้าง การขายผ่าน Facebook หรือผ่าน Line มีวิธีการอย่างไร จะใช้งานอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด"

นางจิตติมา เล่าว่า 'ฝ้ายทอมือสามเศียรเอราวัณ' คือเพจเฟซบุ๊กของสมาชิกกลุ่มย้อมผ้าสีธรรมชาติ ที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นช่องทางในการขายผ้าฝ้ายของชุมชน โดยตอนนี้ยังไม่ได้เริ่มจำหน่าย เพราะอยู่ในช่วงของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีการเรียนรู้นำดอกฝ้ายที่ปลูกมาทำเป็นเส้นด้ายก่อนนำไปย้อมสีธรรมชาติ จากนั้นนำมาทำเป็นม้วนไว้สำหรับขาย ส่วนเพจก็ค่อย ๆ โฟกัสภาพหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับฝ้ายปูทางไปก่อน

ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรปลอดภัยเริ่มขายผักออนไลน์โดยใช้เพจเฟซบุ๊กส่วนตัว นางวิไลพร บอกว่า ที่ยังไม่ได้ทำเพจของกลุ่มเพราะสินค้ายังมีไม่มาก แต่ก็มีลูกค้าสั่งผักเข้ามาเรื่อย ๆ เป็นข้อดีตรงที่ไม่ต้องยุ่งยากในการนำของไปตระเวนขาย เมื่อก่อนต้องขี่ซาเล้งวิ่งขายไปตามหมู่บ้าน เหนื่อย เสียค่าน้ำมันด้วย ตอนนี้อรูกค้าสั่งหลาย ๆ เจ้าก่อนแล้วค่อยไปส่งพร้อมกัน ง่ายกว่า แถมตอนไหนไม่มีเวลาไปส่งก็ให้เขาแวะมารับเองที่บ้าน

นอกจากนี้โครงการฯ ยังอบรมให้ความรู้เรื่อง ‘การทำบัญชีครัวเรือน’ เพื่อลดรายจ่าย นายกิตติพงษ์ เชื่อว่า การทำบัญชีหรือการบันทึกรายรับรายจ่ายจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเพิ่มรายได้ ซึ่งจากเดิมที่ชาวบ้านไม่ให้ความสำคัญ แต่หากลองทำจริง ๆ จะเห็นเลยว่ารายจ่ายตรงไหนที่ไม่จำเป็น ทำให้สามารถอุดรูรั่วในกระเป๋าได้ เงินก็ไม่รั่วไหลออกไป และเงินที่เก็บได้จะเป็นการออมให้กับครอบครัว

เชื่อมโยงชุมชน สร้างสังคมที่ยั่งยืน

ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการฯ ไม่เพียงดึงฐานทุนของชุมชนมาต่อยอดสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังสร้างคุณค่าสำคัญคือ ‘การเชื่อมโยงคนในชุมชน’ ที่นำไปสู่การสร้างอาชีพในพื้นที่อย่างยั่งยืน

นางฐิติมา เล่าว่า โครงการฯ นี้ไม่เพียงแต่หยิบยื่นโอกาส แต่ยังเป็น ‘ตัวเชื่อม’ ให้คนในชุมชนเข้าหากัน ทำให้ได้รู้จักกัน ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของแต่ละคนมากขึ้น และช่วยกันส่งเสริมการสร้างอาชีพและรายได้ต่อกันมากขึ้น เช่น บ้านเธอมีผักชนิดนี้ใหม่ บ้านฉันไม่มี เอามาแลกกัน หรือโทรสั่งซื้อกันก็ได้ เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ซึ่งความมีน้ำใจต่อกันคือพื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่มั่นคงแข็งแรง

เช่นเดียวกับ นางวิไลพร ที่เล่าว่า แต่ก่อนจะอยู่บ้านใครบ้านมัน ต่างคนต่างกิน มีแต่เราออกไปขายของให้เขา แต่ตอนนี้ใครจะกินอะไรก็ซื้อกันได้ อย่างบ้านเขาปลูกหอมไผ่ฝรั่ง เรามีบวบ ก็เอามาแลกกัน ที่สำคัญก็ยังเอาความรู้มาแลกกันด้วย อย่างภูมิมาที่สนใจทำผ้าฝ้ายเราก็ถามว่าบ้านแม่มีที่ปลูกฝ้าย ถ้าปลูกจะรับซื้อไหม เขาก็บอกว่ารับหมด เป็นการร่วมกันสร้างอาชีพในชุมชน

“โครงการฯ เดินมาถึงจุดนี้ ผมพอใจนะ” นายกิตติพงษ์ กล่าวและอธิบายว่า ชาวบ้านเห็นร่วมกันว่าสิ่งที่เราร่วมกันทำจะเดินไปถึงจุดไหน เห็นแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์ร่วมกัน แค่นี้ก็ดีใจแล้ว ส่วนวิธีการก็ค่อยเป็นค่อยไป ตอนจัดกิจกรรมถอดบทเรียน ผู้ร่วมเรียนรู้บางคนบอกว่า ตอนแรกนึกว่าจะพามาอบรมเล่น ๆ แต่พอมาทูครั้งก็ได้ความรู้ ได้วิธีคิดที่นำไปปรับใช้ในชีวิตจริงทุกครั้ง แม้โครงการฯ ตั้งเป้าหมายจะส่งเสริมอาชีพผู้ร่วมเรียนรู้ไว้ 50 คน แต่ตอนนี้กิจกรรมครั้งล่าสุดเหลืออยู่ประมาณ 33 คน ก็มองว่าเป็นเรื่องดี เป็น 33 คนที่ตั้งใจจริงและพร้อมเดินทางต่อ

• • • •

“โครงการฯ นี้ไม่เพียงแต่หยิบยื่นโอกาส แต่ยังเป็น ‘ตัวเชื่อม’ ให้คนในชุมชนเข้าหากัน ทำให้ได้รู้จักกันได้เรียนรู้วิถีชีวิตของแต่ละคนมากขึ้น และช่วยกันส่งเสริมการสร้างอาชีพและรายได้ต่อกันมากขึ้น”

โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพให้กับเยาวชนวัยแรงงานและผู้ด้อยโอกาส
ในชุมชนท้องถิ่น

สถาบันไทยเลยเพื่อการพัฒนา (กลุ่มกิจการดีเลย) จังหวัดเลย

สำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

เลขที่ 388 อาคารเอส. พี. ชั้น 13 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400

สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

☎ 0-2079-5475 กด 3

📞 065 9691364

✉ Community@EEF.co.th

📺 📺 ทุนส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

Facebook

แผนที่การทำงาน